

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

WIZARA YA MALIASILI NA UTALII

HOTUBA YA MHESHIMIWA DKT. ASHATU KIJAJI (MB.),
WAZIRI WA MALIASILI NA UTALII KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO
NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2026/2027

MEI, 2026

DODOMA

VIONGOZI WAKUU

WIZARA YA MALIASILI NA UTALII

MHE. DKT. ASHATU KIJAJI (Mb.)
Waziri wa Maliasili na Utalii

MHE. HAMAD CHANDE (Mb.)
Naibu Waziri wa Maliasili na Utalii

DKT. HASSAN ABBASI
Katibu Mkuu Wizara ya
Maliasili na Utalii

Ndg. NKOBA MABULA
Naibu Katibu Mkuu
Utalii

YALIYOMO

1.0	UTANGULIZI	1
1.1	SHUKURANI NA PONGEZI	1
1.2	SALAMU ZA POLE	8
2.0	MGAWANYO WA MAJUKUMU YA WIZARA YA MALIASILI NA UTALII	10
3.0	MAFANIKIO YA SEKTA YA MALIASILI NA UTALII KWA MWAKA WA FEDHA 2025/2026	11
4.0	FURSA NA MIKAKATI YA KUKUZA UTALII KUPITIA MATUKIO YA KIMATAIFA YATAKAYOFANYIKA NCHINI	24
5.0	UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA 2025/2026.....	31
5.1	Ukusanyaji wa Maduhuli.....	33
5.2	Matumizi ya Kawaida na Miradi ya Maendeleo	34
5.3	Utekelezaji wa Majukumu ya Wizara	35
5.3.1	Sekta ya Wanyamapori	35
5.3.2	Sekta ya Misitu na Nyuki	84
5.3.3	Sekta ya Utalii	115
5.3.4	Sekta ya Mambo ya Kale	136
5.3.5	Utekelezaji wa Masuala Mtambuka	151
5.4	Miradi ya Maendeleo	153
6.0	MPANGO NA BAJETI YA WIZARA KWA MWAKA WA FEDHA 2026/2027	168
6.1	Ukusanyaji wa Maduhuli.....	170
6.2	Matumizi ya Kawaida na Miradi ya Maendeleo	170
6.3	Kazi zitakazotekelezwa na Wizara na Taasisi zake	171
6.3.1	Sekta ya Wanyamapori	171
6.3.2	Sekta ya Misitu na Nyuki	204

6.3.3	Sekta ya Utalii	221
6.3.4	Sekta ya Mambo ya Kale	232
6.3.5	Masuala Mtambuka	238
6.4	Miradi ya Maendeleo	240
7.0	SHUKRANI	252
8.0	MAOMBI YA FEDHA KWA MWAKA	
	2026/2027	256
9.0	HITIMISHO	257

ORODHA YA VIAMBATISHO

Jedwali Na. 1:	Maduhuli ya Wizara kwa mwaka 2024/2025 na Makusanyo kwa Mwaka 2025/2026 ...	259
Jedwali Na. 2:	Makadirio ya Mapato kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027.....	260
Jedwali Na. 3:	Mwenendo wa Utalii Nchini kuanzia Mwaka 2021 hadi 2025.....	261
Jedwali Na. 4:	Idadi ya Watalii Waliotembelea Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro na Mapato kuanzia Mwaka wa Fedha 2021/2022 hadi 2025/2026.....	261
Jedwali Na. 5:	Mwenendo wa Uwindaji wa Kitalii na Mapato Kuanzia Mwaka wa Fedha 2021/2022 hadi 2025/2026.....	262
Jedwali Na. 6:	Idadi ya Watalii Waliotembelea Mapori ya Akiba na Mapato kuanzia Mwaka wa Fedha 2020/2021 hadi 2025/2026.....	262
Jedwali Na. 7:	Mwenendo wa Upandaji Miti katika Mashamba ya Miti Kuanzia Mwaka wa Fedha 2021/2022 hadi 2025/2026.....	263
Jedwali Na. 8:	Mauzo ya Asali na Nta Nje ya Nchi kuanzia Mwaka wa Fedha 2021/2022 hadi 2025/2026.....	265
Jedwali Na. 9:	Idadi ya Watalii Waliotembelea Hifadhi za Misitu ya Mazingira Asilia na Mapato kuanzia Mwaka wa Fedha 2021/2022 hadi 2025/2026	265
Jedwali Na. 10:	Idadi ya Watalii Waliotembelea Hifadhi za Taifa na Mapato kuanzia Mwaka wa Fedha 2021/2022 hadi 2025/2026.....	266

Jedwali Na. 11:	Idadi ya Wageni Waliotembelea Vituo vya Malikale na Mapato kuanzia Mwaka wa Fedha 2022/2023 hadi 2025/2026.....	267
Jedwali Na. 12:	Idadi ya Wageni Waliotembelea Makumbusho ya Taifa na Mapato Kuanzia Mwaka wa Fedha 2023/2024 hadi 2025/2026.....	268
Jedwali Na. 13:	Idadi ya Wanafunzi Waliodahiliwa katika Vyuu vilivyo chini ya Wizara kuanzia Mwaka wa Fedha 2021/2022 hadi 2025/2026. ..	269
Jedwali Na. 14:	Muhtasari wa Bajeti ya Miradi ya Maendeleo ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027.....	270
Jedwali Na. 15:	Muhtasari wa Bajeti ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027.....	273

ORODHA YA VIFUPISHO

AfDB	-	African Development Bank
AWF	-	African Wildlife Foundation
AWHF	-	African World Heritage Fund
BEVAC	-	Beekeeping Value Chain Support
CAWM	-	College of African Wildlife Management
CBCTC	-	Community Based Conservation Training Centre
CBD	-	Convention on Biological Diversity
CCM	-	Chama Cha Mapinduzi
CITES	-	Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora
CMS	-	Convention on Migratory Species
COCOBA	-	Community Conservation Banks
EU	-	European Union
FAO	-	Food and Agriculture Organization
FITI	-	Forest Industries Training Institute
FTI	-	Forestry Training Institute
FZS	-	Frankfurt Zoological Society
GEF	-	Global Environmental Facility
GIZ	-	Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit
HACCP	-	Hazard Analysis and Critical Control Points
HEAT	-	Honey Exporters Association of Tanzania
ICCROM	-	International Centre for the Study of Preservation and Restoration of

		Cultural Property
ICOM	-	International Council of Museum
ICOMOS	-	International Council on Monuments and Sites
ILO	-	International Labour Organization
IMF	-	International Monetary Fund
ITC	-	International Trade Centre
IUCN	-	International Union for Conservation of Nature
KfW	-	Kreditanstalt für Wiederaufbau (German Development Bank)
MICE	-	Meetings, Incentives, Conferences and Exhibitions
MNRT	-	Ministry of Natural Resources and Tourism
MSY	-	Magonjwa Sugu Yasiyoambukiza
NABAC	-	National Beekeeping Advisory Committee
NFA	-	National Fund for Antiquities
NAFAC	-	National Forestry Advisory Committee
NCAA	-	Ngorongoro Conservation Area Authority
NCT	-	National College of Tourism
NMT	-	National Museum of Tanzania
NORAD	-	Norwegian Agency for Development Cooperation
PAMs	-	Protected Area Management System
PWTI	-	Pasiansi Wildlife Training Institute
SADC	-	Southern African Development Community
SHIMIWI	-	Shirikisho la Michezo ya Wizara na Idara za Serikali
S!TE	-	Swahili International Tourism Expo

TaFF	-	Tanzania Forest Fund
TAFORI	-	Tanzania Forestry Research Institute
TANAPA	-	Tanzania National Parks
TATO	-	Tanzania Association of Tour Operators
TAWA	-	Tanzania Wildlife Management Authority
TAWIRI	-	Tanzania Wildlife Research Institute
TCGs	-	Task Coordinated Groups
TEHAMA	-	Teknolojia ya Habari na Mawasiliano
TFS	-	Tanzania Forest Services Agency
TRA	-	Tanzania Revenue Authority
TTB	-	Tanzania Tourist Board
TWPF	-	Tanzania Wildlife Protection Fund
UNCCD	-	United Nations Convention to Combat Desertification
UNDP	-	United Nations Development Programme
UNESCO	-	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNFCCC	-	United Nations Framework Convention on Climate Change
UN Tourism	-	United Nations World Tourism Organization
USAID	-	United States Agency for International Development
UVIKO-19	-	Ugonjwa wa Virusi vya Korona 2019
VVU	-	Virusi vya UKIMWI
VGS	-	Village Game Scout
WCS	-	Wildlife Conservation Society
WHC	-	World Heritage Centre
WMAs	-	Wildlife Management Areas
WMF	-	World Monuments Fund

- WTM - World Travel Market
- WTTC - World Travel and Tourism Council
- WWF - World Wildlife Fund

1.0 UTANGULIZI

1. *Mheshimiwa Spika*, kufuatia taarifa iliyowasilishwa leo katika Bunge lako Tukufu na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Ardhi, Maliasili na Utalii, ambayo imepitia na kuchambua Mpango na Bajeti ya Wizara ya Maliasili na Utalii, ninaomba kutoa hoja kwamba sasa Bunge lako Tukufu likubali kupokea na kujadili Taarifa ya Utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026. Aidha, ninaomba Bunge lako Tukufu likubali kupokea, kujadili na kupitisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Fedha ya Wizara ya Maliasili na Utalii kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027.

2. *Mheshimiwa Spika*, awali ya yote, nianze kwa kumshukuru Mwenyezi Mungu, Mwingi wa Rehema na Fadhila kwa kutujalia afya njema na hekima ya kutekeleza majukumu tuliyokasimiwa na Watanzania kwa ufanisi, uwajibikaji na kuzingatia maslahi mapana ya Taifa letu. Aidha, ninapenda kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunipa uwezo wa kusimama kwa mara ya kwanza nikiwa Waziri wa Maliasili na Utalii mbele ya Bunge la 13 kuwasilisha Mpango na Bajeti ya Wizara ya Maliasili na Utalii.

1.1 SHUKURANI NA PONGEZI

3. *Mheshimiwa Spika*, wahenga wanasema: "***Nguzo Imara Haisukumwi na Upepo***" ninapenda kutumia fursa hii kumpongeza Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa kuendelea kuaminiwa na Watanzania na kuchaguliwa kuongoza nchi

yetu kwa kipindi cha pili cha Awamu ya Sita kupitia Uchaguzi Mkuu uliofanyika mwezi Oktoba 2025. Uongozi wake thabiti na wenye dira umeendelea kuimarisha uwazi na kuleta tija katika utekelezaji wa majukumu ya Serikali. Aidha, katika kipindi cha Awamu ya Sita, nchi yetu imeshuhudia mwelekeo imara wa uendeshaji wa Serikali unaojengwa katika misingi ya utawala bora, maridhiano, utu na uwajibikaji uliowezesha kuimarika kwa usimamizi wa rasilimali za Taifa ikiwemo uhifadhi endelevu wa rasilimali za wanyamapori, misitu, nyuki na malikale pamoja na kuongeza thamani ya rasilimali hizi. Hatua iliyochochea mchango wa sekta hii katika Pato la Taifa, ajira na mapato ya fedha za kigeni. Tunamwomba afya njema, hekima na busara katika kutekeleza majukumu yake kwa maendeleo endelevu na jumuishi ya Watanzania.

4. Mheshimiwa Spika, kwa namna ya kipekee, ninapenda kutumia fursa hii kumshukuru Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuendelea kuniamini na kunateua kuwa Waziri wa Maliasili na Utalii pamoja na kumteua Mheshimiwa Hamad Hassan Chande (Mb.), kuwa Naibu Waziri. Mimi pamoja na viongozi wenzangu katika Wizara hii, tunamuahidi Mheshimiwa Rais kuwa tutatekeleza dhamana tuliyopewa kwa ushirikiano, weledi, uadilifu, utu na uwajibikaji katika kuhakikisha sekta ya Utalii pamoja na rasilimali za maliasili na malikale zinasimamiwa kwa uendelevu ili kuchangia ukuaji wa uchumi nchini.

5. Mheshimiwa Spika, ninampongeza Mheshimiwa Balozi Dkt. Emmanuel John Nchimbi kwa kuaminiwa na kuchaguliwa kuwa Makamu wa Rais wa Jamhuri ya

Muungano wa Tanzania. Aidha, ninapenda kumpongeza kwa kazi kubwa anayoifanya katika kumsaidia Mheshimiwa Rais kuwaletea wananchi maendeleo. Vilevile, ninamshukuru kwa dhati kwa maelekezo na miongozo yake ambayo imekua chachu katika kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi, kuimarisha uhifadhi endelevu wa rasilimali za maliasili pamoja na uendelezaji wa utalii kwa maslahi mapana ya nchi yetu.

6. Mheshimiwa Spika, ninaomba nimpongeze Mheshimiwa Dkt. Hussein Ali Mwinyi, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi kwa kuaminiwa tena na wananchi na kuchaguliwa kuendelea kushika wadhifa huo kupitia Uchaguzi Mkuu wa mwaka 2025. Nimpongeze pia kwa uongozi wake ambao umeendelea kuweka msingi thabiti wa kukuza shughuli za kiuchumi na kuimarisha ustawi wa wananchi wa Zanzibar. Aidha, nimpongeze kwa ushirikiano thabiti katika kuendeleza na kuimarisha sekta ya utalii nchini.

7. Mheshimiwa Spika, vilevile ninampongeza Mheshimiwa Dkt. Mwigulu Lameck Nchemba (Mb.), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Mbunge wa Jimbo la Iramba Magharibi kwa kuaminiwa na kuteuliwa kushika wadhifa huo. Ninamshukuru pia kwa uongozi wake na miongozo yake inayoendelea kuboresha utekelezaji wa majukumu ya Wizara ya Maliasili na Utalii. Kupitia miongozo hiyo, Wizara imefanikiwa kuimarisha usimamizi wa rasilimali za maliasili na malikale, kuongeza ufanisi katika utoaji wa huduma za utalii pamoja na kuchochea ukuaji wa mapato yatokanayo na sekta hizo kama mhimili muhimu wa uchumi wa Taifa letu.

8. *Mheshimiwa Spika*, kwa dhati kabisa, ninaomba nikupongeze wewe binafsi, Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu, Spika wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Mbunge wa Jimbo la Ilala kwa kuaminiwa na kuchaguliwa kuongoza Bunge letu Tukufu. Ni wazi kuwa uongozi wako umeendelea kuimarisha hadhi ya Bunge, nidhamu ya mijadala na ufanisi wa utekelezaji wa majukumu yake ya kikatiba. Aidha, Wizara imeendelea kunufaika kwa kiasi kikubwa na uongozi wako kupitia usimamizi madhubuti wa mijadala ya kibunge, ushauri na maelekezo yanayosaidia kuboresha sera, sheria na utekelezaji wa majukumu ya Sekta ya Maliasili na Utalii.

9. *Mheshimiwa Spika*, nimpongeze pia Mheshimiwa Daniel Baran Sillo, Naibu Spika wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Mbunge wa Jimbo la Babati Vijijini kwa kuchaguliwa na kwa mchango wake muhimu katika kukusaidia kuendesha shughuli za Bunge kwa ufanisi. Vilevile, niwapongeze Wenyeviti wa Bunge, Mheshimiwa Najma Murtaza Giga (Mb.); Mheshimiwa Deodatus Philip Mwanyika (Mb.); na Mheshimiwa Cecilia Daniel Paresso (Mb.) kwa kuchaguliwa na umahiri wao katika kusimamia mijadala ya Bunge na kuliwezesha Bunge lako Tukufu kuimarisha uwajibikaji.

10. *Mheshimiwa Spika*, kwa namna ya kipekee, ninaomba kuipongeza Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Ardhi, Maliasili na Utalii chini ya uongozi wa Mheshimiwa Timotheo Paul Mnzava (Mb.), Mwenyekiti; Mheshimiwa Mary Francis Masanja (Mb.), Makamu Mwenyekiti; na Wajumbe wote wa Kamati kwa kuaminiwa na kuchaguliwa kuwa wasimamizi

wakuu wa majukumu ya Bunge katika kusimamia na kuishauri Serikali kuhusu usimamizi endelevu wa ardhi, maliasili na maendeleo ya sekta ya utalii nchini. Aidha, nawashukuru kwa mchango wao mkubwa katika kuchambua na kutoa ushauri kuhusu Taarifa ya Utekelezaji wa Mpango na Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026 na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027. Wizara inathamini ushauri huo na itaendelea kuuzingatia ili kuimarisha utendaji wa sekta na kuongeza mchango wake katika ukuaji jumuishi wa uchumi wa Taifa. Vilevile, niwapongeze Wenyeviti, Makamu Wenyeviti na Wajumbe wa Kamati zote za Kudumu za Bunge kwa kuendelea kuisimamia na kuishauri Serikali kwa weledi na ufanisi.

11. Mheshimiwa Spika, ninawashukuru Waheshimiwa Wabunge wote kwa ushirikiano na ushauri wao wenye tija katika kuimarisha uhifadhi na usimamizi endelevu wa rasilimali za maliasili na malikale pamoja na maendeleo ya Sekta ya Utalii nchini. Niwahakikishie kuwa Wizara itaendelea kuyafanyia kazi maoni na ushauri huo kwa vitendo ili kuongeza ufanisi wa utekelezaji wa majukumu yake na kuhakikisha manufaa hayo yanawafikia Watanzania wote kwa usawa na kuleta tija.

12. Mheshimiwa Spika, ninatumia fursa hii pia kuwapongeza na kuwashukuru Mawaziri wenzangu, Naibu Mawaziri, Makatibu Wakuu, Naibu Makatibu Wakuu pamoja na watendaji wa Wizara mbalimbali kwa ushirikiano wao wenye tija katika utekelezaji wa majukumu ya Serikali. Kama wahenga wanavyosema, **"Figa moja haliinjiki chungu,"** ushirikiano huu umeendelea kuimarisha uratibu wa kazi za

Serikali na kuongeza ufanisi katika kufikia malengo ya maendeleo ya Taifa. Ninathamini sana mchango wao, kwa pamoja tutaendelea kujenga Taifa lenye nguvu na ustawi zaidi.

13. Mheshimiwa Spika, ninaomba kunukuu hekima ya wahenga isemayo, "**Mti mmoja haufanyi msitu,**" usemi huu umedhihirika wazi katika utendaji wa Wizara ya Maliasili na Utalii kwamba umoja, ushirikiano na mshikamano ndiyo mafanikio yetu. Nitumie fursa hii kuwapongeza na kuwashukuru viongozi pamoja na watendaji Wakuu wa Wizara kwa ushirikiano wao mkubwa, uzalendo na kujituma katika kusimamia na kutekeleza majukumu ya sekta kwa ufanisi. Kipekee, namshukuru Mheshimiwa Hamad Hassan Chande (Mb.), Naibu Waziri, kwa mchango wake katika kuratibu na kusimamia shughuli za Wizara kwa weledi. Aidha, nampongeza Dkt. Hassan Abbasi, Katibu Mkuu pamoja na Bwana Nkoba Mabula, Naibu Katibu Mkuu (Utalii) kwa uongozi thabiti, weledi na usimamizi madhubuti wa shughuli za Wizara.

14. Mheshimiwa Spika, kwa namna ya kipekee ninawashukuru pia watendaji wote wa Wizara wakiwemo Wakurugenzi wa Idara, Wakuu wa Vitengo, Wenyeviti wa Bodi, Wakuu wa Taasisi zilizo chini ya Wizara ambazo ni Shirika la Hifadhi za Taifa Tanzania – TANAPA, Mamlaka ya Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro – NCAA, Mamlaka ya Usimamizi wa Wanyamapori Tanzania – TAWA, Wakala wa Huduma za Misitu Tanzania - TFS, Shirika la Makumbusho ya Taifa la Tanzania - NMT, Bodi ya Utalii Tanzania - TTB, Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Tanzania - TAWIRI,

Taasisi ya Utafiti wa Misitu Tanzania - TAFORI, Chuo cha Usimamizi wa Wanyamapori Mweka - CAWM, Chuo cha Taifa cha Utalii - NCT, Taasisi ya Taaluma ya Wanyamapori Pasiansi - PWTI, Kituo cha Mafunzo ya Uhifadhi wa Maliasili kwa Jamii Likuyu Sekamaganga - CBCTC, Chuo cha Misitu Olmotonyi - FTI, Kituo cha Mafunzo ya Misitu na Viwanda vya Misitu – FWITC, Chuo cha Mafunzo ya Ufugaji Nyuki Tabora - BTI, Chuo cha Viwanda vya Misitu - FITI na Mfuko wa Misitu Tanzania – TaFF pamoja na Watumishi wote kwa ushirikiano mkubwa wanaonipa katika kutekeleza majukumu yangu. Ninawapongeza kwa moyo wa kujituma, uwajibikaji na uzalendo wao katika kulinda, kuhifadhi na kuendeleza rasilimali za Taifa. Ninawatakia afya njema, ari na nguvu ya kuendelea kulitumikia Taifa kwa bidii ili kuhakikisha malengo na vipaumbele vya Serikali vinafikiwa kwa ufanisi na kwa manufaa mapana ya Watanzania wote.

15. *Mheshimiwa Spika*, kama wahenga wasemavyo “***Mwenda Tezi na Omo Marejeo Ngamani***”, kwa namna ya kipekee, ninawashukuru kwa dhati wananchi wa Jimbo la Kondoa kwa kuendelea kuniamini na kunichagua kuwa Mbunge wao. Aidha, ninawashukuru kwa ushirikiano wanaoendelea kunipatia katika kuwatumikia, kuwakilisha katika Bunge hili Tukufu na kutekeleza shughuli mbalimbali za maendeleo katika Jimbo letu. Ninaomba nitumie fursa hii kuwaahidi kuwa nitaendelea kuwa mtumishi wao na muda wote nitadumu katika kuwatumikia kwa umahiri na moyo wa dhati.

16. *Mheshimiwa Spika*, kwa upendo mkuu, ninapenda kutoa shukrani zangu za dhati kwa Mama yangu mpendwa,

Hajat Aziza Selemani kwa malezi bora, maadili mema na msaada wake usioyumba ulionifikisha hapa nilipo leo. Aidha, ninampongeza na kumshukuru kwa dhati mume wangu mpendwa Dkt. Muhajir Kachwamba pamoja na watoto wangu Samirah na Aboubakar kwa upendo wao, subira na uelewa ambavyo vimekuwa nguzo muhimu katika kunipa nguvu na motisha ya kutekeleza majukumu yangu ya kila siku kwa ufanisi. Vilevile, nawashukuru viongozi wangu wa dini, ndugu, jamaa na marafiki wote kwa kuniunga mkono na kuniombea ili niendeele kutekeleza wajibu wangu ipasavyo. Ninaomba kuwahakikishia nyote pamoja na Watanzania kwa ujumla kwamba nitaendelea kufanya kazi kwa bidii, uadilifu na uzalendo mkubwa katika kuwatumikia wananchi na Taifa letu kwa kuzingatia misingi ya haki, utu na uwajibikaji.

1.2 SALAMU ZA POLE

17. *Mheshimiwa Spika*, kwa masikitiko makubwa ninatoa pole kwa Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, wanafamilia, Bunge lako Tukufu, ndugu, jamaa, marafiki na Watanzania wote kwa ujumla kwa kuondokewa na mpendwa wetu Mheshimiwa William Vangimembe Lukuvi, aliyekuwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu (Sera, Bunge, Uratibu na Wenye Ulemavu) na Mbunge wa Jimbo la Isimani. Tutaendelea kumkumbuka kwa mchango wake mkubwa katika kuendeleza kwa vitendo misingi ya ushirikishwaji, uwajibikaji na uratibu madhubuti wa utekelezaji wa sera na programu za maendeleo ili kuhakikisha hakuna Mtanzania anayebaki nyuma.

18. *Mheshimiwa Spika*, pia nitoe pole kwako na Waheshimiwa Wabunge kwa kuondokewa na wapendwa wetu Mheshimiwa Jenista Joakim Mhagama aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Peramiho; na Mheshimiwa Halima Idd Nassor aliyekuwa Mbunge wa Viti Maalum (Wafanyakazi). Kwa namna ya pekee, naungana na Watanzania wote kuwapa pole familia, ndugu, jamaa na marafiki kwa kuondokewa na wapendwa wetu.

Tunamuomba Mwenyezi Mungu azilaze roho za marehemu mahali pema peponi, Amina.

19. *Mheshimiwa Spika*, kwa kuzingatia hali halisi ya matukio ya kiuhiifadhi yanayohusisha migongano kati ya binadamu na wanyamapori katika maeneo mbalimbali ya nchi yetu, ninatoa pole za dhati kwa ndugu, jamaa, marafiki na wananchi waliopoteza wapendwa wao kwa kushambuliwa na wanyamapori wakali na waharibifu pamoja na wananchi ambao walijeruhiwa au mali zao kuharibiwa na wanyamapori hao katika maeneo mbalimbali hapa nchini. Matukio haya yanatukumbusha wajibu na umuhimu wa kuendelea kuimarisha mifumo ya usimamizi wa maeneo ya hifadhi pamoja na kuongeza ushirikiano kati ya Serikali na wananchi wanaoishi jirani na maeneo hayo. Naomba nilihakikishie Bunge lako Tukufu kuwa, Serikali itaendelea kuchukua hatua madhubuti za kupunguza athari za migongano hiyo ili kulinda maisha ya wananchi na mali zao sambamba na kuhakikisha uhifadhi endelevu wa rasilimali zetu za Taifa.

20. *Mheshimiwa Spika*, ninaomba pia kutambua mchango wa dhati wa Maafisa na Askari Shupavu wa Jeshi la

Uhifadhi wa Wanyamapori na Mimitu ambao wameendelea kutekeleza majukumu yao kwa ujasiri na weledi katika kulinda na kuhifadhi maliasili za Taifa letu zikiwemo wanyamapori, mimitu, nyuki na malikale. Katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, maafisa na askari watatu (3) walipoteza maisha wakiwa kazini wakitimiza wajibu wao kwa Taifa na wengine 15 walipata majeraha. Mashujaa wetu waliofariki wakitekeleza majukumu yao ni: Askari wa Uhifadhi Daraja la III, Victor Jackson Laizer kutoka TANAPA; na Askari wa Uhifadhi Daraja la I, Ally Sakasa Kajogoro na Askari wa Uhifadhi Daraja la II, Enock Gration Rugaimukamu kutoka TAWA. Tunamuomba Mwenyezi Mungu awajalie afya njema waliojeruhiwa na azipumzishe roho za marehemu wapendwa wetu mahali pema peponi, Amina.

21. *Mheshimiwa Spika*, baada ya maelezo hayo, ninaomba sasa kuwasilisha Taarifa ya Utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Wizara ya Maliasili na Utalii kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026 pamoja na Mapendekezo ya Mpango na Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027.

2.0 MGAWANYO WA MAJUKUMU YA WIZARA YA MALIASILI NA UTALII

22. *Mheshimiwa Spika*, maelekezo ya mgawanyo wa majukumu yaliyotolewa na Hati Idhini ya Rais (Presidential Instrument) ya tarehe 19 Desemba, 2025 kupitia Tangazo la Serikali Namba 685 yanaainisha majukumu ya Wizara ya Maliasili na Utalii kama ifuatavyo: -

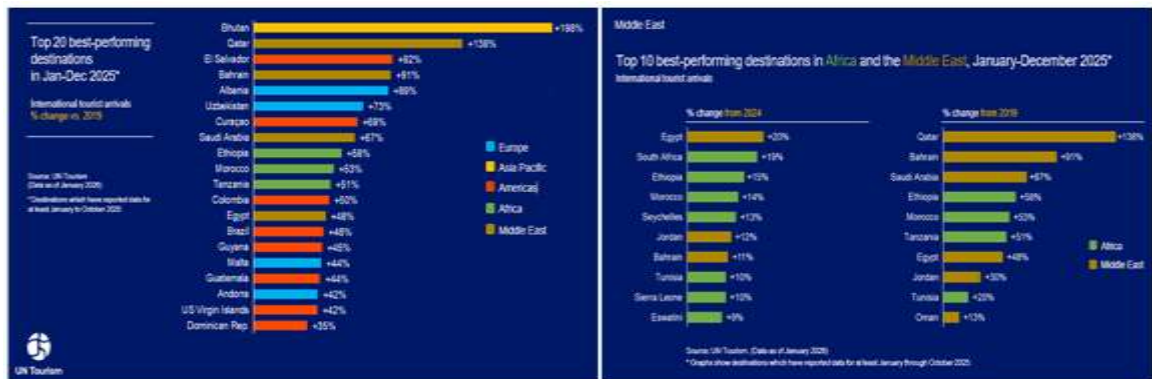
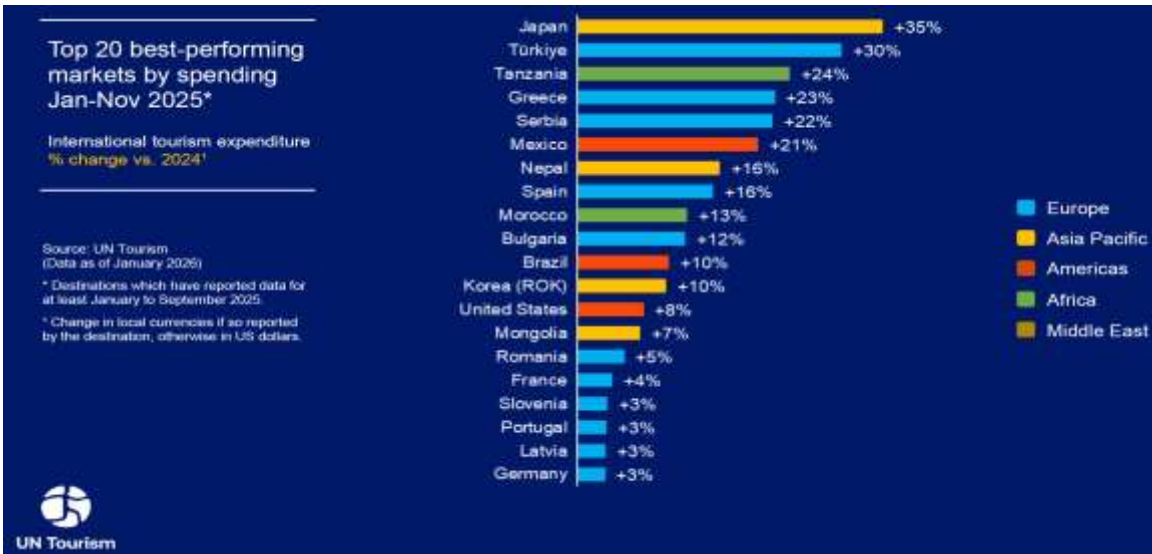
- i. Kuandaa Sera za Mimitu, Ufugaji nyuki, Wanyamapori, Malikale, Makumbusho na Utalii na kusimamia utekelezaji wake;
- ii. Kusimamia mimitu na upandaji miti;
- iii. Kusimamia maendeleo ya Ufugaji nyuki;
- iv. Kusimamia Hifadhi za Taifa, uendelezaji wa Mapori ya Akiba, Mapori Tengefu na ulinzi wake;
- v. Kuhamasisha uanzishwaji wa mashamba ya wanyamapori, ranchi na bustani za wanyamapori zinazomilikiwa na watu binafsi;
- vi. Kuratibu, kukuza na kuendeleza vivutio vya utalii;
- vii. Kubainisha, kuendeleza na kukuza mazao mapya ya utalii;
- viii. Kusimamia Urithi wa Taifa, Malikale na Makumbusho;
- ix. Kusimamia shughuli za Jeshi la Uhifadhi;
- x. Kuimarisha utendaji na kuendeleza rasilimali watu wizarani; na
- xi. Kusimamia Taasisi na miradi chini ya Wizara.

3.0 MAFANIKIO YA SEKTA YA MALIASILI NA UTALII KWA MWAKA WA FEDHA 2025/2026

23. *Mheshimiwa Spika*, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026 chini ya uongozi mahiri na shupavu wa Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mhifadhi na Muongoza Watalii Namba Moja nchini, Serikali imefanikiwa katika Sekta ya Maliasili na Utalii kama ifuatavyo: -

(i) Kuongezeka kwa Idadi ya Watalii

Tanzania imefanikiwa kuongeza idadi ya watalii kufikia 5,935,561 mwaka 2025 ikiwa ni ongezeko la asilimia 10.7 ikilinganishwa na watalii 5,360,247 mwaka 2024. Ongezeko hili linajumuisha watalii wa kimataifa walioongezeka kwa asilimia 7.1 kutoka 2,141,895 mwaka 2024 hadi 2,294,495 mwaka 2025 na watalii wa ndani walioongezeka kwa asilimia 13.1 kutoka 3,218,352 mwaka 2024 hadi 3,641,066 mwaka 2025. Ukuaji huu pia umeonekana katika mizania ya dunia ambapo taarifa ya Shirika la Utalii Duniani (UN Tourism) imeonesha, kidunia Tanzania imeshika nafasi ya 11 mwaka 2025 kwa ongezeko la wageni wa kimataifa (51%) ukilinganisha na mwaka 2019 kabla ya janga la UVIKO 19. Vilevile, Tanzania imekuwa ya 6 kwa kanda ya Afrika, na Mashariki ya Kati kwa ongezeko la wageni wa kimataifa ukilinganisha na mwaka 2019. Taarifa hizi zinaonesha uwekezaji uliofanywa na serikali ya awamu ya sita (6) unaendelea kuleta matunda mema. Pamoja na ongezeko la wageni wa kimataifa, Tanzania katika mizania ya utalii mwaka 2025 imeshika nafasi ya tatu duniani kwa soko la utalii lililofanya vizuri ukilinganisha na 2024 ambapo watalii walitumia fedha kwa wingi (*best performing market by spending*).

Ukuaji wa Utalii wa Tanzania kama inavyooneshwa na Shirika la Utalii Duniani (UN Tourism), Januari 2026

(ii) Kuongezeka kwa Mapato Yatokanayo na Utalii

Hadi kufikia Desemba 2025, mapato ya jumla yatokanayo na shughuli za utalii nchini yameongezeka kutoka Dola za Marekani bilioni 3.9 mwaka 2024 hadi kufikia Dola za Marekani bilioni 4.4 mwaka 2025 ikiwa ni ongezeko la asilimia 12.82. Hatua hii imeifanya sekta ya utalii nchini kuwa namba mbili (2) kwa kuingiza fedha za kigeni nchini ikitanguliwa na Sekta ya Madini. Mafanikio hayo yamechangiwa na juhudi mbalimbali zikiwemo kuongezeka kwa utangazaji utalii, uboreshaji wa miundombinu ya utalii

na huduma na matumizi ya mifumo ya kielektroniki katika ukusanyaji wa mapato.

(iii) Tanzania Kuendelea Kushinda Tuzo Mbalimbali na Kutambulika Kimataifa

Tanzania imefanikiwa kushinda tuzo mbalimbali za kimataifa za utalii zikiwemo Tuzo kubwa za *World Travel Awards*, tukio lililofanyika katika Jiji la Manama nchini Bahrain. Tuzo zilizotolewa ni Tanzania kutangazwa kuwa Nchi Bora ya Utalii wa Safari Duniani 2025 (World's Leading Safari Destination 2025) ikiwa ni kwa mara ya tatu (3) mfululizo kuanzia mwaka 2023; Hifadhi ya Taifa Serengeti kushinda Tuzo ya Hifadhi Bora Duniani (World's Leading National Park 2025), ushindi unaoifanya Hifadhi hii kuendelea kuwa moja ya Maajabu ya Dunia yenye mandhari, wanyamapori na tukio la kipekee la Uhamaji wa Nyumbu (The Great Wildebeest Migration); na Zanzibar kutangazwa kuwa Eneo Bora la Mikutano na Matukio ya Biashara. Aidha, wadau wa sekta binafsi nao walishinda tuzo mbalimbali za kimataifa ikiwemo Hoteli ya Jummeirah iliyopo kwenye Kisiwa cha Thanda kushinda Tuzo ya *World's Leading Exclusive Private Island* na *Serengeti Balloon Safaris* kushinda Tuzo ya *World's Leading Hot Air Balloon Safari*. Katika hatua nyingine, Wizara imekuja na ubunifu wa kutoa Tuzo za Uhifadhi na Utalii za *The Serengeti Awards* zilizofanyika Januari, 2026 ambazo zilichangia kuongeza wigo wa utangazaji wa vivutio vya utalii na huduma. Mafanikio haya yameimarisha hadhi ya Tanzania kimataifa, kuongeza ushindani wa Sekta ya Utalii katika utoaji wa huduma bora pamoja na kuchangia ongezeko la watalii na uwekezaji nchini.

Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mhe. Dkt. Samia Suluhu Hassan, akiwa na Waziri wa Maliasili na Utalii Mhe. Dkt. Ashatu Kijaji (Mb.), na Naibu Waziri Mhe. Hamad Hassan Chande (Mb.), mara baada ya kukabidhiwa Tuzo za World Travel Awards 2025 katika Ikulu Ndogo Tunguu, Zanzibar.

(iv) Kuimarika kwa Miundombinu ya Utalii

Katika kuimarisha ushindani wa Sekta ya Utalii na kuongeza mchango wake katika uchumi wa Taifa, Serikali imeendelea kuwekeza kwa kiwango kikubwa katika maendeleo ya miundombinu ya utalii nchini. Katika kipindi cha utekelezaji, Serikali imekamilisha ujenzi wa viwanja vya ndege vitatu (3) katika Hifadhi za Taifa za Nyerere (1) na Ruaha (2). Aidha, ujenzi wa Kiwanja cha Mikumi utakamilika kufikia Oktoba, 2026. Vilevile, Wizara imekarabati viwanja vya ndege nane (8) katika Hifadhi za Taifa za Mikumi (1), Ruaha (2), Nyerere (2) na Serengeti (3).

Kiwanja cha ndege katika Hifadhi za Taifa Ruaha

Aidha, jumla ya kilomita 3,757.92 za barabara na kilomita 523.14 za njia za watembea kwa miguu zimejengwa na kukarabatiwa katika maeneo yaliyohifadhiwa ili kurahisisha ufikaji kwenye vivutio vya utalii. Vilevile, miundombinu ya huduma za utalii imeimarishwa kupitia ujenzi wa maeneo sita (6) ya mapumziko kwa wageni na malango tisa (9) ya kuingilia wageni katika Hifadhi za Taifa za Nyerere, Mikumi na Ruaha pamoja na vituo vya utalii katika misitu ya Meru, Vikindu, Mwambesi, Pindirolu, Mlima Rungwe na Ziwa Duluti. Sambamba na hilo, kambi moja (1) ya watalii imejengwa katika Hifadhi ya Misitu ya Mazingira Asilia ya Kilombero.

Miundombinu ya Utalii katika Hifadhi ya Taifa Nyerere

Uwekezaji huu umeleta matokeo chanya yanayoonekana kwa kuongeza urahisi wa kufikia vivutio vya utalii, kuboresha uzoefu wa wageni na kufungua fursa za ajira na biashara kwa wananchi wanaoishi jirani na maeneo ya hifadhi. Aidha, umechangia ongezeko la mapato ya Serikali na ukuaji wa sekta kwa ujumla. Mathalan, katika Ukanda wa Kusini, maboresho haya yamewezesha ongezeko la watalii kutoka 197,402 hadi kufikia 205,520 na mapato kuongezeka kutoka Shilingi bilioni 24.6 hadi bilioni 27.7 katika kipindi cha Julai 2025 hadi Aprili, 2026. Mafanikio haya yanaakisi dhamira ya Serikali ya kuendelea kuimarisha miundombinu ya utalii ili kuongeza ushindani wa Tanzania kimataifa, kuchochea ukuaji wa uchumi na kuboresha ustawi wa wananchi.

(v) Kukamilika kwa Sensa ya Wanyamapori Nchini

Wizara imekamilisha kwa mafanikio makubwa zoezi la sensa ya kitaifa ya wanyamapori nchini. Sensa kama hii ni ya pili kufanyika na hufanyika kila baada ya miaka 10, ikiwa ni sehemu ya Mpango wa Kitaifa wenye lengo la kubaini uwepo, idadi, mtawanyiko na mienendo ya wanyamapori, sambamba na kubaini viashiria hatarishi vinavyoweza kuathiri ustawi na mazingira yao kwa kulinganisha na matokeo ya awali. Aidha, sensa hii imefanyika kwa kutumia fedha za ndani kwa mara ya kwanza tofauti na sensa ya awali, hatua inayodhihirisha uwezo na dhamira ya Serikali katika kugharamia na kusimamia shughuli za kimkakati za uhifadhi.

Matokeo ya sensa yanaonesha mwenendo chanya wa ongezeko na ustawi wa wanyamapori katika mifumo ikolojia mbalimbali, hali inayothibitisha mafanikio ya juhudi za Serikali katika kuimarisha uhifadhi endelevu wa rasilimali hizi. Aidha, takwimu zilizopatikana ni nyenzo muhimu katika kupanga matumizi bora ya rasilimali ikiwemo uwindaji endelevu, kubaini na kulinda jamii za wanyamapori zilizo hatarini kutoweka pamoja na kusaidia kupanga mikakati madhubuti ya kukabiliana na changamoto za shughuli za kibinadamu katika mifumo ikolojia. Vilevile, Takwimu hizi zitasaidia katika kuelekeza uwekezaji wa miundombinu ya utalii, kuongeza mapato ya Serikali pamoja na kufungua fursa za ajira na biashara kwa wananchi wanaozunguka maeneo ya hifadhi.

(vi) Kuongezeka kwa Soko la Asali ya Tanzania Kimataifa

Kiwango cha asali kinachouzwa nje ya nchi kimeongezeka kutoka tani 951.6 mwaka 2024 hadi tani 1,596.8 mwaka 2025 sawa na ongezeko la asilimia 67.85. Aidha, thamani ya mauzo ya asali imeongezeka kutoka Shilingi bilioni 11.4 kwa mwaka 2024 hadi Shilingi bilioni 19.2 mwaka 2025 sawa na ongezeko la asilimia 68.4. Mafanikio haya yanatokana na jitihada mbalimbali zinazofanywa na Serikali katika kuimarisha Sekta ya Ufugaji Nyuki na upatikanaji wa masoko ya kimataifa, wafugaji nyuki na wadau wa maendeleo katika kuongeza kiwango cha uzalishaji wa asali inayokidhi viwango vya kimataifa. Moja ya nguzo kuu iliyochangia mafanikio haya ni utekelezaji wa mpango madhubuti wa udhibiti wa mabaki ya kemikali katika asali. Asali ya Tanzania imeendelea kukidhi ubora kwa wastani wa asilimia 97 kwa viwango vya Umoja wa Ulaya kwa miaka mitatu mfululizo, jambo lililoongeza fursa za masoko ya nje ya nchi kama vile Marekani, nchi za Umoja wa Ulaya, Umoja wa Falme za Kiarabu na China. Aidha, kwa mara ya kwanza asali ya Tanzania imefanikiwa kuuzwa katika soko la Uingereza baada ya kukidhi vigezo vya soko hilo.

(vii) Kuimarika kwa Hadhi ya Tanzania Kimataifa katika Uhifadhi na Usimamizi wa Urithi wa Dunia

Tanzania imeendelea kuthibitisha umahiri wake Duniani katika uhifadhi na usimamizi wa maeneo ya urithi wa Dunia ambapo imechaguliwa kuwa mjumbe wa Kamati ya Urithi wa

Dunia katika kipindi cha miaka minne (4) kuanzia mwaka 2025 hadi 2029. Kwa nafasi hiyo, Tanzania imeingia katika chombo cha juu cha UNESCO chenye jukumu la kufanya maamuzi kuhusu uhifadhi na usimamizi wa maeneo ya urithi wa Dunia kinachojumuisha nchi 21 kati ya 195. Kupitia ujumbe huo, Tanzania ina fursa ya kushiriki katika maamuzi ya kuongeza au kuondoa maeneo katika orodha ya urithi wa Dunia.

(viii) Kukamilisha Ujenzi na Kuzindua Makumbusho ya Jiopaki ya Ngorongoro - Lengai

Wizara imekamilisha ujenzi wa miundombinu ya utalii na kuzindua Makumbusho ya kisasa ya Jiopaki ya Ngorongoro-Lengai iliyopo katika eneo la Kamyn Wilaya ya Karatu, Arusha ambayo ni makumbusho ya pili ya aina hiyo barani Afrika baada M'Guon iliyopo Morocco. Hatua hii imeongeza zao jipya la utalii wa jiolojia ambalo pia litakuza utafiti wa kisayansi na elimu ya miamba, kuwezesha jamii na wanafunzi kujifunza historia ya sayansi na mazingira, kuongeza ajira na kipato kwa wananchi wa maeneo jirani na kuimarisha nafasi ya Tanzania kimataifa kama kinara wa uhifadhi, utalii na elimu ya miamba. Hatua hii pia ni miongoni mwa mikakati ya Wizara katika kuliiongezea thamani Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro ambalo mwaka 2018 lilipewa hadhi ya jiopaki inayotambuliwa na UNESCO na kuwa jiopaki pekee yenye hadhi hiyo katika Nchi za Kusini mwa Jangwa la Sahara.

Waziri wa Maliasili na Utalii Mhe. Dkt. Ashatu Kijaji (Mb.), akiwa ameambatana na Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Ardhi, Maliasili na Utalii wakati wa ziara ya kutembelea Makumbusho ya Jiopaki ya Ngorongoro – Lengai

(ix) Mageuzi ya Kidijitali katika Sekta ya Uhifadhi na Utalii

Wizara imefanya maboresho ya mfumo wa **MNRT Portal**, ambao umekuwa ukitumiwa na Wizara pamoja na taasisi katika kusimamia utoaji wa huduma mbalimbali ikiwemo leseni za shughuli za utalii, huduma za malazi, uwindaji wa kitalii, minada ya vitalu na vibali vya kuingia katika vivutio vya utalii. Maboresho hayo yamelenga kuboresha uzoefu wa watumiaji, kuhuisha teknolojia ili mfumo uweze kuendana na mahitaji ya sasa pamoja na kufungamanisha na mifumo mingine inayotoa huduma za utalii na kurahisisha utoaji wa huduma kufanyika kwa ufanisi na tija.

Wizara imeanzisha mfumo wa ***Problem Animals Information System (PAIS)*** mahsusi kwa ajili ya kusimamia taarifa za matukio ya wanyamapori wakali na waharibifu pamoja na kuratibu na kuwezesha ulipaji wa vifuta jasho/machozi kwa wananchi wanaoathirika na matukio hayo. Mfumo huo umerahisisha ukusanyaji, uwasilishwaji wa taarifa sahihi na kuepuka udanganyifu, uchakataji, utunzaji wa taarifa za matukio ya uharibifu wa wanyamapori wakali na waharibifu. Vilevile, mfumo umerahisisha malipo ya kifuta jasho na machozi kwa wananchi waliopata madhara ya wanyamapori wakali na waharibifu ambapo kwa sasa taratibu za malipo zinachukua siku saba (7) hadi 14 tofauti na taratibu za awali ambapo malipo yakichukua miezi sita (6) hadi 12. Sambamba na hilo, mfumo umeongeza uwazi na uwajibikaji kwa kuwa mfumo unawezesha kufuatilia kila muamala.

Kufuatia agizo la kufungamanisha mifumo ya Serikali lililotolewa na **Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania**, Wizara imeanzisha jukwaa la kidijitali (FARU GATEWAY) la kubadilishana taarifa kati ya mifumo ya Wizara na Taasisi zake. Jukwaa hili limefungamanishwa na Mfumo wa Serikali wa Kuwasiliana na Kubadilishana Taarifa (GovESB) hivyo kufanya taarifa za Sekta ya Maliasili na Utalii kubadilishana taarifa na Taasisi zilizopo katika sekta nyingine za Serikali, hatua hii imeongeza ufanisi, tija na ushirikiano katika utoaji wa huduma kwa wananchi.

Wizara imeendelea kufanya mageuzi ya kidijitali katika Sekta ya Utalii kwa kuanzisha mfumo wa kisasa unaojulikana kama

Tanzania *Travel Companion*, ambao ni sehemu ya utekelezaji wa kituo cha Uendeshaji wa Masoko ya Utalii Kidijitali (DDMCC). Mfumo huo umelenga kuboresha uzoefu wa mtalii (travel experience) kuanzia hatua ya upangaji wa safari, wakati wa safari na baada ya safari. Aidha, kupitia mfumo huo watalii wataweza kupanga safari zao kabla ya kuwasili nchini kwa kupata taarifa sahihi, kufanya *booking* ya huduma mbalimbali zikiwemo malazi, migahawa, usafiri na vivutio vya utalii, pamoja na taarifa kuhusu maeneo ya vivutio yasiyo maarufu (hidden gems) yaliyopo katika miji yetu. Vilevile, mfumo umefungamanishwa na Mifumo ya Taasisi za Wizara ili kurahisisha malipo ya huduma mbalimbali ikiwemo ada za viingilio, malazi katika hoteli/loji, kambi za kitalii na magari katika vivutio kwa lengo la kuongeza ufanisi na kupunguza gharama katika ukusanyaji wa mapato.

Mfumo huu pia umejumuisha ramani ya kidijitali ya vivutio na huduma muhimu kwa watalii pamoja na *chatbot* ya akili unde (AI Chatbot) itakayotoa mwongozo wa papo kwa papo kwa watalii kwa lugha za kimataifa zaidi ya 56. Aidha, Mfumo huu unatarajiwa kuwa na mchango mkubwa katika maandalizi na wakati wa michuano ya AFCON 2027 kwa kuwezesha upatikanaji wa taarifa sahihi na huduma za utalii kwa urahisi kwa wageni watakaotembelea nchi yetu. Kupitia DDMCC na *Travel Companion*, taarifa na mwenendo wa soko la utalii zitachakatwa kwa wakati ili kuwezesha maamuzi ya kimkakati katika kukuza na kulinda chapa ya utalii wa Tanzania pamoja na kuongeza muda wa wageni kukaa nchini na hivyo kuongeza mapato ya utalii yatakayochangia kwa kiasi kikubwa katika pato la Taifa.

4.0 FURSA NA MIKAKATI YA KUKUZA UTALII KUPITIA MATUKIO YA KIMATAIFA YATAKAYOFANYIKA NCHINI

24. *Mheshimiwa Spika*, Sekta ya Utalii ni sekta ya kimkakati na ya kimageuzi katika kuchochea maendeleo ya kiuchumi na kijamii nchini ambapo Ibara ya 23 ya Ilani ya Chama cha Mapinduzi ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2025 inaelezea umuhimu wa Sekta ya Utalii katika kuchochea ukuaji wa uchumi na maendeleo ya Taifa kwa ujumla. Aidha, katika kipindi cha utekelezaji wa Ilani hii, Chama cha Mapinduzi kimeielekeza Serikali kuongeza wigo wa mazao ya utalii na kuendelea kuitangaza hazina ya utalii kwa mbinu za kisasa ili kuongeza idadi ya watalii. Lengo ni kuongeza mchango wa Sekta ya Utalii katika Pato la Taifa kutoka asilimia 17 mwaka 2025 hadi asilimia 20 mwaka 2030.

25. *Mheshimiwa Spika*, katika kuzingatia maelekezo ya Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi (2025–2030) kuhusu kuimarisha Sekta ya Utalii, Wizara imeendelea kutumia utalii wa mikutano na matukio (MICE) kama nyenzo muhimu ya kukuza uchumi kwa kuongeza idadi ya watalii, ajira na Pato la Taifa.

26. *Mheshimiwa Spika*, ili kufikia malengo hayo, Wizara inaendelea kutumia fursa na mikakati mbalimbali ya kukuza utalii kupitia matukio ya kimataifa yatakayofanyika nchini ikiwemo: -

**i. Mkutano wa 153 wa Umoja wa Mabunge Duniani
(*Inter-Parliamentary Union - IPU Assembly*)**

Mkutano huu unakutanisha Mabunge ya Nchi wanachama wa umoja wa mabunge Duniani na utafanyika tarehe 5 hadi 9 Oktoba, 2026 Jijini Arusha. Mkutano huu unatarajiwa kuwa na washiriki zaidi ya 1,500 wakiwemo Maspika 183 kutoka nchi mbalimbali duniani ambapo Tanzania ni mwanachama na mwenyekiti wa umoja huo. Katika kuhakikisha Tanzania inafaidika kikamilifu na mkutano huu Wizara imeandaa na kutekeleza mikakati mbalimbali ya kutangaza mazao ya utalii na ukarimu. Katika hatua za maandalizi, Wizara iliandaa onesho la kutangaza utalii wakati wa Mkutano wa 152 wa IPU uliofanyika tarehe 15 hadi 19 Aprili, 2026 Jijini Istanbul, Uturuki. Aidha, katika mkutano huo Wizara ilifanikiwa kutangaza vivutio na fursa za utalii wa Tanzania kwa washiriki waliohudhuria na kuwashawishi kutembelea maeneo ya utalii kabla, wakati na baada ya mkutano wa IPU wa 153. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na wadau wa utalii itaandaa vifurushi vya safari na kuvitangaza kwenye tovuti ya IPU. Vifurushi hivyo vitakuwa na *link* ambayo wageni wataweza kufanya *booking* ya kutembelea maeneo yetu moja kwa moja. Pamoja na hilo, Wizara itaweka mabanda ya taarifa za utalii katika eneo la mkutano ili kuhamasisha washiriki kutembelea vivutio vyetu kipindi na baada ya mkutano kuisha. Pia, tovuti ya IPU itatumika kuweka taarifa za utalii na matukio mbalimbali ya wageni hao walipokua Tanzania ili kuendelea kuvutia wageni wengi zaidi kutembelea Tanzania.

ii. Tukio la *World Travel Awards (WTA) 2026*

Tukio hili la kimataifa huandaliwa kila mwaka kwa lengo la kutoa tuzo za ubora katika Sekta ya Utalii duniani. Aidha, linatarajiwa kufanyika nchini mwezi Desemba, 2026 na kuhudhuriwa na washiriki zaidi ya 1,000 kutoka Mabara ya Afrika, Ulaya, Asia, Amerika ya Kaskazini na Kusini. Wizara kwa kushirikiana na wadau wa utalii itaandaa vifurushi maalum vya mazao ya utalii na huduma kwa washiriki katika tovuti ya Bodi ya Utalii Tanzania na WTA pindi itakapofunguliwa. Sambamba na hilo, Wizara itatumia fursa za kidijitali, machapisho na taarifa za mitandaoni kuwafikishia wadau mbalimbali taarifa muhimu za vivutio vya utalii Tanzania wakati wa tukio hilo. Pia, Wizara itaendelea kuhamasisha wageni kutembelea vivutio vya utalii na maeneo mbalimbali kupitia vifurushi vilivyoandaliwa na kuwekwa katika jukwaa la utalii la TTB "*booking platform*" ili kuendelea kutoa wigo mpana kwa wageni kufanya uchaguzi wa kutembelea vivutio hata baada ya tukio hilo.

iii. Shindano la 74 la Ulimbende wa Dunia 2027 - *Miss World 2027*

Shindano hili la Kimataifa linahusisha masuala ya urembo likiwa ni miongoni mwa mashindano makubwa duniani yanayojulikana kama *Big Four Beauty Pageants*. Tukio hili linatarajiwa kufanyika nchini mwezi Mei, 2027 na linatarajiwa kuhudhuriwa na watu takriban 20,000 wakiwemo washindani 120 kutoka nchi mbalimbali Duniani. Aidha, kabla ya tukio hili, Wizara itawatangazia wadau na kuwahamasisha kuandaa na kuuza vifurushi vya safari kupitia jukwaa la utalii

la TTB "*booking platforms*" na kutangaza tukio hili kupitia tovuti ya TTB, mitandao ya kijamii, televisheni, redio na vyombo mbalimbali vya habari vya ndani na nje ya nchi.

Sambamba na hilo, Wizara itaandaa ziara ya mafunzo kwa kuwapa fursa Walimbwende na waandishi wa habari kutembelea maeneo ya vivutio (FAM Trip) kabla ya shindano kwa lengo la kukuza uelewa wa vivutio vyetu na kurusha maudhui hayo kwenye mitandao yao ya kijamii pamoja na kuvitangaza katika vyombo vya habari mbalimbali ulimwenguni. Kwa upande mwingine, Wizara itaweka mabanda ya kutangaza utalii na kutoa taarifa kwa watalii ndani ya maeneo yatakapofanyika mashindano na kuendelea kutumia maudhui ya mashindano hayo ikiwemo yatakayomhusu Mshindi wa Mashindano (Miss World) ili kujitangaza zaidi duniani. Baada ya shindano, Wizara kwa kushirikiana na wadau itaratibu safari za kutembelea vivutio kwa washiriki watakaokuwa wamejisajili kupitia jukwaa la utalii la TTB. Pia, washindi wa juu watano wa shindano hilo, watapewa ubalozi wa hiari wa kutangaza utalii wa Tanzania.

iv. Mashindano ya Mpira wa Miguu kwa Nchi za Afrika (Africa Cup of Nations - AFCON) 2027

Mashindano haya yanaandaliwa na Shirikisho la Mpira wa Miguu Afrika (CAF) kila baada ya miaka miwili (2) na kuhusisha timu za Mataifa kutoka Bara la Afrika. Kwa mwaka 2027, mashindano hayo yanatarajiwa kuandaliwa kwa pamoja na nchi tatu za Afrika Mashariki ikiwemo Tanzania. Katika mashindano hayo, timu 24 zilizofuzu zitashindana na kutarajiwa kuwa na watazamaji wa viwanjani milioni 1.8 na

wafuatiliaji katika televisheni bilioni 1.9 kupitia vituo vya utangazaji zaidi ya 185. Aidha, mashindano hayo yanakadiriwa kuwa na faida za kiuchumi zinazoweza kufikia zaidi ya Dola za Marekani bilioni 2.

Kwa kuwa Tanzania ni moja ya waandaaji wa mashindano hayo, Wizara imeandaa mkakati wa kuitangaza Tanzania kama kivutio cha kipekee cha utalii. Mkakati huo unahusisha shughuli za kabla, wakati na baada ya mashindano ambapo kabla ya mashindano hayo, shughuli zinazotarajiwa kutekelezwa ni pamoja na kuanza kutangaza utalii wa Tanzania wakati wa Mashindano ya Dunia ya Mpira wa Miguu yaani *FIFA World Cup* yatakayofanyika nchini Marekani kati ya mwezi Juni na Julai mwaka 2026. Kupitia mashindano hayo Tanzania itashirikisha wadau muhimu wakiwemo watangazaji mashuhuri wa michezo duniani na kujitangaza kupitia mabango ya kidijitali “billboards” yatakayowekwa katika maeneo ya kimkakati nchini Marekani.

Katika kuongeza hamasa ya kufuatiliwa na watu wengi zaidi kwenye mitandao ya kijamii duniani, Wizara itatumia watu maarufu na wenye ushawishi mkubwa kama vile wanamichezo ili kuendelea kujitangaza kwa kuwaleta kutembelea maeneo yenye vivutio vya utalii. Kupitia watu hao maudhui mbalimbali yenye kulenga kuitangaza Tanzania yatarekodiwa na kurushwa kwenye tovuti mbalimbali sambamba na mitandao ya kijamii ya watu hao kama vile *Instagram, LinkedIn, Tiktok, Facebook na mtandao wa X*. Vilevile, Wizara inaendelea na ujenzi na ukarabati wa miundombinu mbalimbali ikiwemo viwanja vya ndege,

barabara, malazi na magezi ikiwemo barabara ya Seronera kuelekea Naabi, Ikoma na Lobo na njia za utalii katika Hifadhi ya Taifa Serengeti ili kuhakikisha zinafikika na kupitika kipindi chote hususan kabla, wakati na baada ya mashindano ya AFCON. Pia, kuendelea na ujenzi wa malazi na kuimarisha huduma za wageni katika maeneo ya Sahare, Makuyuni, Wamimbiki na Pande ili kurahisisha na kutoa huduma zenye viwango vya kimataifa wakati na baada ya mashindano ya AFCON.

Halikadhalika, Wizara itaunganisha Hifadhi ya Taifa Mikumi na reli ya SGR kupitia ujenzi wa lango la kuingia wageni katika eneo la Kilosa. Hatua hiyo itarahisisha wageni watakaokuja jijini Dar es Salaam kushiriki AFCON waweze kusafiri na reli kwenda kutalii Mikumi. Vilevile, Wizara imekamilisha ujenzi wa uwanja wa gofu wenye hadhi ya Kimataifa katika Ikolojia ya Serengeti ili kuvutia watalii wa michezo hususan watakaotembelea Tanzania kipindi cha mashindano ya AFCON 2027.

Ili kuhakikisha utoaji wa huduma bora, Wizara ilizindua programu ya maandalizi ya kuwanoa watoa huduma za utalii na kuwajengea uwezo wadau waliopo katika mnyororo wa thamani wa utalii ambapo katika awamu ya kwanza, waongoza watalii 2,228 wamepatiwa mafunzo ya kuboresha huduma na programu hiyo inaendelea kwa maeneo mengine ya kimkakati yatakayopokea wageni kwa kuzingatia fursa za ugeni huo. Wizara itashirikiana na wadau wa sekta binafsi kuandaa vifurushi vya safari kwa washiriki wa AFCON 2027 vikifungamanisha mazao ya utalii na huduma muhimu ikiwemo usafiri, malazi na chakula. Vilevile, Wizara

imeendelea na zoezi la kupanga huduma za malazi katika daraja za ubora hususan katika maeneo ya kimkakati ili kutoa uzoefu mzuri kwa wageni.

Kama moja ya mikakati ya utangazaji utalii wakati wa mashindano, Wizara itaweka matangazo yenye maudhui mbalimbali kuhusu utalii wa Tanzania katika viwanja vitakavyotumika ili kuwahamasisha mashabiki kutembelea vivutio vya utalii hapa nchini. Wizara itaendelea kuboresha miundombinu, kutangaza vifurushi maalum vya safari na kuhamasisha mashabiki kupitia maeneo maalum ya ufuatiliaji mashindano mubashara (fan zones). Aidha, Wizara itaandaa na kurusha maudhui ya utalii katika vyombo mbalimbali vya habari vitakavyoonesha na kutangaza mashindano hayo katika kipindi chote cha AFCON 2027.

Sambamba na hilo, Wizara itaendelea kutangaza utalii wa Tanzania hata baada ya AFCON 2027, kwa kuandaa kampeni maalum za kuhamasisha washiriki na mashabiki wa mashindano haya kutembelea vivutio vya Utalii baada ya mashindano kukamilika. Kampeni hii itahusisha utoaji wa safari za motisha kwa baadhi ya washiriki wa mashindano pamoja na kuwashawishi washiriki maarufu kutangaza vivutio vya Tanzania. Vilevile, Wizara itatumia tukio hilo kuchochea ukuaji wa utalii na uchumi kwa kuendeleza na kutumia miundombinu mbalimbali iliyoboreshwa ikiwemo viwanja vya ndege, barabara na huduma za malazi ili kuvutia matukio mengine ya kimataifa pamoja na kuvutia uwekezaji.

27. *Mheshimiwa Spika,* mafanikio ya Tanzania kuendelea kuaminiwa kuwa mwenyeji wa matukio haya makubwa ya kimataifa ni matokeo ya maono, uongozi thabiti na diplomasia ya uchumi inayoendelezwa kwa ustadi mkubwa na Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Kupitia juhudi zake za kufungua nchi, kuimarisha mazingira ya uwekezaji, kuitangaza Tanzania kimataifa na kuboresha miundombinu ya kimkakati, nchi yetu imeendelea kujijengea heshima na kuaminiwa katika jukwaa la kimataifa kama kitovu cha utalii, biashara na uwekezaji duniani. Matukio haya ni uthibitisho wa namna ambavyo diplomasia ya uchumi imeendelea kufungua fursa mpya za ajira, mapato na ukuaji wa uchumi kwa wananchi wetu.

28. *Mheshimiwa Spika,* matukio haya ya kimataifa yataendelea kuwa kichocheo muhimu cha ukuaji wa Sekta ya Maliasili na Utalii pamoja na uchumi wa taifa kwa ujumla. Hivyo, kupitia Bunge lako Tukufu, ninatoa rai kwa Watanzania wote kudumisha asili yetu ya ukarimu kwa wageni ili kuendelea kujenga taswira chanya ya Taifa letu na kuimarisha nafasi ya Tanzania kama kivutio cha pekee Duniani.

5.0 UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA 2025/2026

29. *Mheshimiwa Spika,* Wizara ya Maliasili na Utalii imepewa dhamana ya kusimamia kisheria maeneo yenye ukubwa wa kilometa za mraba takriban 307,800 sawa na asilimia 32.5 ya eneo lote la Nchi. Maeneo haya

yanajumuisha Hifadhi za Taifa 21, Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro, Mapori ya Akiba 29, Mapori Tengefu 23, maeneo 3 ya Ardhioevu chini ya Mkataba wa Ramsar, Hifadhi za Misitu ya Asili 465 ikijumuisha Hifadhi za Misitu ya Mazingira Asilia 26, Mashamba ya Miti ya Serikali 26, Hifadhi za Nyuki 14, Maeneo ya Malikale 158 na Makumbusho za Taifa 7. Aidha, Wizara inaratibu shughuli za uhifadhi katika maeneo ya Jumuiya za Hifadhi za Wanyamapori (WMAs) 40 ambapo kati ya hizo 24 zimeidhinishwa na 16 zipo kwenye hatua mbalimbali za kuidhinishwa, mashamba sita (6) ya ufugaji wa wanyamapori, bustani 41 za wanyamapori, maeneo 36 ya uzalishaji wa wanyamapori pamoja na ranchi sita (6) zinazomilikiwa na sekta binafsi.

30. *Mheshimiwa Spika*, maeneo ya hifadhi za wanyamapori, misitu, nyuki, fukwe na malikale yana mchango mkubwa katika uhifadhi wa mazingira, ustawi wa wananchi, urithi wa utamaduni na ukuaji wa uchumi kitaifa na kimataifa. Sekta ya Maliasili na Utalii inachangia asilimia 21.5 katika Pato ghafi la Taifa ambapo asilimia 17.2 ni utalii na asilimia 4.3 ni misitu na nyuki. Aidha, Sekta hii inachangia asilimia 30.9 ya mapato ya fedha za kigeni ambapo asilimia 25 yanatokana na utalii; na asilimia 5.9 misitu na nyuki; na kuajiri watu takriban milioni 3.6 wenye ajira za moja kwa moja na zisizo za moja kwa moja kwa mwaka. Kwa upande mwingine, maeneo ya hifadhi pia ni vyanzo vikuu vya maji, nishati, makazi ya wanyamapori na viumbe hai wengine. Vilevile, sehemu kubwa ya Watanzania katika maeneo ya vijijini hutegemea rasilimali hizo kwa ajili ya kujikimu.

31. *Mheshimiwa Spika*, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Wizara umezingatia miongozo mbalimbali ikiwemo Dira ya Taifa ya Maendeleo ya Mwaka 2025, Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano (2021/2022 - 2025/2026), Ilani ya Uchaguzi ya Chama Cha Mapinduzi ya Mwaka 2020, Sera na Sheria mbalimbali, Mpango Mkakati wa Wizara (2021/2022 - 2025/2026), Mwongozo wa Mpango na Bajeti wa Mwaka 2024/2025, Mikataba ya Kikanda na Kimataifa na maelekezo mbalimbali ya viongozi wakuu wa kitaifa.

32. *Mheshimiwa Spika*, ninaomba sasa kuwasilisha utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026.

5.1 Ukusanyaji wa Maduhuli

33. *Mheshimiwa Spika*, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Wizara iliidhinishiwa kukusanya jumla ya **Shilingi 1,185,584,115,330.55**. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 860,106,097,959.74** zinakusanywa na Wizara kupitia Taasisi za TANAPA na NCAA na kuwasilishwa Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA); **Shilingi 115,536,198,276.65** zilipangwa kukusanywa na Idara za Wizara, Mfuko wa Mambo ya Kale na Taasisi ya TAWA na kuwasilishwa Mfuko Mkuu wa Serikali; na **Shilingi 209,941,819,094.16** zilipangwa kukusanywa na Taasisi zinazokusanya na kutumia kupitia mfumo wa *MNRT Portal* ambazo ni: Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Tanzania - TAWIRI, Taasisi ya Utafiti wa Misitu Tanzania - TAFORI, Wakala wa Huduma za Misitu Tanzania - TFS, Chuo cha

Usimamizi wa Wanyamapori Mweka - CAWM, Taasisi ya Taaluma ya Wanyamapori Pasiyasi - PWTI, Kituo cha Mafunzo ya Uhifadhi wa Maliasili kwa Jamii Likuyu Sekamaganga - CBCTC, Chuo cha Misitu Olmotonyi - FTI, Chuo cha Mafunzo ya Ufugaji Nyuki Tabora - BTI, Chuo cha Viwanda vya Misitu - FITI, Bodi ya Utalii Tanzania - TTB, Chuo cha Taifa cha Utalii - NCT na Shirika la Makumbusho ya Taifa la Tanzania - NMT.

34. Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Aprili, 2026, Wizara imekusanya jumla ya **Shilingi 989,329,108,105.60** sawa na **asilimia 83.45** ya lengo la makusanyo. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 725,277,756,030.43** zimekusanywa na Wizara kutokana na vyanzo vya Taasisi za TANAPA na NCAA. Aidha, **Shilingi 85,229,074,781.41** zimekusanywa na Idara za Wizara, Mfuko wa Mambo ya Kale na Taasisi ya TAWA na **Shilingi 178,822,277,293.76** zimekusanywa na Taasisi zinazokusanya na kutumia.

5.2 Matumizi ya Kawaida na Miradi ya Maendeleo

35. Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Wizara iliidhinishiwa kutumia jumla ya **Shilingi 336,518,895,000** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Miradi ya Maendeleo. Kati ya fedha hizo **Shilingi 254,232,349,000** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na **Shilingi 82,286,546,000** ni kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo.

36. *Mheshimiwa Spika*, hadi kufikia Aprili, 2026, Wizara ilipokea jumla ya **Shilingi 252,563,506,536.21** sawa na asilimia **75**. Fedha hizi zinajumuisha Fedha za Matumizi ya Kawaida **Shilingi 205,703,467,197.19** na Fedha za Miradi ya Maendeleo **Shilingi 46,860,039,339.02**. Kati ya fedha za Matumizi ya Kawaida zilizopokelewa, **Shilingi 98,628,956,143.53** ni fedha za Matumizi Mengineyo na **Shilingi 107,074,511,053.66** ni Mishahara.

5.3 Utekelezaji wa Majukumu ya Wizara

5.3.1 Sekta ya Wanyamapori

37. *Mheshimiwa Spika*, Sekta ya Wanyamapori ina jukumu la kuhifadhi, kusimamia, kutoa mafunzo pamoja na kufanya tafiti kuhusu rasilimali za wanyamapori ndani na nje ya maeneo yaliyohifadhiwa. Majukumu haya yanatekelezwa na Wizara kupitia Idara ya Wanyamapori na Taasisi za uhifadhi ambazo ni Shirika la Hifadhi za Taifa Tanzania (TANAPA), Mamlaka ya Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro (NCAA), Mamlaka ya Usimamizi wa Wanyamapori Tanzania (TAWA), Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Tanzania (TAWIRI), Mfuko wa Kuhifadhi Wanyamapori Tanzania (TWPF), Chuo cha Usimamizi wa Wanyamapori Afrika - Mweka (CAWM), Taasisi ya Taaluma ya Wanyamapori - Pasiansi (PWTI) pamoja na Kituo cha Mafunzo ya Uhifadhi wa Maliasili kwa Jamii - Likuyu Sekamaganga (CBCTC).

38. *Mheshimiwa Spika*, Utekelezaji wa majukumu ya sekta unaongozwa na Sera ya Taifa ya Wanyamapori ya Mwaka 2007; Sheria ya Uhifadhi wa Wanyamapori, Sura ya

283; Sheria ya Hifadhi za Taifa, Sura ya 282; Sheria ya Hifadhi ya Eneo la Ngorongoro, Sura ya 284; Sheria ya Chuo cha Usimamizi wa Wanyamapori - Mweka, Sura ya 209; na Sheria ya Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Tanzania, Sura ya 260.

39. *Mheshimiwa Spika*, Sekta ya Wanyamapori inasimamia jumla ya Hifadhi za Taifa 21, Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro, Mapori ya Akiba 29, Mapori Tengefu 23, Maeneo matatu (3) ya Ardhievu na Bustani tano (5) za Wanyamapori zinazomilikiwa na Serikali. Aidha, Sekta hii inaratibu shughuli za uhifadhi katika maeneo ya Jumuiya za Hifadhi za Wanyamapori (WMAs) 40 ambapo kati ya hizo 24 zimeidhinishwa na 16 zipo kwenye hatua mbalimbali za kuidhinishwa, mashamba sita (6) ya ufugaji wa wanyamapori, bustani 41 za wanyamapori, maeneo 36 ya uzalishaji wa wanyamapori pamoja na ranchi sita (6) zinazomilikiwa na sekta binafsi.

5.3.1.1 Utekelezaji wa Afua Maalum za Kukabiliana na Migongano Baina ya Binadamu na Wanyamapori Wakali na Waharibifu

40. *Mheshimiwa Spika*, Wizara imeendelea kuchukua hatua mbalimbali katika kukabiliana na changamoto ya wanyamapori wakali na waharibifu kupitia utekelezaji wa Mkakati wa Kitaifa wa Kusimamia Utatuzi wa Migongano baina ya Binadamu na Wanyamapori (2020/2021-2024/2025). Kwa kiasi kikubwa, migongano hii imechangiwa na matumizi yasiyo rafiki ya ardhi na yasiyozingatia mipango

ya matumizi bora ya ardhi, kuongezeka kwa shughuli za kibinadamu katika maeneo yanayopakana na hifadhi, shoroba na maeneo ya mtawanyiko wa wanyamapori pamoja na athari za mabadiliko ya tabianchi yanayosababisha ukame na kulazimisha baadhi ya wanyamapori kutoka nje ya hifadhi kutafuta maji na malisho.

41. *Mheshimiwa Spika*, katika kukabiliana na changamoto hii, Wizara imekamilisha ujenzi wa vituo vipya tisa (9) vya askari katika Halmashauri za Wilaya za Babati (1), Monduli (1), Tunduru (1) na Rufiji (1) na hifadhi za Taifa za Ibanda-Kyerwa (3) na Mto Ugalla (2); na taratibu za ujenzi wa vituo vingine 21 unaendelea katika wilaya za Kilwa (1), Mbarali (1), Bariadi (1), Serengeti (1), Karatu (2), Bunda (1), Kiteto (1), Ikungi (1), Nkasi (1), Kilosa (1), Mkinga (1), Lushoto (1), Kondoa (1), Iramba (1), Malinyi (1), Simanjiro (1), Namtumbo (1) na Nachingwea (1) na Hifadhi ya Taifa Rumanyika-Karagwe (2). Kukamilika kwa ujenzi huu kutafanya jumla ya vituo vya askari vilivyojengwa kufikia 51. Aidha, Wizara imeweka vituo 40 vya muda vya askari kwa ajili ya kudhibiti matukio ya wanyamapori kwa haraka katika Wilaya mbalimbali hapa nchini. Hatua hii imewezesha askari kuitikia kwa haraka na kukabiliana na matukio ya wanyamapori wakali na waharibifu wanapovamia maeneo ya wananchi.

42. *Mheshimiwa Spika*, katika hatua nyingine, Wizara imechimba mabwawa 12 katika Mapori ya Akiba Rungwa (1), Muhesi (2), Kizigo (2), Msanjesi (1), Selous-Liwale (2) na Lukwika-Lumesule (1); na Hifadhi ya Taifa Mikumi (3). Aidha, taratibu za uchimbaji wa mabwawa mengine saba (7)

zinaendelea katika Hifadhi ya Taifa Mikumi (1), Mapori ya Akiba Maswa (2), Wami-mbiki (2), Katavi (1) na Selous-Kingupira (1). Juhudi hizo zimeimarisha upatikanaji wa maji kwa wanyamapori ndani ya hifadhi hasa katika kipindi cha kiangazi ambacho wanyamapori hususan tembo wamekuwa wakitoka nje ya hifadhi kutafuta maji na kusababisha madhara kwa wananchi.

Kushoto ni bwawa la maji katika Pori la Akiba Muhesi na kulia ni bwawa la maji katika Hifadhi ya Wanyamapori Makuyuni

43. Mheshimiwa Spika, sambamba na hilo, Wizara imejenga vizimba nane (8) vya kudhibiti mamba na viboko katika Wilaya za Nyasa (2), Nkasi (1), Kalambo (2), Namtumbo (1) na Songwe (2) na kufanya idadi ya vizimba vilivyojengwa nchi nzima kufikia 39. Aidha, taratibu zinaendelea kwa ajili ya ujenzi wa vizimba 36 katika Wilaya za Geita (2), Buchosa (2), Ukerewe (2), Kibiti (2), Rufiji (2), Morogoro (2), Kibaha (2), Mkuranga (1), Mvomero (1), Kilosa (2), Iringa (2), Nkasi (2), Busega (2), Nanyumbu (2), Uvinza (2), Sengerema (3), Mkinga (1), Nanyamba (1), Songwe (1) na Tarime (2). Aidha, hatua hii imechangia kuimarika kwa usalama wa wananchi wanaotumia vizimba hivyo ipasavyo.

Vizimba vya Kuzuia mamba na viboko vilivyojengwa katika Wilaya ya Nyasa.

44. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia taasisi zake imeendelea kuimarisha matumizi ya teknolojia katika kukabiliana na wanyamapori wakali na waharibifu kwa kufuatilia mienendo yao na kuwadhibiti. Katika kutekeleza hilo, Wizara kwa kushirikiana na wadau, imefunga visukuma mawimbi kwa wanyamapori 76 kati ya 50 vilivyopangwa kufungwa sawa na asilimia 152 kwa makundi mbalimbali wakiwemo tembo viongozi 51 katika Halmashauri za wilaya za Karagwe, Misenyi, Itigi, Manyoni, Ikungi, Singida, Same, Korogwe, Handeni, Kondo, Chamwino, Iringa, Morogoro, Mvomero na Chalinze na kufanya tembo viongozi waliofungwa visukuma mawimbi nchini kufikia 205; simba 20 katika Hifadhi za Taifa Nyerere (3), Ruaha (8), Serengeti (7) na Pori la Akiba Maswa (2); mbwamwitu (4) katika Pori la Akiba Selous; na chui mmoja (1) katika Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro. Matumizi ya teknolojia hiyo yameongeza ufanisi katika ufuatiliaji wa mienendo ya wanyamapori kwa wakati na kuchukua hatua za haraka kabla ya kusababisha madhara. Vilevile, matumizi ya ndege nyuki 59 zilizonunuliwa na Wizara kwa kushirikiana na wadau yameboresha uwezo

wa kudhibiti tembo wanaovamia maeneo ya wananchi, hasa katika maeneo yenye ugumu wa kufikika. Katika kipindi cha Julai 2025 hadi Aprili 2026, zaidi ya tembo 191 walidhibitiwa na kurejeshwa ndani ya Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro kabla ya kusababisha madhara.

Waziri wa Maliasili na Utalii, Mhe. Dkt. Ashatu Kijaji (Mb.), akipokea maelezo na kufunga kisukuma mawimbi katika Pori la Akiba Mkungunero.

45. Mheshimiwa Spika, katika hatua nyingine, Wizara inaendelea na taratibu za ujenzi wa uzio wa umeme wenye urefu wa kilomita 53 ambapo kilomita 15 ni kutoka Shamba la *Acacia Hills Limited* (Mang'ola juu) hadi Kijiji cha Makhoromba, Kitongoji cha Endawishi kinachopakana na Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro; na kilomita 38 kutoka eneo la Tabora B hadi Mto Mara katika Hifadhi ya Taifa Serengeti. Uzio huo utaimarisha ulinzi wa mali na maisha ya wananchi kwa kudhibiti wanyamapori kutoka hifadhini kwenda kwenye maeneo ya wananchi. Sambamba na hilo, Wizara inaendelea kufanya tathmini nchi nzima ya maeneo mengine yenye migongano mikubwa yanayoweza kujengwa uzio wa umeme

ili kuimarisha udhibiti wa matukio ya wanyamapori wakali na waharibifu.

46. *Mheshimiwa Spika*, vilevile, Wizara imenunua pikipiki 46 kwa ajili ya Maafisa Wanyamapori wa Halmashauri za Wilaya za Liwale, Tunduru, Nachingwea, Namtumbo, Serengeti, Malinyi, Rufiji, Karatu, Itilima, Korogwe, Mvomero, Same, Monduli, Iringa, Bunda, Babati, Mbarali, Mwanga, Kilosa, Lushoto, Bariadi, Morogoro, Meatu, Chalinze, Longido, Kalambo, Itigi, Handeni, Ikungi, Busega, Ruangwa, Manyoni, Arumeru, Kilwa, Nsimbo, Mkinga, Kiteto, Kondo, Kondo Mji, Lindi, Nkasi, Buchosa na Siha. Hatua hii itawezesha kuimarisha ufuatiliaji wa haraka wa matukio ya wanyamapori wakali na waharibifu. Sambamba na hilo, Wizara inakamilisha manunuzi ya vilipuzi 10,000; ndege nyuki 52; na inaendelea na manunuzi ya helikopta mbili (2) kupitia taasisi za TANAPA na NCAA kwa ajili ya kuimarisha shughuli mbalimbali za uhifadhi.

47. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha ulinzi wa rasilimali za wanyamapori na udhibiti wa wanyamapori wakali na waharibifu, Wizara imeajiri askari wa wanyamapori 551 ambao wamepangiwa majukumu katika hifadhi mbalimbali. Hatua hii imewezesha Askari hao kuitikia kwa haraka na kudhibiti matukio ya wanyamapori wakali na waharibifu katika maeneo mbalimbali. Sambamba na hilo, Wizara imetoa mafunzo kwa Askari Wanyamapori wa Vijiji (VGS) 95 kutoka Halmashauri za Wilaya 19 za Buchosa, Chalinze, Itigi, Kalambo, Karagwe, Chemba, Kilolo, Kiteto, Kondo, Kondo Mji, Longido, Meru, Morogoro Manispaa, Nanyumbu, Ngara, Ngorongoro, Nsimbo, Siha na Uvinza

hivyo kufanya idadi ya VGS kufikia 1,298. Vilevile, Wizara imeendelea kuwashirikisha VGS 752 na vikundi vya ulinzi shirikishi 230 katika kudhibiti wanyamapori wakali na waharibifu katika maeneo mbalimbali nchini.

48. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha ushiriki wa wananchi kwenye uhifadhi, Wizara imetoa elimu ya uhifadhi na mbinu za kukabiliana na wanyamapori wakali na waharibifu kwa wananchi 885,189 kupitia mikutano 3,481 iliyofanyika katika Vijiji vinavyopakana na Hifadhi za Taifa, Mapori ya Akiba, Mapori Tengefu na Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro. Vilevile, mafunzo ya mbinu rafiki za kukabiliana na wanyamapori wakali na waharibifu yalitolewa kwa wananchi wakufunzi 81 katika Wilaya za Tanganyika (41) na Nsimbo (40). Hatua hiyo imewezesha wananchi kushiriki kikamilifu katika utatuzi wa changamoto ya wanyamapori wakali na waharibifu.

Kushoto ni wananchi wakipewa elimu katika kitongoji cha Misrai kijiji cha Mtryiyangwi Kata ya Hindomairo Wilaya ya Kondo na kulia ni wananchi wa Kijiji cha Chinyahuku Kata ya Rudi Wilaya ya Mpwapwa.

49. *Mheshimiwa Spika*, Wizara imefanikiwa kudhibiti matukio 3,585 ya wanyamapori wakali na waharibifu kwa kufanya doria 5,771 za mwitikio wa haraka. Vilevile, katika kuimarisha usalama wa maisha na mali za wananchi jumla ya wanyamapori wakali na waharibifu 175 walivunwa katika

maeneo mbalimbali nchini wakiwemo mamba 33, viboko 43, tembo 22, nyati 19, fisi 50, simba watano (5) na chui watatu (3).

50. *Mheshimiwa Spika*, kwa upande mwingine, Wizara imehamisha tembo 390 kutoka Ranchi ya Taifa Kitengule na nyani 294 kutoka Geita kwenda Hifadhi ya Taifa ya Burigi Chato; simba sita (6) ambapo simba wawili (2) walihamishwa kutoka Kondoa kwenda Pori la Akiba Swagaswaga; wawili (2) kutoka Kijiji cha Pakinyigot - Wilaya ya Serengeti kwenda Hifadhi ya Taifa Serengeti; mmoja (1) kutoka Kijiji cha Iyoli, Wilaya ya Kondoa na Simba mmoja (1) kutoka Wilaya ya Serengeti kwenda Bustani ya Wanyamapori Dar es Salaam. Vilevile, chui watatu (3) wamehamishwa kutoka maeneo ya wananchi ambapo wawili (2) walikamatwa kutoka Kijiji cha Robanda na kupelekwa katika Bustani ya Wanyamapori ya Dar es Saalam (1) na Pori la Akiba Pande (1), na mmoja (1) alikamatwa kutoka Wilaya ya Itilima na kupelekwa katika Pori la Akiba Maswa.

51. *Mheshimiwa Spika*, ili kuongeza ufanisi na tija katika kupokea taarifa na malipo ya kifuta jasho na machozi, Wizara imeanza kutumia mfumo wa kielektroniki kulipa waathirika wa madhara yatokanayo na wanyamapori wakali na waharibifu. Mfumo huo umerahisisha malipo kufanyika kwa wakati kati ya siku saba (7) hadi 14 ikilinganishwa na utaratibu wa awali ambao zoezi hilo lilichukua miezi sita (6) hadi 12. Hadi kufikia Aprili 2026, Wizara imelipa kiasi cha Shilingi 8,149,314,750.00 ikiwa ni kifuta jasho na machozi kwa wananchi 22,696 waliopatwa na madhara ya wanyamapori katika Halmashauri za Wilaya 81 ikilinganishwa

na kipindi kama hiki katika Mwaka wa Fedha 2024/2025 ambapo jumla ya Shilingi 4,604,909,750 zililipwa kwa wananchi 16,939. Katika kuimarisha utekelezaji wa matumizi ya Mfumo huo, Wizara imetoa mafunzo kwa Maafisa Wanyamapori na ugani ambapo hadi sasa jumla ya maafisa 842 kutoka Halmashauri za Wilaya 109 nchini wamepatiwa mafunzo.

52. *Mheshimiwa Spika*, Wizara itaendelea kuimarisha na kutumia mbinu mbalimbali za kudhibiti madhara yanayosababishwa na wanyamapori wakali na waharibifu ili kupunguza athari hizo kwa jamii. Nitoe rai kwa Waheshimiwa Wabunge wenzangu na wananchi kwa ujumla kuendelea kuiunga mkono Serikali katika jitihada za kukabiliana na matukio ya wanyamapori wakali na waharibifu kwa kutoa taarifa kwa wakati, kuchukua tahadhari dhidi ya wanyamapori hao na kuzingatia maelekezo yanayotolewa na wataalam.

5.3.1.2 Idara ya Wanyamapori

53. *Mheshimiwa Spika*, kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026, Wizara imefanya mapitio ya Kanuni za Utalii wa Picha za Mwaka 2016; Kanuni za Uwindaji wa Kitalii za Mwaka 2024; Kanuni za Ufugaji wa Wanyamapori za Mwaka 2020 kwa lengo la kuboresha mazingira ya kibiashara na kuongeza tija katika uhifadhi; Kanuni za Usimamizi wa Maeneo ya Jumuiya za Hifadhi za Wanyamapori (WMAs) za Mwaka 2018, na Mwongozo wa Utengaji na Usimamizi wa Maeneo ya Jumuiya za Hifadhi za Wanyamapori ili kuongeza ufanisi katika usimamizi na utendaji wa Jumuiya hizo.

54. *Mheshimiwa Spika*, vilevile, Wizara imefanya mapitio ya Mkakati wa Taifa wa Kudhibiti Migongano kati ya Binadamu na Wanyamapori wa Mwaka 2020/2021-2024/2025 na kuandaa Mkakati mpya wa miaka 10 (2026/2027-2036/2037) ambao umeandaliwa na utatekelezwa kwa pamoja na Wizara nyingine za Kisekta. Mkakati huo unalenga kupunguza madhara ya wanyamapori wakali na waharibifu ikiwemo uharibifu wa mazao, majeraha na vifo vya binadamu na mifugo kwa kulinda makazi yao na kuhakikisha wanyamapori wanatumia muda mwingi ndani ya maeneo yaliyohifadhiwa. Aidha, kwa kushirikiana na Wizara nyingine za Kisekta ikiwemo Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, Kilimo, Mifugo na Uvuvi, mkakati huu utaboresha upangaji wa matumizi ya ardhi, ufugaji, uvuvi na kilimo. Sambamba na hilo, Wizara imeandaa Mwongozo wa Kusimamia Nyara za Serikali ili kuongeza ufanisi katika utunzaji na matumizi ya nyara.

55. *Mheshimiwa Spika*, katika kukabiliana na ujangili nchini, Wizara imeendelea kuratibu doria maalum kupitia Kikosi Kazi Taifa Dhidi ya Ujangili na kanda za kiikolojia dhidi ya ujangili. Doria hizi hufanyika kwenye mifumo ikolojia yote nchini na maeneo ya mipakani. Katika Mwaka wa Fedha wa 2025/2026, doria hizo zimewezesha kukamatwa kwa watuhumiwa 416 wa ujangili na biashara haramu ya nyara ambapo wamefikishwa Mahakamani na hatua mbalimbali za kisheria zinaendelea kuchukuliwa dhidi yao.

56. *Mheshimiwa Spika*, katika kuendelea kuwashirikisha na kuwezesha wananchi kunufaika na rasilimali za wanyamapori, Wizara imeratibu uundaji na usajili wa Asasi

za kijamii zinazojihusisha na wanyamapori; uandaaji wa Katiba na Mipango ya Kanda ya Usimamizi wa Rasilimali kwa Jumuiya za Hifadhi za Wanyamapori Ikungi, Ndonga na Kilolo na kuidhinisha mipango ya jumla ya usimamizi wa WMAs tatu (3) za Enduimet, Uyumbu na Mungata. Sambamba na hilo, Wizara imewajengea uwezo viongozi 170 wa WMAs nane (8) zisizo na wawekezaji za Kimbanda na Kisungule zilizopo katika Wilaya ya Namtumbo; Chingoli katika Wilaya ya Tunduru; ISAWIMA katika Wilaya ya Kaliua; Iluma katika wilaya za Kilombero na Ulanga; Chamwino katika Wilaya ya Chamwino; UMEMARUWA katika wilaya za Wanging'ombe na Mbarali; na Mpimbwe katika Wilaya ya Mlele kuhusu usimamizi na uendelezaji wa jumuiya hizo kwa manufaa ya uhifadhi na maendeleo ya wananchi.

57. *Mheshimiwa Spika*, pamoja na hayo, Wizara imewezesha ununuzi wa pikipiki 15 kwa ajili ya Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori (WMA) saba (7) ambazo hazina wawekezaji. Jumuiya hizo ni Ndonga (2), Ifinga (2), ISAWIMA (2), Mpimbwe (2), UMEMARUWA (2), Iluma (2) na JUKUMU (3). Hatua hiyo itawezesha kuimarisha shughuli za uhifadhi na ulinzi wa wanyamapori katika maeneo hayo. Vilevile, Wizara imefanya tathmini ya eneo linalopendekezwa kuwa WMA kwa ajili ya matumizi ya kijadi, hususan kabila la Hadzabe katika Kijiji cha Munguli kilichopo katika Halmashauri ya Wilaya ya Mkalama, Mkoa wa Singida. Kwa sasa, Jumuiya hiyo imekamilisha hatua nne (4) za uanzishwaji ambazo ni uhamasishaji wa jamii, vijiji kuridhia na kutenga maeneo, kuunda na kusajili Asasi ya Kijamii (CBO) na kuhuisha mipango ya matumizi ya ardhi. Aidha, hatua zinazofuata ni kuandaa Mpango wa Kanda wa

Matumizi na Usimamizi wa Jumuiya; Kuwasilisha maombi ya kutangazwa kwenye Gazeti la Serikali na kuidhinishwa kwa Asasi ya Kijamii kuwa Jumuiya iliyoidhinishwa; na Kutoa haki ya kutumia rasilimali za wanyamapori katika eneo husika.

58. *Mheshimiwa Spika*, katika kuendelea kutekeleza Mikataba ya Kikanda na Kimataifa ambayo nchi yetu imeridhia, Wizara imeshiriki kikamilifu katika mikutano mbalimbali ya uhifadhi na matumizi endelevu ya rasilimali za wanyamapori. Miongoni mwa mikutano hiyo ni Mkutano wa 20 wa Nchi Wanachama wa Mkataba wa Kimataifa wa Biashara ya Wanyamapori na Mimea Iliyohatarini Kutoweka (CITES) uliofanyika Samarkand, Uzbekistan mwezi Novemba 2025; na Mkutano wa 79 na 80 wa Kamati Kuu ya CITES iliyofanyika nchini Uzbekistan. Kupitia mikutano hiyo, Tanzania imechaguliwa kuwa Mjumbe wa Kamati za Wanyamapori, Mimea na Kamati ya Fedha na Mipango kwa kipindi cha pili. Fursa hiyo itawezesha Tanzania kushiriki kikamilifu katika maamuzi muhimu ya kimataifa, kulinda na kutetea maslahi ya Taifa, kupata uzoefu na taarifa za kisasa katika uhifadhi pamoja na kuimarisha ushirikiano na nchi nyingine.

59. *Mheshimiwa Spika*, sambamba na hilo, Wizara imeshiriki katika Mkutano wa tisa (9) wa Nchi Wanachama wa Mkataba wa Kimataifa wa Uhifadhi wa Ndegemaji Wahamao uliofanyika Bonn Ujerumani mwezi Novemba, 2025 na Mkutano wa 23 wa Jukwaa la Uhifadhi wa Wanyamapori Barani Afrika uliofanyika Zambia mwezi Septemba, 2025. Kupitia ushiriki huo, Tanzania imeendelea kutekeleza wajibu wake wa kuhifadhi maeneo ya ardhi oevu,

mazalia na njia zinazotumiwa na ndegemaji wahamao kusafiri kwenda mabara mengine kupitia Tanzania. Kutokana na jitihada mbalimbali katika usimamizi wa wanyamapori, Tanzania imechaguliwa kuwa mwenyeji wa Mkutano wa 24 wa Jukwaa la Uhifadhi wa Wanyamapori Barani Afrika utakaofanyika mwezi Novemba, 2026 jijini Arusha. Mkutano huo unaratajiwa kuhudhuriwa na washiriki zaidi ya 200 kutoka nchi zinazofanya uwindaji wa kitalii ndani na nje ya Afrika. Kupitia mkutano huo, Tanzania itapata fursa ya kubadilishana uzoefu na mbinu bora za uhifadhi na usimamizi wa rasilimali za wanyamapori na kutangaza utalii katika medani za kimataifa na hivyo kuvutia wawekezaji na watalii zaidi.

60. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha ushirikiano na wadau wa uhifadhi na utalii, Wizara imefanya vikao sita (6) vya mashauriano na wadau wa Sekta ya Wanyamapori wakiwemo wadau wa utalii wa picha, uwindaji wa kitalii, uwindaji wa wenyeji, wafugaji wa wanyamapori pamoja na wamiliki wa mabucha ya kuuza nyamapori kisheria. Kupitia vikao hivyo, jumla ya changamoto 23 ziliwasilishwa kati ya hizo 13 zimetatuliwa na 10 zinaendelea kufanyiwa kazi ikiwa ni pamoja na zile zinazohusisha mabadiliko ya Sheria na Kanuni.

5.3.1.3 Mfuko wa Kuhifadhi Wanyamapori Tanzania – TWPF

61. *Mheshimiwa Spika*, Mfuko wa Kuhifadhi Wanyamapori Tanzania una jukumu la kuwezesha shughuli za uhifadhi wanyamapori nchini. Katika kutekeleza jukumu

hilo, Mfuko umewezesha utekelezaji wa kazi za utatuzi wa changamoto ya wanyamapori wakali na waharibifu kwa kuwezesha mafunzo ya kukabiliana na matukio ya wanyamapori wakali na waharibifu kwa VGS 95 wa Halmashauri za Wilaya 19 na kufanya kuwa na jumla ya VGS 1,298 waliopatiwa mafunzo; Mafunzo ya mbinu rafiki za kukabiliana na wanyamapori wakali na waharibifu kwa wakufunzi 81 wa Halmashauri mbili (2) na ununuzi wa pikipiki 40 kwa ajili ya Maafisa Wanyamapori wa Wilaya na pikipiki 15 kwa ajili ya WMAs ambazo zimegawiwa kwa Jumuiya saba (7) zisizo na wawekezaji. Katika hatua nyingine, Mfuko umewezesha ujenzi wa vizimba 45, mabwawa matano (5), vituo 14 vya askari na ujenzi wa uzio wa umeme wenye urefu wa kilomita 15; ununuzi wa mabomu baridi 10,000; ndege nyuki 40; visukuma mawimbi 25; na kuwajengea uwezo viongozi 170 wa WMA nane (8) zisizo na wawekezaji.

62. *Mheshimiwa Spika*, Mfuko kwa kushirikiana na wadau wa uhifadhi umewezesha kujenga Mfumo wa kielekroniki ujulikanao kama *Problem Animal Information System* - PAIS ambao umerahisisha ukusanyaji, uwasilishwaji wa taarifa sahihi na kuepuka udanganyifu; uchakataji, utunzaji wa taarifa za matukio ya uharibifu wa wanyamapori wakali na waharibifu. Vilevile, Mfumo umerahisisha malipo ya kifuta jasho na machozi kwa wananchi waliopata madhara ya wanyamapori wakali na waharibifu ambapo taratibu kwa sasa taratibu za malipo zinachukua siku saba (7) hadi 14 tofauti na taratibu za awali ambapo malipo yakichukua miezi sita (6) hadi 12. Sambamba na hilo, Mfumo umeongeza uwazi na uwajibikaji kwa kuwa mfumo

unawezesha kufuatilia kila muamala. Katika kuimarisha utekelezaji wa matumizi ya Mfumo huo, Mfuko umewezesha mafunzo kwa Maafisa Wanyamapori na ugani ambapo hadi sasa jumla ya maafisa 842 kutoka Halmashauri za Wilaya 109 nchini. Hadi kufikia Aprili, 2026 kupitia mfumo huo, Mfuko umewezesha malipo ya madai ya kifuta jasho na machozi kiasi cha Shilingi 8,149,314,750.00 kwa wananchi 22,696 waliopatwa na madhara yaliyosababishwa na wanyamapori.

63. *Mheshimiwa Spika*, katika hatua nyingine, Mfuko umewezesha Ujenzi wa Jengo la Makao Makuu ya Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Tanzania (TAWIRI); Ujenzi wa Mradi wa Bweni la wanafunzi katika Chuo cha Taaluma ya Wanyamapori, Pasiansi; Ujenzi wa Maktaba ya Chuo cha Usimamizi wa Wanyamapori Mweka; ujenzi wa nyumba mbili (2) za watumishi katika Chuo cha Mafunzo ya Uhifadhi kwa Jamii - Likuyu Sekamaganga. Hatua hizo zimelenga kuimarisha uwezo wa taasisi hizo kutekeleza majukumu yao kwa ufanisi na tija. Kwa upande mwingine, Mfuko umewezesha doria za kudhibiti ujangili na biashara haramu za nyara zinazoendeshwa na Kikosi Kazi Taifa Dhidi Ujangili (NTAP) na Kanda za Kiikolojia Dhidi Ujangili (TCGs) katika mifumo ikolojia yote nchini; kutekeleza majukumu ya kiseru na kisheru kwa masuala yanayohusu uratibu wa sekta ya wanyamapori; utekelezaji wa mikataba ya Kikanda na Kimataifa kuhusu uhifadhi na matumizi endelevu ya rasilimali za wanyamapori; tathmini za kiikolojia katika Mapori ya Akiba na Tengefu pamoja na utatuzi wa migogoro baina ya vijiji na maeneo ya hifadhi.

5.3.1.4 Shirika la Hifadhi za Taifa Tanzania – TANAPA

64. *Mheshimiwa Spika*, Shirika limeendelea kutekeleza jukumu la kulinda na kuhifadhi wanyamapori, mimea, na mifumo ya ikolojia katika Hifadhi za Taifa 21 kwa kufanya jumla ya doria 42,941 zilizowezesha kukamata majangili 5,294 katika matukio ya ujangili 4,929, mifugo 59,881 iliyoingia ndani ya hifadhi kinyume cha sheria, silaha 78 pamoja na kutegua mitego ya nyaya 9,847 iliyotegwa ndani ya maeneo ya hifadhi. Watuhumiwa wamefikishwa Mahakamani na kuchukuliwa hatua za kisheria. Aidha, Shirika limeendelea kuimarisha usalama wa wanyamapori kwa kutumia teknolojia ya visukuma mawimbi kwa kuweka alama za masikio kwa faru 17; na vifaa vya ufuatiliaji kwa faru watatu (3) katika Hifadhi ya Taifa Serengeti pamoja na kufanya doria kwa kutumia ndege na ndege nyuki zilizowezesha kudhibiti matukio ya ujangili.

65. *Mheshimiwa Spika*, Shirika limeendelea kuboresha makazi na malisho ya wanyamapori na kuimarisha mifumo ikolojia kwa kudhibiti mimea vamizi. Kazi zilizofanyika ni pamoja na kuondoa mimea vamizi katika eneo lenye ukubwa wa hekta 4,253.22 katika Hifadhi za Taifa Arusha (hekta 30), Ibanda-Kyerwa (hekta 69.5), Katavi (hekta 24.25), Kilimanjaro (hekta 12), Kitulo (hekta 4.2), Milima ya Mahale (hekta 219), Ziwa Manyara (hekta 363.2), Mikumi (hekta 202.3), Mkomazi (hekta 43), Nyerere (hekta 2,811.88), Ruaha (hekta 47), Rumanyika-Karagwe (hekta 16.34), Kisiwa cha Rubondo (hekta 160.7), Saadani (hekta 154.5), Kisiwa cha Saanane (hekta 7.06), Serengeti (hekta 13.23),

Gombe (hekta 0.56), Tarangire (hekta 23.7), Milima ya Udzungwa (hekta 28.8) na Mto Ugalla (hekta 22). Vilevile, Shirika limefyeka eneo lenye ukubwa wa Hekta 363.2 za vichaka vilivyojumuisha mimea vamizi katika Hifadhi ya Taifa Ziwa Manyara kwa ajili ya kuboresha eneo la malisho ya wanyamapori na Wanyama kuonekana kwa urahisi.

66. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha mahusiano kati ya Hifadhi za Taifa na wananchi waishio katika vijiji vinavyopakana na Hifadhi za Taifa, Shirika limeendelea kuchangia katika utekelezaji wa miradi mbalimbali ya kijamii. Katika Mwaka wa Fedha 2025/2026 Shirika limewezesha ujenzi wa Ofisi ya Kijiji cha Migudeni katika Wilaya ya Kilombero; ujenzi wa nyumba ya walimu moja (2 in 1) katika Shule ya Sekondari Mdori katika Halmashauri ya Wilaya ya Babati na kugawa mizinga ya nyuki 200 kwa vikundi vya wafugaji nyuki wa Wilaya ya Karatu. Vilevile, Shirika liliwezesha safari ya mafunzo kwa wananchi 11 kutoka Wilaya ya Nsimbo ambao walikwenda kupata elimu na mbinu za kutekeleza mradi wa ufugaji wa samaki kwa kutumia mabwawa katika Kituo cha Ukuzaji Viumbe Maji Mwamapuli kilichopo Wilaya ya Igunga Mkoa wa Tabora. Shirika litawezesha ujenzi wa bwawa la kufugia samaki kwa wananchi hao. Aidha, Shirika linaendelea na taratibu za manunuzi kwa ajili ya kutekeleza miradi ya ujenzi wa maabara katika zahanati mbili (2) katika Wilaya ya Karagwe (1) na Kigoma (1); Jengo la wagonjwa wa nje (OPD); Kituo cha afya Mwakijembe, Wilaya ya Mkinga; na ujenzi wa jengo la "*infusion unit*" katika Hospitali ya Mpanda. Sambamba na hilo, elimu ya uhifadhi imetolewa kwa wananchi 188,938 wa vijiji 466 vinavyopakana na maeneo ya hifadhi. Hatua hii

imeboresha mahusiano na jamii ikiwa ni pamoja na kudhibiti matukio mbalimbali ya ujangili.

67. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha miundombinu ya uhifadhi na utalii, Shirika limefanya matengenezo ya mara kwa mara ya barabara zenye urefu wa kilomita 2,506.6, katika Hifadhi za Taifa Tarangire (259.3km), Serengeti (1,568km), Ziwa Manyara (36.3km), Kilimanjaro (64km), Mikumi (200km), Nyerere (68km), Mkomazi (84km), Katavi (63km), Ruaha (128 km), Arusha (17km), Saadani (4km) na Udzungwa (15km). Aidha, Shirika limekarabati njia za kutembea kwa miguu zenye urefu wa kilomita 218.24 katika Hifadhi za Taifa Milima ya Mahale (km 50); Milima ya Udzungwa (km 168); na Kisiwa cha Saanane (km 0.24). Vilevile, Shirika limekarabati viwanja vya ndege nane (8) katika hifadhi za Taifa Mikumi (1), Ruaha (2), Nyerere (2) na Serengeti (3). Sambamba na hilo, Shirika limejenga mnara na kufunga mifumo ya mawasiliano ya redio na kujenga minara katika Hifadhi za Taifa Burigi – Chato mmoja (1) na Nyerere mitano (5) kwa lengo la kuimarisha mawasiliano hifadhini.

68. *Mheshimiwa Spika*, katika kuboresha na kuongeza miundombinu ya malazi hifadhini, Shirika linaendelea na ukamilishaji wa ujenzi wa *cottage* tatu (3) katika Hifadhi ya Taifa Kilimanjaro eneo la Horombo. Kukamilika kwa ujenzi wa *cottages* hizi zenye vitanda 90 kutasidia kuongeza idadi ya watalii wanaopanda Mlima Kilimanjaro. Ujenzi wa *cottages* mbili (2) Hifadhi ya Taifa Arusha umefikia asilimia 70. Vilevile, Shirika limefanya ukarabati wa Miriakamba *cottages* pamoja na ujenzi wa *Rest House* katika Hifadhi ya

Taifa Arusha ambapo kwa sasa umefikia asilimia 80. Ukarabati wa *Rest House* nyingine katika hifadhi hiyo uko katika hatua ya awali za utekelezaji wa mradi huo. Sambamba na hilo, Shirika linaendelea na ujenzi wa jiko moja (1) katika Hifadhi ya Taifa Tarangire ambapo ujenzi umefikia asilimia 26 na kazi inaendelea.

69. *Mheshimiwa Spika*, Shirika limeendelea kuibua na kuendeleza mazao mapya ya utalii ikiwemo: utalii wa matibabu kwenye chemchem za maji moto katika Hifadhi za Taifa Ruaha na Ziwa Manyara; mbio za *Marathon* katika maeneo ya ndani na pembezoni mwa Hifadhi za Taifa Serengeti, Arusha, Mkomazi, Ruaha, Katavi, Mahale, Gombe, Burigi-Chato, Kisiwa cha Rubondo, Ziwa Manyara, Kitulo na Kilimanjaro; utalii wa Mikutano katika Hifadhi za Taifa Mikumi na Ziwa Manyara; utalii wa kuangalia na kuwapatia majina faru katika Hifadhi za Taifa Mkomazi na Serengeti; utalii wa kutembea juu ya daraja la kamba katika Hifadhi za Taifa Ziwa Manyara na Milima ya Udzungwa ambao ujenzi wa daraja unaendelea na umefikia asilimia 75; utalii wa anga (*astro-tourism*) katika Hifadhi za Taifa Ziwa Manyara na Tarangire – utalii huu ni wa kipekee na tulivu unaolenga kutazama nyota, sayari na anga la usiku katika maeneo yenye giza na anga safi bila mwanga mwingi; utalii wa kupiga kasia na kupanda farasi katika Hifadhi ya Taifa Arusha; pamoja na utalii wa michezo na burudani (mchezo wa tennis na gofu - Hifadhi ya Taifa Serengeti na mpira wa miguu, pete na kikapu - Hifadhi ya Taifa Mikumi). Shirika linaendelea na ukamilishaji wa uwanja wa mpira wa Gofu katika mfumo ikolojia Serengeti ambao umefikia asilimia 99 Hivyo, nitumie fursa hii kukukaribisha wewe binafsi,

waheshimiwa wabunge na wananchi kwa ujumla kutumia uwanja huo kukuza utalii wa michezo.

Waziri wa Maliasili na Utalii, Dkt. Ashatu Kijaji (Mb.), akiwa na Katibu Mkuu wa Maliasili na Utalii, Dkt. Hassan Abbasi, akikagua mradi wa ujenzi wa Uwanja wa Kimataifa wa Gofu katika Hifadhi ya Taifa ya Serengeti.

70. Mheshimiwa Spika, Shirika limeendelea kutangaza vivutio vya utalii ndani na nje ya nchi kwa kurusha matangazo ya moja kwa moja, kushiriki matukio ya utalii, kutumia majukwaa ya mitandao ya kijamii na kutumia watu maarufu duniani ili kuvutia watalii kutembelea Hifadhi za Taifa wakiwemo Braydon Bent shabiki wa mpira wa miguu kutoka nchini Uingereza na mpenzi wa shughuli za uhifadhi, Mwanariadha mtanzania Gabriel Geay, Mtangazaji Millard Ayo, MC. Garab, Mwanamitindo wa kimataifa Flaviana Matata, Mlimbwende Rosey Manfere, balozi wa utalii

Nakaaya Sumari (Safari channel) pamoja na muandaa maudhui ya mapishi Georgies Kitchen waliotembelea hifadhi za Taifa Serengeti, Arusha, Mikumi, Ruaha na Kitulo. Aidha, kuanzishwa kwa mifumo ya kidijitali ya upatikanaji wa taarifa na huduma za utalii ikiwemo mfumo wa *TANAPA Go* unaopatikana kwenye simu janja pamoja na matumizi ya majukwaa ya mawasiliano kama *Podcast*, kumeongeza ufanisi wa utoaji wa taarifa, kurahisisha malipo ya huduma na kuvutia wageni wengi zaidi kutembelea Hifadhi za Taifa .

71. *Mheshimiwa Spika*, katika hatua nyingine, Shirika lilishiriki matukio ya Kimataifa ikiwemo *IFTM – Top Resa* (Paris), *My Tanzania Road Show – Southern Europe*, *Magical Kenya Travel Expo*, *WTM London*, *Qatar Travel Mart*, *FITUR – Spain*, *Outbound Travel Mart* (OTM India) pamoja na *ITB Berlin*. Aidha, Shirika lilishiriki matukio ya kitaifa yakiwemo maonesho ya *Sabasaba*, *Nane Nane*, *Tanzania Samia Connect*, *ZITF*, *6th e-Government Annual Meeting*, *Kili Marathon*, *Minority Interest Forum Exhibition*, pamoja na Siku ya Wanyamapori Duniani. Matukio haya ya kitaifa na kimataifa yameendelea kutumika kama majukwaa yakutangaza vivutio tulivyonavyo pamoja na fursa za uwekezaji zinazopatikana katika hifadhi zetu. Vilevile, Shirika limeendelea kutumia mitandao ya kijamii na vyombo mbalimbali vya habari vikiwemo Televisheni ya Taifa (TBC), ITV, Pori TV, Global TV, Azam, Millard Ayo, Mwananchi, Lemutuz TV, tanzaniaparks ili kuhamasisha wananchi kutembelea hifadhi za Taifa.

72. *Mheshimiwa Spika*, Shirika limeendelea kuhamasisha utalii wa ndani kupitia kampeni na matukio

mbalimbali yakiwemo Siku ya Utalii Duniani Septemba, 2025 katika Hifadhi ya Taifa Katavi; *A Vote Now Campaign* kwa ajili ya kupigia kura Hifadhi ya Serengeti kama hifadhi bora duniani, Kitulo hifadhi yenye eneo bora la kufanyia fungate duniani na Mlima Kilimanjaro kama kivutio bora duniani kwa mwaka 2025 ilifanyika Oktoba 2025; Shangwe la Sikukuu na TANAPA mwezi Desemba hadi Januari wakati wa sikukuu za kufunga mwaka; *New Year Eve Safari Celebration* wakati wa kufunga na kufungua mwaka 2026 katika Hifadhi ya Taifa Mikumi; Upendo Porini wakati wa kipindi cha sikukuu ya wapendanao mwezi Februari 2026; Siku ya Wanawake duniani Machi 2026 hifadhi ya Saanane na Saadani; *Vote Now Campaign* kwa Hifadhi za Taifa 10 (Kilimanjaro, Serengeti, Kitulo, Nyerere, Tarangire, Ruaha, Katavi, Arusha, Milima ya Mahale na Milima ya Udzungwa) zinazowania tuzo katika makundi 8 kwa 'World Travel Awards' kwa Bara la Afrika 2026 iliyoanza tarehe 30 Machi 2026 hadi tarehe 17 Julai 2026. Nitumie fursa hii kuwaalika kuendelea kupigia kura hifadhi zetu ziweze kupata tuzo na kuendelea kutambulika zaidi kitaifa na kimataifa.

WE HAVE BEEN NOMINATED FOR THE World Travel Awards - Africa 2026

Please Vote for Us

- Africa's Leading National Park 2026**
↳ Serengeti National Park
- Africa's Leading Tourist Attraction 2026**
↳ Mount Kilimanjaro
- Africa's Leading Scenic National Park 2026**
↳ Nyerere National Park
- Africa's Leading cultural National Park 2026**
↳ Ruaha National Park   ↳ Katavi National Park
- Africa's Leading Honeymoon Destination 2026**
↳ Kitale National Park
- Africa's Leading Elephant Paradise National Park 2026**
↳ Tarangire National Park
- Africa's Leading Mountain National Park 2026**
↳ Kilimanjaro National Park   ↳ Udzungwa Mountains National Park
↳ Mahale Mountains National Park   ↳ Ruaha National Park
- Africa's Leading Big 5 National Park 2026**
↳ Serengeti National Park   ↳ Nyerere National Park

Logos: World Travel Awards, Vote Now, TANAPA DO 5

Go and Cast your vote

SCAN QR code to Vote
YOUR VOTE IS ESSENTIAL

#MURUMWETU #FANABIBETU #HIFADHIBETU

www.worldtravelawards.com

Logos: World Travel Awards, Vote Now, TANAPA DO 5

Hifadhi za Taifa zinanazowania tuzo za World Travel Awards, 2026.

73. Mheshimiwa Spika, Shirika limeendelea kutangaza fursa za uwekezaji katika hifadhi za Taifa ambapo jumla ya maeneo ya uwekezaji 98 yalitangazwa katika Hifadhi za Taifa Mikumi (6), Nyerere (52), Ruaha (31) na Saadani (9). Aidha, hadi sasa maeneo 26 katika Hifadhi za Taifa Mikumi (4), Nyerere (10), Ruaha (10) na Saadani (2) yamepata wawekezaji. Vilevile, Shirika linaendelea kutangaza maeneo ambayo bado hayajapata wawekezaji ikiwa ni pamoja na kuboresha miundombinu muhimu ya kuyafikia maeneo hayo.

74. *Mheshimiwa Spika*, katika kuboresha utendaji kazi kwa watumishi, Shirika limejenga nyumba za watumishi 15 katika Hifadhi za Taifa Ibanda-Kyerwa (5), Serengeti (5) na Tarangire (5). Vilevile, limekarabati nyumba za watumishi 118 zilizopo ndani ya hifadhi za Taifa ili kuwezesha watumishi kuongeza morali ya ufanyaji kazi. Ukarabati huu umefanyika katika hifadhi za Taifa Ibanda-Kyerwa (1), Milima ya Mahale (36), Mkomazi (1), Nyerere (62), Ruaha (5), Rumanyika-Karagwe (1), Serengeti (1), Tarangire (2), Milima ya Udzungwa (7) na Kitulo (2)

Moja ya nyumba za watumishi 2 in 1 zilizojengwa katika hifadhi ya Taifa Tarangire.

5.3.1.5 Mamlaka ya Usimamizi wa Wanyamapori Tanzania - TAWA

75. *Mheshimiwa Spika*, Mamlaka ina jukumu la kusimamia rasilimali za wanyamapori nje ya maeneo ya Hifadhi za Taifa na Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro ili kudhibiti ujangili, uvamizi wa maeneo yaliyohifadhiwa na biashara haramu ya nyara sambamba na kusimamia na

kuendeleza utalii kwa manufaa ya jamii zinazozunguka maeneo ya hifadhi na Taifa kwa ujumla.

76. *Mheshimiwa Spika*, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Mamlaka imefanya doria 16,039 ndani na nje ya Mapori ya Akiba na Tengefu. Doria hizo zimefanikisha kukamata vielelezo mbalimbali ikiwemo mifugo 33,147 na kutegua mitego 1,338 ya nyaya za kutegea wanyamapori. Aidha, watuhumiwa 2,117 walikamatwa na kuchukuliwa hatua za kisheria. Hatua hii imeimarisha hali ya usalama kwenye maeneo ya hifadhi na kuendelea kuimarisha usalama wa wanyamapori dhidi ya ujangili.

77. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha miundombinu ya shughuli za utalii, Mamlaka imekamilisha ujenzi wa barabara zenye urefu wa kilomita 72.04 katika Mapori ya Akiba Mpanga-Kipengere (26km), Wami-Mbiki (35km) na Pande (11.04km) pamoja na kufanya matengenezo ya barabara zenye urefu wa kilomita 1,021 katika Mapori ya Akiba Muhesi (960km) na Kizigo (61km). Vilevile, ujenzi wa kiwanja kidogo cha ndege na eneo la kupumzikia wageni (lounge) unaendelea katika Pori la Akiba Mpanga-Kipengere pamoja na vituo vitatu (3) vya askari katika Mapori ya Akiba Moyowosi (1), Kizigo (1) na Kilombero (1) upo katika hatua za mwisho za ukamilishaji. Pia, Mamlaka inaendelea na ujenzi wa eneo la kupumzikia wageni, kujenga eneo la kutazama wanyamapori (*animal observation hide-out*) na kambi moja (1) ya utalii katika Hifadhi ya Wanyamapori Makuyuni. Kazi nyingine zinazoendelea ni ujenzi wa bwawa la kuogelea na miundombinu ya michezo mbalimbali ikiwemo uwanja mdogo wa mpira wa miguu, uwanja wa tenisi, mpira

wa wavu, mpira wa kikapu katika Pori la Akiba Pande; na kukarabati eneo la chakula na vinywaji kwa wageni (*lounge*) katika Pori la Akiba Wami-Mbiki.

Eneo la kupumzikia wageni (lounge) katika Pori la Akiba Mpanga-Kipengere.

78. *Mheshimiwa Spika*, katika hatua nyingine, Mamlaka imekamilisha mapitio ya Mpango wa Jumla wa Usimamizi wa Pori la Akiba Selous na Mpango Jumuishi wa Usimamizi kwa ajili ya Magofu ya Kilwa Kisiwani na Songo Mnara. Aidha, Mamlaka imeboresha nyanda za malisho kwa kuondoa mimea vamizi katika eneo la hekta 10,481.31 katika Mapori ya Akiba Kijereshi (hekta 500), Maswa (hekta 9,810), Mpanga-Kipengere (hekta 3.81), Kilombero (hekta 118), Uwanda (hekta 15), Mkungunero (hekta 14.5), Mto wa Mbu-Longido GCA (hekta 16.5) na Lunda-Nkwambi (hekta 3.5).

79. *Mheshimiwa Spika*, Mamlaka imeendelea kutangaza uwindaji wa kitalii, utalii wa picha na fursa za uwekezaji katika maeneo inayoyasimamia kupitia maonesho saba (7) ya kitaifa ambayo ni: Maonesho ya Biashara ya 49 ya

Kimataifa ya Dar es Salaam (Sabasaba), Maonesho ya Wakulima (Nanenane), Maonesho ya Biashara ya Kimataifa ya Zanzibar, Nyangumi *migration festival*, Wiki ya Utalii, Maadhimisho ya Siku ya Wanyamapori Duniani, Maadhimisho ya Siku ya Misitu Duniani na onesho moja (1) la kimataifa la *Abu Dhabi International Hunting & Equestrian Exhibition (ADIHEX, 2025)*. Sambamba na hilo, Mamlaka iliandaa na kushiriki kampeni 10 za kuhamasisha utalii wa ndani ambazo ni: *World Tourism Day, Nyerere Day, Tabora Nyamachoma festival* (Tabora zoo), *Shangwe la mabingwa wa Yanga na TAWA Sea Cruiser, Kaliua Wildlife Festival, Korosho Marathon (Mtwara), Funga mwaka kijanja na TAWA, University Bash, Siku ya Wanawake Duniani na Shangwe la Valentine na Mishkaki pori*. Aidha, katika kuimarisha utalii wa kitamaduni, Mamlaka imejenga sanamu ya Ibn Batutta katika Hifadhi ya Magofu ya Kilwa Kisiwani na Songo Mnara. Batutta anatajwa kuwa msafiri na msomi maarufu aliyesaidia kukuza lugha ya Kiswahili kwenye ukanda wa Pwani ya Afrika Mashariki ambaye alitembelea Mji wa Kilwa ilipo Hifadhi ya Magofu ya Kilwa Kisiwani na Songo Mnara mnamo karne ya 14.

Sanamu ya Ibn Batutta, msomi na msafiri maarufu duniani iliyotengenezwa katika Hifadhi ya Magofu ya Kilwa Kisiwani na Songo Mnara.

80. *Mheshimiwa Spika*, Mamlaka ilishiriki kikao cha 20 cha Mkutano wa nchi wanachama wa CITES kinachotoa fursa ya kujadili masuala ya uhifadhi na matumizi endelevu ya rasilimali za wanyamapori na misitu. Aidha, Mamlaka imesaini mikataba tisa (9) ya uwekezaji katika Mapori ya Akiba Mpanga Kipengere (1), Kijereshi (1), Wami-Mbiki (1) na Selous (3); Mapori Tengefu Lolkisale (1), Rungwa (1) na Burko *Open Area* (1).

81. *Mheshimiwa Spika*, Mamlaka imeendelea kuhakikisha wananchi wananufaika na uhifadhi kwa kurejesha stahili zitokanazo na shughuli za utalii ambapo jumla ya Shilingi 13,011,464,743.64 zimetolewa kwa WMAs 15, Halmashauri za Wilaya 40 na Vijiji 144. Aidha, TAWA imechangia jumla ya Shilingi 1,127,058,772 kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo kwa jamii ikiwemo ujenzi wa zahanati, madarasa manne (4) na ofisi mbili (2) katika Wilaya ya Meatu; ununuzi wa madawati 3,314 katika Wilaya za Bunda (1,534), Serengeti (1,480), Bariadi (150), na Itilima (150); na ununuzi wa vitanda vya Hospitali vikiwemo 28 vya kujifungulia wakinamama katika Wilaya za Serengeti (16) na Bunda (12), na Kompyuta 23 katika Wilaya za Bunda (16) na Serengeti (7). Vilevile, Mamlaka imeendelea kuratibu shughuli za uvuvi na ufugaji nyuki katika Mapori ya Akiba ya Ugalla, Uwanda, Moyowosi, Rukwa na Kilombero ambapo jumla ya wavuvi 30,811 na wafugaji nyuki 515 walipewa vibali kutoka katika Halmashauri za Wilaya 14 za Sumbawanga, Momba, Ulanga, Ifakara, Mlimba, Malinyi, Mlele, Sikonge, Urambo, Tabora, Kibondo, Kasulu, Kakonko na Nsimbo.

Kushoto ni Zahanati ya Matale katika kijiji cha Matale Wilaya ya Meatu na kulia ni Madarasa na Ofisi katika Shule ya Msingi Mbugayabanya katika Kijiji cha Mbugayabanya Wilaya ya Meatu.

Kushoto ni madawati yaliyogawiwa kwenye Shule za Msingi katika Wilaya za Bunda, Serengeti, Bariadi, na Itilima na kulia ni kompyuta, vitanda na madawati vilivyogawiwa kwenye Shule za Msingi katika Wilaya za Bunda na Serengeti.

82. Mheshimiwa Spika, katika kuboresha mazingira ya utendaji kazi, Mamlaka imekamilisha ujenzi wa ofisi moja (1) katika Pori la Akiba Kilombero; na malango madogo sita (6) ya kukusanya mapato katika Mapori Tengefu Mto wa Mbu na Ziwa Natron. Sambamba na hilo, Mamlaka imenunua pikipiki 33 za doria na magari sita (6) kwa ajili ya shughuli za utawala na doria. Aidha, Mamlaka imeendelea kujenga ofisi kwa ajili ya shughuli za kiutawala ambapo ujenzi wa ofisi ya Hifadhi ya Magofu ya kale Kunduchi umekamilika. Pia, ujenzi wa ofisi mbili (2) upo katika hatua za ukamilishaji ambapo ofisi moja (3 in 1) ni kwa ajili ya Mapori ya Akiba matatu (3) yaliyopo Kanda ya Magharibi na ofisi nyingine ni kwa ajili ya Pori la Akiba Wami-Mbiki.

Jengo la Ofisi katika Pori la Akiba Kilombero.

83. *Mheshimiwa Spika*, katika kuongeza nguvu kazi na ufanisi katika kutekeleza majukumu, Mamlaka imeajiri askari 551 wa ajira ya kudumu ambapo kati yao, askari 256 wamekamilisha mafunzo ya ukakamavu na kupangiwa vituo vya kazi na 295 wanaendelea na mafunzo ya ukakamavu na utayari.

5.3.1.6 Mamlaka ya Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro – NCAA

84. *Mheshimiwa Spika*, Mamlaka ya Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro ina jukumu la kuendeleza uhifadhi wa maliasili na malikale; kuendeleza utalii na kutoa huduma kwa jamii. Aidha, Mamlaka inasimamia na kuendeleza maeneo ya urithi wa kiutamaduni ya mapango ya Amboni, Kimondo cha Mbozi, mabaki ya Engaruka Monduli-Arusha, maeneo ya historia ya zama za mawe Eyasi (Mumba Rock-Shelter) yaliyopo Wilayani Karatu pamoja na Pori la Akiba Pololeti.

85. *Mheshimiwa Spika*, Mamlaka imeendelea kuimarisha ulinzi wa maliasili na malikale kwa kufanya doria za kawaida

6,068 na doria shirikishi 15 kwa kushirikiana na vyombo vingine vya ulinzi na usalama. Doria hizo zimewezesha kukamatwa kwa watuhumiwa 575, mifugo 26,878, meno ya tembo mazima nane (8), vipande vya meno ya tembo 82, risasi tisa (9) pamoja na kutegua mitego 215 ya nyaya za kutega wanyamapori. Aidha, Mamlaka imefunga visukuma mawimbi kwa faru 10, simba wanne (4), chui mmoja (1) na imeweka alama za utambuzi kwa faru tisa (9) kwa ajili ya kufuatilia mienendo yao. Vilevile, Mamlaka imekamilisha ukarabati wa Kituo cha Askari cha Nayobi na inaendelea na ujenzi wa kituo kimoja (1) cha askari katika Eneo la Mbulumbulu-Lositete Wilayani Karatu na ukarabati wa vituo viwili (2) vya askari vya Endamagha (1) na Lemala (1).

86. *Mheshimiwa Spika*, Katika hatua nyingine, Mamlaka imesafisha mpaka wa kilomita 158.9 na kuweka vigingi 19 kwa ajili ya kupunguza migogoro ya mipaka kati ya Eneo la Hifadhi na vijiji vinavyopakana na hifadhi pamoja na kudhibiti matukio ya mioto holela. Utekelezaji wa shughuli hizi umeimarisha uhifadhi wa maliasili ndani ya Hifadhi, umepunguza migongano baina ya binadamu na wanyamapori wakali na waharibifu pamoja na kudhibiti majanga ya moto na migogoro ya mipaka kati ya hifadhi na maeneo yanayoizunguka.

87. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha mahusiano na jamii inayoishi ndani ya hifadhi na pembezoni mwa hifadhi, Mamlaka imetoa elimu ya uhifadhi na mbinu mbadala za kukabiliana na matukio ya wanyamapori wakali na waharibifu kwa jamii kwa kufanya mikutano 66 kwa wananchi 12,020. Vilevile, Mamlaka imetoa elimu kwa jamii kupitia vipindi 12

vya redio na mafunzo ya ufugaji nyuki kwa vikundi 11 kwa lengo la kuwawezesha wananchi kujikwamua kiuchumi. Vilevile, Mamlaka imetoa ufadhili wa ada kwa wanafunzi 1,183 katika ngazi ya shule za msingi Mahitaji maalumu (2), Sekondari (1027) vyuo vya kati (141) na vyuo vikuu (16). Hadi mwezi Aprili, 2026 jumla ya Shilingi 778,677,520 zimetumika kuwezesha wanafunzi hao. Aidha, katika kuboresha ufadhili katika ngazi ya elimu ya vyuo vikuu Mamlaka imeingia makubaliano na Bodi ya Mikopo kwa ajili ya kuona namna bora ya utoaji wa ufadhili. Utekelezaji wa majukumu haya umeimarisha mahusiano na ustawi wa jamii inayoishi ndani ya hifadhi.

88. *Mheshimiwa Spika*, sambamba na hilo, Mamlaka imegawa unga wa mahindi kilo 1,782 na sukari kilo 230 kwa ajili ya huduma ya uji kwa shule 28 za msingi zilizopo ndani ya Hifadhi. Katika hatua nyingine, Mamlaka inaendelea na ujenzi wa vyoo katika shule tano (5) za Meshili, Bulati, Misigyo, Endulen na Makao Mapya. Pia, Mamlaka imeendelea kutoa huduma za afya bure katika Zahanati ya Ngorongoro kwa wananchi 8,935 waishio ndani ya Hifadhi. Jitihada hizi zinalenga kuongeza ustawi wa wakazi wanaoishi ndani ya Hifadhi ya Ngorongoro pamoja na kudumisha mahusiano baina ya Mamlaka na jamii inayoishi ndani ya Hifadhi.

89. *Mheshimiwa Spika*, katika kuboresha nyanda za malisho ya wanyamapori ndani ya Eneo la Hifadhi, Mamlaka imefyeka na kung'oa mimea vamizi katika eneo lenye ukubwa wa hekta 1,063.3 na kuchoma moto eneo lenye ukubwa wa hekta 9,030 kwa utaratibu wa moto mpango. Vilevile, Mamlaka imegawa jumla ya miche ya miti 55,183

kwa jamii inayozunguka Hifadhi na wadau mbalimbali wa mazingira kwa ajili ya kutunza mazingira nchini. Jitihada hizi zimeboresha maeneo ya malisho ya wanyamapori pamoja na mazingira kwa ujumla.

90. *Mheshimiwa Spika*, katika kuboresha miundombinu ya utalii, Mamlaka imeanza awamu ya kwanza ya ujenzi wa barabara ya Loduare hadi Golini yenye urefu wa kilomita 29.5 kwa kiwango cha tabaka gumu. Aidha, Mamlaka imekarabati mtandao wa barabara wenye urefu wa kilomita 356 ndani ya hifadhi. Mamlaka pia imefanya maboresho ya kawaida katika kiwanja cha ndege cha Ndutu na matengenezo maalum ya kiwanja cha ndege cha Ngorongoro yanaendelea. Vilevile, Mamlaka imekarabati njia za utalii za kutembea kwa miguu zenye urefu wa kilomita 18 katika maeneo ya Endoro (1km), Lolmalasin (14km), njia ya kushuka Empakaai (1.5km) na njia ya kupanda Empakaai (1.5km). Kwa upande mwingine, Mamlaka imekamilisha ujenzi wa miradi miwili (2) ya maji katika maeneo ya Olduvai na Ndutu ambapo miradi hii imejumuisha ujenzi wa matenki ya kuhifadhia maji yenye ujazo wa lita 135,000 kwa Olduvai na lita 35,000 kwa Ndutu. Sambamba na hilo, Mamlaka imechimba visima viwili (2) vya maji katika maeneo ya Kakesio na Endulen kwa ajili ya jamii na matumizi ya ofisi.

91. *Mheshimiwa Spika*, katika kuongeza mazao mapya ya utalii, Mamlaka kwa kushirikiana na Serikali ya Jamhuri ya Watu wa China imekamilisha ujenzi na kuzindua Makumbusho ya Jiolojia ya Ngorongoro - Lengai katika eneo la Kamyn iliyopo Wilayani Karatu, ambayo ni makumbusho ya pili ya jiopaki Barani Afrika. Kukamilika kwa makumbusho

haya kumeongeza idadi ya vivutio vya utalii na kuongeza idadi ya watalii.

Jengo la Makumbusho ya kisasa ya Jiopaki ya Ngorongoro Lengai lililopo nje kidogo ya Lango la kuingilia katika Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro wilayani Karatu, Mkoani Arusha.

92. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha matumizi ya TEHAMA, Mamlaka imebuni na kutekeleza Mfumo wa Kidijitali wa Makazi *Online Portal – MoPo*. Mfumo huo umerahisisha usimamizi wa maeneo ya kambi za msimu za kitalii kuanzia usajili wa wawekezaji hadi usimamizi wa mikataba, ukiwa na vipengele vya *e-Auction*, malipo mtandaoni, usimamizi wa mikataba kwa njia ya kidijitali na ufuatiliaji wa mapato na utendaji. Vilevile, Mamlaka inaendelea na ujenzi wa malango janja (smart gates) katika malango ya Loduare, Seneto, Lemala na Golini ndani ya Hifadhi ambapo ujenzi umefikia asilimia 70.

93. Mheshimiwa Spika, katika kutangaza vivutio vya utalii vinavyopatikana ndani ya Hifadhi, Mamlaka imeshiriki jumla ya maonesho 10 nje ya nchi ambayo ni: *Akwaaba-Nigeria, Southern roadshow by KILIFAIR, APIMONDIA Congress-Denmark, Magical Kenya, Roadshow in Europe-By Mount, WTA Bahrain, OTM Mumbai India, Qatar travel Matt, FITUR Madrid Spain na My Tanzania Road show 2026-Hamburg-Germany & Norway.* Aidha, imeshiriki maonesho nane (8) ya ndani ya nchi yakiwemo: Sabasaba (Dar es Salaam) na Nanenane (Mbeya na Arusha); Maonesho ya Biashara Afrika Mashariki-Mwanza; Siku ya Wanyamapori Duniani-Arusha, SHIMMUTA-Morogoro, Kongamano la 15 la Kimataifa la Kisayansi la TAWIRI-Arusha, Rombo Marathon-Rombo. Vilevile, Mamlaka imefanya kampeni tano (5) kwa ajili ya kuhamasisha utalii wa ndani ambazo ni *Merry and Wild Awaits, camping bulati and hiking lolmalasin, uzinduzi wa chapa ya Ngorongoro, Amboni Caves: Educational Tour na Valentine Day Promotional campaigns.* Kwa upande mwingine, Mamlaka inatangaza vivutio vyake mubashara kupitia *Ngorongoro live streaming* pamoja na kuongeza kamera tatu (3) mpya. Mfumo huu umeunganishwa na mitandao ya kijamii ya NCAA ili kuwafikia wadau wa utalii duniani. Hatua hizi zimewezesha kuongeza idadi ya wwatalii wakigeni katika maeneo ya hifadhi.

94. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha watumishi wanatekeleza majukumu yao kwa weledi na ufanisi, Mamlaka imeendelea kuwajengea uwezo kwa kuwawezesha kuhudhuria mafunzo mbalimbali ya kitaaluma. Askari 207 wamepatiwa mafunzo ya ulinzi wa rasilimali za wanyamapori na misitu; na askari nane (8) walipatiwa mafunzo ya urushaji

wa ndege nyuki. Vilevile, askari 57 wamepatiwa mafunzo mahsusi kwa ajili ya uangalizi wa faru na watumishi 20 wanaendelea na mafunzo ya kijeshi katika kituo cha Mafunzo Mlele. Katika hatua nyingine, Mamlaka imekamilisha ujenzi na kuanza kutumia ofisi ya Makao Makuu katika eneo la Kamyn, Wilayani Karatu. Sambamba na hilo, Mamlaka imefunga nishati ya umeme wa jua katika Kituo cha Askari cha Garlus na Makumbusho ya Olduvai. Aidha, Mamlaka iliwezesha watumishi 125 kushiriki mashindano ya SHIMMUTA kwa ajili ya kuimarisha afya, kuongeza motisha ya kazi pamoja na kukuza mahusiano mema miongoni mwa watumishi.

5.3.1.7 Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Tanzania - TAWIRI

95. *Mheshimiwa Spika*, Taasisi ina jukumu la kufanya, kuratibu na kusimamia tafiti za wanyamapori nchini, kwa lengo la kuishauri Serikali na wadau namna bora ya kusimamia na kuendesha shughuli za uhifadhi na utalii endelevu.

96. *Mheshimiwa Spika*, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Taasisi imeendelea kufanya tafiti za kimkakati na ufuatiliaji wa wanyamapori kwa lengo la kuhakikisha uhifadhi na utalii endelevu. Maeneo ya kipaumbele katika tafiti zilizofanyika ni pamoja na; sensa ya wanyamapori nchini, utatuzi wa migongano baina ya binadamu na wanyamapori wakali na waharibifu; matumizi ya teknolojia katika uhifadhi; uchunguzi na ufutaliaji wa afya ya mifumo ikolojia; na kusambaza matokeo ya tafiti.

97. *Mheshimiwa Spika*, Taasisi imetekeleza jumla ya miradi 24 ya utafiti, iliyojikita katika kutatua changamoto za uhifadhi ikiwemo; migongano baina ya binadamu na wanyamapori wakali na waharibifu nne (4), matumizi ya teknolojia katika uhifadhi nne (4), afya ya mifumo ikolojia mbili (2), mahusiano ya viumbe na ikolojia zao saba (7), uhifadhi wa bioanuai tatu (3), urejeshwaji wa baadhi ya jamii za wanyamapori zilizotoweka katika mifumo ikolojia moja (1) na tafiti za nyuki tatu (3). Aidha, Taasisi imeratibu na kusimamia miradi ya tafiti za wanyamapori 184 zenye jumla ya watafiti 430, ambapo watafiti 271 sawa na asilimia 63.02 ni watanzania. Idadi hii ya watafiti wa ndani inaonesha mwamko mkubwa wa watanzania katika jitihada za kuendeleza na kusimamia uhifadhi wa wanyamapori na maendeleo ya utalii nchini.

98. *Mheshimiwa Spika*, Taasisi imekamilisha zoezi la Sensa ya Wanyamapori nchini. Sensa kama hii ni ya pili kufanyika na hufanyika kila baada ya miaka 10, ikiwa ni sehemu ya Mpango wa Kitaifa wenye lengo la kubaini uwepo, idadi, mtawanyiko na mienendo ya wanyamapori, sambamba na kubaini viashiria hatarishi vinavyoweza kuathiri ustawi na mazingira yao kwa kulinganisha na matokeo ya awali. Aidha, sensa hii imefanyika kwa kutumia fedha za ndani kwa mara ya kwanza tofauti na sensa ya awali. Hii inaonesha wazi juhudi madhubuti za Serikali katika kuimarisha uhifadhi wa rasilimali zetu za asili. Matokeo ya sensa hii yanaonesha mwenendo chanya wa uwepo na idadi ya wanyamapori na umuhimu wake katika kusimamia sera, uhifadhi, uendelezaji utalii na pato la Taifa kwa ujumla. Aidha, tofauti na sensa ya awali zoezi hili lilitumia teknolojia

ya kamera zenye uwezo mkubwa (*High resolutions Obliques Cameras Counts-OCC*) na teknolojia ya akili mnemba yenye uwezo wa kuchakata, kutambua na kuidadi wanyamapori na hivyo kuwezesha matokeo kutoka kwa muda mfupi ukilinganisha na ile ya awali.

Zoezi la kuhesabu wanyamapori kwa kutumia teknolojia ya kamera zilizo na uwezo mkubwa pamoja na akili mnemba.

99. Mheshimiwa Spika, katika kutatua changamoto ya migongano baina ya binadamu na wanyamapori, Taasisi kwa kutumia matokeo ya tafiti zake ilishirikiana na Shirika la Mzinga (JWTZ), kuboresha kilipuzi kilichobuniwa hapo awali (bomu baridi) na kubuni kifaa cha kurushia (launchers) mabomu baridi, ambapo kwa maboresho hayo na kwa kutumia kirushio hicho, bomu baridi sasa lina uwezo wa kufika umbali wa mita 150 hadi 170 ikilinganishwa na hapo awali likirushwa kwa mkono ambapo lilikuwa linafika umbali wa mita 15 hadi 30 pekee. Hatua hiyo imeongeza ufanisi katika kuondoa tembo kutoka maeneo ya wananchi na kuongeza usalama kwa watumiaji wa mabomu baridi.

100. *Mheshimiwa Spika*, Katika hatua nyingine, elimu ya kukabiliana na wanyamapori wakali na waharibifu ilitolewa kwa wakufunzi (ToTs) 672 (wanawake 187) katika Wilaya za Mkinga, Korogwe, Same, Mwanga, Babati, Karatu, Meatu, Bunda, Serengeti, Itigi, Manyoni, Iringa Vijijini, Wanging'ombe na Mbarali. Mafunzo hayo yalijikita kwenye mbinu zilizoboreshwa na zenye ufanisi mkubwa zikiwemo matumizi ya mipira (noise ball) inayotoa milio mbalimbali inayoweza kuwafukuza tembo, matumizi sahihi ya vilipuzi na virushio vyake na uzio unaotoa milio na mwanga tofauti kulinda maghala ya mazao; vyanzo vya maji; na mazizi ya mifugo. Wakufunzi hao wataendelea kuelimisha jamii kwenye maeneo yao jambo ambalo litapunguza kadhia inayotokana na migongano baina ya binadamu na wanyamapori. Pia Taasisi ilitoa mafunzo ya njia bora za ufugaji nyuki na uboreshaji wa thamani wa mazao yatokanayo na nyuki kwa wadau 499 (wanawake 182) wa Jijini Arusha na maeneo ya jirani ya Wilaya za Ngorongoro na Kiteto. Lengo kuu ni kuongeza jitihada za Serikali katika kuimarisha mnyororo wa thamani na kuinua vipato vya wananchi.

Maaskari wa Vijiji (VGS) wakipatiwa mafunzo ya matumizi sahihi ya kirushio cha mabomu baridi.

101. Mheshimiwa Spika, Katika hatua nyingine, Taasisi imefunga visukuma mawimbi (*GPS Satellite collars*) 51 kwa tembo viongozi katika maeneo ya Wilaya za Manyoni (2), Itigi (2), Ikungi (1), Singida (1), Igunga (2), Same (1), Korogwe (2), Bunda (2), Karagwe (3), Meatu (2), Chemba (2), Chamwino (2), Uyui (2), Iringa (3), Mvomero (2), Bagamoyo/Chalinze (3), Itilima (2), Kondoa (2), Morogoro (3), Tunduru (2), Kilombero (2), Mbarali (3) na hifadhi za Nyerere (3), Ruaha (2). Visukuma mawimbi hivi vinawezesha kufanya ufuatiliaji wa makundi hayo na kuyarejesha mapema kabla hayajatoka nje ya maeneo yaliyohifadhiwa na kusababisha madhara kwa jamii.

Waziri wa Maliasili na Utalii, Mhe. Dkt. Ashatu Kijaji (Mb.), akipokea maelezo ya zoezi la kukamata tembo toka Mkurugenzi wa Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Tanzania (TAWIRI) kabla ya kumvisha kisukuma mawimbi katika Pori la Akiba Mkungunero.

102. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha ulinzi, ufuatiliaji na uhifadhi wa wanyamapori walio hatarini kutoweka, jumla ya faru weusi 34 waliwekewa visukuma mawimbi na alama za utambuzi katika Mfumo ikolojia

Serengeti. Visukuma mawimbi hivyo vinawezesha kufuatilia mienendo ya faru hao ili kuhakikisha usalama wao muda wote na kuwatambua kila mmoja. Aidha, mbwa mwitu dume mmoja (1) aliamishwa kutoka Hifadhi ya Taifa Nyerere na kupelekwa Hifadhi ya Taifa ya Mkomazi kwa lengo la kuimarisha vinasaba (*Genetic diversity*) vya makundi yaliyopo katika hifadhi hiyo.

103. Mheshimiwa Spika, Taasisi imeendelea kufuatilia afya za wanyamapori na mifumo ikolojia yote nchini. Zoezi hili ni endelevu na hufanyika ili kubaini mapema uwepo wa magonjwa na kuyadhibiti kabla ya mlipuko na kuhakikisha uhifadhi endelevu, utalii na ustawi wa jamii zinazozunguka maeneo ya hifadhi. Aidha, katika kipindi hiki hakukuwa na ugonjwa ulioripotiwa na hivyo mifumo ikolojia yetu imeendelea kuwa salama.

Daktari wa Wanyamapori, akichukua sampuli za damu kutoka kwa simba ikiwa ni sehemu ya ufuatiliaji wa afya za wanyamapori na mifumo ikolojia.

104. *Mheshimiwa Spika*, katika kuhakikisha matokeo ya tafiti yanawafikia wadau mbalimbali, Taasisi iliandaa Kongamano la 15 la Kimataifa la Kisayansi lililofanyika tarehe 03-05 Desemba, 2025 Jijini Arusha. Mada kuu ya Kongamano ilikuwa “Ubunifu katika Uhifadhi wa Wanyamapori na Utalii Endelevu: Kuelekea Dunia yenye Mabadiliko” (“Innovations in Wildlife Conservation and Sustainable Tourism: Navigating the Future in a Changing World”). Kongamano hilo lilihudhuriwa na washiriki zaidi ya 600 kutoka nchi 24 duniani ambapo jumla ya mada 264 ziliwasilishwa na kujadiliwa. Kongamano hilo limetoa fursa ya kutumia matokeo ya tafiti za kisayansi ili kuboresha mbinu za uhifadhi na kuendeleza utalii kwenye maeneo mbalimbali na kukuza uchumi wa Taifa.

105. *Mheshimiwa Spika*, katika kuboresha mazingira ya utendaji kazi kwa watumishi wake, Taasisi inaendelea na ujenzi wa jengo la Ofisi ya Makao Makuu ambapo kwa sasa utekelezaji wake umefikia asilimia 18. Aidha, Taasisi imewapatia mafunzo ya muda mrefu watumishi 18 na muda mfupi watumishi 32 ili kuwajengea uwezo katika kutekeleza majukumu yao na kuongeza ufanisi.

5.3.1.8 Chuo cha Usimamizi wa Wanyamapori MWEKA – CAWM

106. *Mheshimiwa Spika*, Chuo kina jukumu la kutoa mafunzo kuanzia Cheti cha Msingi, Cheti cha Ufundi, Stashahada, Shahada ya kwanza na Shahada ya Uzamili. Aidha, Chuo kina jukumu la kufanya tafiti na kutoa huduma

za ushauri wa kitaalam na ugani katika nyanja za usimamizi wa wanyamapori na utalii.

107. *Mheshimiwa Spika*, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Chuo kimedahili jumla ya wanafunzi 1,348 sawa na asilimia 134.8 ya lengo la wanafunzi 1,000 ambapo wanafunzi 563 ni wa kike na 785 ni wa kiume. Aidha, Chuo kimetoa mafunzo ya muda mfupi kwa washiriki 172 kuhusu uongozaji wa watalii wapanda milima, uongozaji wa wageni, na ukamataji na uhamishaji wa nyoka. Vilevile, Chuo kimeanza kutoa mafunzo kwa programu mpya za Usimamizi wa Mazingira na Udhhibiti wa Taka pamoja na Usimamizi wa Maliasili kwa ngazi ya Cheti cha Msingi hadi Shahada ya Uzamili. Sambamba na hilo, Chuo kimedahili wanafunzi 101 ngazi ya Shahada ya kwanza katika kozi za Usimamizi wa Mazingira na Udhhibiti wa Taka pamoja na Usimamizi wa Maliasili. Juhudi za kutangaza kozi mpya zilizosajiliwa kwa wadau ndani na nje ya nchi zinaendelea kupitia tovuti ya Chuo, mitandao ya kijamii na maonesho mbalimbali yakiwemo: Karibu - Kili Fair – Arusha, Sabasaba – Dar es Salaam, Wiki ya Elimu ya Juu – Zanzibar, Elimu ya Juu, Sayansi na Teknolojia – Tanga, Majimaji - Ruvuma, Siku ya Misitu Duniani - Lindi, na Siku ya Wanyamapori Duniani - Arusha pamoja na kutembelea shule za sekondari katika mikoa mbalimbali.

108. *Mheshimiwa Spika*, katika kuboresha utoaji wa mafunzo na kutatua changamoto zinazokabili Sekta za Wanyamapori na Utalii, Chuo kimeendelea kufanya tafiti mbalimbali katika nyanja za bioanuwai, uhifadhi wa mazingira, uhifadhi wa wanyamapori, magonjwa ya

wanyamapori, usimamizi wa utalii na migongano baina ya binadamu na wanyamapori wakali na waharibifu katika maeneo mbalimbali nchini. Tafiti hizo zimechangia upatikanaji wa taarifa muhimu za kufundishia, mbinu za utatuzi wa migongano baina ya binadamu na wanyamapori wakali na waharibifu katika jamii inayozunguka maeneo yaliyohifadhiwa, kupambana na ujangili pamoja na kuendeleza shughuli za uhifadhi na utalii nchini. Baadhi ya tafiti zilizofanyika ni pamoja na Ufuatiliaji wa wanyamapori; maisha na ikolojia ya paka wa dhahabu (African golden cat) aliyegundulika nchini mwaka 2019 katika msitu wa Minziro Mkoani Kagera anayepatikana katika nchi za bonde la ufa la Albertine; tathmini ya maeneo mbadala ya kuhifadhi kobe chapati (pancake tortoise) kaskazini mwa Tanzania; na utafiti juu ya changamoto za ufanisi wa usimamizi shirikishi wa maeneo ya Jumuiya za Wanyamapori Nchini. Aidha, kupitia tafiti hizo wataalam wameweza kutoa machapisho 15 katika majarida ya kisayansi ya kimataifa pamoja na kuhudhuria na kutoa mada katika makongamano ya kisayansi ndani na nje ya nchi.

Picha ya paka wa dhahabu (African Golden Cat) katika msitu wa Minziro wilaya ya Misenyi mkoani Kagera.

109. *Mheshimiwa Spika*, katika kuboresha mazingira ya utendaji kazi kwa watumishi pamoja na mazingira ya kujifunzia kwa wanafunzi, Chuo kinaendelea na ujenzi wa darasa moja (1), jiko, vyoo na bafu katika eneo la mafunzo kwa vitendo lililopo katika Kijiji cha Arash, Tarafa ya Loliondo Wilayani Ngorongoro ambapo ujenzi umefikia asilimia 70. Aidha, Chuo kimekarabati nyumba tano (5) za watumishi, vyumba vitano (5) vya madarasa, hosteli nne (4) za wanafunzi na ofisi nane (8) za watumishi. Vilevile, Chuo kimefunga meza 20 na makabati 18 kwenye ofisi za watumishi na kuendelea kuimarisha upatikanaji wa huduma ya mtandao wa intaneti kwa wanafunzi na watumishi. Sambamba na hilo, taratibu za ununuzi wa magari matatu (3) aina ya KAMAZ kwa ajili ya mafunzo kwa vitendo zinaendelea.

Gari aina ya Kamaz inayotumika katika shughuli za mafunzo kwa vitendo katika Chuo cha Usimamizi wa Wanyamapori, Mweka.

5.3.1.9 Taasisi ya Taaluma ya Usimamizi wa Wanyamapori Pasiansi - PWTI

110. *Mheshimiwa Spika*, Taasisi ya Taaluma ya Wanyamapori Pasiansi ina jukumu la kutoa mafunzo ya

Askari Wahifadhi wa Wanyamapori na Waongoza Wataliii katika ngazi ya Astashahada ya Awali, Astashahada na Stashahada. Vilevile, taasisi hutoa mafunzo ya muda mfupi kwa Askari Wanyamapori wa Vijiji (VGS), Askari wa Mimitu ya vijiji (VFG) na Vikosi vya Ulinzi wa Fukwe.

111. *Mheshimiwa Spika*, hadi kufikia Aprili 2026, Taasisi imedahili jumla ya wanafunzi 681, kati yao wa kike ni 195 na wa kiume ni 486. Aidha, Taasisi imeanzisha kozi mpya ya stashahada ya Uaskari wa Wanyamapori na Himasheria ambapo jumla ya wanafunzi 11 wamedahiliwa ili kuongeza wigo wa mafunzo. Vilevile, Taasisi imetoa mafunzo ya muda mfupi kwa wanafunzi 88 waliofundishwa mbinu mbalimbali za kupambana na wanyamapori wakali na waharibifu kutoka Halmashauri za Wilaya ya Tanganyika, Iringa vijijini, Kibondo na Longido.

112. *Mheshimiwa Spika*, katika kuboresha mazingira ya kujifunzia, Taasisi inaendelea na ujenzi wa bweni lenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 400 ambapo hadi kufikia Aprili, 2026 umefikia asilimia 23.5 na unatarajia kukamilika Desemba, 2026. Aidha, Taasisi imeanza taratibu za ujenzi wa vyumba vinne (4) vya madarasa na imeendelea kukarabati mabweni mawili (2) na kukamilisha uwekaji wa umeme katika kituo cha mafunzo kwa vitendo Matongo Wilayani Bariadi. Vilevile, ujenzi wa hanga la darasa katika eneo la mafunzo Fort Ikoma linaloweza kuchukua wanafunzi 300 umekamilika. Sambamba na hilo, Taasisi imenunua mahema (20), projekta (5), kompyuta 20 na kuendelea kusimamia kampuni ya Ulinzi ya Pasiansi Wildlife Security

Company Limited-PASCO ambayo hadi sasa imeajiri askari 302.

113. *Mheshimiwa Spika*, ili kuwajengea watumishi uwezo wa kufanya kazi kwa weledi na kuongeza tija, Taasisi imewezesha watumishi sita (6) kuhudhuria mafunzo ya muda mrefu na watumishi sita (6) kuhudhuria mafunzo ya muda mfupi.

5.3.1.10 Kituo cha Mafunzo ya Uhifadhi wa Maliasili kwa Jamii, Likuyu Sekamaganga - CBCTC

114. *Mheshimiwa Spika*, Kituo cha Mafunzo ya Uhifadhi wa Maliasili kwa Jamii – Likuyu Sekamaganga kina jukumu la kuijengea jamii uwezo kwa njia ya mafunzo ili iweze kushiriki kikamilifu katika uhifadhi na matumizi endelevu ya rasilimali za maliasili. Kituo kinatoa mafunzo ya muda mfupi ya kozi za Uaskari Wanyamapori wa Vijiji (VGS), Askari wa Misitu wa Vijiji (VFG), Vikosi vya Ulinzi wa Fukwe pamoja na Viongozi na Wajumbe wa Kamati za Maliasili za Vijiji. Aidha, kituo kinatoa mafunzo ya muda mrefu ya kozi ya Utalii na Uongozaji Watalii kwa ngazi ya Astashahada ya Awali, Astashahada na Stashahada.

115. *Mheshimiwa Spika*, hadi kufikia Aprili 2026, Kituo kimetoa mafunzo kwa wanafunzi 266 wakiwemo wanaume 213 na wanawake 53, ambapo kati yao wanafunzi 73 walipatiwa mafunzo ya muda mrefu ya kozi ya Utalii na Uongozaji Watalii, wanafunzi 135 walipatiwa mafunzo ya muda mfupi ya Askari Wanyamapori wa Vijiji (VGS) na

wanafunzi 58 ambao ni viongozi na wajumbe wa kamati za maliasili za vijiji walipatiwa mafunzo ya usimamizi shirikishi wa maliasili. Aidha, Kituo kimeendelea kuwajengea uwezo watumishi kwa kuwawezesha watumishi sita (6) kupata mafunzo ya muda mfupi na watumishi wanne (4) wanaendelea na mafunzo ya muda mrefu.

116. *Mheshimiwa Spika*, sambamba na hilo Kituo kimeendelea na ujenzi wa nyumba moja (2 in 1) ya watumishi ambapo kwa sasa ujenzi umefikia asilimia 89; ujenzi wa bweni moja (1) la wasichana lenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 64 limekamilika; na darasa moja (1) lenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 50 limekamilika. Aidha, katika kuboresha huduma za afya kwa wanafunzi, Kituo kimeanza ujenzi wa zahanati ambao kwa sasa ujenzi upo kwenye hatua ya msingi. Vilevile, Kituo kimefanikiwa kununua vifaa vya kielektroniki (firewall and routers) ili kuboresha mfumo wa intaneti wa kiserikali (e-Government) pamoja na kuweka mfumo wa maktaba mtandao. Halikadhalika, Kituo kimenunua mahema nane (8) yenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 10 kila moja kwa ajili ya mafunzo kwa vitendo. Pia, Kituo kimekamilisha taratibu za ununuzi wa viona mbali 30 na GPS 50 na taratibu za manunuzi kwa ajili ya ujenzi wa bweni moja la wavulana na nyumba mbili (2) za watumishi zinaendelea.

Jengo la bweni la wasichana katika Kituo cha Mafunzo ya Uhifadhi wa Maliasili kwa Jamii - Likuyu Sekamaganga.

5.3.2 Sekta ya Misitu na Nyuki

117. *Mheshimiwa Spika*, Sekta ya Misitu na Nyuki ina jukumu la kusimamia uhifadhi na matumizi endelevu ya rasilimali za misitu na nyuki. Sekta hii inaongozwa na Sera ya Taifa ya Misitu (1998) na Sera ya Taifa ya Ufugaji Nyuki (1998). Utekelezaji wa shughuli za sekta unasimamiwa na Sheria ya Misitu, Sura ya 323; Sheria ya Ufugaji Nyuki, Sura ya 224; Sheria ya Taasisi ya Utafiti wa Misitu Tanzania, Sura ya 270 (TAFORI); pamoja na kanuni na miongozo mbalimbali. Aidha, jukumu hili hutekelezwa kupitia Idara ya Misitu na Nyuki, Wakala wa Huduma za Misitu Tanzania (TFS), Taasisi ya Utafiti wa Misitu Tanzania (TAFORI), Mfuko wa Misitu Tanzania (TaFF), Chuo cha Misitu Olmotonyi (FTI), Chuo cha Viwanda vya Misitu (FITI) Moshi, Chuo cha Mafunzo ya Ufugaji Nyuki (BTI) Tabora na Kituo cha Mafunzo ya Misitu na Viwanda vya Misitu (FWITC).

5.3.2.1 Mpango wa Kuendeleza Sekta ya Ufugaji Nyuki kwa Tanzania Iliyo Bora (Achia Shoka, Tundika Mzinga)

118. *Mheshimiwa Spika*, katika kuhakikisha kuwa Watanzania wanaendelea kunufaika na rasilimali zilizopo nchini kwa kukuza na kuchochea ajira kwa makundi mbalimbali katika jamii, Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Tanzania alielekeza kuwepo na mpango maalum wa ufugaji nyuki utakaochochea ajira hasa kwa vijana. Katika kutekeleza maelekezo hayo, Wizara imeandaa na kuanza kutekeleza Mpango maalum wa Kuendeleza Sekta ya Ufugaji Nyuki kwa Tanzania Iliyo Bora ujulikanao kama "*Achia Shoka, Tundika Mzinga*". Mpango huo unatarajiwa kuleta mageuzi makubwa kwenye Sekta ya Ufugaji Nyuki kwa kuongeza kiwango cha uzalishaji wa asali kutoka tani 33,861 hadi tani 75,000 kwa mwaka, mauzo ya asali nje ya nchi kutoka asilimia 5 hadi asilimia 30 pamoja na kuongeza ajira mpya 43,055 hasa kwa vijana.

119. *Mheshimiwa Spika*, Mpango huu unatekelezwa kwa kipindi cha miaka kumi (2025 - 2035) na unashirikisha wadau mbalimbali ikiwemo Serikali, Sekta Binafsi, Mashirika Yasiyo ya Kiserikali na Wadau wa Maendeleo. Kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026, Wizara imewezesha mafunzo ya ufugaji nyuki kibiashara kwa vikundi 236 vyenye jumla ya wafugaji nyuki 4,934 nchi nzima. Aidha, mafunzo ya kutengeneza mizinga ya nyuki ya kisasa yametolewa kwa Mafundi Seremala 50 katika Halmashauri za Itigi (6), Singida (5), Manyoni (5), Kaliua (4), Sikonge (4), Korogwe (22) na Urambo (4). Vilevile, mizinga ya nyuki ya kisasa 9,215 (sawa

na asilimia 83.8 ya lengo) imetolewa kwa wafugaji nyuki. Vilevile, ujenzi wa kiwanda kimoja (1) cha kuongeza thamani mazao ya nyuki katika Wilaya ya Kaliua umeanza ambapo kwa sasa ujenzi umefikia asilimia 40.

120. *Mheshimiwa Spika*, Wizara imefanya utafiti kuhusu changamoto za uzalishaji mdogo wa mazao ya nyuki, kuhama kwa makundi ya nyuki na maeneo yanayofaa kwa ufugaji nyuki. Utafiti huu umefanyika katika maeneo 21 yanayowakilisha kanda saba (7) za uoto wa ikolojia ya kilimo nchini. Matokeo ya awali yanaonyesha kuwa mizinga ya kisasa inafanya vizuri kwa asilimia 73.1. Aidha, Wizara imeboresha kanzidata ya Misitu na Ufugaji Nyuki kwa kuongeza taarifa za wafugaji nyuki wapya 912 na vikundi 65, hatua iliyofanya idadi ya wafugaji nyuki waliosajiliwa kuongezeka kutoka 9,323 hadi 10,235.

5.3.2.2 Kampeni ya Upandaji miti kwa Tanzania ya Kijani

121. *Mheshimiwa Spika*, katika kuongeza kasi ya uhifadhi na upandaji miti kwa lengo la kuifanya nchi kuwa ya kijani na kukidhi mahitaji makubwa ya malighafi ya Misitu nchini kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026, Wizara ilipanga kuzalisha na kupanda miche ya miti milioni 35.2. Aidha, hadi kufikia Aprili 2026, Wizara imezalisha miche ya miti milioni 32.8 ya aina mbalimbali ambayo imeendelea kupandwa katika mashamba 26 ya Serikali na kugawanywa kwa wadau mbalimbali kwa ajili ya kupanda katika maeneo yao. Hatua hii imechochea na kuhamasisha wananchi kushiriki katika zoezi la upandaji miti na uhifadhi nchini.

122. *Mheshimiwa Spika*, katika hatua nyingine, Wizara imeshiriki katika Kampeni maalum ya kupanda miti ijulikanayo kama 27 YA KIJANI. Kampeni hii imeasisiwa na Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ikiwa ni jitihada zake binafsi katika kutunza mazingira na kukabiliana na changamoto za mabadiliko ya tabianchi. Mheshimiwa Rais aliongoza Watanzania kushiriki kupanda miti ambapo takribani miche ya miti 2,529,810 ilipandwa kote nchini kwa siku hiyo. Tangu kuanzishwa kwa kampeni hiyo mwaka 2023, jumla ya miche ya miti 113,199,359 ilikuzwa na kupandwa katika maeneo mbalimbali hapa nchini.

Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, akipanda mche wa mti katika siku ya kumbukizi ya kuzaliwa kwake tarehe 27 Januari, 2026.

123. *Mheshimiwa Spika*, sambamba na hilo, Wizara imeratibu Maadhimisho ya Siku ya Mimitu Duniani na Kampeni ya Upandaji Miti yaliyofanyika Kitaifa Mkoani Lindi. Maadhimisho haya yaliongozwa na Kaulimbiu isemayo

"Misitu ni Uchumi Endelevu, Tuihifadhi kwa Maendeleo ya Taifa" na yalifunguliwa rasmi na Mheshimiwa Balozi Dkt. Emmanuel John Nchimbi, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Tukio hilo lilihudhuriwa na wananchi wapatao 10,000 kutoka mikoa mbalimbali ambapo miche ya miti 11,458,029 ilipandwa katika kipindi cha maadhimisho. Hivyo, naomba kutumia nafasi hii kutoa rai kwa Watanzania wote kutambua na kuunga mkono jitihada za viongozi wetu kwa kupanda na kutunza miti katika maeneo yetu.

Mheshimiwa Balozi Dkt. Emmanuel Nchimbi, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, akimwagilia mti alioupanda katika Siku ya Uzinduzi wa Kampeni ya Upandaji Miti Kitaifa katika eneo la Hospitali ya Mkoa wa Lindi, tarehe 19 Machi, 2026.

5.3.2.3 Idara ya Misitu na Nyuki

124. *Mheshimiwa Spika*, katika kuendelea kuimarisha usimamizi na matumizi endelevu ya rasilimali za misitu na nyuki nchini, Wizara imeandaa Mkakati wa Kitaifa wa Elimu Ugani wa Misitu (2025 – 2031); Mkakati wa Ufugaji Nyuki

Endelevu kwa Uhifadhi wa Misitu na Kuimarisha Maisha ya Wananchi katika Ukanda wa Misitu ya Ikolojia ya Miombo (2025-2035); Mkakati wa Uzalishaji wa Mbegu Bora za Miti na Urejeshaji wa Miti katika Ukanda wa Miombo (2025-2035); na Mpango kazi wa Utekelezaji wa Mkakati wa Mazao Yasiyo Timbao (2026-2035). Aidha, Wizara imefanya mapitio ya Kanuni za Jumla za Ufugaji Nyuki, Mwongozo wa Uvunaji Endelevu wa Biashara ya Mazao ya Misitu yanayovunwa katika Misitu ya Asili; Mwongozo wa Tathmini Shirikishi ya Rasilimali za Misitu na Mwongozo wa Usimamizi Shirikishi wa Misitu ya Jamii.

125. *Mheshimiwa Spika*, katika kuharakisha maendeleo ya viwanda, kuchochea ajira na mchango wa Sekta ya Misitu katika uchumi wa Taifa, Wizara iliandaa Mpango wa Kitaifa wa Kuendeleza Mazao ya Mbao yaliyohandisiwa (2021-2031). Mpango huo, umeweka malengo mbalimbali ikiwemo kuongeza viwanda vya mazao ya mbao yaliyohandisiwa kutoka 22 hadi 252 ifikapo 2031. Katika kuhakikisha lengo hili linafikiwa, Wizara imefanya tathmini na kubaini uwepo wa viwanda 82 vya kuongeza thamani ya mazao ya mbao ikiwa ni asilimia 32.5 ya lengo lililowekwa. Viwanda hivi vinazalisha bidhaa za mbao ikiwemo *Medium Density Fiber board (MDF)*, *plywood* na *marine-board*. Vilevile, matokeo yanaonesha kuwa takribani vijana 5,000 wameajiriwa katika viwanda hivyo. Hatua hii imechangia katika kuchochea ukuaji wa uchumi wa nchi kupitia ajira hasa kwa vijana na wanawake; na mapato na kodi zinazokusanywa na Serikali.

126. *Mheshimiwa Spika*, katika kuendeleza Sekta ya Ufugaji Nyuki, Wizara imewezesha vijiji kutenga na

kutangaza hifadhi tano (5) za nyuki zenye jumla ya hekta 1,751.69 katika mikoa ya Kigoma na Katavi. Hifadhi hizo ni Hifadhi ya Nyuki ya Kijiji cha Bizilankweto A (hekta 488.34), Bizilankweto B (hekta 350.48), Mlima Nzagwa (hekta 41.92), Mikobe Chini (hekta 204.09) zilizopo Mkoani Kigoma na Hifadhi ya Nyuki ya Nkulati yenye hekta 666.86 iliyopo katika Mkoa wa Katavi.

127. *Mheshimiwa Spika*, Wizara imeendelea kuimarisha ushirikishwaji wa wadau katika kusimamia na kuendeleza rasilimali za misitu na nyuki kwa kufanya vikao vitano (5) vilivyohusisha wadau wa Sekta za Misitu na Ufugaji Nyuki kwa ajili ya kujadili fursa, changamoto na kuweka mikakati ya pamoja ya kutatua changamoto zinazoikabili sekta. Vilevile, Wizara imeratibu kikao kimoja (1) cha Kamati Endeshi ya Mazao ya Misitu yaliyohandisiwa (EWP), kikao kimoja (1) cha Kamati ya Kitaifa ya Ushauri wa Misitu (NAFAC) na Vikao (2) vya Kamati ya Kitaifa ya Ushauri ya Kilimomisitu (NAAC). Kupitia vikao hivyo, masuala mbalimbali yanayohusu Sekta ya Misitu na Nyuki yalijadiliwa na kupatiwa ufumbuzi.

128. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha ushirikiano wa Kikanda na Kimataifa, Wizara imeshiriki katika mikutano ya Kikanda ambapo ilishiriki kwenye mafunzo ya usimamizi shirikishi wa misitu ya asili na namna ya kukabiliana na moto katika maeneo ya misitu ambayo yaliandaliwa na Jumuiya ya nchi za Kusini mwa Afrika - SADC. Wizara imeshiriki katika Mkutano wa 25 wa Kamisheni ya Afrika ya Misitu na Wanyamapori na Wiki ya Tisa (9) ya maonesho ya Misitu na Wanyamapori Afrika (AFWW9) uliofanyika nchini Gambia.

Mkutano huo ulijadili na kuweka mikakati ya pamoja ya usimamizi na uendelezaji wa misitu, kuimarisha mifumo ya chakula na upatikanaji wa fedha kwa ajili ya kuendeleza uhifadhi na usimamizi endelevu wa misitu. Pia, Wizara imeshiriki Kongamano la *Zámba Heritage* lililoandaliwa na Shirika la Kimataifa lisilo la Kiserikali la Uthibitishaji wa Misitu (Forest Stewardship Council – FSC) lililofanyika Nairobi-Kenya ambalo liliweka mikakati ya pamoja ya kuhifadhi na kuendeleza rasilimali za misitu.

129. *Mheshimiwa Spika*, Wizara imeshiriki Kongomano kuhusu mjadala wa matumizi ya nishati safi ya kupikia lililofanyika Jijini Arusha. Kongamano hilo ni mojawapo ya harakati za kukuza matumizi ya nishati safi nchini pamoja na kuunga mkono jitihada za Mheshimiwa Rais katika kuhamasisha matumizi ya nishati safi ya kupikia. Kupitia kongamano hilo, mikakati mbalimbali imewekwa itakayowezesha Serikali kushirikiana na Sekta binafsi katika kuwezesha wananchi kupata nishati safi ya kupikia kwa uhakika. Vilevile, Wizara imeshiriki Mkutano wa 11 wa Baraza la Mawaziri wa Sekta za Maliasili na Usimamizi wa Mazingira wa Jumuiya ya Afrika Mashariki uliofanyika Jijini Arusha, ambapo masuala mbalimbali yanayohusu ushirikiano kwenye maliasili na mazingira yalijadiliwa na kuwekewa mikakati ya pamoja.

5.3.2.4 Wakala wa Huduma za Misitu Tanzania - TFS

130. *Mheshimiwa Spika*, Wakala wa Huduma za Misitu Tanzania (TFS) ulianzishwa kwa lengo la kusimamia,

kuhifadhi na kuendeleza rasilimali za misitu na nyuki zilizo chini ya Serikali Kuu. Wakala unatekeleza majukumu mbalimbali yakiwemo kusimamia hifadhi za misitu ya asili, hifadhi za mikoko, hifadhi za nyuki za Serikali Kuu, mashamba ya miti, mashamba ya nyuki na manzuki; na kusimamia rasilimali za misitu na nyuki katika ardhi ya jumla.

131. *Mheshimiwa Spika,* katika kuimarisha ulinzi na usimamizi wa rasilimali za misitu na nyuki, Wakala umeandaa mipango ya usimamizi wa misitu 15 yenye ukubwa wa hekta 1,436,896; kufanya doria za kimkakati 363 na doria za kawaida 12,854 katika maeneo ya hifadhi za misitu na nyuki. Kupitia doria hizo, jumla ya watuhumiwa 1,925 walikamatwa na kuchukuliwa hatua za kisheria. Vilevile, doria hizo zimewezesha kukamatwa na kutaifishwa kwa mazao ya misitu yaliyovunwa bila kufuata utaratibu yakiwemo magunia ya mkaa 39,900; mbao 31,046 zenye mita za ujazo 1,321; kuni zenye mita za ujazo 205.6 na magogo 1,556 yenye mita za ujazo 351. Sambamba na hilo, mifugo 29,538; pikipiki 1,707; na magari 328 yalikamatwa na hatua mbalimbali za kisheria zinaendelea kuchukuliwa.

132. *Mheshimiwa Spika,* Wakala umeendelea kuimarisha mipaka ya misitu 119 kwa kuhakiki mipaka yenye urefu wa kilomita 620; kusafisha mipaka yenye urefu wa kilomita 1,140; kuweka vigingi 676 na mabango 165; pamoja na kuchimba mitaro 115 inayoonesha uelekeo wa mipaka ya hifadhi za misitu na nyuki. Katika hatua nyingine, Wakala umesafisha njia za kuzuia moto zenye urefu wa kilomita 2,723; kusimamia minara 17 ya kuangalizia matukio ya moto na vituo saba (7) vya kufuatilia na kudhibiti matukio

ya moto katika maeneo ya hifadhi. Aidha, Wakala umetoa mafunzo ya mbinu za kukabiliana na kudhibiti moto kwa vikosi 45 vyenye jumla ya watu 705. Vilevile, mafunzo yametolewa kwa wananchi 20,297 kutoka vijiji 245 vinavyopakana na hifadhi za misitu na mashamba ya miti yaliyopo katika maeneo mbalimbali nchini. Pia, Wakala umeimarisha matumizi ya mitambo ya kuzimia moto na mfumo wa satellite wa kubaini matukio ya moto mapema ili kuukabili kabla ya kuenea na kusababisha madhara. Kupitia juhudi hizo, matukio ya moto yamepungua kwa wastani wa asilimia 11 kwa mwaka na ukubwa wa maeneo yanayoathirika kwa moto kila mwaka yameendelea kupungua.

133. *Mheshimiwa Spika*, Wakala pia umewezesha zoezi la kuandaa na kutoa hati za Hakimiliki za Kimila 1,459 kwa wananchi wanaopakana na Msitu wa Hifadhi Nyahua Mbuga katika vijiji vya Mtakuja (223), Makibo (339), Zugimlote (241), Ukumbisiganga (323) na Tumaini (333) vilivyopo katika Wilaya ya Sikonge, Mlele, Kaliua na Urambo. Lengo la kusaidia zoezi hilo ni jitihada za Wakala kuepusha migogoro ya ardhi baina ya hifadhi na vijiji jirani. Vilevile, Wakala umewezesha kurasimisha misitu 17 ya vijiji yenye ukubwa wa hekta 4,077.27 na kuandaa mipango ya usimamizi na Sheria ndogo ya misitu hiyo katika vijiji vya Kimange (5), Kwaruhombo (3), Kwamduma (8) na Kwamsanja (1) vilivyopo Wilaya ya Chalinze, Mkoa wa Pwani. Hatua hii itawezesha kuimarisha ulinzi, usimamizi endelevu wa misitu, kupunguza uvamizi pamoja na kuongeza thamani ya ardhi kwa vijiji vinavyopakana na misitu hii.

Wananchi wakipokea Hati za Hakimiliki za Kimila katika Wilaya za Sikonge, Mlele, Kaliua na Urambo ikiwa ni jitihada za Wakala kuepusha migogoro ya ardhi baina ya hifadhi za misitu na vijiji.

134. Mheshimiwa Spika, katika kuongeza kasi ya uhifadhi na upandaji miti ili kuifanya Tanzania kuwa ya kijani na kukidhi mahitaji makubwa ya malighafi ya mazao ya misitu nchini, Wakala umeanzisha mashamba mawili (2) ya miti ya Geita na Rwamgasa yenye ukubwa wa hekta 28,000 katika Wilaya ya Geita. Mashamba haya yameanzishwa kama juhudi za kurejesha uoto wa asili katika maeneo ya misitu yaliyoharibiwa. Aidha, vyanzo vipya sita (6) vya mbegu za miti vyenye ukubwa wa hekta 66 vimeanzishwa. Pia, kituo kipya cha mbegu za miti katika Wilaya ya Kaliua kimejengwa pamoja na kukarabati Kituo cha Mbegu za Miti Shinyanga. Vilevile, Wakala umezalisha miche ya miti milioni 32.8 ya spishi mbalimbali ambayo imeendelea kupandwa katika mashamba 26 ya Serikali na kugawanywa kwa wadau mbalimbali kwa ajili ya kupanda katika maeneo yao. Hatua hii imechochea na kuhamasisha wananchi kushiriki katika zoezi la upandaji miti na uhifadhi nchini.

Kitalu cha miche ya miti aina ya msindano (Pines) katika Shamba la Miti Sao Hill, Iringa.

135. *Mheshimiwa Spika*, katika kuendeleza mashamba ya miti, Wakala umepanda miti katika eneo lenye ukubwa wa hekta 9,558; kurudishia miti iliyokufa kwenye eneo la hekta 1,925; kupalilia eneo lenye hekta 25,633.33; kupogolea hekta 9,239; na kupunguzia miti kwenye hekta 8,512 katika mashamba yanayosimamiwa na Wakala. Aidha, Wakala umepanda miche ya mikoko 45,000 kwenye eneo lenye ukubwa wa hekta 42.2 katika mwambao wa Bahari ya Hindi katika wilaya za Temeke, Tanga na Lindi. Vilevile, Wakala kwa kushirikiana na wadau wakiwemo *Earthlungs*, WWF na WIOMN umepanda jumla ya miche ya mikoko 37,253,952 katika Mikoa ya Tanga na Pwani.

136. *Mheshimiwa Spika*, katika kuendeleza utalii ikolojia na malikale, Wakala umeimarisha miundombinu ya utalii katika misitu ya hifadhi kwa kujenga malango sita (Meru, Vikindu, Mwambesi, Pindiuro, Mlima Rungwe na Ziwa Duluti); *board walk* mbili (Sahare – Tanga na Msitu wa

Mazingira Asilia Amani); mabanda sita (6) ya kupumzikia watalii katika Misitu ya Mazingira Asilia Rau (5) na Matogoro (1); jiko moja (1) na vyoo viwili katika Misitu ya Mazingira Asilia Nilo na Chome. Aidha, Wakala umekarabati kilomita 287.14 za njia za watembea kwa miguu katika hifadhi za misitu 24; kilomita 41.32 za barabara za msituni katika hifadhi za Kilombero, Kalambo na Mlima Rungwe; kilomita 8.6 za barabara za kufika katika hifadhi za Pindi na Matogoro; na kilomita 48 za barabara za mashindano ya magari katika hifadhi za Pugu Kazimzumbwi, Vikindu, Amani, Nilo na Rau. Vilevile, Wakala umekarabati kambi nane (8) za watalii katika hifadhi za misitu za Magamba (2), Kilombero (2), Amani (3) na Rau (1). Sambamba na hilo, Wakala umekarabati mnara mmoja (1) wa kutazama vivutio katika Hifadhi ya Msitu Magamba.

Mradi wa Ujenzi wa Daraja la Watembea kwa Miguu (Board Walk) katika Hifadhi ya Misitu ya Mikoko Sahare, Tanga.

137. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha utangazaji wa vivutio vya utalii ikolojia na malikale, Wakala umezalisha na kurusha vipindi 19 vya redio na 38 vya televisheni pamoja na kusambaza machapisho 8,859. Aidha, Wakala uliandaa na kushiriki matamasha 15 ya ndani kwa ajili ya kutangaza utalii ambayo ni: - *Mt. Hanang Nyama Choma Festival, Tukacharu Rau Forest, The Epic Nyama Choma, Meru Adventure Race, Rubare Trail Run, Mkwawa Rally, Rombo Marathon, Ndafu Festival, Magamba Walkthon, Kalambo Waterfalls Utalii Festival, Twendezetu Lake Ngosi, Itulu Hill Staff Tour, West Kill Tour Challenge, Tukutane Mt. Rungwe Season II na Uni Pugu Easter Experience.*

Mashindano ya Magari katika Shamba la Miti Morogoro, Eneo la Makunganya na Shamba la Miti Sao Hill, Iringa.

138. Mheshimiwa Spika, juhudi hizi zimewezesha kuongezeka kwa idadi ya watalii wanaotembelea vituo vya utalii ikolojia kufikia watalii 329,753 hadi mwezi Aprili, 2026 sawa na ongezeko la asilimia 20 ikilinganishwa na watalii 275,723 katika kipindi kama hicho Mwaka wa Fedha 2024/2025. Aidha, kutokana na shughuli za utalii, Wakala umekusanya kiasi cha Shilingi 3,093,145,720 ikiwa ni

ongezeko la asilimia 43 ikilinganishwa na Shilingi 2,169,711,149 zilizokusanywa katika kipindi kama hicho Mwaka wa Fedha 2024/2025.

139. *Mheshimiwa Spika*, Wakala umeimarisha shughuli za ufugaji nyuki kwa kusimamia manzuki 222 na mashamba matatu (3) ya Nyuki ya Kipembawe (Chunya), Mwambao (Wilaya za Handeni na Kilindi) na Kati (Wilaya za Manyoni na Chemba) ambapo tani 18.5 za asali na tani 0.8 za nta zimezalishwa. Aidha, Wakala umetoa mafunzo ya ufugaji nyuki kibiashara, uchakataji na ufungashaji bora wa mazao ya nyuki kwa vikundi 98 vya ufugaji nyuki vyenye jumla ya wafugaji nyuki 882 katika Wilaya 13. Vilevile, Wakala umejenga kiwanda kimoja (1) cha kuchakata mazao ya nyuki katika Wilaya ya Kaliua pamoja na kuzalisha mizinga 500 ya nyuki.

140. *Mheshimiwa Spika*, katika hatua nyingine, Wakala umekusanya sampuli 132 za asali kutoka Wilaya 31 na kupelekwa kwenye maabara ya kimataifa nchini Ujerumani kwa lengo la kupima ubora wa asali inayozalishwa nchini ikiwa ni kukidhi hitaji la usalama wa watumiaji wa ndani na nje pamoja na kukidhi mahitaji maalum ya masoko ya nje hususan Ulaya na Marekani. Matokeo ya ubora wa sampuli yanaonyesha kuwa asali ya Tanzania ni bora na inakidhi vigezo vya kuuzwa katika masoko ya ndani, Kikanda na Kimataifa. Hatua hii imefanikisha wafanyabiashara wa kitanzania kupata kibali cha kuuza asali katika nchi hizo ambapo jumla ya tani 1,076.8 za asali zenye thamani ya Shilingi 12,921,756,000 zimeuzwa katika masoko ya nchi hizo.

141. *Mheshimiwa Spika* katika kuhamasisha jamii kushiriki katika uhifadhi wa rasilimali za misitu na nyuki, Wakala umetoa elimu ya uhifadhi kwa wananchi 1,502 katika vijiji 74 vinavyopakana na hifadhi za misitu nchini. Aidha, Wakala umeshiriki katika miradi ya maendeleo kwa wananchi wanaopakana na hifadhi za misitu ambapo miradi mbalimbali imewezeshwa ikiwemo ujenzi wa nyumba ya watumishi katika Shule ya Msingi Bondo wilayani Kilindi; kutoa vifaa vya ujenzi wa madarasa kwa shule 24 za msingi na sekondari; na vifaa vya ujenzi wa zahanati moja wilayani Manyoni. Pia, jumla ya madawati 201 yametolewa katika shule za msingi Wilaya ya Urambo na Kilolo. Vilevile, mizinga ya nyuki 670 imetolewa kwa vikundi vya ufugaji nyuki 15 na wanakijiji 16 katika Wilaya za Singida, Sumbawanga, Kaliua, Mlele, Urambo na Sikonge. Sambamba na hilo, wananchi wamepatiwa jumla miche milioni 11.5 kwa ajili ya kupanda katika maeneo yao kama sehemu ya kuendeleza miradi ya upandaji miti. Miradi hii yenye thamani ya bilioni 3.9 imechangia wananchi kushiriki katika shughuli za kiuuhifadhi na hivyo kuongeza ulinzi wa rasilimali za misitu na nyuki nchini.

142. *Mheshimiwa Spika*, ili kuongeza ufanisi katika utendaji kazi, Wakala umeimarisha na kuendeleza mikakati ya kuboresha mazingira ya kazi kwa watumishi kwa kujenga majengo 15 ikiwemo ofisi nane (8) na vituo saba (7) vya ulinzi; na kukarabati majengo 45 zikiwemo ofisi nne (4), nyumba 40 za watumishi na stoo moja (1). Aidha, Wakala umenunua vitendea kazi ikiwemo magari 33, pikipiki 36 na ndege nyuki 5. Vilevile, Wakala umewezesha mafunzo ya utayari kwa watumishi wapya 369. Mafunzo haya

yatawezesha watumishi kutekeleza majukumu yao kwa weledi na ufanisi.

Waziri wa Maliasili na Utalii, Mhe. Dkt. Ashatu Kijaji (Mb.), akizindua vitendea kazi mbalimbali kwa shughuli za uhifadhi wa misitu.

5.3.2.5 Taasisi ya Utafiti wa Misitu Tanzania - TAFORI

143. Mheshimiwa Spika, Taasisi ya Utafiti wa Misitu Tanzania (TAFORI) ina jukumu la kufanya na kuratibu tafiti za misitu na ufugaji nyuki na kutoa ushauri wa kitaalam katika nyanja za misitu na ufugaji nyuki. Katika kutekeleza majukumu yake, TAFORI imefanya jumla ya tafiti 20 zikiwemo tafiti 7 za kimkakati. Tafiti za kimkakati zilizofanyika ni pamoja na utafiti kuhusu mbinu za kuzuia na kudhibiti mimea vamizi; utafiti wa nyuki wasiodunga na aina

ya mizinga inayofaa kwa kufugia katika maeneo mbalimbali nchini; utafiti kuhusu gharama na faida ya uzalishaji wa utomvu unaofanywa na wakulima wadogo wa miti; na utafiti wa kuchunguza athari za mizunguko miwili ya uvunaji wa jamii za miti aina ya misindano (*Pinus patula*) kwenye uzalishaji na ubora wa mbao katika mashamba ya misindano yaliyopo katika Shamba la Miti la Sao Hill.

144. *Mheshimiwa Spika*, TAFORI imeendelea kufanya utafiti wa kudhibiti mimea vamizi kwa kushirikiana na Shirika la Kimataifa la *Center for Agriculture and Bioscience International (CABI)* kupitia mradi uitwao *Native Plants for Environment and People (NATIVE PEP)*. Kupitia mradi huo, majaribio 10 ya kurudisha uoto wa asili kwa kutumia majani ya asili yameanzishwa katika vijiji vitano (5) ambavyo ni Tingatinga (Longido) pamoja na Mawasiliano, Ndinika, Magadini na Leikirumuni (Siha). Matokeo ya awali yanaonesha kuwa urejeshaji wa uoto wa asili unapunguza kasi ya kuenea kwa mimea vamizi na hivyo kuimarisha uhifadhi wa mifumo ikolojia. Sambamba na hilo, Taasisi imetoa elimu ya mbinu za kuzuia mimea vamizi kwa wananchi 125 katika vijiji vitano (5), walimu na wanafunzi wa shule mbili (2) za msingi za Mawasiliano (Siha) na Tingatinga (Longido) pamoja na shule mbili (2) za sekondari ambazo ni Tingatinga (Longido) na Shule ya Wasichana Kilimanjaro (Siha).

145. *Mheshimiwa Spika*, TAFORI imeendelea na utafiti wa nyuki wasiodunga na aina ya mizinga inayofaa kwa ufugaji wa nyuki katika Wilaya tisa (9) za Rufiji, Mkinga, Siha, Kondoa, Manyoni, Mpanda, Biharamulo, Mbeya na

Magharibi A (Unguja) zinazowakilisha kanda nne (4) za tabianchi. Matokeo ya utafiti huo yameonesha jamii tano (5) za nyuki wasiodunga ambazo ni *Axestotrigona togoensis*, *Axestotrigona ferruginea*, *Hypotrigona araujoi*, *Hyptorigona sp* na *Liotrigona sp* ndizo zinazofaa kufugwa kwa ajili ya uzalishaji na wafugaji wanaweza kuwapata katika ukanda husika. Utafiti pia umebaini kuwa unene wa kiota cha asili cha nyuki hawa ni kati ya sentimita 2.5 hadi sentimita 6 huku ujazo wa viota hivyo asili ukiwa kati ya lita 4.5 hadi lita 12, hali inayochangia ustawi wa kundi na kuongeza ufanisi wa uzalishaji wa asali. Aidha, aina mbili za mizinga imetengenezwa kwa ajili ya kuendeleza utafiti wa ukuaji wa makundi katika vibanda vya majaribio ya kufuga nyuki wasiodunga.

146. *Mheshimiwa Spika*, TAFORI imefanya utafiti kuhusu gharama na faida ya uzalishaji wa utomvu unaofanywa na wakulima wadogo wa miti. Tufiti hizi zimefanyika katika Mikoa ya Kagera, Mwanza na Iringa kwa lengo la kubaini ufanisi wa kiuchumi na kuboresha tija katika shughuli hiyo. Matokeo ya utafiti yanaonesha kuwa ugemaji wa utomvu ni fursa kubwa ya kiuchumi na kimazingira kwa wakulima wadogo wa miti nchini Tanzania. Aidha, matokeo ya utafiti yanaonesha mkulima wa miti anaweza kupata kiasi cha Shilingi 1,500,000 hadi Shilingi 1,900,000 kwa mwaka kutokana na ugemaji wa utomvu. Kwa upande wa mashamba ya Serikali yanayosimamiwa na TFS, utafiti umebaini kuwa mapato yanayopatikana kutokana na uvunaji wa utomvu ni Shilingi milioni 40 hadi 80 kwa hekta moja, jambo linaloonesha uwepo wa fursa kubwa ya kiuchumi katika shughuli hiyo. Hata hivyo, ushiriki wa wakulima

wadogo wa miti bado ni mdogo hali inayochangiwa na wakulima kuvuna miti katika umri mdogo kwa ajili ya mbao. Ili kukabiliana na changamoto hiyo, juhudi za kutoa elimu juu ya fursa za kiuchumi zinazotokana na zao la utomvu zinaendelea.

147. *Mheshimiwa Spika*, TAFORI imefanya utafiti wa kuchunguza athari za mizunguko miwili (2) ya ukuaji (*rotation age*) wa miti aina ya misindano (*Pinus patula*) kwenye uzalishaji na ubora wa mbao katika mashamba ya misindano yaliyopo katika Shamba la Miti la Sao Hill. Matokeo yanaonesha kutokuwepo na mabadiliko makubwa ya virutubisho kwenye udongo katika mzunguko wa kwanza na wa pili wa ukuaji wa miti. Aidha, baadhi ya virutubisho vimeonesha kuongezeka na vingine kupungua. Hata hivyo, kuongezeka na kupungua kwa virutubisho hivyo hakujaathiri ukuaji wa miti na ubora wa mbao.

148. *Mheshimiwa Spika*, TAFORI imeendelea kufanya utafiti kuhusu changamoto za uzalishaji mdogo wa mazao ya nyuki, kuhama kwa makundi ya nyuki na maeneo yanayofaa kwa ufugaji nyuki. Utafiti huu umefanyika katika maeneo 21 yanayowakilisha kanda saba (7) za uoto wa ikolojia ya kilimo nchini. Matokeo ya awali yanaonesha kuwa mizinga ya kisasa inafanya vizuri kwa asilimia 73.1. Aidha, utafiti umebaini kuwa uzalishaji wa asali kwa mzinga unatofautiana kutoka eneo moja la uoto hadi jingine. Mathalan, mzinga wa kisasa unaobeba michi 17 umeweza kuzalisha kilo 21.6 katika Wilaya ya Chamwino na kilo 6 Wilaya ya Lindi. Matokeo haya yanaonyesha kuwa uzalishaji kwa mzinga

unategemea kwa kiasi kikubwa aina ya mzinga na kiwango cha mbochi ya mimea ya mahali husika.

149. *Mheshimiwa Spika,* TAFORI imeendelea kushirikiana na Taasisi ya Tiba Asilia ya Chuo Kikuu cha Afya na Sayansi Shirikishi Muhimbili kwa kufanya utafiti wa matumizi na hali ya uhifadhi wa mimea dawa iliyopo mashambani katika Milima ya Tao la Mashariki, kwa upande wa Tanzania. Utafiti huo umefanyika katika Halmashauri za Wilaya ya Lushoto na Muheza Mkoani Tanga. Utafiti umebaini mimea dawa 102 kwenye maeneo ya mashamba ya watu binafsi ambayo yanahitaji kuhifadhiwa kwa ajili ya vizazi vijavyo. Vilevile, utafiti umebaini kuwa asilimia 48 ya wananchi wanatumia mimea dawa kutatua changamoto za kiafya hasa upumuaji na mmeng'enywa wa chakula. Matokeo haya yanaonesha umuhimu wa kuhifadhi mimea dawa na kuimarisha matumizi endelevu kwa ajili ya afya ya jamii na uhifadhi wa rasilimali za asili.

150. *Mheshimiwa Spika,* TAFORI kwa kushirikiana na Chuo Kikuu cha *Copenhagen* cha Denmark na Chuo Kikuu cha Sokoine cha Kilimo (SUA) kupitia ufadhili wa Shirika la Maendeleo la DANIDA, imeendelea kutekeleza mradi wa utafiti unaoangalia athari za mabadiliko ya hali ya hewa kwa huduma ya uchavushaji wa mazao ya kilimo na shughuli za uchumi wa jamii katika milima ya Uluguru na Udzungwa. Utafiti huo umeweza kuwatambua na kuwashirikisha wananchi 150 katika maeneo yenye viwango tofauti vya mwinuko katika Milima ya Uluguru na Udzungwa. Aidha, kupitia utafiti huo mizinga ya nyuki 380 imetengenezwa na kutundikwa katika maeneo ya mashamba ya wananchi

Wilaya ya Morogoro na Kilombero. Utafiti huu ni muhimu kwa ajili ya utunzaji wa baionuai kwa lengo la kutoa huduma za kiikolojia kwenye sekta nyingine za kiuchumi.

151. *Mheshimiwa Spika*, TAFORI imeendelea kuimarisha mazingira ya kazi kwa kutoa stahiki kwa watumishi wake ambapo watumishi 27 walipandishwa vyeo, watumishi 21 walihudhuria mafunzo ya muda mrefu na watumishi 130 walihudhuria mafunzo ya muda mfupi. Aidha, katika kuongeza nguvu kazi katika utafiti, watumishi 25 wameajiriwa katika kada ya utafiti na saba (7) kada saidizi. Vilevile, TAFORI imeendelea kuboresha mazingira ya utendaji kazi kwa kununua samani za ofisi pamoja na vifaa vya kufanyia utafiti kwa ajili ya Kituo cha Utafiti kilichopo Kibaha Mkoa wa Pwani.

5.3.2.6 Mfuko wa Misitu Tanzania - TaFF

152. *Mheshimiwa Spika*, Mfuko una jukumu la kuwezesha na kugharamia shughuli na miradi ya kuboresha uhifadhi, usimamizi na uendelezaji rasilimali za misitu na nyuki. Katika kipindi cha Mwaka wa Fedha 2025/2026, Mfuko umetekeleza jukumu la uwezeshaji kwa kutoa ruzuku yenye jumla ya Shilingi 3,486,644,003.00 kwa ajili ya kuwezesha utekelezaji wa miradi 160 inayoendelea (sawa na asilimia 85 ya lengo) na miradi mipya 72 (sawa na asilimia 60 ya lengo). Miradi hiyo inahusiana na uanzishwaji wa vitalu vya miche ya miti, upandaji miti, uboreshaji uhifadhi wa misitu kupitia ufugaji nyuki pamoja na utengenezaji na uhamasishaji wa matumizi ya nishati mbadala. Miradi hiyo inatekelezwa katika wilaya 189 kwenye mikoa 26 nchini.

153. *Mheshimiwa Spika*, Mfuko umeendelea kujenga uwezo wa vyuo vya mafunzo ya misitu, viwanda vya misitu na ufugaji nyuki ili kuboresha mazingira ya utoaji elimu kwa kuendelea kuwezesha ujenzi wa bweni la wasichana lenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 200 katika Chuo cha Viwanda vya Misitu (FITI) na kuwezesha kuanza kwa ujenzi wa bweni la wanafunzi lenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 208 katika Kituo cha Mafunzo ya Misitu na Viwanda vya Misitu (FWITC) kilichopo Mafinga, Iringa. Vilevile, Mfuko umewezesha fedha kwa ajili ya mafunzo ya ufugaji bora wa nyuki kwa vikundi vya wafugaji nyuki 109 vyenye jumla ya wanachama 1,309 ambavyo vimewezeshwa mizinga ya nyuki ya kisasa 3,640 ili kuongeza uzalishaji wa mazao ya nyuki ikiwemo asali na kupunguza utegemezi na uharibifu wa misitu.

Mizinga ya nyuki ya kisasa iliyowezeshwa na Mfuko wa Msitu Tanzania katika Eneo la Msufini, Kongowe, Kibaha.

154. *Mheshimiwa Spika*, Mfuko umeendelea kuwezesha ujenzi wa jengo la Ofisi ya Kituo cha Utafiti wa Misitu Mkoani Tabora na kuwezesha ukarabati wa jengo la Makao Makuu ya TAFORI. Aidha, Mfuko umewezesha uanzishwaji wa shamba la mfano la majaribio ya utafiti wa misitu lenye

jumla ya hekta 112, ununuzi wa gari moja (1) na vitendea kazi vingine ili kuboresha shughuli za utafiti wa misitu na nyuki. Vilevile, Mfuko umeiwezesha TAFORI kukamilisha utekelezaji wa tafiti tano (5) za kimkakati zenye lengo la kutatua changamoto zinazoathiri uhifadhi, usimamizi na uendelezaji wa rasilimali za misitu na nyuki. Sambamba na hilo, Mfuko umeendelea kugharamia masomo ya Shahada ya Uzamili na Uzamivu kwa wanafunzi watatu (3) kwa fani za misitu zenye wataalam wachache hapa nchini ambazo miongoni mwake ni uboreshaji wa vizazi vya miti (*tree breeding*) na utambuzi wa magonjwa ya miti na misitu (*forest pathology*). Fani hizo zinahitajika nchini kwa ajili ya kuboresha na kuongeza uzalishaji wa mazao ya misitu hususan mazao ya misitu kutoka mashamba ya miti ya kupandwa.

155. Mheshimiwa Spika, Mfuko umeendelea kuhamasisha vijana kujiunga na masomo ya fani za misitu na ufugaji nyuki kwa kutoa ufadhili wa masomo kwa wanafunzi 25 waliofanya vizuri zaidi katika masomo yao kwa ngazi ya Astashahada na Stashahada ya Misitu, Viwanda vya Misitu na Ufugaji Nyuki. Aidha, Mfuko umetoa tuzo kwa wanafunzi nane (8) waliofanya vizuri katika masomo ya Shahada ya kwanza ya Misitu kutoka Chuo Kikuu cha Sokoine cha Kilimo (SUA). Vilevile, Mfuko umeendelea kuwezesha vikao vya Kamati ya Kitaifa ya Ushauri ya Misitu (NAFAC) na Kamati ya Kusimamia Utekelezaji wa Mpango Kazi wa Mazao ya Misitu yaliyohandisiwa (EWP Action Plan); na ushiriki wa Tanzania katika mikutano miwili (2) ya Kikanda na mikutano miwili (2) ya Kimataifa. Mfuko umeendelea kuimarisha mazingira ya utendaji kazi kwa

kuanza ujenzi wa jengo la Ofisi za Mfuko katika eneo la Nzuguni 'C' Jijini Dodoma. Hatua iliyofikiwa ya ujenzi ni kukamilika kwa usanifu wa jengo, tathmini ya athari za mazingira na kijamii (ESEA), tathmini ya hali ya udongo na jiolojia na kuandaliwa kwa gharama za ujenzi (BOQ).

5.3.2.7 Chuo Cha Mimitu, Olmotonyi – FTI

156. *Mheshimiwa Spika*, Chuo cha Mimitu, Olmotonyi kilianzishwa kwa lengo la kutoa mafunzo ya ufundi sanifu ya uhifadhi wa mimitu, mafunzo ya muda mfupi na ushauri wa kitaalam wa uhifadhi mimitu na mazingira. Katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Chuo kimedahili na kutoa mafunzo ya Astashahada na Stashahada ya Uhifadhi wa Mimitu, Mimitu ya Mjini na Jioinfomatiki kwa wanafunzi 931 sawa na asilimia 100.1 ya lengo la kudahili wanafunzi 930 ambapo wanafunzi 397 ni wa kike na wanafunzi 534 ni wa kiume. Aidha, Chuo kimetoa mafunzo ya muda mfupi ya upimaji mimitu kidijitali, udhibiti wa moto, matumizi ya nishati safi na uanzishaji na usimamizi wa kitalu cha miti kwa washiriki 18 kutoka TFS, TAWA, Halmashauri za Wilaya ya Arusha na Kyela pamoja na Mashirika ya *Reforest Africa* na *Biore Foundation*. Vilevile, Chuo kimetoa elimu ya ugani ya uhifadhi mimitu, utunzaji wa miti na kilimo ikolojia kwa wananchi 400 katika vijiji vya Olmotonyi, Ekenywa na Olkokola vinavyopakana na shamba la miti la Chuo.

157. *Mheshimiwa Spika*, katika kuongeza kasi ya uhifadhi wa mimitu na upandaji miti, Chuo kimezalisha miche ya miti 100,000 ya jamii mbalimbali ambapo miche 20,188 imeshapandwa katika shamba la miti la Chuo na viunga vya

Chuo kupitia kampeni za **27 YA KIJANI** na **Wiki ya Upandaji Miti**. Aidha, Chuo kimeanza majaribio ya kuotesha miche ya miti ya mbegu bora aina ya misindano iliyoboreshwa (*Pinus tecunumanii*) (miche 300) na mikaratusi iliyoboreshwa (*Eucalyptus urograndis*) (miche 7,000) katika shamba la miti la Chuo kwa lengo la kuona ufanisi wake kwenye ukuaji, uimara, umbo na ustahimilivu wa magonjwa katika Ukanda wa Kaskazini mwa nchi. Matokeo ya majaribio haya yatasaidia kuongeza upatikanaji wa mbegu bora za miti za jamii hiyo katika ukanda wa kaskazini na upatikanaji wa malighafi kwa ajili ya viwanda vya mbao.

158. Mheshimiwa Spika, katika kuhamasisha jamii inayozunguka Chuo kushiriki kikamilifu katika uhifadhi wa misitu, Chuo kinashirikiana na vijiji vinavyopakana na shamba la miti la Chuo katika kusimamia msitu wa Chuo kupitia mfumo wa Taungya. Katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, jumla ya wananchi 400 wamenufaika kwa kuruhusiwa kupanda mazao ya mahindi na maharage katika shamba hilo.

159. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha utendaji kazi, Chuo kimewawezesha watumishi watatu (3) kuhudhuria mafunzo ya muda mrefu ya misitu na watumishi 25 kuhudhuria mafunzo ya muda mfupi katika nyanja mbalimbali. Aidha, Chuo kimeshiriki katika matukio na maonesho saba (7) ya ndani na nje ya nchi yakiwemo Sabasaba, Nanenane, Siku ya Misitu, Siku ya Wanyamapori na Maonesho ya Teknolojia za Misitu (*Woodex in Africa*) nchini Afrika ya Kusini, kwa lengo la kujifunza na kujitangaza.

5.3.2.8 Chuo cha Viwanda vya Misitu Moshi - FITI

160. *Mheshimiwa Spika,* Chuo cha Viwanda vya Misitu Moshi kina jukumu la kutoa mafunzo na ujuzi katika matumizi endelevu ya rasilimali za misitu na teknolojia za viwanda vya misitu. Katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Chuo kimedahili wanafunzi 396 ambao ni sawa na asilimia 79.2 ya lengo katika teknolojia ya Viwanda vya Misitu kwa ngazi ya Astashahada na Stashahada. Aidha, Chuo kimetoa mafunzo ya muda mfupi katika maeneo ya biashara ya kaboni, Kuzuia Mito Msituni, Upimaji ubora wa mazao ya misitu, Ufundi seremala, Viwanda vya kuchakata magogo kwa washiriki 210 kutoka mikoa ya Katavi, Kagera, Tabora, Arusha na Kilimanjaro. Vilevile, Chuo kimefanya tafiti tano (5) na kutoa ushauri wa kitaalam katika matumizi endelevu ya mazao ya misitu, teknolojia ya viwanda vya misitu na uhifadhi wa mazingira.

161. *Mheshimiwa Spika,* Chuo kimeendelea kufanya maboresho ya miundombinu ya kujifunzia na kufundishia ikiwa ni pamoja na kuanza ujenzi wa hosteli ya wanafunzi wa kike 200 uliofikia asilimia 30, na kukarabati madarasa mawili (2) na mabweni mawili (2). Aidha, Chuo kimenunua mtambo wa kukaushia mbao, mtambo wa kutibu mbao pamoja na vifaa vya kisasa vya maabara ya kupima ubora wa mazao ya misitu kwa lengo la kuimarisha mafunzo ya ufundi sanifu na ufundi stadi na kukuza ubunifu na biashara za mazao ya misitu.

Mashine za kuchakata, kukausha, kutibu na kupima ubora wa mbao.

Kushoto ni Wajumbe wa Bodi wakikagua kuanza kwa ujenzi wa bweni la wasichana chini ya ufadhili wa TaFF Kulia ni Muonekano wa Jengo la Bweni la wasichana litakapokamilika.

162. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha utendaji kazi, Chuo kimwezesha watumishi wanne (4) kupata mafunzo ya muda mrefu, wawili (2) ndani ya nchi na wengine wawili (2) nje ya nchi. Watumishi 33 wamepata mafunzo ya muda mfupi katika fani za ufundishaji, masuala ya kijinsia na maadili. Aidha, Chuo kimeendelea kutangaza huduma zake katika maonyesho na makongamano mbalimbali ndani na nje ya nchi ikiwa ni pamoja na mitandao ya kijamii na vyombo vya habari. Vilevile, kupitia mradi wa kukuza ujuzi unaofadhiliwa na Jumuiya ya Umoja wa Ulaya, Chuo kimeratibu na kuendesha warsha iliolenga kuboresha mitaala ya ufundi stadi wa misitu na viwanda vya misitu kwa nchi za Tanzania na Zambia.

5.3.2.9 Chuo cha Mafunzo ya Ufugaji Nyuki, Tabora – BTI

163. *Mheshimiwa spika;* Chuo cha Mafunzo ya Ufugaji Nyuki, Tabora kina majukumu makuu matatu (3) ambayo ni; kutoa Mafunzo kwa wadau mbalimbali katika mnyororo mzima wa Ufugaji Nyuki nchini, kutoa ushauri wa kitaaluma na kufanya tafiti za nyuki na ufugaji nyuki na mazingira. Kwa upande wa mafunzo, Chuo kinatoa Mafunzo ya muda mrefu ya Astashahada na Stashahada ya ufugaji nyuki. Vilevile, Chuo kinatoa Mafunzo ya muda mfupi ya ufugaji nyuki na uhifadhi wa mazingira. Mafunzo yanayotolewa yanalenga kuwajengea uwezo wadau kuzalisha mazao ya nyuki kwa ubora unaokidhi viwango, mahitaji ya soko na kuongeza thamani ya mazao ya nyuki na uhifadhi wa nyuki.

164. *Mheshimiwa Spika,* Chuo cha Mafunzo ya Ufugaji Nyuki kimeendelea na jukumu la kutoa elimu na ujuzi katika fani ya ufugaji nyuki. Katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Chuo kimedahili wanafunzi 284 kwa ngazi ya Astashahada na Stashahada. Aidha, Chuo kimetoa mafunzo ya muda mfupi kwa wadau 748 wa ufugaji nyuki, kutoa ushauri wa kitaalam kuhusu ufugaji nyuki kwa wananchi 1,563 na kufanya tafiti mbili (2) kuhusu uhifadhi wa nyuki na uzalishaji wa mazao ya nyuki. Vilevile, Chuo kimekamilisha ujenzi wa Bweni la Wasichana lenye uwezo wa kutumiwa na wanafunzi wapatao 170 kwa wakati mmoja. Kwa upande mwingine, Chuo kimekamilisha ujenzi wa jengo la mihadhara lenye uwezo wa kutumiwa na wanafunzi 500 kwa wakati mmoja. Aidha, Chuo kimeendelea kushirikiana na TFS katika kutekeleza mradi wa Usimamizi Shirikishi wa Miombo. Kupitia

mradi huo, mafunzo yametolewa kwa wafugaji wa nyuki 156 katika wilaya za Kaliua na Urambo na mizinga ya nyuki 500 imegawiwa.

Jengo la Mihadhara katika Chuo cha Mafunzo ya Ufugaji Nyuki Tabora - BTI.

165. Mheshimiwa Spika, Chuo kimeendelea kuboresha mazingira ya kazi kwa kukarabati nyumba mbili (2) za watumishi, kununua vitendea kazi vya kufundishia kwa njia kidijitali. Vilevile, kimewezesha mtumishi mmoja (1) kuhudhuria mafunzo ya muda mrefu na watumishi 15 kushiriki mafunzo ya muda mfupi.

5.3.2.10 Kituo cha Mafunzo ya Misitu na Viwanda vya Misitu - FWITC

166. Mheshimiwa Spika, Kituo Cha Mafunzo ya Misitu na Viwanda Vya Misitu kilianzishwa kwa lengo la kutoa mafunzo na kuwajengea uwezo wakulima wa miti, vikundi vya upandaji miti na wachakataji wa mazao ya misitu. Katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Kituo kimedahili wanafunzi 85 (wasichana 44 na wavulana 41) sawa na asilimia 106 ya lengo wa ngazi ya I - III ya ufundi stadi katika fani ya

uhudumu misitu, uchakataji mazao ya misitu na useremala. Kituo kimetoa mafunzo ya muda mfupi na ushauri wa kitaalam katika matumizi endelevu ya mazao ya misitu na nishati mbadala kwa wananchi 130 kutoka Mikoa ya Ruvuma, Iringa, Njombe na Kagera.

Wanafunzi wa fani ya uchakataji mazao ya misitu, wakifanya mafunzo kwa vitendo kwa kutumia mashine ya kisasa ya uchanaji mbao, Mafinga.

167. Mheshimiwa Spika, Sambamba na hilo, Kituo kimeendelea kufanya maboresho ya mazingira ya kujifunzia kwa kuanza ujenzi wa bweni moja (1) lenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 208. Aidha, katika kuimarisha ufanisi wa utendaji kazi, Kituo kimewezesha Watumishi 11 kufanya mafunzo ya muda mrefu na watumishi saba (7) wamepata mafunzo ya muda mfupi. Vilevile, Kituo kimeshiriki katika maonesho mbalimbali ya kitaifa na kimataifa kama vile Saba Saba, Nane Nane, maadhimisho ya siku ya Misitu Duniani, Siku ya Wanawake Duniani na Maonesho ya Teknolojia za Misitu (*Woodex in Africa*) nchini Afrika ya Kusini kwa lengo la kujitangaza.

168. *Mheshimiwa Spika*, katika kuhamasisha jamii kupanda miti kwa kutumia vipando vilivyoboreshwa, kuhifadhi na kulinda misitu, Kituo kimezalisha miche 400,000 ambayo imepandwa katika mashamba ya miti ya wananchi. Aidha, Kituo kimetoa mafunzo ya usimamizi jumuishi wa moto wa msituni kwa Maafisa Misitu na Mazingira 83 kutoka mikoa ya Iringa na Njombe.

Wananchi wakishiriki katika mafunzo kwa vitendo ya namna ya kuzima mto wa msituni.

5.3.3 Sekta ya Utalii

169. *Mheshimiwa Spika*, Sekta ya Utalii ina jukumu la kusimamia, kuendeleza na kutangaza utalii ndani na nje ya nchi. Utekelezaji huo unaongozwa na Sera ya Taifa ya Utalii ya Mwaka 1999, Sheria ya Utalii Sura ya 65 na Sheria ya Bodi ya Utalii Tanzania Sura ya 364. Sekta hii inajumuisha Idara ya Utalii inayosimamia maendeleo ya utalii, udhibiti wa ubora na huduma; Bodi ya Utalii Tanzania (TTB) yenye dhamana ya masuala ya utangazaji utalii; na Chuo cha Taifa cha Utalii (NCT) kinachotoa mafunzo katika fani ya utalii na ukarimu, kufanya tafiti na kutoa huduma za ushauri wa kitaalam.

5.3.3.1 Idara ya Utalii

170. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha usimamizi wa Sekta ya Utalii nchini, Wizara imeendelea kufanya marekebisho ya Sheria ya Utalii Sura ya 65 pamoja na Sheria ya Bodi ya Utalii Tanzania Sura ya 364 kwa lengo la kuhamisha majukumu ya kiutendaji kutoka Idara ya Utalii kwenda Bodi ya Utalii Tanzania ili kuongeza ufanisi, uwajibikaji na kasi ya utekelezaji wa majukumu ya sekta. Marekebisho hayo yaliwasilishwa Bungeni kupitia Muswada Maalum wa Marekebisho ya Sheria Mbalimbali wa mwaka 2026 uliosomwa kwa mara ya kwanza tarehe 6 Februari, 2026. Sambamba na hilo, Wizara imekamilisha mapitio ya Kanuni za Tozo ya Maendeleo ya Utalii (TDL) na kuzitangaza kupitia Gazeti la Serikali Tangazo Na. 524 la tarehe 15 Agosti, 2025 kwa lengo la kuimarisha usimamizi wa tozo hiyo.

171. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuhakikisha Sekta ya Utalii inachangia kukuza uchumi, kuongeza fursa za ajira na uwekezaji kupitia mnyororo wa thamani na huduma za utalii. Katika kufanikisha hilo, Wizara kwa kushirikiana na Wadau wa Sekta za Umma na Binafsi imeendelea kutekeleza mikakati ya kuongeza wigo wa mazao ya utalii nchini kwa kuendeleza mazao mbadala kulingana na kanda za utalii kijiografia pamoja na fursa za soko la utalii wa kimataifa ili kupunguza utegemezi kwenye zao la utalii wa wanyamapori. Aidha, Wizara imefanya zoezi la kubaini na kusajili vivutio vya utalii 214 vikihusisha utalii wa utamaduni, michezo, miamba, misitu na dini katika maeneo mbalimbali ikiwemo mikoa ya Mtwara (19), Lindi (33), Mbeya (29),

Songwe (16), Katavi (8), Kigoma (16), Iringa (21), Njombe (25), Ruvuma (33) na Rukwa (14). Usajili huo umehusisha pia viwanja vya mchezo 17 katika mikoa ya Dar es Salaam (3), Mwanza (1), Tabora (1), Arusha (1), Kigoma (1), Tanga (1), Mtwara (1), Morogoro (1), Dodoma (1), Mbeya (1), Shinyanga (1), Ruvuma (1), Kagera (1), Pwani (1) na Iringa (1) vyenye historia ya nchi yetu na fursa za utalii. Mathalan, kupitia zoezi hilo la kubaini vivutio vya utalii, eneo mojawapo la vivutio vya dini vilivyoibuliwa ni pamoja na Misikiti ya Karne ya 15 ya Kilwa na Mikindani pamoja na eneo aliloishi Papa Leo XVI akiwa hapa nchini katika Nyumba ya Malezi ya Shirika la Mtakatifu Agustino iliyopo Mahanje Jimbo Kuu Katoliki Songea Mkoani Ruvuma. Hatua hii itatanua wigo wa mazao ya utalii na kutoa fursa kwa wadau wa Sekta za Umma na Binafsi kuwekeza katika uendelezaji wa mazao hayo na huduma mbalimbali za utalii.

172. *Mheshimiwa Spika*, katika hatua za uendelezaji wa mazao ya utalii ya kimkakati nchini yakiwemo mazao ya utalii wa fukwe, meli, mikutano na matukio, Wizara imeandaa Mkakati wa Maendeleo Endelevu ya Utalii katika Ukanda wa Pwani na Bahari (2026 - 2036). Mkakati huo unalenga kufungua fursa mpya za uwekezaji, kuboresha miundombinu ya utalii pamoja na kuhakikisha matumizi endelevu ya rasilimali zilizopo katika Ukanda wa Pwani na Bahari. Kupitia utekelezaji wake, Tanzania inatarajiwa kuimarisha ushindani wake kama kitovu cha utalii wa fukwe na bahari katika Ukanda wa Afrika Mashariki, hatua itakayosaidia kuongeza mvuto kwa watalii wa kimataifa hususan wanaotumia meli kubwa za kitalii duniani.

173. Mheshimiwa Spika, Wizara pia imeshiriki mikutano mikubwa ya kimataifa ambayo ni mahsusi kuendeleza zao la utalii wa mikutano na matukio ikiwemo *Meet Global MICE Congress* uliofanyika Jijini Moscow Urusi Desemba, 2025 na warsha ya *China Ready* iliyofanyika sambamba na Onesho la *WTM Africa* nchini Afrika Kusini mwezi Aprili, 2026 ambapo Wizara ilipata fursa ya kuwa miongoni mwa wazungumzaji wakuu katika matukio hayo. Hatua hiyo imewezesha kuutangaza utalii wa Tanzania katika nyanja za kimataifa. Vilevile, kupitia warsha ya *China ready*, Tanzania imetambuliwa kama nchi ya nne (4) Barani Afrika yenye idadi kubwa ya watalii kutoka soko la China.

Aidha, Wizara ilishiriki Onesho la 47 la *International Tourism Fair* lililofanyika Jijini Belgrade - Serbia, Februari 2026 ambapo ilipata fursa ya kukutana na kujadiliana na wadau wakubwa wa Sekta ya Utalii kutoka nchi za Balkan (Albania, Bosnia-Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Greece, Kosovo, Montenegro, North Macedonia, Serbia, Slovenia na Romania). Miongoni mwa wadau hao ni Bodi ya Utalii Serbia, Shirika la Ndege Serbia na Wakala mkubwa wa utalii nchini humo (KonTiki Travel & Service doo). Majadiliano na wadau hao pamoja na masuala mengine, yalilenga kuanzisha mashirikiano ya kukuza utalii hatua ambayo italetaka manufaa kwa kuvutia wageni zaidi kutoka soko la utalii la kimataifa.

174. Mheshimiwa Spika, katika hatua nyingine, Wizara imeendelea kutumia watu mashuhuri na wenye ushawishi kutoka masoko mbalimbali duniani kuitangaza Tanzania kimataifa. Mathalan, Wizara iliandaa ziara ya Bwana Braydon Bent, mtangazaji maarufu wa televisheni kutoka Uingereza,

ambaye pia ni mwanablogu wa michezo na shabiki mashuhuri wa timu ya mpira wa miguu ya *Manchester City* mwenye wafuasi zaidi ya 128,000. Ziara hiyo ilifanyika mwezi Januari, 2026 ambapo alitembelea vivutio mbalimbali ikiwemo Hifadhi za Taifa Serengeti na Arusha, Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro na Zanzibar. Hatua hiyo ililenga kuitangaza Tanzania na kuvutia watalii zaidi kutoka soko la Uingereza na Duniani kwa ujumla. Kupitia ziara hiyo, Tanzania imeandikwa na waandishi wapatao 169 kutoka nchi mbalimbali zikijumuisha Marekani, India, Uturuki, Uganda, Kenya, Ufaransa na Uingereza. Vilevile, taarifa kuhusu ziara hiyo imefikia watu wapatao milioni 57.2 kuanzia Januari 19 hadi 13 Aprili, 2026.

175. *Mheshimiwa Spika*, katika juhudi za kuboresha utoaji wa huduma za utalii na kuimarisha shughuli za uhifadhi nchini, Wizara iliandaa Tuzo za Kimataifa za *Serengeti Awards 2025* kwa lengo la kuwatambua, kuwaenzi na kusherehekea mchango wa wadau katika uhifadhi na uendelezaji utalii. Kupitia tuzo hizo, Wizara imelenga kuhamasisha ubora, uwajibikaji na ushiriki mpana wa wadau katika kulinda na kuhifadhi maliasili na malikale kwa manufaa ya kizazi cha sasa na kijacho. Katika kipindi cha mchakato wa kuwapata washindi, jumla ya wananchi 789,000 walitembelea tovuti ya *The Serengeti Awards* ambapo kati yao, 159,487 walishiriki kupiga kura. Hatua hiyo imeonesha mwitikio mkubwa wa umma na kuimarika kwa ushiriki wa wadau katika masuala ya utalii na uhifadhi.

Waziri wa Maliasili na Utalii, Mhe. Dkt. Ashatu Kijaji (Mb.), akikabidhi Tuzo ya Uhifadhi na Utalii ya Serengeti kwa Mheshimiwa Dkt. Mwigulu Lameck Nchemba (Mb.), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ambaye aliipokea kwa niaba ya Mheshimwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kutambua mchango wake katika kukuza utalii na uhifadhi wa maliasili.

176. Mheshimiwa Spika, zoezi la kuhakiki na kupanga huduma za malazi katika daraja za ubora wa nyota limeendelea kufanyika nchini, ikiwa ni hatua muhimu ya kuhakikisha viwango vya kimataifa vinazingatiwa kukidhi mahitaji na ushindani wa soko la utalii. Zoezi hilo lilihusisha huduma saba (7) za malazi zilizofanyiwa tathmini kwa kutumia mfumo wa kielektroniki wa kutathmini na kupanga daraja za ubora (AserT) katika Majiji ya Arusha, Mwanza, Dar es Salaam pamoja na Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro. Hatua hii imefanya jumla ya huduma za malazi zilizopangwa katika daraja za ubora wa nyota kufikia 310 nchini.

177. Mheshimiwa Spika, sambamba na hilo, Wizara kupitia Gazeti la Serikali Tangazo Na. 556 la tarehe 5 Septemba, 2025 ilitangaza orodha ya huduma za malazi

ambapo idadi imeongezeka kutoka 10,432 mwaka 2021 hadi 12,470 mwaka 2025 ikiwa ni ishara ya ukuaji mkubwa wa sekta na kuongezeka kwa uwekezaji. Hatua hizi zinaimarisha ushindani wa Sekta ya Utalii na tasnia ya ukarimu, kuongeza imani kwa watalii wa ndani na kimataifa wanaotumia huduma za malazi, sambamba na kuongeza wigo wa mapato ya Serikali kupitia Tozo ya Kitanda Siku (Bed Night Levy).

178. *Mheshimiwa Spika*, katika utekelezaji wa jukumu la usimamizi na udhibiti wa biashara za utalii nchini, Wizara imefanya kaguzi katika kanda nne (4) za utalii zikihusisha wakala 1,918 katika mikoa ya Arusha (905), Dar es Salaam (204), Mtwara (23), Dodoma (47), Iringa (27), Mbeya (35) na Mara (677) pamoja na malango ya wageni katika Hifadhi ya Taifa Serengeti. Aidha, Wizara imetoa elimu na uhamasishaji kwa wadau wa utalii 14,354 kwa lengo la kuhamasisha uendeshaji wa biashara ya utalii pamoja na kuboresha viwango vya utoaji huduma. Matokeo ya jitihada hizi ni pamoja na kuongezeka kwa idadi ya wakala wa biashara za utalii wenye leseni kutoka 11,597 mwaka 2025 hadi kufikia 12,248 Februari 2026 sawa na ongezeko la asilimia 5.6. Hatua hii imewezesha ukusanyaji wa maduhuli ya Serikali kuongezeka kufikia jumla ya Shilingi 10,363,854,055 katika kipindi cha mwezi Aprili, 2026.

179. *Mheshimiwa Spika*, katika jitihada za kuboresha huduma katika Sekta ya Utalii nchini, Wizara kwa kushirikiana na wadau wa Sekta Binafsi hususan, Chama cha Wasafirishaji Watalii Tanzania (TATO) waliendesha mafunzo kwa waongoza watalii wapatao 2,228. Mafunzo hayo yalilenga kuwajengea uwezo katika fani za uongozaji watalii,

ukarimu, huduma ya kwanza, usalama na utoaji huduma kwa viwango vya kimataifa, maadili ya utalii, mawasiliano, sheria na wajibu katika maeneo ya hifadhi na matengenezo ya dharura ya magari wakati wa safari. Hii ni hatua muhimu kwa Tanzania ambayo ni nchi mwenyeji wa matukio makubwa ya kimataifa yakiwemo Mashindano ya *AFCON 2027*, Mkutano wa 153 wa Umoja wa Mabunge Duniani (Inter-parliamentary Union - IPU), *World Travel Awards 2026* na *Miss World 2027*. Vilevile, Wizara imetoa mafunzo kwa wadau 300 katika mikoa ya Iringa na Njombe kuhusu uendelezaji wa vivutio vya utalii na fursa za uwekezaji ili kuimarisha utalii katika Nyanda za Juu Kusini.

180. *Mheshimiwa Spika*, Wizara imeendelea kushiriki katika mikutano mbalimbali ya Kimataifa inayohusu maamuzi yanayowezesha ustawi wa utalii endelevu. Utekelezaji huo ni pamoja na kushiriki Mkutano Mkuu wa 26 wa Shirika la Utalii Duniani (UN Tourism) uliofanyika kuanzia tarehe 7 hadi 11 Novemba, 2025 Jijini Riyadh, Saudi Arabia ambapo Tanzania ilipata uzoefu wa matumizi ya Akili Unde (AI) katika uendelezaji wa Sekta ya Utalii na mabadiliko ya kidijitali kama nyenzo ya utangazaji utalii na uwekezaji. Aidha, Wizara ilishiriki katika Mkutano Mkuu wa 25 wa Baraza la Usafiri na Utalii Duniani (WTTC) uliofanyika Jijini Rome, Italia kuanzia tarehe 28 hadi 30 Septemba, 2025. Wizara pia imeendelea kushiriki Mikutano ya Jumuiya ya Maendeleo ya Nchi za Kusini mwa Afrika (SADC) na Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC) inayohusu ushirikiano wa Kikanda kwenye Sekta ya Utalii, ikiwemo Mkutano wa Ngazi ya Mawaziri uliofanyika Jijini Arusha tarehe 12 Septemba, 2025.

Katika hatua nyingine, mnamo mwezi Septemba, 2025 kupitia ushirikiano na Taasisi ya Kimataifa ya *Aotearoa Astrotourism Academy* ya New Zealand, *Dark Sky International* na *Center for Astrophysics Harvard* za Marekani pamoja na Chuo Kikuu Huria hapa nchini, Tanzania ilipata fursa za kujenga uwezo kwa wataalam saba (7) wa Wizara katika eneo la uendelezaji wa zao la utalii wa anga (astro-tourism). Vilevile, kupitia ushirikiano na Jamhuri ya India wataalam wanne (4) wa Wizara walipata fursa ya kujengewa uwezo katika eneo la usimamizi na uendelezaji utalii.

5.3.3.2 Tozo ya Maendeleo ya Utalii – TDL

181. *Mheshimiwa Spika*, Tozo ya Maendeleo ya Utalii (TDL) ilianzishwa chini ya Kifungu cha 60(1) cha Sheria ya Utalii Sura ya 65 kama ilivyofanyiwa marekebisho mwaka 2023. Lengo kuu la kuanzisha TDL ni kuwezesha upatikanaji wa fedha kwa ajili ya utekelezaji wa shughuli zinazohusiana na maendeleo ya utalii (Kanuni ya 10 ya Kanuni za TDL, iliyofanyiwa marekebisho mwaka 2025). Jukumu kuu la TDL ni kuwezesha utekelezaji wa shughuli mbalimbali za uendelezaji utalii nchini ikiwa ni pamoja na: kubuni na kuendeleza mazao ya utalii; kuboresha miundombinu ya utalii; kudhibiti ubora wa huduma na biashara za utalii; kutangaza utalii ndani na nje ya nchi; kujenga uwezo na kufanya tafiti katika Sekta ya Utalii nchini.

182. *Mheshimiwa Spika*, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Wizara kupitia TDL imeendelea kuwezesha fedha kwa ajili ya maboresho ya miundombinu mbalimbali nchini katika maeneo ya kimkakati ikiwemo makutano ya barabara

ya Seronera kuelekea Ndabaka yenye urefu wa kilomita 121.4 ikijumuisha ujenzi wa vivuko vidogo nane (8); ujenzi wa madaraja makubwa matatu (3) (mto Banagi, Bona na Mokasi) katika barabara ya Seronera kuelekea lango la Ikoma; ujenzi wa daraja kubwa eneo la viboko vya Naabi; makalavati matano (5) katika barabara ya Seronera – Naabi; ujenzi wa madaraja makubwa mawili (2) mto Orangi Juu na Orangi Chini katika barabara ya Lobo kuelekea Banagi katika Hifadhi ya Taifa Serengeti. Aidha, TDL imewezesha fedha kwa ajili ya ujenzi wa barabara ya kilomita 38 ya kiwango cha changarawe kutoka linapojengwa lango jipya la kuingia Hifadhi ya Taifa Mikumi upande wa Kilosa hadi makao makuu ya hifadhi kwa lengo la kuunganisha watalii wanaowasili kwa Treni ya SGR na Hifadhi ya Taifa Mikumi. Vilevile, TDL imewezesha ujenzi wa barabara ya kilomita 55.7 katika Pori la Akiba Wami-Mbiki. Kwa upande mwingine, TDL imewezesha fedha za ujenzi wa Kituo cha Taarifa cha Nandete -Kilwa mkoani Lindi ambapo vita vya majimaji vilianza na ujenzi umefikia asilimia 76.

183. *Mheshimiwa Spika*, ikiwa ni sehemu ya maandalizi ya *AFCON 2027*, TDL imewezesha fedha kwa ajili ya uboreshaji wa miundombinu ya kutolea huduma kupitia ujenzi wa geti moja (1), kambi moja (1) ya wageni, eneo moja (1) la kuangalia wanyama (Hideout) na eneo moja (1) la kupumzikia katika Hifadhi ya Wanyamapori Makuyuni mkoani Arusha. Aidha, ujenzi wa bwawa la kuogelea na viwanja vya michezo ikiwemo mpira wa miguu, *tennis*, mpira wa kikapu na wavu katika Pori la Akiba Pande unaendelea. Vilevile, TDL imewezesha fedha za ujenzi wa maeneo ya kupumzikia na njia ya mbao (boardwalk) katika Msitu wa

Mikoko wa Sahare, Mkoani Tanga. Sambamba na hilo, TDL imewezesha fedha za mafunzo kwa waongoza watalii (Tour guides) wapatao 2,228 yaliyofanyika mkoani Arusha kwa lengo la kuboresha huduma kwa watalii kabla, wakati na baada ya mashindano ya *AFCON 2027*.

184. *Mheshimiwa Spika*, utangazaji utalii ndani na nje ya nchi ni kichocheo cha kuvutia watalii kutembelea vivutio vyetu nchini. TDL imewezesha fedha kwaajili ya kutangaza vivutio vya utalii vya Tanzania kupitia ushiriki katika maonesho mbalimbali ikiwemo INDABA nchini Afrika Kusini na ITB - Berlin nchini Ujerumani. Vilevile, TDL imewezesha fedha za ununuzi wa vifaa vya kukamilisha Kituo cha Kutolea Habari Kidijitali (DDMCC) kwa ajili ya kutangaza utalii kidijitali.

185. *Mheshimiwa Spika*, TDL pia imewezesha fedha kwa ajili ya uboreshaji wa miundombinu ya vyuo vya utalii nchini kupitia ujenzi wa darasa linalohamishika katika Chuo cha Taifa cha Utalii (NCT) Kampasi ya Temeke na kukamilisha ukarabati wa hosteli na ujenzi wa darasa kwa ajili ya wanafunzi katika Kituo cha Mafunzo ya Uhifadhi wa Maliasili kwa Jamii - Likuyu Sekamaganga - CBCTC. Jitihada hizi zinalenga kuboresha mazingira ya kujifunzia kwa wataalam wa utalii nchini.

5.3.3.3 Bodi ya Utalii Tanzania - TTB

186. *Mheshimiwa Spika*, Bodi ya Utalii Tanzania ilianzishwa kwa Sheria ya Bodi ya Utalii Tanzania Sura Na. 364. Sheria hiyo imeainisha majukumu makuu manne (4)

ambayo ni: kutumia mbinu mbalimbali za utangazaji ili kuifanya Tanzania iwe kituo mojawapo mashuhuri cha utalii duniani; kuhamasisha uendelezaji wa miundombinu ya utalii; kufanya tafiti kwa ajili ya kuboresha Sekta ya Utalii nchini; na kutoa elimu kwa umma kuhusu umuhimu wa utalii na manufaa yake kiuchumi.

187. *Mheshimiwa Spika*, Bodi imeendelea kuhamasisha na kutangaza utalii katika masoko mbalimbali ya kikanda na kimataifa kwa kuratibu ushiriki wa wadau katika maonesho sita (6) ambayo yalitembelewa na wageni 42,801. Maonesho hayo ni *WTM London* ya nchini Uingereza (7,234), *Qatar Travel Mart* nchini Qatar (5,576), *Akwaaba African Travel Market* nchini Nigeria (1,907), *OTM* nchini India (10,508), *FITUR* nchini Uhispania (6,812) na *ITB Berlin* nchini Ujerumani (10,764). Ushiriki wa Tanzania katika maonesho hayo umeendelea kuchangia ongezeko la watalii kutoka nchi husika. Sambamba na hilo, Bodi kwa kushirikiana na wadau wa utalii 30 wa sekta binafsi imeshiriki katika tukio la msafara wa utangazaji utalii kimataifa la *My Tanzania Roadshow* kwenye nchi za Ujerumani, Sweden, Norway na Denmark, lililofanyika mwezi Machi, 2026 ambapo iliweza kukutana na wanunuzi na wafanyabiashara wa utalii wapatao 173 waliopata fursa ya kuvifahamu vivutio na vifurushi vya mazao ya utalii vilivyopo nchini. Hatua hizo zimekuwa na mchango katika kuitangaza Tanzania na kuvutia watalii wengi ikiwemo soko la Ujerumani, ambapo idadi yake imeongezeka kutoka watalii 102,798 mwaka 2024 hadi kufikia watalii 114,615 mwaka 2025 sawa na ongezeko la asilimia 11.5.

188. *Mheshimiwa Spika,* Bodi pia imeratibu ziara tatu (3) za mafunzo (FAM Trips) kwa washiriki 166 kutoka masoko ya utalii ya kimataifa ya India (6), Urusi (36) na Marekani (124) iliyojumuishwa wakala wa safari za utalii na waandishi wa habari kwa lengo la kuwajengea ufahamu wa vivutio na mazao ya utalii yaliyopo nchini ili kuyatangaza katika masoko yao. Ziara hizo zilifanyika katika Hifadhi za Taifa za Ruaha, Serengeti na Mikumi; Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro; Pori la Akiba Mpanga Kipengere; Makumbusho ya Taifa Dar es Salaam; na Zanzibar. Jitihada hizo zinachangia kuongeza idadi ya watalii kutoka masoko hayo. Mathalan, Watalii kutoka Urusi waliongezeka kutoka 12,314 hadi kufikia 17,100 kati ya mwaka 2024 na 2025 ikiwa ni sawa na ongezeko la asilimia 38.9.

189. *Mheshimiwa Spika,* Bodi imeendelea kushirikiana na Ofisi za Balozi za Jamhuri ya Muungano wa Tanzania zilizopo Nigeria, Qatar, Afrika Kusini, India, Ufaransa, Uingereza, Ujerumani, China na Urusi kwa kuzipatia nyenzo mbalimbali za utangazaji utalii zikiwemo *QR codes* zenye taarifa za vivutio vya utalii, picha jongefu za vivutio na huduma za utalii, na vipeperushi. Katika ushirikiano huo, Bodi kupitia Ubalozi wa Tanzania nchini Nigeria ilishiriki Onesho la *Akwaaba* lililofanyika mwezi Agosti, 2025 Jijini Lagos. Onesho hilo lilitembelewa na wageni 1,907 vikiwemo vyombo vya habari, wakala wa biashara za utalii na wawakilishi wa mashirika ya ndege. Aidha, Bodi ilishiriki katika tukio la uzinduzi wa safari za kimataifa za Shirika la Ndege Tanzania (ATCL) kutoka Dar es Salaam kwenda Jijini Lagos, Nigeria kupitia Accra, Ghana. Juhudi hizi zimechangia ongezeko la watalii kutoka ukanda wa soko la Afrika

Magharibi wanaotembelea Tanzania ambapo idadi ya watalii kutoka nchini Nigeria imeongezeka kutoka watalii 7,644 mwaka 2024 hadi kufikia watalii 10,030 mwaka 2025 hii ikiwa ni ongezeko la asilimia 31.2. Vilevile, takwimu zinaonesha jumla ya watalii 57,969 kutoka soko la Afrika Kusini walitembelea Tanzania katika kipindi cha mwaka 2025 ikilinganishwa na watalii 53,737 mwaka 2024 ikiwa ni ongezeko asilimia 7.9.

190. *Mheshimiwa Spika*, katika hatua za kuhakikisha kuwa vivutio vya utalii Tanzania vinafahamika duniani, Bodi imeendelea kuhamasisha na kupokea wageni mashuhuri kutoka mataifa mbalimbali na kuwatembeza katika vivutio vya utalii ili wawe mabalozi wazuri wa kutangaza Tanzania kwa wafuatiliaji wao. Hadi kufikia Aprili 2026, Tanzania imepokea watu mashuhuri tisa (9) wakiwemo Bwana Jericho Rosales, mwigizaji mashuhuri wa filamu na tamthilia kutoka Ufilipino anayejulikana zaidi kwa uhusika wake kama Angelo katika tamthilia ya *Pangako Sa 'Yo (The Promise)* ya mwaka 2000; Sydney Sweeney, mwigizaji maarufu wa Marekani anayejulikana kupitia vipindi vya televisheni kama *Euphoria* na *The White Lotus*; na Mauro Icardi, Mwanasoka maarufu kutoka Argentina. Wageni hawa walipata fursa ya kutembelea vivutio vya utalii katika Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro, Hifadhi ya Taifa Serengeti na Zanzibar. Hadi kufikia Aprili, 2026 walifanikiwa kuchapisha maudhui ya utalii wa Tanzania katika majukwaa ya kidigitali ambapo maudhui hayo yamefikia watu zaidi ya milioni 105.

191. *Mheshimiwa Spika*, katika kukuza jitihada za utangazaji utalii kidijitali, Bodi imeimarisha Kituo cha

Utangazaji Utalii Kidigitali ambacho kinawezesha watalii kupata taarifa muhimu za utalii. Aidha, Bodi imeendelea na ujenzi wa mfumo wa *Travel Companion* wenye *Booking Platform* unaoambatana na matumizi ya Akili Unde (AI) itakayotoa mwongozo wa papo kwa papo kwa wataliii kwa lugha za kimataifa zaidi ya 56 na kuwezesha watalii kutoka nchi masoko kupata taarifa muhimu kuhusu mazao na vivutio vya utalii nchini Tanzania. Lengo la mfumo ni kumrahisishia mtalii kuandaa safari yake yote kuanzia hatua ya maandalizi, kipindi awapo hapa nchini, na anaporejea nchini kwake. Mfumo huu pia unajumuisha taarifa za utalii zikiwemo maeneo ya hifadhi, fukwe, shughuli za kitalii, matukio, huduma za malazi na usafiri, ramani ya kidijitali na taratibu za kuingia nchini, ambapo unapatikana kupitia tovuti ya www.destinationtanzania.tz. Aidha, mfumo utaendelea kuboreshwa ili kuendana na mahitaji ya soko la kimataifa na mabadiliko ya teknolojia kwa lengo la kuiweka Tanzania katika nafasi ya ushindani wa juu katika utangazaji utalii wa kidijitali duniani. Vilevile, Bodi imeendelea na juhudi zake za kutangaza utalii kupitia mitandao ya kijamii kwa kutengeneza na kurusha maudhui kwenye majukwaa mbalimbali ikiwemo *YouTube, Facebook, Instagram, LinkedIn, X* na *TikTok*. Kupitia juhudi hizi Bodi imefanikiwa kupata jumla ya wafuatiliaji milioni 2.9 kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026 ikilinganishwa na wafuatiliaji milioni 2.7 kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025, hii ni sawa na ongezeko la asilimia 7.4.

192. *Mheshimiwa Spika*, katika hatua nyingine, Bodi imeendelea kutangaza na kukuza fursa za mazao ya utalii wa utamaduni, meli na mikutano. Katika kukuza zao la utalii wa

utamaduni, Bodi imefanya mafunzo kwa vikundi 25 vya utalii wa kitamaduni (cultural tourism enterprises) kuhusu namna bora ya kutangaza, kusimamia na kuendesha vituo vya utalii wa Utamaduni. Mafunzo hayo yalifanyika katika mikoa ya Pwani (4), Singida (12), Mwanza (3), Mara (3) na Dodoma (3) na kufanya idadi ya vikundi vilivyopatiwa mafunzo hayo kufikia 103 mwezi Aprili, 2026 kutoka 78 katika kipindi kama hicho mwaka 2024. Hii ni sawa na ongezeko la asilimia 32.05. Pia, kwa kushirikiana na wadau mbalimbali wa utalii wa meli, Bodi imepokea meli za utalii (cruiseships) tisa (9) zenye jumla ya watalii 2,508. Meli hizo ni *MS Hebridean Sky*, *Seabourn Sojourn*, *Crystal Symphony*, *MV. Europa*, *MS Island Sky*, *Le Bellot*, *MS Seven Seas Voyager*, *Silver Cloud* na *SH Diana*. Meli hizo zimeleta watalii kutoka Marekani, Canada, Ubelgiji, Australia, Ujerumani, Urusi na Uingereza. Aidha, watalii hao walipata fursa ya kutembelea vivutio vilivyopo nchini kama vile Hifadhi ya Taifa Nyerere, Bagamoyo, Makumbusho ya Taifa Jijini Dar es Salaam pamoja na Eneo la Urithi wa Dunia la Kilwa Kisiwani na Songomnara.

193. *Mheshimiwa Spika*, Bodi imeendelea kutumia fursa za vyombo vya usafiri hususan, Treni ya Mwendokasi ya *SGR* kutangaza utalii wa Tanzania. Utekelezaji huo umefanyika kupitia uoneshaji wa picha mjongoe tatu (3) zenye maudhui ya utalii ili kuhamasisha wasafiri kutembelea vivutio vilivyopo nchini. Treni hii husafirisha wastani wa abiria 8,500 kwa siku kati ya mikoa ya Dar es Salaam, Morogoro na Dodoma. Vilevile, Bodi imeendelea kutangaza utalii kupitia ndege za Shirika la Ndege Tanzania ambayo huruka katika nchi 10 za Afrika, nchi tatu (3) nje ya Afrika na

mikoa 14 ya Tanzania kwa kutumia Jarida la *Twiga* kwa kuweka *QR codes* zenye taarifa kuhusu utalii wa Tanzania. Bodi pia ilitumia mashindano ya *CHAN 2024* yaliyofanyika nchini mwezi Agosti, 2025 kutangaza utalii wa Tanzania kupitia kampeni ijulikanayo kama *Tinga CHAN, Tinga Tanzania* iliyofikia wafuatiliaji milioni 37.9 kupitia mitandao ya kijamii.

194. *Mheshimiwa Spika*, katika kuhamasisha utalii wa ndani, Bodi imeendelea kuratibu na kushiriki katika matukio ya ndani ya nchi yanayohusisha wadau mbalimbali na kufikia watu zaidi ya 900,000 ikiwa ni pamoja na Maonesho ya Biashara ya Kimataifa ya Dar es Salaam (Sabasaba), Maonesho ya Wakulima (Nanenane), *Lake Zone Tourism International Marathon, East Africa Trade Fair, Majimaji Festival, Selous Marathon, Zanzibar International Trade Fair (ZITF), Rombo Marathon, Kili International Marathon* na *Same Utalii Festival*. Mathalan, wakati wa Maonesho ya 49 ya Biashara ya Kimataifa ya Dar es Salaam 2025, wageni 676,298 walitembelea Banda la Wizara ya Maliasili na Utalii ili kupata taarifa kuhusu utalii, biashara, uhifadhi, kuona wanyamapori hai, kuona vivutio vya urithi wa utamaduni na malikale, kupata huduma za vyakula ikiwemo nyamapori na kununua mazao ya misitu na nyuki.

195. *Mheshimiwa Spika*, pamoja na hayo, Bodi kwa kushirikiana na Wadau wa utalii, waliandaa vifurushi vya safari za utalii wa ndani ambapo wageni 446 walipata fursa ya kutembelea vivutio mbalimbali vikiwemo Hifadhi ya Taifa Mikumi (289), Hifadhi ya Taifa ya Tarangire (72), Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro (53) na Msitu wa Mazingira Asilia

Pugu Kazimzumbwi (32). Aidha, Bodi iliratibu programu ya *Funga Mwaka Kijanja*, Talii na kampeni maalum za huduma mkoba (outreach programs) 48 kwa makundi mbalimbali ya kijamii vikiwemo vyo, shule za sekondari na shule za msingi ambapo wadau 31,289 walifikiwa na kuhamasishwa kutembelea vivutio vya utalii.

5.3.3.4 Wakala wa Chuo cha Taifa cha Utalii - NCT

196. *Mheshimiwa Spika*, Chuo cha Taifa cha Utalii (NCT) kilianzishwa chini ya Sheria ya Wakala Namba 30 ya mwaka 1997 kikiwa na dhamana ya kutoa mafunzo, kufanya tafiti na kutoa huduma za ushauri wa kitaalam katika fani za Utalii na Ukarimu. Chuo kina Kampasi nne (4) ambazo ni Bustani, Temeke, Arusha na Mwanza. Chuo kinatoa mafunzo kwa mfumo wa Umahiri (Competence Based Education and Training - CBET) katika ngazi ya Astashahada na Stashahada katika kozi za Ukarimu (Hospitality Management), Mapishi (Food Production), Uokaji (Pastry and Bakery), Uratibu wa Matukio (Events Management), Usafirishaji na Utalii (Travel and Tourism Operations) na Uongozaji Watalii (Tour Guiding Operations). Aidha, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Chuo kiliongeza udahili wa wanafunzi kutoka 1,397 kwa Mwaka wa Masomo 2024/2025 hadi wanafunzi 1,653 kwa Mwaka wa Masomo 2025/2026 sawa na ongezeko la asilimia 18.3. Vilevile, Chuo kinatoa mafunzo ya Uanagenzi katika fani za Ukarimu ambapo kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026 jumla ya wanafunzi 228 walipata mafunzo haya, kati ya hao wanafunzi 170 walifadhiliwa na Ofisi ya Waziri Mkuu - Kazi, Ajira na Mahusiano.

197. *Mheshimiwa Spika*, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Chuo kilitoa mafunzo ya muda mfupi kwa lengo la kuwajengea uwezo wadau katika mnyororo wa thamani wa utalii. Jumla ya washiriki 6,928 wa kada mbalimbali walifaidika na mafunzo hayo wakiwemo Wanafunzi wa Chuo cha Polisi Moshi 4,868; Maafisa Uhamiaji 220; waongoza watalii Wilayani Mafia 16 na Arusha 1,339; watumishi wa Wakala wa Huduma za Mimitu Tanzania (TFS) 73; watumishi wa Mamlaka ya Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro (NCAA) 32; wahudumu katika sehemu za malazi Mkoani Shinyanga 178; na waratibu wa matukio 40. Aidha, Vijana 162 watoa huduma za vinywaji kwenye Mkoa wa Arusha walipata mafunzo ya programu maalum ya "Learning for Life" yaliyotolewa na Chuo kwa kushirikiana na Kampuni ya Serengeti Breweries LTD (SBL). Vilevile, Chuo kimeendelea kutoa huduma za ushauri elekezi katika Sekta ya Utalii na ukarimu nchini ikijumuisha huduma ya ushauri iliyotolewa wilayani Mafia kuhusu uanzishwaji wa vivutio vya utalii wa utamaduni (Cultural Tourism Enterprise - CTE) yaliyofadhiliwa na WWF kwa kuratibiwa na taasisi ya *Whale Shark Tour Operators Network of Tanzania* (WATONET), jumla ya vivutio vinne (4) tayari vimeanzishwa na kusajiliwa ambavyo ni *Kilindoni Cultural Tourism Enterprise*, *Tuvuli Cultural Tourism Enterprises*, *Rasta House Cultural Tourism Enterprise* pamoja na *Rabii's Eco Cultural Mafia Island*. Pia, wanafunzi 56 walishiriki kutoa huduma (Ushers) katika mashindano ya *CHAN 2024* yaliyofanyika mwezi Agosti, 2025.

198. *Mheshimiwa Spika*, Chuo kwa kushirikiana na wadau mbalimbali kimefanikiwa kuwezesha ufanyaji wa tafiti

za kitaaluma 14 zilizojikita katika mbinu za kuimarisha huduma za ukarimu; mbinu za uendelezaji mafunzo ya umahiri katika Sekta ya Utalii; utalii endelevu; pamoja na matumizi ya teknolojia. Tafiti hizo zimekuwa na mchango katika uboreshaji wa mafunzo kwa taasisi za elimu na kuboresha huduma kwa watalii. Tafiti zinazofanyika zimewasilishwa kwa wadau kupitia makongamano, machapisho na majukwaa mbalimbali ikiwemo maonesho, warsha pamoja na mfumo wa chuo wa kidijitali wa kukusanya na kuhifadhi machapisho ya kitaaluma. Vilevile, Chuo kimeendelea kuwajengea uwezo watumishi katika kuandika maandiko na kufanya tafiti ambapo jumla ya watumishi 58 wamepata mafunzo hayo.

199. *Mheshimiwa Spika*, Chuo kimeendelea na ujenzi wa jengo jipya la taaluma la ghorofa tano (5) katika Kampasi ya Arusha lenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 1,212 likiwa na miundombinu mbalimbali ikiwemo madarasa, kumbi za mikutano, hoteli ya mafunzo na migahawa ambapo ujenzi wa jengo hilo umefikia asilimia 95 na linatarajiwa kuanza kutumika katika Mwaka wa Masomo 2026/2027. Vilevile, Chuo kimeendelea na ujenzi wa darasa linalohamishika katika kampasi ya Temeke lenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 250, ambapo hadi sasa ujenzi umefikia asilimia 40.

Jengo la taaluma la ghorofa tano (5) linaloendelea kujengwa katika Chuo cha Taifa cha Utalii, Kampasi ya Arusha.

200. Mheshimiwa Spika, Chuo kimeendelea na utekelezaji wa mikakati mbalimbali ya kujitangaza. Mikakati hiyo ni pamoja na huduma mkoba (outreach programs) kwa kutembelea shule za sekondari 80 zilizopo katika Kanda ya Ziwa, Kaskazini na Pwani, katika Mikoa ya Dar es Salaam, Arusha, Simiyu, Mwanza na Mara zikihusisha washiriki 11,500. Aidha, Chuo kimeshiriki matukio mbalimbali ikiwemo Mkutano wa *International Congress and Convention Association (ICCA)* nchini Ureno pamoja na *Future Leaders Challenge - Dubai* katika Falme za Kiarabu kwa lengo la kujitangaza na kutanua wigo wa fursa kwa wahitimu katika fani mbalimbali. Vilevile, Chuo kimejitangaza kupitia mitandao ya kijamii pamoja na vipindi vya televisheni na redio vya Channel 10, Azam TV, Manyara FM na FADECO FM.

201. *Mheshimiwa Spika*, katika kuhakikisha watumishi wanakuwa na ujuzi stahiki, Chuo kimefanikiwa kutekeleza mpango wa mafunzo kwa kuwezesha watumishi 15 kupata mafunzo ya muda mrefu ndani na nje ya nchi katika ngazi ya shahada (2), uzamili (10) na uzamivu (3). Aidha, jumla ya watumishi 57 wamewezeshwa kupata mafunzo ya muda mfupi katika fani za utalii, ukarimu na mbinu za ufundishaji.

5.3.4 Sekta ya Mambo ya Kale

202. *Mheshimiwa Spika*, Sekta ya Mambo ya Kale inajumuisha Idara ya Mambo ya Kale, Shirika la Makumbusho ya Taifa la Tanzania na Mfuko wa Taifa wa Mambo ya Kale. Sekta hii ina jukumu la kusimamia uhifadhi, utafiti na uendelezaji wa rasilimali za malikale. Utekelezaji wa jukumu hilo unazingatia Sera ya Malikale ya Mwaka 2008; Sheria ya Mambo ya Kale, Sura ya 333; na Sheria ya Makumbusho ya Taifa, Sura ya 281.

203. *Mheshimiwa Spika*, Malikale zinajumuisha rasilimali za urithi wa utamaduni, zinazoshikika na zisizoshikika; zinazohamishika na zisizohamishika zilizo nchi kavu na majini zenye umri wa miaka 100 na kuendelea au zile ambazo kutokana na umuhimu wake kitaifa, zimeainishwa na kutangazwa na Waziri mwenye dhamana kuwa Urithi wa Taifa. Rasilimali hizi ni pamoja na majengo ya kihistoria, miji ya kihistoria, makazi ya kijadi, michoro ya miambani, maeneo ya Wapigania uhuru, makaburi yenye historia maalumu, minara ya kihistoria, vifaa vya utamaduni, mabaki ya mimea, wanyama na zamadamu. Kutokana na utajiri mkubwa wa malikale, Tanzania imetambulika kimataifa kama

kitovu cha tafiti za malikale kwani maeneo haya yametoa ushahidi muhimu wa kisayansi ambao umejidhihirisha kupitia vielelezo vya chimbuko, maendeleo na uwezo wa binadamu pamoja na mabadiliko ya mazingira, jambo linaloifanya Sekta ya Malikale kuwa na thamani kubwa kitaifa na kimataifa.

5.3.4.1 Idara ya Mambo ya Kale

204. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha uhifadhi, kuboresha mnyororo wa thamani na kuvutia uwekezaji kwenye Sekta ya Mambo ya Kale, Wizara imekamilisha maboresho ya Kanuni za Uhifadhi na Usimamizi wa Malikale na kuzitangaza kupitia tangazo la Serikali Na. 581 la tarehe 26 Septemba, 2025. Kanuni hizo zinahusu utafiti, usafirishaji wa malikale nje ya nchi, kuuza na kubadilishana malikale na uteuzi wa wahifadhi malikale wa heshima. Aidha, Wizara imekamilisha Mwongozo wa Vigezo na Taratibu za Kutangaza Malikale kuwa Urithi wa Taifa. Vilevile, Wizara imekamilisha Mkakati wa Utekelezaji wa Sera ya Malikale ya mwaka 2008 ambao utatumika kwa kipindi cha mwaka 2025-2035.

205. *Mheshimiwa Spika*, kwa upande wa jukumu la kudumisha uhifadhi endelevu wa maeneo yenye sifa za kipekee ambayo ni urithi wa Dunia na kuimarisha diplomasia ya kimataifa, Wizara imeratibu ushiriki wa Tanzania kwenye Mkutano Mkuu wa 25 wa nchi wanachama wa Mkataba wa UNESCO wa mwaka 1972 unaohusu ulinzi na uhifadhi wa urithi wa Dunia uliofanyika Novemba, 2025 Paris - Ufaransa. Kupitia mkutano huo, Tanzania imechaguliwa kuwa Mjumbe wa Kamati ya Urithi wa Dunia inayojumuisha nchi 21 kati ya

nchi 195 kwa kipindi cha miaka minne (4) kuanzia mwaka 2025 hadi 2029. Hii ni mara ya tatu (3) kwa Tanzania kuchaguliwa kushika nafasi hiyo ambayo imewahi kupata kwa vipindi vya mwaka 1985 hadi 1991; na 2015 hadi 2019. Pamoja na kujiimarisha kiuhifadhi na kidiplomasia, fursa hiyo itatumika kutangaza vivutio vya utalii nchini na kusukuma ajenda za matumizi endelevu ya maeneo ya urithi wa dunia hususan, kipindi hiki ambacho Taifa letu linafanya mageuzi makubwa ya kiuchumi ikiwemo ujenzi wa miundombinu mikubwa ya kimkakati.

206. *Mheshimiwa Spika*, katika hatua nyingine, Wizara imeandaa na kuliwasilisha UNESCO Andiko la kuomba kuorodhesha maeneo yenye Michoro ya Miambani yaliyopo Kanda ya Ziwa Victoria katika mikoa ya Kagera, Mwanza na Mara katika Orodha ya Urithi wa Dunia. Andiko hilo limeandaliwa kwa kushirikiana na nchi za Uganda na Kenya ambapo Tanzania imewasilisha maeneo 47, Uganda 27 na Kenya matatu (3). Vilevile, kwa kushirikiana na Ofisi ya UNESCO Dar es Salaam, Wizara imetoa mafunzo kwa watumishi 12 ya kuwajengea uwezo wa kuandaa maandiko ya kuingiza maeneo katika Orodha ya Urithi wa Dunia. Lengo la hatua hizo ni kuhakikisha kuwa Tanzania inaendelea kuongeza maeneo katika Orodha ya Urithi wa Dunia na kunufaika na fursa zilizopo katika ngazi hiyo.

207. *Mheshimiwa Spika*, katika kuhakikisha kuwa maeneo ya malikale yanalindwa kisheria, kuendelezwa na kutumika kiutalii, Wizara imetangaza maeneo 16 ya malikale kuwa Urithi wa Taifa kupitia matangazo ya Serikali Na. 580 na 582 ya tarehe 26 Septemba, 2025. Hatua hiyo imeongeza

idadi ya maeneo ya Urithi wa Taifa kutoka 142 hadi 158. Maeneo yaliyotangazwa yana taarifa za kihistoria zinazohusu ustaraabu wa maisha ya Waswahili na uhusiano wao na jamii za kigeni, chimbuko na kuenea kwa ukristo; tawala za kikoloni na mikakati waliyotumia kujenga uchumi wao; harakati za jamii za Tanganyika kupinga uvamizi wa wakoloni, uasisi na ujenzi wa Tanzania huru; mchango wa Tanzania katika ukombozi wa nchi za Kusini mwa Afrika; na ushahidi wa awali wa mawasiliano ya binadamu wa kale kupitia sanaa ya uchoraji wa picha miambani.

208. *Mheshimiwa Spika*, maeneo 16 yaliyotangazwa kuwa urithi wa Taifa ni Boma la Mjerumani, Jengo la Hospitali na Mahakama ya Kihistoria Maposeni na Kanisa la Roman Katoliki Benedictine Abbey, Peramiho – Songea; Michoro ya Miambani ya Msule A na B, Pango la Mgugumu - Isanzu A, Pango la Mgugumu - Isanzu B, Pango la Sumbilila (Kirumi)- Isanzu C – Singida; Mnara wa Kumbukumbu ya Hayati Edward Moringe Sokoine, Kambi ya wapigania Uhuru wa Chama cha ANC cha Afrika ya Kusini iliyopo Chuo Kikuu cha Sokoine cha Kilimo Kampasi ya Solomon Mahlangu, Mazimbu – Morogoro; Shule ya Sekondari Samora Machel ambayo ilikuwa Kambi ya wapigania Uhuru wa Chama cha FRELIMO cha Msumbiji – Mbeya; Makazi ya Watemi Fundikira na Isike – Tabora; Mji wa Kihistoria wa Kilwa Kivinje – Lindi; Kambi ya Wapigania Uhuru wa nchi ya Afrika ya Kusini Kihesa Mgagao, Kilolo – Iringa; na majengo ya kihistoria: *Sisal House* na Hospitali ya Afya ya Akili, Kanisa la KKKT Lutindi na Kituo cha Hija Magila Msalabani - Tanga.

209. *Mheshimiwa Spika*, sambamba na kutangaza maeneo 16 kuwa urithi wa Taifa, Wizara imekusanya taarifa za maeneo 25 ili kuendelea kuhuisha urithi huo. Kati ya maeneo 25 ambayo taarifa zake zimekusanywa, taratibu za kisheria zinazohusu maeneo 15 yaliyopo katika mikoa ya: Njombe (2), Tanga (2), Arusha (1), Kilimanjaro (1), Mwanza (2), Kagera (4), Mara (2) na Manyara (1) zimekamilika kwa ajili ya kutangazwa kuwa Urithi wa Taifa. Maeneo hayo ni Msitu wa Nyumbanitu na Kaburi la Mashujaa wa Vita vya Majimaji Sawala – Njombe; Kituo cha *Amani Medical Research* na Jengo la *Tanga Old School* – Tanga; Nyayo za Zamadamu wa Engaraseo – Arusha; Handaki la Mengwe na eneo la kihistoria Mreye Namsera Kati - Kilimanjaro; Michoro ya Miambani Kigongo, Bukumbi na Nyankila Chole – Mwanza; Michoro ya miambani Kigarama, Bukurungo, Bugandika, Bwanjai na Ihangiro - Kagera; na Michoro ya Miambani Kyamajoje na Kasoma - Mara.

210. *Mheshimiwa Spika*, katika kuhakikisha kuwa Urithi wa Taifa unafahamika miongoni mwa wadau na kutumika kwa manufaa ya kijamii na kiuchumi, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka za Serikali za Mitaa imefanya tathmini ya hali ya uhifadhi na matumizi endelevu ya maeneo tisa (9) ya malikale yaliyopo katika mikoa ya Arusha (6), Mara (1), Shinyanga (1) na Geita (1) ambayo yanajumuisha Makaburi ya Kale ya Naberera na Msalala; Nyayo za Zamadamu Laetoli; eneo la miamba makazi ya Mumba; eneo la Bonde la Olduvai; magofu ya Engaruka; na kilima cha *Fort Ikoma*. Tathmini hiyo ililenga kuandaa mipango ya usimamizi na uendelezaji kwa ajili ya kuboresha maeneo hayo kwa kuyawekea miundombinu ya uhifadhi na

utalii. Matokeo ya tathmini hiyo yamebainisha kuwa maeneo nane (8) yapo katika hali nzuri za uhifadhi na eneo la makaburi ya Naberera lililopo Mkoani Arusha linahitaji kufanyiwa ukarabati.

211. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha uhifadhi na ulinzi wa malikale, Wizara imefanya ukaguzi wa hali za uhifadhi wa maeneo ya malikale matatu (3), makumbusho tisa (9) na kutatua mgogoro mmoja (1). Maeneo yaliyokaguliwa yanajumuisha Magofu ya Tongoni- Tanga; majengo 39 yenye historia ya utawala wa kijerumani yaliyopo Chuo cha Misitu Olmotonyi-Arusha na Kituo cha Hifadhi ya Mazingira Asili Amani - Tanga. Aidha, ukaguzi umefanyika katika maeneo yafuatayo: Utawala wa jadi Busiya Wilayani Kishapu - Shinyanga, Makumbusho ya Tiba Asili, Bukigi Wilayani Maswa - Simiyu; Makumbusho ya Chuo Kikuu cha Mtakatifu Agustino – Mwanza; Makumbusho ya Kumbukumbu ya Chifu Ndaskoi - Arusha na Makumbusho ya Mkumbavana - Kilimanjaro. Kupitia kaguzi hizo, ushauri umetolewa kuhusu hatua muhimu za kuchukua ili kuhakikisha rasilimali za malikale zinakuwa endelevu na kuleta tija kwa jamii na Taifa kwa ujumla. Vilevile, mgogoro mmoja (1) wa matumizi ya ardhi katika kituo cha Makumbusho ya Mtwana Mkwawa - Iringa umetatuliwa.

212. *Mheshimiwa Spika*, Wizara imeratibu na kushiriki katika matamasha matatu (3) ya kumbukumbu kwa lengo la kuhamasisha urithishaji wa historia ya Taifa kutoka kizazi kimoja kwenda kingine na kuongeza mazao ya utalii kupitia matumizi ya urithi usioshikika. Matamasha hayo ni Kumbukizi ya Vita ya Majimaji, Songea – Ruvuma; Entabuko Wilayani

Misenyi - Kagera; na Maadhimisho ya Kumbukizi ya Miaka 104 ya Mwl. Nyerere yaliyofanyika mwezi Aprili, 2026 jijini Dodoma ikiwa ni sehemu ya utekelezaji wa Mpango wa Kitaifa wa Miaka Kumi wa Kuenzi na Kutangaza Urithi wa Baba wa Taifa Mwl. Julius Kambarage Nyerere.

Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mhe. Balozi Dkt. Emmanuel Nchimbi, akiweka shada la maua kwenye kaburi la shujaa wa vita vya Majimaji katika Kumbukizi ya Vita hiyo iliyofanyika Mjini Songea, mwezi Februari 2026.

5.3.4.2 Mfuko wa Mambo ya Kale - NFA

213. *Mheshimiwa Spika*, Mfuko wa Mambo ya Kale – NFA ulianzishwa kwa mujibu wa Sheria ya Mambo ya Kale, Sura ya 333 kwa lengo la kuwezesha majukumu ya uhifadhi, utafiti na uendelezaji wa malikale. Katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Mfuko umewezesha fedha kwa ajili ya maandalizi ya Kanuni za Uhifadhi na Usimamizi wa Malikale; Mwongozo wa Vigezo na Taratibu za Kutambua na

Kutathimini maeneo ya Malikale yanayofaa kuwa Urithi wa Taifa; tathmini ya hali ya uhifadhi wa mji wa kihistoria Mikindani, uratibu wa vikao vya kujadili uendelezaji wa eneo la Makumbusho ya Mtwana Mkwawa, Kalenga – Iringa, usimamizi wa eneo la Nyayo za Zamadamu Engaresero; na utekelezaji wa Mpango wa Kitaifa wa Kuenzi na Kusherehekea Urithi wa Mwl. Nyerere. Vilevile, Mfuko umewezesha fedha kwa ajili ya utekelezaji wa Mpango wa Kitaifa wa Tanzania kushinda katika kinyang'anyiro cha uwakilishi wa Kamati ya Urithi wa Dunia.

5.3.4.3 Shirika la Makumbusho ya Taifa la Tanzania- NMT

214. *Mheshimiwa Spika*, Shirika la Makumbusho ya Taifa la Tanzania lina jukumu la kuhifadhi, kutafiti, kuendeleza na kuelimisha jamii kuhusu urithi wa utamaduni na wa asili wa Taifa. Vilevile, Shirika linasimamia na kuendeleza vituo saba (7) vya Makumbusho ya Taifa na maeneo 107 ya malikale yaliyopo sehemu mbalimbali Tanzania Bara.

215. *Mheshimiwa Spika*, Shirika limeimarisha uhifadhi wa malikale kwa kutekeleza hatua mbalimbali za kulinda, kukarabati na kuboresha miundombinu ya maeneo ya urithi wa Taifa. Katika jitihada hizo, Shirika limejenga nyumba za asili mbili (2) kwa jamii ya Wamasai na kufanya ukarabati wa nyumba za asili 20 kwa Kaya zinazowakilisha jamii mbalimbali ikiwemo Wahehe (1), Wakinga (2), Wabena (1), Wazanaki (3), Wasukuma (1), Wanyakyusa (2), Wamwera (2), Wasafwa (2), Wabembe (2), Wangoni (3) na Wamakua

(1) katika Kijiji cha Makumbusho. Pia, ukarabati wa majenzi ya kale 17 umefanyika katika maeneo ya Mbuamaji (10), Majimaji (5) na Mikindani (2).

216. *Mheshimiwa Spika,* Shirika limeendelea kuimarisha tafiti za malikale na makumbusho ili kuongeza mikusanyo na uelewa kuhusu historia, mila, desturi na urithi wa Taifa. Jumla ya tafiti 18 zimefanyika katika maeneo ya malikale na makumbusho kwa kushirikisha wadau wa uhifadhi na uendelezaji malikale nchini. Kupitia tafiti hizo, machapisho matatu (3) ya kisayansi yameandaliwa na vibali 11 vya utafiti vimetolewa kwa wananchi waliopo maeneo ya Kahama, Mpwapwa, Moshi, Korogwe, Tanga, Morogoro na Bagamoyo. Aidha, Shirika limeratibu warsha mbili (2) za kitafiti kwa kushirikiana na wadau mbalimbali ikiwemo Chuo Kikuu cha Hannover cha Ujerumani na kusimamia kazi miradi 521 iliyofanywa na wanafunzi wa shule za sekondari 150 zilizopo mkoa ya Dar es Salaam (43), Lindi (20) Arusha (25), Ruvuma (32) na Mara (30).

217. *Mheshimiwa Spika,* Katika kuimarisha kumbukumbu za Taifa na kuhifadhi ushahidi wa kihistoria, Shirika limeongeza wigo wa uhifadhi wa historia na malikale kwa kukusanya mikusanyo mipya 678 inayohusiana na historia, mila, akiolojia, palaentolojia na biolojia hivyo kufanya idadi ya mikusanyo iliyopo Makumbusho ya Taifa kufikia 628,135. Kati ya mikusanyo hiyo iliyokusanywa, 287 ni noti za kale, 10 ni mikusanyo ya baiolojia, 152 ni mikusanyo ya Paleontolojia, 14 ni mikusanyo kutoka Meli ya Kihistoria ya MV Liemba, 214 ni mikusanyo ya mila. Pia, Shirika lilipokea mkusanyo wa gari moja (1) aina ya

Mercedes-Benz iliyotumiwa na Mheshimiwa Benjamin William Mkapa, Rais wa Awamu ya Tatu, katika kipindi cha pili cha utawala wake (2000-2005).

218. *Mheshimiwa Spika*, Shirika limefanya uchambuzi wa mikusanyo 143,693 yenye asili ya Akiolojia na Palaentolojia na kuirodhesha katika kanzidata. Mikusanyo hiyo imetokana na tafiti zilizofanyika katika maeneo ya Ziwa Eyasi, Ngorongoro, Seronera, Ndotu, Mumba, Kilwa Kisiwani, Mafia Kisimani, Tongoni na Pangani. Aidha, kati ya mikusanyo hiyo iliyochambuliwa, mikusanyo 306 imesajiliwa katika mfumo wa kidijitali wa usimamizi na uhifadhi wa kumbukumbu unaojulikana kama *Digital Records and Archives Management Preservation System* -DRAMPS unaorahisisha uhifadhi na upatikanaji wa haraka wa taarifa za Malikale.

219. *Mheshimiwa Spika*, Katika kuhakikisha jamii inashiriki kikamilifu katika uhifadhi wa urithi wa Taifa, Shirika limeratibu na kuendesha mikutano 32 ya wadau wa uhifadhi malikale. Mikutano hiyo ilifanyika katika Makumbusho na Nyumba ya Utamaduni (5), Nandete (3), Mtwara Mikindani (2), Majimaji Songea (6), Lindi Mjini (3), Tendaguru (2), Arusha (6), Kua Mafia (1), Mbuamaji (1), Pangani (1), Kilimanjaro (1) na Ujiji-Kigoma (1). Aidha, Shirika limewezesha jamii za kitanzania kukutana katika Kijiji cha Makumbusho - Dar es Salaam ili kuenzi na kutunza mila na desturi zao. Jamii tano (5) zikiwemo za Wamasai, Wasambaa, Wabembe, Wafipa na Wanyakyusa zimekutana na kujadili namna ya kuendelea kutunza desturi zao ikiwa ni sehemu ya utalii wa utamaduni. Moja ya mikakati ya jamii

hizo ni kuhifadhi na kuenzi utamaduni wa usanifu wa jadi katika ujenzi wa nyumba za asili kwa kaya zao, kufanya matamasha ya jamii zao na kuwasilisha mikusanyo katika Kijiji cha Makumbusho.

220. *Mheshimiwa Spika,* Shirika limeendelea kuhamasisha umma wa watanzania kuhifadhi historia zao na kuzirithisha kutoka kizazi kimoja kwenda kingine. Katika kutekeleza jukumu hilo, Shirika limetoa ushauri kwa Taasisi sita (6) na jamii sita (6) kuanzisha Makumbusho binafsi. Taasisi zilizohamasishwa zinajumuisha; Wizara ya Nishati kuhusu uanzishwaji wa Makumbusho ya historia ya mradi wa Bwawa la kufua Umeme la Mwalimu Julius Nyerere, Mahakama Kuu ya Tanzania kuhusu kuanzisha Makumbusho ya Mahakama, Mkoani Dodoma; Chuo cha Ulinzi cha Taifa kuhusu historia ya Ulinzi nchini, Wilaya ya Maswa kuhusu kuanzisha Makumbusho ya tiba asili katika kijiji cha Bukigi, Wilaya ya Ukerewe kuhusu kuanzisha Makumbusho ya Historia na Utamaduni na Chuo Kikuu cha Mtakatifu Agustino kuhusu kuanzisha makumbusho ya historia ya chuo hicho.

221. *Mheshimiwa Spika,* Jamii zilizohamasishwa zinajumuisha jamii ya Wazaramo kuhusu uhifadhi wa historia yao; Tawala za jadi za Ndaskoi, Arusha na Busiya, Shinyanga katika kuhifadhi historia ya tawala zao; Jamii mbili za Mkoani Kilimanjaro katika kuendeleza uhifadhi kupitia makumbusho za utamaduni. Aidha, katika kuimarisha hilo, Shirika limeandaa Mwongozo wa kitaalamu wa uanzishaji Makumbusho nchini.

222. *Mheshimiwa Spika*, katika kuelimisha jamii na kuhamasisha watalii wa ndani na nje ya nchi kutembelea Makumbusho, Shirika limekamilisha Onesho Jipya la kudumu la ndege ya kwanza ya Serikali aina ya *Jet, Fokker-28-5H-CCM* iliyotumiwa na Marais wa nchi kwa Awamu Tano kuanzia mwaka 1978 hadi 2018. Vile vile, Shirika limeandaa na kuendesha maonesho ya muda ya kimakumbusho 10 yaliyotembelewa na wageni 102,420 yakiwemo Onesho la Fahari ya Tanzania katika Maonesho ya Biashara ya Kimataifa (Sabasaba); Onesho la Picha za Msanii Doreen Mandawa msanii Maarufu raia wa Scotland alieishi Tanzania kwa miongo 5 akifundisha na kukuza kizazi cha wasanii wa uchoraji; Onesho la mapishi ya asili ya kitanzania *Cke Patch Picnic Tourism in Museum*; Onesho la Chakula cha asili cha Japani *I Love Sushi* kwa ushirikiano na Serikali ya Japan; Onesho la historia ya ujezi wa reli ya TAZARA kwa kushirikiana na Makumbusho ya Taifa la China kupitia Ubalozi wa China nchini; Onesho la Mchango wa Urusi katika Harakati za Ukombozi wa Afrika kwa kushirikiana na Kituo cha Utamaduni cha Ubalozi wa Urusi nchini; na Onesho la Ubunifu *9th Edition of the Day of the Italian Photo Design in the World*. Shirika limeshiriki maonesho ya kitalii ya ITB Berline. Aidha, maudhui ya kidijitali matano (5) yameandaliwa na kuwekwa kwenye vifaa vya kidijitali vilivyopo kwenye Onesho la Kudumu la Mwl. Nyerere, Butiama.

223. *Mheshimiwa Spika*, katika hatua nyingine, Shirika limeanza maboresho ya mifumo ya kutoa huduma ya kidijitali ambapo linajenga Mfumo Jumuishi wa Huduma za Makumbusho *Self Service Portal* utakaorahisisha upatikanaji

wa huduma kwa wageni. Mfumo huu utatoa huduma nane (8) kwa wageni ambazo ni vibali vya utafiti, viingilio, kupiga picha mnato na mjongo, huduma ya kufanya utafiti ndani ya makumbusho, huduma ya kuongoza watalii, ukodishaji wa kumbi na maombi ya kuanzisha makumbusho ambapo moduli za Vibali vya utafiti na Viingilio zimekamilika.

224. *Mheshimiwa Spika,* Shirika limeendesha matamasha matatu (3) na matukio sita (6) ya kuhamasisha uhifadhi na utalii wa malikale likiwemo Tamasha la Kumbukizi ya Vita vya Majimaji Songea, Tamasha la Jamii ya Wazaramo katika Kijiji cha Makumbusho na Tamasha la Entabuko Mkoani Kagera. Aidha, programu 15 za kimakumbusho zimefanyika ikiwemo programu ya *Museum Art Explosion*, programu kwa wanafunzi wa vyuo vikuu (University Museum Hub) na programu ya simulizi za kimakumbusho (Museum Talk) inayorushwa kupitia mitandao ya kijamii. Vilevile, maudhui za kutangaza mazao ya utalii wa malikale yamerushwa kupitia vipindi 30 vya redio, televisheni (41) na Makala (39) katika mitandao ya kijamii. Pia, programu 61 za uhamasishaji zimefanyika katika shule za sekondari zilizopo Mkoa wa Dar es Salaam (30), Arusha (6), Ruvuma (11), Mara (8) na Mtwara (6) ikiwemo ushiriki wa Mikutano ya Wakuu wa Shule za Sekondari (TAHOSSA), Shule za Msingi (TAPSHA) na Chama cha Walimu (CWT). Kupitia matamasha na programu hizi watu 116,015 wamefikiwa na kupata elimu kuhusu uhifadhi, matumizi endelevu ya malikale na kujenga uzalendo.

Aidha, Katika kuenzi urithi wa Mwalimu Nyerere shirika limeadhimisha Siku ya Mwalimu Nyerere na Siku ya Azimio la

Arusha, pia limeanzisha mashirikiano na Taasisi mbalimbali kwa ajili ya kutekeleza programu mbalimbali ikiwepo Kituo cha Urithi wa Harakati za Ukombozi, Taasisi ya Mfuko wa Mwalimu Nyerere, Chuo cha Uongozi cha Mawalimu Nyerere, Jasiri Arts.

225. *Mheshimiwa Spika*, katika hatua nyingine Shirika limepata fursa ya kuweka Onesho la kudumu ndani ya meli ya MV Liemba linaloelezea historia ya meli hiyo katika kukuza biashara na uchumi katika ukanda wa Ziwa Tanganyika na historia ya jamii ya watu wa Kigoma. Hatua hiyo, itawezesha abiria wanaosafiri na meli hiyo kupata fursa ya kufanya utalii wa Malikale kwa kutembelea onesho hilo na kupata historia adhimu. Aidha, onesho hili ni zao jipya la utalii wa meli hususan katika masuala ya Malikale na Makumbusho. Kwa upande mwingine, Shirika linaendelea na utekelezaji wa mradi wa Makumbusho ya Marais, Dodoma ambapo usanifu wa michoro na makadirio ya gharama za awali za ujenzi wa Makumbusho umefanyika.

226. *Mheshimiwa Spika*, katika kufungua utalii wa malikale kwenye Mikoa ya Kusini mwa Tanzania, Shirika linaendelea na ujenzi wa Kituo cha Kumbukumbu na Taarifa eneo la Nandete-Kilwa, Mkoani Lindi mahali ambapo vita vya Majimaji vilianza mwaka 1905 na kuenea katika mikoa mingine. Hatua hii, inalenga kuweka taarifa sahihi za mnyororo wa historia ya vita hiyo na kutumika kama zao la utalii tangu vilipoanza, maeneo vilipofanyika hadi vilipohitimishwa mwaka 1907 Mkoani Ruvuma. Ujenzi wa kituo hicho umefikia asilimia 76 na unatarajiwa kukamilika Julai 2026. Aidha, Shirika kwa kushirikiana na Jeshi la

Wananchi wa Tanzania limekamilisha Ujenzi wa Kituo cha Kumbukumbu na Taarifa kilichopo Songea katika eneo ambalo mashujaa 67 wa vita vya Majimaji walinyongwa. Kituo hicho kinatumiwa na Baraza la Mila na Desturi za Mkoa wa Ruvuma kwa ajili ya kufungamanisha utalii wa malikale na utamaduni. Vilevile, kazi ya uboreshaji wa Sanamu 12 za mashujaa wa vita vya Majimaji zilizopo katika viwanja vya Makumbusho ya Majimaji, Songea unaendelea ambapo kukamilika kwake kutatoa tafsiri halisi ya taswira za mashujaa hao na mchango wao katika kuasisi ukombozi wa Taifa la Tanzania.

Ujenzi wa Jengo la Kituo cha Kumbukumbu ya Vita vya Majimaji - Nandete, Kilwa.

5.3.5 Utekelezaji wa Masuala Mtambuka

Kuimarisha Utendaji wa Wizara (Utawala na Rasilimaliwatu)

227. *Mheshimiwa Spika*, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Wizara imeendelea kutekeleza Mkakati wa Taifa Dhidi ya Rushwa kwa kutekeleza Awamu ya Nne ya Mpango wa Taifa wa Utekelezaji wa Mkakati wa Taifa Dhidi ya Rushwa ulioandaliwa na Wizara. Aidha, Wizara imeendeleza jitihada za kupambana na kudhibiti rushwa kwa kuwahimiza watumishi kutoa huduma kwa kuzingatia Sheria, Kanuni, taratibu, maadili ya utumishi wa Umma, uwajibikaji pamoja na utekelezaji wa majukumu wakizingatia Mkataba wa Huduma kwa Mteja. Sambamba na hilo, Wizara imetoa elimu kwa watumishi kuhusu rushwa na maadili ambapo jumla ya watumishi 3064 wamepatiwa mafunzo.

228. *Mheshimiwa Spika*, Wizara imeendelea kuratibu upatikanaji wa watumishi kulingana na mahitaji ambapo katika Mwaka wa Fedha 2025/2026 Wizara imeajiri watumishi 1140 wa kada mbalimbali na watumishi 96 walihamia kutoka taasisi mbalimbali. Aidha, Wizara imewawezesha watumishi 3153 kupata mafunzo ambapo watumishi 546 walipatiwa mafunzo ya muda mrefu, watumishi 1879 kupata mafunzo ya muda mfupi na watumishi 728 kupata mafunzo ya jeshi la uhifadhi. Mafunzo hayo yamekusudiwa kuwajengea uwezo watumishi kumudu majukumu yao kwa ufanisi zaidi, kupata sifa za kimuundo ili kuwawezesha kupata sifa za kupanda vyeo pamoja na kuwaandaa watumishi wanaotarajia kustaafu kwa kuwapa

elimu ya ujasiriamali itakayowawezesha kumudu maisha baada ya kustaafu. Vilevile, watumishi 1589 wa kada mbalimbali wamepandishwa vyeo.

229. *Mheshimiwa Spika,* Wizara imeendelea kushiriki katika mapambano dhidi ya VVU, UKIMWI na Magonjwa Sugu Yasiyoambukiza (MSY) kwa kuwahudumia watumishi waliojiweka wazi kwa kuwapa posho maalum kwa ajili ya lishe bora na kuwahudumia watumishi wenye ulemavu. Aidha, Wizara inaendelea kutoa vifaa kinga kwa watumishi wa Wizara na kuwaelimisha kuhusu umuhimu wa kutunza afya zao kupitia vipeperushi na vikao rasmi vya Wizara. Mathalan, watumishi 4170 wamepatiwa mafunzo ya afya ya akili, VVU na UKIMWI.

230. *Mheshimiwa Spika,* Wizara imeendelea kutoa stahili za watumishi kwa mujibu wa Sheria, Kanuni, Taratibu na Miongozo. Aidha, katika kutekeleza azma ya Serikali ya kufanya mazoezi mahala pa kazi. Vilevile, Wizara imeendelea kutekeleza mwongozo huo unaolenga kuimarisha afya za watumishi kwa kushiriki michezo mbalimbali ikiwemo michezo ya SHIMIWI iliyofanyika Mkoani Mwanza Oktoba, 2025; SHIMMUTA iliyofanyika Mkoani Morogoro Novemba, 2025 pamoja na Bunge Marathon 2026. Vilevile, Wizara ilishiriki katika michezo ya maadhimisho ya Mei Mosi iliyofanyika Kitaifa Aprili, 2026 mkoani Njombe. Katika mashindano hayo, Wizara ilishinda kombe moja (1) na medali saba (7). Ushiriki wa Michezo hiyo umekuwa chachu ya kuhamasisha watumishi kufanya mazoezi ya viungo, kuimarisha afya na kupunguza hatari ya kupata magonjwa yasiyoambukiza.

231. Mheshimiwa Spika, Wizara ya Maliasili na Utalii imeendelea kuboresha mazingira ya kazi kwa watumishi kwa kuwezesha upatikanaji wa vitendea kazi kwa watumishi ikiwemo ukarabati wa nyumba 183 za watumishi, ununuzi wa magari 76 na ununuzi wa samani mbalimbali za ofisi.

5.4 Miradi ya Maendeleo

232. Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Wizara iliidhinishwa **Shilingi 82,286,546,000.00** kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo ya Wizara na Taasisi. Fedha hizo zinajumuisha **Shilingi 32,476,051,000.00** fedha za ndani na **Shilingi 49,810,495,000.00** fedha za nje. Aidha, fedha za Maendeleo zinajumuisha **Shilingi 34,348,073,903.00** kwa ajili ya kutekeleza miradi mbalimbali chini ya Wizara na **Shilingi 47,938,472,097.00** za Miradi inayotekelezwa na Taasisi za TANAPA, TAWA, TFS, TTB, TAWIRI, TAFORI, NMT, NCT, BTI, FTI na FITI. Hadi kufikia Aprili 2026, Wizara ilipokea jumla ya **Shilingi 46,860,039,339.02** sawa na **asilimia 56.95** ya fedha zilizoidhinishwa kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 11,995,880,728.30** ni fedha za ndani na **Shilingi 34,864,158,610.72** ni fedha za nje. Miradi ya Maendeleo iliyotekelezwa ni kama ifuatavyo: -

(i) Mradi wa Programu ya Maboresho ya Usimamizi wa Fedha za Umma (Public Finance Management and Reform Programme VI)

233. Mheshimiwa Spika, Mradi wa Programu ya Maboresho ya Usimamizi wa Fedha za Umma Awamu ya Sita (PFMRP VI) ni mradi wa ubia wa maendeleo baina ya Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania pamoja na Benki ya Dunia. Katika Mwaka wa Fedha 2025/2026 jumla ya **Shilingi 977,476,764.00** ziliidhinishwa kwa ajili ya utekelezaji wa kazi mbalimbali za mradi. Hadi kufikia Aprili 2026, jumla ya **Shilingi 756,705,180.00** zimetolewa ambazo ni sawa na asilimia 77.4 ya fedha zilizoidhinishwa. Kazi zilizofanyika ni pamoja na: kujenga na kusambaza Mfumo wa Faru kwa ajili ya ubadilishanaji wa taarifa kwa kukusanya na kuandaa mahitaji ya usanifu wa mfumo. Aidha, ujenzi wa mfumo na uandaaji wa nyaraka za matumizi unaendelea.

(ii) Mradi wa Kuendeleza Utalii Kusini mwa Tanzania Mradi huu unatekelezwa kwa fedha za ndani

234. Mheshimiwa Spika, Mradi huu unatekelezwa katika maeneo Kusini mwa nchi zikiwemo Hifadhi za Taifa, Mapori ya Akiba na Misituta ya Asili. Aidha, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, mradi ulitengewa jumla ya **Shilingi 18,682,561,593.00** kwa ajili ya kutekeleza shughuli mbalimbali za maendeleo. Hadi kufikia mwezi Aprili 2026, jumla ya **Shilingi 4,193,570,732.88** zimepokelewa na kutumika, ikiwa ni sawa na asilimia 22.4. Katika utekelezaji wa miundombinu ya kimkakati, mradi unaendelea na

ukamilishaji wa jengo la Kituo cha Utangazaji Utalii Kusini mwa Tanzania (*Southern Tanzania Destination Marketing Center*) katika eneo la Kihesa Kilolo – Iringa, ambapo ujenzi umefikia asilimia 69.

Ujenzi wa jengo la Kituo cha Utangazaji Utalii Kusini mwa Tanzania, Kihesa Kilolo-Iringa.

(iii) Mradi wa Kukabiliana na Ujangili na Biashara Haramu ya Nyara (Combating Poaching and Illegal Wildlife Trade in Tanzania)

235. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na Shirika la Maendeleo la Umoja wa Mataifa (UNDP) inatekeleza Mradi wa kupambana na ujangili na biashara haramu ya nyara unaofadhiliwa na Mfuko wa Dunia wa Mazingira (Global Environmental Facility – GEF). Katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, jumla ya **Shilingi 2,586,276,000.00** ziliidhinishwa kwa ajili ya utekelezaji wa kazi mbalimbali. Hadi Aprili 2026, jumla ya **Shilingi 1,324,079,000.00** zimetolewa ambazo ni sawa na asilimia 51.2 ya fedha iliyoidhinishwa. Baadhi ya kazi zilizofanyika ni

pamoja na kuwezesha mafunzo ya uchunguzi wa kisayansi (forensic investigation) kwa maafisa 34 (28 wa kiume na Sita (6) wa kike) kutoka Kikosi Kazi Taifa Dhidi ya Ujangili (NTAP), Idara ya Wanyamapori, Kanda 10 za Ki-Ikolojia za Kuratibu Doria (TCGS) na Jeshi la Uhifadhi wa Wanyamapori na Mimitu; Kuwezesha doria tatu (3) za ushirikiano (concurrent operations) kati ya Tanzania na Zambia katika mpaka wa Tunduma – Nakonde, na doria mbili kati ya Tanzania na Kenya katika eneo la mpaka kwenye mifumo ikolojia ya Serengeti – Mara pamoja na Tsavo – Mkomazi.

236. *Mheshimiwa Spika*, mradi pia umewezesha mafunzo ya matumizi ya mifumo ya kubadilishana taarifa za uhalifu (Wildlife Trade Information System -WiTIS) na EAC-TWIX kwa maafisa wa Wizara na Kanda 10 za kiikolojia za kuratibu doria (TCGS) na kuwaunganisha na maafisa wengine kutoka Kenya, Uganda, Rwanda, Burundi na DRC ili kubadilishana taarifa kupitia mitandao husika. Aidha, mradi umewezesha mafunzo kwa maafisa 81 (74 wa kiume na saba (7) wa kike) kutoka Idara ya Wanyamapori na TCGs kuhusu usimamizi wa maeneo ya uhalifu ulipofanyika, uchambuzi wa uhalifu wa kimitandao pamoja na namna ya kuchukua sampuli kwa ajili ya uchunguzi wa kisayansi; Kuwezesha maandalizi ya Mpango wa Kanda wa Usimamizi wa Rasilimali (Resource Zone Management Plan) ya Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori ya Jamii -Ikungi; Kuwezesha mafunzo kwa Bodi ya Udhhamini ya Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori Chamwino ili kuwajengea uwezo kuhusu utekelezaji wa majukumu yao; na kuwezesha doria za ki-intelijensia katika Mfumo Ikolojia wa Katavi/Rukwa, Selous Kusini na Burigi Biharamulo.

(iv) Mradi wa Kujenga Uwezo wa Taasisi na Mafunzo ya Misitu na Ufugaji Nyuki (Capacity Building in Forestry and Beekeeping)

237. Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Mradi wa kujenga Uwezo wa Taasisi za Mafunzo ya Misitu na Ufugaji Nyuki uliidhinishiwa jumla ya **Shilingi 570,403,992.00** fedha za ndani. Hadi kufikia Aprili 2026, jumla ya **Shilingi 100,000,000.00** zimetolewa sawa na asilimia 17.53 kwa ajili kuanza ujenzi wa maabara ya kisayansi kwenye Chuo cha Mafunzo ya Ufugaji Nyuki Tabora. Aidha, ujenzi wa maabara hiyo umeanza na umefikia asilimia 20.

(v) Programu ya Kuwezesha Mnyororo wa Thamani wa Mazao ya Nyuki (Support to Beekeeping Value Chain Programme - BEVAC)

238. Mheshimiwa Spika, mradi huu unatekelezwa kwa ushirikiano kati ya Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Umoja wa Ulaya. Mradi unatekelezwa katika Mikoa ya Singida, Katavi, Tabora, Shinyanga na Kigoma kwa upande wa Tanzania Bara na Mkoa wa Pemba kwa upande wa Zanzibar. Hadi kufikia Aprili, 2026 jumla ya **Shilingi 1,842,401,666.00** zilizoidhinishwa zimepokelewa na kutumika sawa na asilimia 100 ya fedha iliyoidhinishwa. Shughuli zilizotekelezwa ni: kukamilisha ujenzi wa bweni la wasichana lenye uwezo wa kulaza wanafunzi 148 pamoja na ununuzi wa samani (vitanda, meza na viti) katika Chuo cha Mafunzo ya Ufugaji Nyuki, Tabora. Vilevile, mradi umewezesha ununuzi wa vifaa vya maabara awamu ya pili

kwa ajili ya Maabara ya Kitaifa ya Utafiti wa Nyuki - Njiro; kujenga vituo vitatu (3) vya kukusanyia asali katika Wilaya za Uyui na Urambo Mkoa wa Tabora pamoja na Itigi Mkoa wa Singida; kujenga uzio na kuweka matenki ya maji vituo tisa (9) vya kukusanyia asali katika wilaya za Ushetu, Sikonge, Kaliua, Urambo, Uyui, Itigi, Tanganyika, Nsimbo na Mlele; kugawa mizinga ya nyuki 2,755 kwa halmashauri za wilaya 15 za Tanzania Bara ambapo mradi unatekelezwa na mizinga ya nyuki 500 kwa Wilaya ya Chakechake, Mkoani, Wete na Micheweni- Pemba.

239. *Mheshimiwa Spika*, kwa upande mwingine, mradi umewezesha wakufunzi wawili (2) wa Chuo cha Mafunzo ya Ufugaji Nyuki, Tabora kushiriki mafunzo ya tiba ya nyuki (*Apitherapy*) yaliyotolewa na Taasisi ya *Apitherapy Consulting & Trading International Ltd* nchini Romania. Vilevile, mradi umewezesha mapitio ya mtaala wa Skuli ya Kilimo ya Chuo Kikuu cha Taifa Zanzibar na hivyo kujumuisha kozi ya msingi ya ufugaji nyuki kwenye Shahada ya Kilimo inayotolewa na Chuo hicho. Mradi umewezesha Taasisi ya Utafiti Zanzibar (ZALIRI) kufanya utafiti juu ya maadui na visumbufu vya nyuki; kuwezesha TAFORI kufanya utafiti kwa ajili ya kuandaa Itifaki Sanifu za Kuhifadhi Makoloni ya Nyuki Wasiouma nchini Tanzania; na kuandaa mwongozo wa utalii wa nyuki (*Apitourist's Guide Book*) unaoeleza maeneo ambayo utalii wa nyuki unaweza kufanyika nchini.

240. *Mheshimiwa Spika*, kwa lengo la kuwezesha wafugaji nyuki kuwa na maeneo rasmi ya kufugia nyuki, mradi umewezesha uanzishwaji wa hifadhi za nyuki 35 za

vijiji (hifadhi 28 kwa Tanzania Bara na 7 Pemba) zenye ukubwa wa hekta 94,960 zikijumuisha hekta 11,835 za uoto wa vichaka vya Itigi. Pia, mradi umewezesha uanzishwaji wa ukanda wa kufugia nyuki wenye ukubwa wa hekta 474,288.06 ndani ya Hifadhi ya Msitu Kigosi. Katika hatua nyingine, Mradi umewezesha mapitio ya Kanuni za Jumla za Ufugaji Nyuki za Mwaka 2005 pamoja na kuchapisha nakala ngumu 20,300 za miongozo inayohusu ufugaji nyuki.

241. *Mheshimiwa Spika*, kwa lengo la kuendelea kuwajengea uwezo wadau wa sekta binafsi wanaojishughulisha na sekta ya ufugaji nyuki, mradi umewezesha maandalizi ya mipango ya biashara kwa vituo tisa (9) vya kukusanyia asali vilivyopo Wilaya za Ushetu, Sikonge, Kaliua, Uyui, Itigi, Urambo, Tanganyika, Nsimbo na Mlele; kuwezesha makampuni matatu (3) kuanza taratibu za kupata alama ya ubora ya TBS; kuwezesha makampuni mawili (2) na vyama vya ushirika sita (6) kuanza mchakato wa kupata cheti cha uuzaji wa asali mahuluku (Organic Certificate) kinachotambulika katika masoko ya kimataifa; na viwanda sita (6) vya kuchakata asali kupata cheti cha uthibiti wa ubora wa chakula (HACCP). Vilevile, mradi umewezesha mafunzo kwa wafanyabiashara 30 kuhusu mbinu za utafutaji wa masoko ya asali kimataifa. Kwa upande mwingine, mradi umekamilisha ujenzi wa Kituo cha kuuzia mazao ya nyuki kilichopo Wilaya ya Wete-Pemba Kaskazini pamoja na kukarabati jengo la kituo cha kuchakata mazao ya nyuki cha SIDO-Singida pamoja na kununua mashine za kuchakata asali.

(vi) Mradi wa Usimamizi wa Mifumo ya Chakula, Matumizi Bora ya Ardhi na Urejeshaji wa Uoto wa Asili Tanzania (Food Systems, Land Use and Restoration in Tanzania's Landscapes – FOLUR)

242. *Mheshimiwa Spika*, mradi huu unatekelezwa kupitia ufadhili wa Mfuko wa Mazingira Duniani (Global Environmental Facility – GEF). Mradi una lengo la kukuza usimamizi jumuishi wa rasilimali za ardhi, maji na misitu nchini na unatekelezwa katika kongani ya Kilombero kwa upande wa Tanzania Bara na Kaskazini A na B kwa upande wa Zanzibar. Katika Mwaka wa Fedha 2025/2026 jumla ya **Shilingi 3,664,636,331.00** ziliidhinishwa kwa ajili ya kutekeleza shughuli za mradi. Hadi kufikia Aprili 2026, **Shilingi 2,269,282,506.92** zimetolewa na kutumika sawa na asilimia 62. Baadhi ya kazi zilizofanyika ni pamoja na kununua magari matatu (3) kwa ajili ya shughuli za mradi; kuandaa mipango ya urejeshaji na uongoaji wa maeneo yaliyoharibiwa ya misitu saba (7) ya Vijiji vya Rufulu (1), Udagaji (1), Ching'anda (1), Chisano (2), Mgugwe (1) and Merera (1) iliyoko katika Halmashauri ya Mlimba; Mipango ya urejeshaji saba (7) katika Misitu inayosimamiwa na Jamii ya Tumbatu – Jiongoe na Kinyasini pamoja na misitu inayosimamiwa na Serikali ambayo ni misitu ya Kiwengwa na Chaani na misitu ya mikoko iliyoko Mkokotoni, Bumbwini na Fungurefu – Zanzibar. Aidha, mradi umefanikiwa kutoa Hati za Kimila za umiliki wa Ardhi (CCRO) 485 na kuandaa mipango mitatu (3) ya matumizi ya ardhi katika vijiji vya Luvirikila, Isago na Mkangawalo vilivyoko Halmashauri ya Mlimba.

243. *Mheshimiwa Spika*, mradi huu umewezesha kukamilika kwa Mwongozo wa uzalishaji wa zao la mpunga pamoja na utoaji wa mafunzo ya mbinu bora na za kisasa za uzalishaji wa mpunga kwa Maafisa Ugani 21 kutoka Halmashauri za Mlimba na Maafisa Ugani 20 kutoka Zanzibar. Pia, mafunzo kama hayo, yametolewa kwa Wakulima Viongozi (Lead farmers) 46 kutoka Halmashauri ya Mlimba na 38 kutoka Wilaya ya Kaskazini A na B Zanzibar ikiwa ni pamoja na kuanzisha mashamba darasa matatu (3) ya zao la mpunga katika Halmashauri ya Mlimba na mawili (2) Zanzibar. Vilevile, Mradi umeanzisha na kuwezesha jukwaa la Wadau (Multisectoral Platform – MSP) lenye lengo la kuwaleta pamoja wadau wote wa usimamizi wa rasilimali jumuishi za maji, ardhi na misitu ili kujadili na kuimarisha uhifadhi katika Wilaya ya Kaskazini A na B Zanzibar.

(vii) Mradi wa Kusimamia Uhifadhi wa Misitu, Matumizi Bora Ardhi na Kuongeza Thamani ya Mazao ya Misitu (Forest, Land Use and Value Chain Development Tanzania – FORLAND)

244. *Mheshimiwa Spika*, Wizara kwa kushirikiana na Serikali ya Ufini inatekeleza Mradi wa Kusimamia Uhifadhi wa Misitu, Matumizi bora Ardhi na Kuongeza Thamani ya Mazao ya Misitu. Katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Jumla ya **Shilingi 4,001,200,000.00** ziliidhinishwa kwa ajili ya utekelezaji wa shughuli za mradi. Hadi kufikia Aprili, 2026 jumla ya **Shilingi 3,550,762,336.04** zimepokelewa na kutumika sawa na asilimia 89. Shughuli zilizotekelezwa ni pamoja na: ununuzi wa magari mawili (2) kwa ajili ya

shughuli za mradi; kuboresha mtambo wa kukaushia mbao uliopo katika Kituo cha Mafunzo ya Misitu na Viwanda vya Misitu (FWITC); kuanzisha mashamba ya miti ya mfano katika shule tano (5) katika Mkoa wa Njombe (*woodlots*) ambapo jumla ya miche ya miti 5,000 ilipandwa; kutoa elimu ya upandaji miti kwa wanafunzi 629 na walimu 15 katika Mkoa wa Iringa na Njombe; kuwezesha usimamizi wa mashamba ya mfano ya mbegu bora za miti yanayomilikiwa na jamii pamoja na kuvuna mbegu za aina ya *Pinus maximinoides* (kilo 300), *Tecunumanii* (kilo 25) na *Pinus Oocarpa* (kilo 5). Hatua hii inawezesha jamii kuwa na uhakika wa kupata mbegu bora za miti kutoka katika mashamba yao.

245. *Mheshimiwa Spika*, mradi umetoa mafunzo kuhusu masuala ya jinsia, watu wenye mahitaji maalum na ujumuishaji wa makundi mbalimbali ya jamii, mazingira na bioanuai, pamoja na mafunzo ya tathmini na ufuatiliaji kwa wafanyakazi wa ugani na washirika 200 wa utekelezaji wa mradi katika Halmashauri 19 kwenye Mikoa ya Njombe, Iringa, Ruvuma, Dodoma na Lindi. Aidha, jumla ya maafisa ugani 37 na wakufunzi wa FWITC walipata mafunzo ya usimamizi shirikishi wa kukabiliana na moto. Vilevile, kupitia mradi huu tani 30 za magogo ya mbao ya aina 10 za mbao zisizojulikana (*lesser-known timber*) kwa ajili ya kutengeneza bidhaa za mbao ili kupanua wigo wa matumizi ya mbao zaidi ya Mninga na Mkongo zimenunuliwa. Sambamba na hilo, mradi umewezesha ununuzi wa vifaa vya uvunaji wa mbegu za miti katika mashamba yenye jumla ya hekta 210 katika Mikoa ya Iringa, Njombe na Ruvuma; na kuwezesha mafunzo ya usimamizi wa rasilimali za misitu na mnyororo

wa thamani wa mazao hayo kwa maafisa misitu 20 kutoka katika Mikoa ya Njombe, Iringa, Ruvuma na Lindi. Pia, mradi umewezesha kufanyika kwa tathmini ya soko la *venia* ili kubaini changamoto na namna bora ambayo nchi inaweza kunufaika zaidi kupitia zao hilo.

(viii) Mradi wa Kujenga Uwezo na Kuimarisha Chuo Cha Taifa Cha Utalii (The National College of Tourism Capacity Building and Institutional Strengthening)

246. *Mheshimiwa Spika*, mradi huu unatekelezwa na Serikali kwa kutumia fedha za ndani. Katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, mradi uliidhinishiwa jumla ya **Shilingi 1,654,595,091.00** fedha za ndani kwa ajili ya ujenzi wa jengo la taaluma katika Kampasi ya Arusha. Hadi kufikia Aprili 2026, jumla ya **Shilingi 1,239,384,648.35** zimepokelewa na kutumika sawa na asilimia 75. Mradi huo kwa sasa umefikia asilimia 92 ya utekelezaji.

(ix) Miradi ya TANAPA

247. *Mheshimiwa Spika*, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Shirika limeendelea kutekeleza miradi mbalimbali kwa kutumia fedha za nje ambapo miradi iliyotekelezwa ni pamoja na Mradi wa Msaada wa Dharura wa Urejeshaji wa Bioanuai Tanzania; Mradi wa Maendeleo na Uhifadhi wa Mfumo wa Ikolojia wa Serengeti awamu ya kwanza na ya pili; na Mradi wa Uhifadhi wa Ikolojia ya Hifadhi za Taifa za Katavi, Mahale na Ushoroba wa Uunganishi. Miradi hii yote inafadhiliwa na Serikali ya Ujerumani kupitia benki ya

maendeleo ya KfW ambapo hadi kufikia Aprili, 2026 jumla ya **Shilingi 16,686,284,857.00** zilitumika sawa na asilimia 90 ya **Shilingi 18,489,000,000.00** zilizotengwa.

248. Mheshimiwa Spika, kupitia mradi wa msaada wa dharura wa urejeshaji wa bioanuai nchini Tanzania (ERB), shughuli mbalimbali zimefanyika ikiwa ni pamoja na ununuzi wa magari ya doria nane (8) ambayo kwa sasa yako bandarini pamoja na ununuzi wa ndege moja aina ya *Cessna 206* iliyowasili nchini mwezi Machi 2026. Aidha, mradi umewezesha kugharamia shughuli za doria za askari kwa kutumia magari na ndege, ikijumuisha ununuzi wa sare, mafuta ya magari na ndege, pamoja na matengenezo ya magari 79 (Serengeti 51 na Nyerere 28). Vilevile, mifumo mipya ya nishati imewekwa katika eneo la Seronera, ukarabati wa karakana moja (1), Ujenzi wa mifumo ya kukusanya na kuchakata taka ngumu, Hifadhi ya Taifa Serengeti, visima viwili (2) vya maji vimechimbwa katika vituo vya askari na kisima kipya cha mafuta kimejengwa katika Hifadhi ya Taifa Nyerere. Mradi pia umewezesha kuondolewa kwa mimea vamizi katika eneo la jumla ya hekta 3,055 na kusimikwa mitego ya mbung'o 2,000 katika Hifadhi ya Taifa Nyerere. Aidha, uwekaji wa mfumo wa mawasiliano ya redio katika Hifadhi ya Taifa Nyerere umefikia asilimia 95 ya utekelezaji. Kupitia mradi huu, wananchi 7,923 wamepata elimu ya uhifadhi, na vikundi 15 vya shughuli za kiuchumi katika Wilaya za Busega, Meatu na Itilima vimewezeshwa na kuendelezwa.

249. Mheshimiwa Spika, Mradi wa Maendeleo na Uhifadhi wa Mfumo wa Ikolojia wa Serengeti (SEDCP I) -

Awamu ya Kwanza umetekeleza Miradi ya ukarabati wa barabara za mchepuko yenye urefu wa kilomita 77 (Serengeti km 31 pamoja na box culvert 5, na Ngorongoro km 46) imekamilika na kukabidhiwa kwa TARURA na Halmashauri husika. Ukarabati mkubwa wa Kituo cha Taarifa kwa Wageni Seronera (SVIC) unaotekelezwa na Mkandarasi *DF Mistry* unaendelea na unatarajiwa umekamilika Aprili 2026. Jumla ya miradi ya kijamii 58 (SCIPs) inaendelea kutekelezwa katika wilaya za Serengeti na Ngorongoro. Miradi 15 iliyotekelezwa na Mkandarasi *DF Mistry* imekamilika na kukabidhiwa. Miradi 14 Serengeti na 11 Ngorongoro iliyotekelezwa na Mkandarasi Humphrey imekamilika na ipo katika kipindi cha matazamio (DLP) hadi Agosti 2026. Miradi 18 ya Ujirani Mwema chini ya Mkandarasi OSAKA ipo katika hatua za ukamilishaji. Aidha, utekelezaji wa miradi nane (8) ya mabwawa ya maji kwa matumizi ya binadamu na mifugo katika Wilaya za Serengeti na Ngorongoro unaendelea.

250. *Mheshimiwa Spika*, Mradi wa Maendeleo na Uhifadhi wa Mfumo wa Ikolojia ya Serengeti (SEDCP II): Mradi huu ulihusisha tafiti za topografia na hidrojia kwa ajili ya ujenzi wa Daraja la Kogatende pamoja na ukamilishaji wa usanifu na makisio ya gharama za utekelezaji. Aidha, ulijumuisha ukarabati wa Ofisi za Fort Ikoma, uchimbaji wa visima na uwekaji wa mifumo ya uvunaji wa maji ya mvua. Mchakato wa kupata wakandarasi wa miradi ya Daraja la Kogatende na Ofisi za Fort Ikoma umekamilika na taarifa kuwasilishwa TANAPA na KfW kwa hatua za idhini. Maandalizi ya awali ya miradi ya maji, ikiwemo tafiti na

nyaraka za zabuni, yamekamilika na kujumuishwa katika mpango wa manunuzi Awamu ya Pili.

251. *Mheshimiwa Spika,* Pia, mradi umefanikisha ukamilishaji wa mipango ya matumizi bora ya ardhi katika Vijiji 18 vya Wilaya za Bariadi, Tarime na Bunda. Jumla ya mawe ya mipaka 1,080 na mabango 300 yamewekwa pamoja na kuandaliwa na kukabidhi vyeti 3,014 vya haki za kimila za ardhi (CCROs). Aidha, vikundi 66 vya COCOBA vyenye wanachama 1,294 katika vijiji 33 vimeanzishwa na kupatiwa mafunzo ya ufugaji nyuki. Vilevile, mizinga ya nyuki 350 imenunuliwa na kugawiwa kwa vikundi vya COCOBA ili kuimarisha shughuli za kiuchumi za jamii.

252. *Mheshimiwa Spika,* Mradi wa Uhifadhi wa Ikolojia ya Hifadhi za Taifa za Katavi, Mahale, na Ushoroba wa Uunganishi (KAMACO): Kupitia mradi huu, mradi umefanikisha kununua magari matano (5) (Hifadhi ya Taifa Mahale - 2 na Hifadhi ya Taifa Katavi - 3), *engine boat* 3, ujenzi wa jengo la utawala na kuendelea kusaidia uzoeshaji wa sokwe na kuondoa mimea vamizi kwenye eneo lenye ukubwa wa ekari 218 katika Hifadhi ya Taifa Mahale; kuanza ujenzi wa nyumba 10 za watumishi katika Hifadhi ya Taifa Katavi; na madarasa 10, zahanati tatu (3) na nyumba za watumishi wanne (4) katika Wilaya ya Uvinza na Tanganyika. Vilevile, mradi umefanikiwa kununua vitendea kazi mbalimbali ikiwemo Mahema 18, kompyuta 17 na simu za kukusanyia taarifa 26.

253. *Mheshimiwa Spika,* kwa upande wa shughuli za kijamii mradi umeendelea kukamilisha mipango bora ya

matumizi ya ardhi katika Vijiji 23, kuanzisha na kusimamia vikundi 194 vya COCOBA, kusimika mabango 121 katika maeneo mbalimbali ya vijiji vya Lagosa, Ndele na Igalula ambayo yamefanyiwa mipango bora ya matumizi ya ardhi, kupeleka mafunzo VGS 50, kuweka vigingi 22 katika eneo la mpaka kati ya Hifadhi ya Taifa Katavi na Kijiji cha Kabage na kutoa hati miliki za kimila 2084 katika vijiji vya Sibwesa na Kaseganyama.

(x) Miradi ya TAWA

254. Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2025/2026, Mamlaka ilidhinishiwa kutumia kiasi cha **Shilingi 12,004,877,017.00** kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo ambapo kiasi cha **Shilingi 7,487,896,003.00** ni fedha za ndani na **Shilingi 4,516,981,014.00** fedha za nje. Hadi Kufikia Aprili 2026, jumla ya **Shilingi 6,563,178,511.89** zimepokelewa ambapo **Shilingi 1,217,248,255.41** ni fedha za nje na **Shilingi 5,345,930,256.48** ni fedha za ndani.

255. Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa miradi hiyo ni kama ifuatavyo: Ujenzi wa barabara yenye kilomita 20 kati ya kilomita 30 katika Pori la Akiba Mpanga Kipengere umekamilika; Ujenzi wa vizimba vinne (4) katika Wilaya za Bunda (1), Buchosa (2) na Sengerema (1) umekamilika; Uwekaji wa mageti madogo sita (6) ya kukusanya mapato katika Mapori Tengefu Mto wa Mbu na Ziwa Natron umekamilika; Ujenzi wa barabara yenye kilomita 35 kati ya kilomita 65 katika Pori la Akiba Wamimbiki umekamilika; Ujenzi wa barabara yenye Kilomita 11 kati ya Kilomita 30

katika Pori a Akiba Pande umekamilika; Ujenzi wa vivuko 68 kati ya vivuko 96 katika Pori la Akiba Selous-Kingupira umekamilika; na Upembuzi yakinifu kwa ajili ya ujenzi wa madaraja mawili (2) katika Pori la Akiba Selous umekamilika.

6.0 MPANGO NA BAJETI YA WIZARA KWA MWAKA WA FEDHA 2026/2027

256. *Mheshimiwa Spika*, Mpango na Bajeti ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027 umezingatia miongozo mbalimbali ikiwemo: Mwongozo wa Maandalizi ya Mpango na Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027; Dira ya Taifa ya Maendeleo ya 2050; Mpango wa Nne wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano (2026/2027 - 2030/2031); Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi ya Mwaka 2025; Sera na Sheria mbalimbali; Mpango Mkakati wa Wizara wa Mwaka 2026/2027 - 2030/2031; maagizo mbalimbali ya Viongozi Wakuu wa Serikali; Maoni na Ushauri wa Kamati za Kudumu za Bunge pamoja na Mikataba ya Kikanda na Kimataifa.

257. *Mheshimiwa Spika*, kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027, Wizara itatekeleza majukumu yake kwa kuzingatia maeneo ya vipaumbele kama ifuatavyo: -

- i. Kuimarisha utangazaji wa utalii ndani na nje ya nchi kwa kutumia mikakati mahsusi ya masoko (market-driven strategies), hususan katika masoko ya kimkakati na mapya ikiwemo Mashariki ya Mbali na Mashariki ya Kati;

- ii. Kuendeleza na kuboresha mazao ya utalii ya kimkakati ikijumuisha utalii wa meli, mikutano na matukio (MICE), fukwe, michezo, anga na tiba pamoja na kutambua na kusajili mazao mapya yatakayopanua wigo wa fursa za uwekezaji, ajira na mapato;
- iii. Kuimarisha miundombinu wezeshi katika maeneo ya utalii na hifadhi ikiwemo barabara, viwanja vya ndege, mawasiliano na huduma za kijamii;
- iv. Kuimarisha ulinzi, uhifadhi na matumizi endelevu ya rasilimali za wanyamapori, misitu, nyuki na malikale kwa kuimarisha ushiriki wa jamii, kupunguza migongano ya binadamu na wanyamapori, kukabiliana na ujangili na kuzuia uharibifu wa mazingira;
- v. Kuimarisha uzalishaji, uongezaji thamani na masoko ya mazao ya misitu na nyuki kwa kuzingatia usimamizi endelevu wa rasilimali, ili kuongeza mchango wa sekta katika uchumi wa Taifa, kukuza ajira na kipato cha jamii;
- vi. Kuimarisha matumizi ya teknolojia za kisasa katika usimamizi wa rasilimali, ulinzi, ufuatiliaji, ukusanyaji wa mapato, pamoja na utangazaji wa utalii;
- vii. Kufanya mapitio ya sera, sheria, kanuni na miongozo ili kuendana na mabadiliko ya kiuchumi,

kijamii na kiteknolojia, kuimarisha mazingira rafiki kwa uwekezaji;

- viii. Kuimarisha Utafiti, Ubunifu na Maendeleo ya Rasilimaliwatu kwa kuratibu masuala ya utafiti na ubunifu, kuimarisha taasisi za mafunzo na kujenga uwezo wa watumishi na wadau wa sekta kwa lengo la kuongeza utaalam, tija na uendelevu wa sekta ya maliasili na utalii; na
- ix. Kuboresha mazingira ya kazi, mifumo ya usimamizi wa utendaji na uwajibikaji ili kuongeza motisha kwa watumishi, ubora wa huduma kwa wananchi na thamani ya fedha za umma.

6.1 Ukusanyaji wa Maduhuli

258. *Mheshimiwa Spika*, katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Wizara inakadiria kukusanya maduhuli ya **Shilingi 1,486,502,065,176.69** kutoka kwenye Idara na Taasisi zake.

6.2 Matumizi ya Kawaida na Miradi ya Maendeleo

259. *Mheshimiwa Spika*, katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Wizara inakadiria kutumia jumla ya **Shilingi 334,345,870,000.00**. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 272,044,425,000.00** zitagharamia Matumizi ya Kawaida na **Shilingi 62,301,445,000.00** ni kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo. Fedha za Matumizi ya Kawaida zinajumuisha Mishahara **Shilingi 144,691,490,000.00** na Matumizi

Mengineyo **Shilingi 127,352,935,000.00**. Fedha za Miradi ya Maendeleo zinajumuisha **Shilingi 23,134,770,000.00** fedha za ndani na **Shilingi 39,166,675,000.00** fedha za nje.

260. Mheshimiwa Spika, fedha za Matumizi ya Kawaida **Shilingi 272,044,425,000.00** zinajumuisha **Shilingi 32,605,599,383.00** kwa ajili ya Wizara na **Shilingi 239,438,825,617.00** kwa ajili ya taasisi zilizo chini ya Wizara. Kati ya fedha za Wizara, **Shilingi 10,267,106,968.00** ni Mishahara na **Shilingi 22,338,492,415.00** ni Matumizi Mengineyo. Fedha za taasisi zinajumuisha **Shilingi 134,424,383,032.00** za Mishahara na **Shilingi 105,014,442,585.00** za Matumizi Mengineyo.

6.3 Kazi zitakazotekelezwa na Wizara na Taasisi zake

6.3.1 Sekta ya Wanyamapori

261. Mheshimiwa Spika, Sekta ya Wanyamapori ina jukumu la kuhifadhi, kusimamia, kutoa mafunzo pamoja na kufanya tafiti kuhusu rasilimali za wanyamapori ndani na nje ya maeneo yaliyohifadhiwa. Majukumu haya yanatekelezwa na Wizara kupitia Idara ya Wanyamapori na Taasisi za uhifadhi ambazo ni Shirika la Hifadhi za Taifa Tanzania (TANAPA), Mamlaka ya Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro (NCAA), Mamlaka ya Usimamizi wa Wanyamapori Tanzania (TAWA), Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Tanzania (TAWIRI), Mfuko wa Kuhifadhi Wanyamapori Tanzania

(TWPF), Chuo cha Usimamizi wa Wanyamapori Afrika - Mweka (CAWM), Taasisi ya Taaluma ya Wanyamapori - Pasiansi (PWTI) pamoja na Kituo cha Mafunzo ya Uhifadhi wa Maliasili kwa Jamii - Likuyu Sekamaganga (CBCTC).

6.3.1.1 Mikakati ya Utatuzi wa Migongano baina ya Binadamu na Wanyamapori

262. *Mheshimiwa Spika*, katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Wizara itaendelea kutekeleza Mkakati wa Kitaifa wa Kusimamia Utatuzi wa Migongano baina ya Binadamu na Wanyamapori wa Mwaka 2025/2026 - 2035/2036. Kazi zitakazotekelezwa na Wizara kupitia Taasisi zake ni pamoja na kujenga vituo 30 vya askari; kujenga vizimba 72 katika maeneo yenye changamoto ya mamba na viboko; na kuchimba mabwawa 30 kwenye maeneo ya hifadhi.

263. *Mheshimiwa Spika*, Wizara itaendelea kutumia teknolojia katika kukabiliana na wanyamapori wakali na waharibifu kwa kununua ndege nyuki 100, visukuma mawimbi 100 kwa ajili ya ufuatiliaji wa mienendo ya wanyamapori, mabomu baridi 50,000 na virushio 252, magari 11 ya doria na kukamilisha ununuzi wa helikopta mbili (2) kwa ajili ya kuimarisha ulinzi na udhibiti wa wanyamapori wakali na waharibifu.

264. *Mheshimiwa Spika*, Wizara itakamilisha ujenzi wa uzio wa umeme wenye urefu wa kilomita 53 katika Hifadhi ya Taifa Serengeti kutoka Tabora B hadi Mto Mara (km 38) na Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro (km 15) kutoka shamba la *Acacia Hills Limited* (Mang'ola juu) hadi kijiji cha

Makhoromba kitongoji cha Endawishi. Vilevile, Wizara itajenga uzio wa umeme wenye urefu wa kilomita 99 kutoka Kijiji cha Ming'ong'wa hadi Mto Guya Kijiji cha Ihusi (km 84) katika mpaka wa Pori la Akiba Maswa na kutoka Loduare kuelekea Mbulumbulu (km 15) katika mpaka wa Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro.

265. *Mheshimiwa Spika*, Wizara itaendelea kushirikisha jamii katika utatuzi wa migongano baina ya binadamu na wanyamapori kwa kuwajengea uwezo Askari Wanyamapori wa Vijiji (VGS) 500 katika Halmashauri za Wilaya 50; kutoa mafunzo ya Mfumo wa PAIS kwa Maafisa Ugani 612 wa Halmashauri za Wilaya 51; na kutoa elimu kuhusu mbinu rafiki za kudhibiti wanyamapori wakali na waharibifu kwa wananchi katika Halmashauri za Wilaya 112. Sambamba na hilo, Wizara itaendelea kulipa kifuta jasho na kifuta machozi kwa wananchi watakaoathirika na matukio ya wanyamapori wakali na waharibifu kwa mujibu wa Kanuni za Kifuta Jasho na Kifuta Machozi za mwaka 2011 na marejeo yake ya mwaka 2024.

266. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha utoaji wa huduma kwa wananchi na kuongeza uwajibikaji, Wizara itaanzisha Kituo cha Huduma kwa Wateja kitakachowezesha wananchi kuwasilisha kwa urahisi malalamiko, maoni, ushauri na taarifa mbalimbali zinazohusu huduma za sekta hii ikiwemo changamoto za wanyamapori wakali na waharibifu, shughuli za utalii, uhifadhi wa maliasili na malikale. Hatua hii inalenga kuimarisha mawasiliano kati ya Serikali na wananchi, kuongeza ufanisi katika utatuzi wa changamoto kwa wakati pamoja na kuwezesha utoaji wa

msaada wa haraka ili kulinda maisha ya wananchi, mali zao na kuendelea kujenga imani ya wananchi kwa Serikali yao. Aidha, kituo hicho kitakuwa dirisha muhimu la kupokea mrejesho wa wananchi na wadau kwa lengo la kuendelea kuboresha huduma na maendeleo ya utalii na uhifadhi.

6.3.1.2 Idara ya Wanyamapori

267. *Mheshimiwa Spika*, Idara ya Wanyamapori ina jukumu la kuratibu na kusimamia utekelezaji wa shughuli za uhifadhi wa rasilimali za wanyamapori nchini. Katika kuimarisha ulinzi na uhifadhi wa wanyamapori, Wizara kupitia Taasisi zake za Uhifadhi itaendelea kutekeleza Mkakati wa Kupambana na Ujangili wa Mwaka 2023 - 2033 kwa kufanya doria za Kanda za Kiikolojia (TCGs) na kuwezesha doria maalum za Kikosi Kazi cha Taifa Dhidi ya Ujangili (NTAP) zinazoongozwa na taarifa za kiintelijensia ili kuvunja mitandao ya ujangili. Aidha, Wizara itafanya mapitio ya Sheria ya Uhifadhi Wanyamapori Sura ya 283 na Kanuni zake kwa lengo la kuimarisha uhifadhi na matumizi endelevu ya rasilimali za wanyamapori.

268. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha ushiriki wa jamii katika uhifadhi, Wizara itaendelea kuwezesha uanzishaji wa Jumuiya nne (4) za Hifadhi za Wanyamapori (WMA) za MAWIMA (Uvinza), MANYARU (Kilolo), Kipamba (Mkalama), na JUHIZINA (Longido); na kufanya ufuatiliaji na tathmini ya uendeshaji wa shughuli za Jumuiya 10 za Hifadhi za Wanyamapori. Aidha, Wizara itaendelea kujenga uwezo kwa WMA mpya na zilizopo kwa kuziwezesha vitendea kazi ikiwemo pikipiki 15 kwa ajili ya kuimarisha ulinzi wa

wanyamapori. Vilevile, Wizara itaendelea kuandaa miongozo mbalimbali kwa ajili ya kutatua changamoto za usimamizi wa WMAs nchini.

269. *Mheshimiwa Spika*, kwa upande mwingine, Wizara itaendelea kutekeleza Mikataba ya Kikanda na Kimataifa (CBD, CITES, AEW, ETIS, MIKE, LATF, RAMSAR, SADC, CMS, EAC, AU) ambayo Tanzania imeridhia; kuandaa Mkutano wa 24 wa Jukwaa la Uhifadhi wa Wanyamapori Barani Afrika utakaofanyika nchini mwezi Novemba 2026 unaotarajiwa kuwa na washiriki zaidi ya 200 na kutekeleza programu ya ufuatiliaji wa uwindaji wa Chui na Simba ikiwa ni utekelezaji wa Mikataba wa CITES. Aidha, Wizara itatoa elimu ya uhifadhi na mbinu rafiki za kukabiliana na matukio ya wanyamapori wakali na waharibifu; kuadhimisha Siku ya Wanyamapori Duniani na Siku ya Askari wa Wanyamapori Duniani; kutatua migogoro ya mipaka kati ya maeneo ya hifadhi; na kukamilisha tathmini ya Mapori Tengefu 23 kwa lengo la kujiridhisha kama bado yana sifa za kiikolojia na kuendelea kuwa na hadhi hiyo.

6.3.1.3 Mfuko wa Kuhifadhi Wanyamapori Tanzania – TWPF

270. *Mheshimiwa Spika*, katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Mfuko utaendelea kuwezesha utekelezaji wa Mkakati wa Kitaifa wa Migongano Baina ya Binadamu na Wanyamapori (2025/2026 - 2035/2036) kwa kuziwezesha Taasisi za TANAPA, TAWA, NCAA na TAWIRI kujenga vizimba (30); kuchimba mabwawa (5); kujenga vituo (10) vya askari; kununua vitendea kazi mbalimbali ikiwemo

visukuma mawimbi (40), ndege nyuki (50), mabomu baridi (35,000) na virushio (200) vya mabomu baridi. Aidha, Mfuko utawezesha fedha kwa ajili ya mafunzo kwa Askari Wanyamapori wa Vijiji (VGS) 100 kutoka Halmashauri za Wilaya 10 kwa ajili ya kuimarisha udhibiti wa wanyamapori wakali na waharibifu; na mafunzo ya Mfumo wa PAIS kwa Maafisa Ugani 612 wa Halmashauri za Wilaya 51 kwa ajili ya kuwajengea uwezo katika ukusanyaji na uwasilishaji wa taarifa za matukio ya wanyamapori wakali na waharibifu. Vilevile, Mfuko utanunua pikipiki (43) za Maafisa Wanyamapori wa Wilaya ili kuimarisha udhibiti wa wanyamapori wakali na waharibifu.

271. *Mheshimiwa Spika*, sambamba na hilo, Mfuko utawezesha fedha za ujenzi wa uzio wa umeme wenye urefu wa kilomita 99 kutoka Kijiji cha Ming'ong'wa hadi Mto Guya Kijiji cha Ihusi (km 84) katika mpaka wa Pori la Akiba Maswa na kutoka Loduare kuelekea Mbulumbulu (km 15) katika mpaka wa Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro. Vilevile, Mfuko utawezesha tafiti za kimkakati za utatuzi wa migongano baina ya binadamu na wanyamapori pamoja na Miradi inayoendelea ya Ujenzi wa Jengo la Makao Makuu ya Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Tanzania (TAWIRI); Ujenzi wa Mradi wa Bweni la wanafunzi katika Taasisi ya Taaluma ya Wanyamapori, Pasiansi; Ujenzi wa Maktaba ya Chuo cha Usimamizi wa Wanyamapori Mweka; kukamilisha ujenzi wa nyumba mbili (2) za watumishi, ujenzi wa bweni na kukamilisha ukarabati wa bweni, darasa, bwalo na jengo la utawala katika Kituo cha Mafunzo ya Uhifadhi wa Maliasili kwa Jamii - Likuyu Sekamaganga. Hatua hizo zimelenga

kuimarisha uwezo wa taasisi husika kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi.

272. *Mheshimiwa Spika*, katika hatua nyingine, Mfuko utaendelea kuwezesha utekelezaji wa Mkakati wa Kitaifa wa Kupambana na Ujangili wa Mwaka (2023-2033). Katika kutekeleza mkakati huo, Wizara itaendelea kufanya doria za kuzuia na kupambana na ujangili na biashara haramu ya nyara na mazao ya misitu, kukusanya taarifa za intelijensia kuhusu wahalifu na mitandao yao, kuimarisha usimamizi na uendeshaji wa kesi za makosa ya wanyamapori na misitu na kuimarisha ushirikiano wa kikanda na kimataifa katika kukabiliana na ujangili na biashara haramu ya nyara zinazovuka mipaka ya nchi. Vilevile, Mfuko utawezesha uanzishaji wa Jumuiya za Hifadhi za Wanyamapori (WMAs); uratibu na usimamizi wa Mikataba ya Kikanda na Kimataifa ambayo Tanzania imeridhia; na uratibu wa Matumizi Endelevu ya Rasilimali za Wanyamapori. Kazi nyingine zitakazowezeshwa ni pamoja na kutoa elimu ya uhifadhi kupitia matukio ya Kitaifa na Kimataifa nchini; utatuzi wa migogoro ya mipaka baina ya vijiji na maeneo ya hifadhi; ufuatiliaji wa utekelezaji wa masuala ya Kiseru, Sheria na Miongozo mbalimbali ya Serikali kuhusu rasilimali za wanyamapori nchini; na kuandaa Mkakati wa Ustahimilivu wa Mfuko Kifedha.

6.3.1.4 Shirika la Hifadhi za Taifa Tanzania – TANAPA

273. *Mheshimiwa Spika*, Shirika lina jukumu la kulinda na kuhifadhi wanyamapori, mimea, na mifumo ya ikolojia

katika Hifadhi za Taifa ili kuhakikisha uhifadhi endelevu; usimamizi na uendelezaji wa utalii endelevu kwa kusimamia na kukuza shughuli za utalii na malikale kwa kuzingatia ubora wa huduma, usalama wa wageni na uhifadhi wa mazingira.

274. *Mheshimiwa Spika*, Shirika litaendelea kuimarisha ulinzi wa rasilimali za wanyamapori na mifumo ya ikolojia katika hifadhi za Taifa kwa kufanya jumla ya doria 51,058. Aidha, Shirika litaimarisha ulinzi wa faru kwa kuweka alama kwa faru 73 katika Hifadhi za Taifa Serengeti (53) na Mkomazi (20); na kuendelea na ukarabati wa uzio wa faru katika Hifadhi ya Taifa Mkomazi pamoja na uwekaji wa mifumo ya kisasa ya ulinzi na ufuatiliaji wa ikolojia katika Hifadhi za Taifa Serengeti na Mkomazi. Vilevile, Shirika litapanua uzio wa boma la faru katika Hifadhi za Taifa za Mkomazi na kujenga uzio mpya wa boma la faru katika Hifadhi ya Taifa Burigi-Chato. Sambamba na hilo, Shirika litakamilisha ununuzi wa helikopta moja (1) na ndege nyuki 20 kwa ajili ya kuongeza ufanisi katika shughuli za doria na ufuatiliaji wa mienendo ya wanyamapori wakali na waharibifu. Pia, Shirika litajenga chumba cha kuratibu mawasiliano (*control room*) na kufunga mfumo wa redio katika Hifadhi ya Taifa ya Ruaha kwa ajili ya kuboresha mawasiliano. Ili kuimarisha ulinzi na kudhibiti wanyamapori wakali na waharibifu, Shirika litakamilisha ujenzi wa vituo sita (6) vya askari katika wilaya za Mbarali, Kalambo, Bariadi, Bunda, Serengeti na Kilwa na kujenga vituo saba (7) katika hifadhi za Taifa Ibanda-Kyerwa (1), Mto Ugalla (2), Mikumi (1), Rumanyika-Karagwe (1), Ziwa Manyara (1) pamoja na Wilaya ya Karagwe (1).

275. *Mheshimiwa Spika*, katika kutatua migongano baina ya binadamu na wanyamapori wakali na waharibifu, Shirika litaendelea kuimarisha upatikanaji wa maji kwa wanyamapori ili kuwezesha wanyamapori kutumia muda mwingi ndani ya hifadhi kwa kuchimba mabwawa 20 katika hifadhi za Taifa Katavi (5), Nyerere (3), Mikumi (3), Serengeti (5), Saadani (1), Ruaha (1), na Mkomazi (2). Aidha, Shirika litachimba visima virefu saba (7) katika Hifadhi za Taifa Mkomazi (2), Tarangire (3) na Mto Ugalla (2). Vilevile, Shirika litaondoa mimea vamizi katika eneo lenye ukubwa wa hekta 4,889.17 ili kuongeza nyanda za malisho kwa wanyamapori katika Hifadhi za Taifa Kitulo (5), Rumanyika-Karagwe (25), Ziwa Manyara (720), Kisiwa cha Rubondo (101.17), Milima Udzungwa (33.9), Saadani (120), Katavi (60), Nyerere (2000), Mikumi (150), Arusha (283.3), Kilimanjaro (20), Gombe (5), Mto Ugalla (40), Burigi-Chato (60), Tarangire (25), Ibanda-Kyerwa (22.8), Saanane (18), Serengeti (100), Mkomazi (400) Milima ya Mahale (300) na Ruaha (400). Sambamba na hilo, Shirika litafunga visukuma mawimbi kwa tembo 20 viongozi wa makundi katika hifadhi za Taifa Mikumi (2), Ruaha (3), Mkomazi (2), Tarangire (2), Burigi-Chato (2), Serengeti (2), Mto Ugalla (2), Nyerere (3) na Kilimanjaro (2) kwa ajili ya kufuatilia mienendo yao.

276. *Mheshimiwa Spika*, Shirika litajenga vizimba 21 vya kuzuia mamba katika wilaya za Bunda (3), Busega (3), Namtumbo (2), Liwale (1), Ulanga (1), Rufiji (1), Chato (2), Uvinza (2), Kyerwa (4), Morogoro (1) na Pangani (1). Vilevile, Shirika litaendelea kutoa elimu ya uhifadhi na mbinu za kukabiliana na wanyamapori kwa jamii zinazozunguka maeneo ya hifadhi ambapo jumla ya mikutano 4,500

inatarajia kufanyika. Pia, Shirika litawezesha mafunzo kwa askari wa vijiji (VGS) 100 ikiwa ni pamoja na ununuzi wa vifaa kwa ajili ya kutekeleza mbinu za kukabiliana na wanyamapori wakali na waharibifu. Halikadhalika, Shirika litanunua mabomu baridi 5,000 kwa ajili ya kudhibiti wanyamapori wakali na waharibifu.

277. *Mheshimiwa Spika*, katika kuendelea kuimarisha ushiriki wa jamii katika uhifadhi, Shirika litaendelea kutekeleza sera ya ujirani mwema kwa kutoa elimu ya uhifadhi, kuanzisha na kutekeleza mahitaji ya huduma za kijamii kwa wananchi wanaoishi pembezoni mwa Hifadhi. Shirika litawezesha utekelezaji wa miradi ya ujirani mwema inayoanzishwa na jamii ambayo ni pamoja na ujenzi wa bwawa la samaki Mpanda; ujenzi wa bwawa la kunyweshea mifugo katika wilaya ya Kondo; vizimba vinne (4) vya samaki katika wilaya ya Nyamagana (1) na Chato (3); ujenzi wa zahanati katika wilaya ya Kigoma na ukamilishaji wa zahanati tatu (3) katika wilaya za Karagwe, Bunda na Tarime; ujenzi wa choo cha matundu mawili (2) katika zahanati ya Arumeru; nyumba za madaktari 2 katika wilaya za Karatu na Bunda; ujenzi wa mabweni katika shule za sekondari tatu (3) wilaya za Chunya, Kyerwa na Namtumbo; ujenzi wa vyoo vyenye matundu 28 katika shule za msingi tatu (3) wilaya za Rungwe (8), Karatu (12) na Simanjiro (8); kufunga mfumo wa gesi ya kupikia katika shule saba (7) za sekondari katika wilaya za Siha (1), Moshi (3), Longido (1) na Rombo (1).

278. *Mheshimiwa Spika*, vilevile, Shirika litajenga madarasa tisa (9) katika wilaya za Kyerwa (2), Tarime (2),

Kilosa (2) na Handeni (3); nyumba mbili (2) za walimu katika wilaya za Simanjiro na Babati; ofisi mbili (2) za vijiji katika Wilaya za Simanjiro na Kilombero; uzio wa shule ya sekondari katika Wilaya ya Same; na kituo cha Polisi katika Wilaya ya Uvinza na kukamilisha ujenzi wa jengo la kutengenezea dawa katika Wilaya ya Mpanda. Pia, Shirika litakarabati madarasa mawili (2) Wilaya ya Hai; kutoa madawati 400 kwa shule nne (4) za sekondari katika wilaya za Kaliua (2) na Urambo (2) pamoja na kuchimba kisima kirefu cha maji katika Wilaya ya Mkinga.

279. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha huduma za utalii, Shirika litaendelea kuboresha miundombinu ya utalii ili kuongeza ubora wa huduma kwa watalii na kuvutia wageni zaidi. Kazi zitakazotekelezwa ni pamoja na ujenzi wa barabara mpya za utalii zenye urefu wa kilomita 252 katika Hifadhi ya Taifa Nyerere (200), Ibanda-Kyerwa (37) na Mto Ugalla (15). Vilevile, Shirika litafanya ukarabati wa barabara za utalii zenye urefu wa kilomita 4,301 katika Hifadhi za Taifa Nyerere (200), Milima ya Udzungwa (42), Arusha (20), Kilimanjaro (24), Ziwa Manyara (249), Mkomazi (60), Tarangire (200), Katavi (473), Kitulo (20), Ruaha (310), Burigi-Chato (2,000), Ibanda-Kyerwa (51), Milima ya Mahale (5), Rubondo (20), Serengeti (517) na Mto Ugalla (110).

280. *Mheshimiwa Spika*, Shirika litaboresha miundombinu ya utalii kwa kujenga barabara ya kilomita 6.69 ya tabaka gumu ili kuunganisha lango kuu la Hifadhi ya Taifa Tarangire na barabara ya lami eneo la Kibaoni. Ujenzi wa njia mpya za watalii zenye urefu wa kilomita 55 utafanyika katika Hifadhi za Taifa Milima ya Udzungwa (45)

na Mto Ugalla (10). Aidha, Shirika litafanya ukarabati wa njia za watalii zenye urefu wa kilomita 227 katika Hifadhi za Taifa Milima ya Udzungwa (70), Arusha (7), Kilimanjaro (51), Ziwa Manyara (35), Katavi (54) na Milima ya Gombe (10). Vilevile, Shirika litafanya ukarabati wa maeneo 10 ya kupumzikia wageni katika Hifadhi za Taifa Nyerere (4), Kilimanjaro (3) na Serengeti (3).

281. *Mheshimiwa Spika*, sambamba na hilo, Shirika litajenga nyumba mpya nne (4) za kupumzikia wageni katika Hifadhi za Taifa Arusha (1), Ibanda-Kyerwa (2), Kisiwa cha Rubondo (1) pamoja na ukarabati wa nyumba 36 za kupumzikia wageni katika hifadhi za Taifa Nyerere (2), Saadani (7), Gombe (3), Kisiwa cha Saanane (3), Kisiwa cha Rubondo (8) na Serengeti (14). Aidha, Shirika litajenga vyoo vipya 10 katika Hifadhi za Taifa Nyerere (1), Milima ya Udzungwa (1), Saadani (1), Arusha (1), Kilimanjaro (6) pamoja na ukarabati wa vyoo 19 katika Hifadhi ya Taifa Serengeti. Vilevile, Shirika litafanya ukarabati katika viwanja vya ndege 17 katika Hifadhi za Taifa Nyerere (4), Tarangire (2), Katavi (1), Milima ya Mahale (1), Kisiwa cha Rubondo (1), Serengeti (7) na Mto Ugalla (1).

282. *Mheshimiwa Spika*, katika kukuza utalii wa Malikale, Shirika litafanya usanifu na kutekeleza awamu ya kwanza ya ujenzi wa Kituo cha Makumbusho ya Mwl. Nyerere katika Eneo la Magomeni, Jijini Dar es Salaam na kufanya ukarabati wa vituo vya malikale ikiwemo Caravan Serai (Bagamoyo), Isimila (Iringa), Dr. Livingstone (Kigoma) na Fort Ikoma (Serengeti). Vilevile, Shirika litaendelea kutangaza fursa za uwekezaji katika maeneo 72 ya

uwekezaji kwenye hifadhi za Taifa Mikumi (2), Nyerere (42), Ruaha (21) na Saadani (7) kulingana na mpango wa ujumla wa hifadhi husika.

283. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha mifumo ya ukusanyaji mapato pamoja na kuboresha huduma kwa wageni, Shirika litaweka *malango janja* 15 katika Hifadhi za Taifa Serengeti (8), Manyara (1), Arusha (2), Mkomazi (2), Mikumi (1) na Tarangire (1); na kujenga malango mapya matatu (3) katika Hifadhi za Taifa Nyerere, Saadani na Rumanyika-Karagwe. Katika kuboresha huduma na kuimarisha mazingira ya utendaji kazi kwa watumishi, Shirika litakarabati nyumba 195 katika Hifadhi za Taifa Nyerere (75), Saadani (4), Kilimanjaro (10), Manyara (12), Mkomazi (14) Milima ya Gombe (23), Milima ya Mahale (18), Kisiwa cha Rubondo (39) na Ofisi (2) za Kanda ya Kaskazini (1) na Hifadhi ya Taifa Kisiwa cha Saanane (1).

284. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha mikakati ya kutangaza vivutio vilivyopo ndani ya hifadhi za Taifa pamoja na kukuza taswira ya nchi kama kitovu cha utalii duniani, Shirika litashiriki matukio ya Kimataifa ikiwemo *IFTM – Top Resa* (Paris), *My Tanzania Road Show – Southern Europe*, *ITB Berlin*, *WTM London*, *Qatar Travel Mart*, *FITUR – Spain*, *Outbound Travel Mart* (OTM India), Indaba Africa – Afrika ya Kusini pamoja na *Magical Kenya Travel Expo*. Aidha, Shirika litashiriki matukio ya kitaifa yakiwemo maonesho ya Sabasaba, Nanenane, Karibu KILIFAIR, Karibu Kusini, *Great Ruaha Marathon*, *Serengeti Marathon*, Mkutano wa IPU na Shangwe la Sikukuu na TANAPA. Matukio haya ya kitaifa na kimataifa yataendelea kutumika kama majukwaa muhimu ya

kutangaza vivutio vilivyopo pamoja na fursa za uwekezaji zinazopatikana katika Hifadhi za Taifa.

285. *Mheshimiwa Spika*, Shirika litaanzisha mradi wa kurusha matangazo ya moja kwa moja awamu ya kwanza katika Hifadhi ya Taifa Serengeti; kuendelea kutumia *TANAPA Go App* kwa ajili ya watalii kupata taarifa za vivutio vilivyopo hifadhini na namna ya mtalii kufika katika hifadhi. Taarifa hizo zinapatikana kwenye mfumo huo kupitia lugha Kiswahili, Kiingereza, Kijerumani, Kispaniola, Kichina na Kirusi; kuendelea kutumia mitandao ya kijamii; na vyombo vya habari vikiwemo Televisheni ya Taifa (TBC), ZBC, ITV, Pori TV, Global TV, Azam TV, Millard Ayo, Mwananchi, Channel 10, Clouds TV, Wasafi TV, Imani TV, Star TV na Safari channel. Vilevile, Shirika litaendelea kutumia Redio ya Taifa (TBC), Redio One, Clouds FM, Redio Free Afrika, Wasafi Redio, Abood Redio, Redio Kwizera, Redio Maria na Redio Imani ili kuhamasisha wananchi kutembelea Hifadhi za Taifa kwa wingi.

286. *Mheshimiwa Spika*, kuelekea mashindano ya mpira wa miguu Kombe la Mataifa ya Afrika (AFCON), Mkutano wa Umoja wa Mabunge Duniani (Inter Parliamentary Union - IPU) na Mashindano ya Ulimbwende "Miss World 2027", Shirika linaendelea na uboreshaji wa miundombinu ya utalii ndani ya hifadhi za Taifa kwa kuboresha barabara, viwanja vya ndege, maeneo ya kupumzikia wageni, njia za milimani pamoja na huduma za mtandao wa intaneti katika hifadhi za Taifa Serengeti, Kilimanjaro, Arusha, Ziwa Manyara, Tarangire, Mikumi, Saadani, Milima Udzungwa na Nyerere kwa lengo la

kurahisisha watalii kufika hifadhini, kuongeza uzoefu wa watalii na siku za kukaa hifadhini. Aidha, Shirika limepanga kuweka matangazo ya vivutio vya utalii kwa kuweka mabango katika Jiji la Dar es salaam, Arusha na Zanzibar. Vilevile, Shirika litatoa matangazo katika maeneo ya kimkakati hususan viwanja vya ndege vya Arusha, Dar es Salaam na Kilimanjaro, kumbi za mikutano za AICC na JNICC na viwanja vya mpira vya Arusha na Dar es Salaam. Halikadhalika, Shirika limepanga kufanya vipindi maalum kwenye vyombo vya habari na kutumia mitandao ya kijamii kutangaza vivutio vya utalii katika hifadhi za Taifa. Pia Shirika limepanga kufanya kampeni kidijitali za kutangaza vivutio vya hifadhi za Taifa, kutumia watu maarufu nchini kwa ajili ya kufanya matangazo yenye kuhamasisha watalii nchini na nje ya nchi kutembelea Hifadhi za Taifa.

287. *Mheshimiwa Spika*, sambamba na hilo, Shirika limejipanga kurusha matangazo ya moja kwa moja "Live streaming" kutokea Hifadhi ya Taifa Serengeti kwa kutumia gari maalum litakalokuwa linachukua matukio makubwa ya kuvutia ikiwamo tukio la uhamaji wa Nyumbu. Aidha, Shirika litaweka matangazo kwenye mabasi ya mwendo kasi na treni ya SGR. Vilevile, litashiriki maonesho na misafara ya watalii "road shows" za kimkakati kwenye nchi za Afrika zitakazo shiriki michezo ya AFCON kwa lengo la kutangaza nchi yetu kama "Destination Tanzania" kwa wageni wa AFCON na kuongeza mwamko wa kimataifa kuhusu vivutio vinavyopatikana nchini. Halikadhalika, Shirika kwa kushirikiana na wadau wa sekta binafsi limepanga kuongeza maeneo ya malazi yatakayoongeza idadi ya vitanda 714

ndani ya hifadhi hasa zilizo karibu na maeneo ambayo michezo ya AFCON inafanyika.

288. *Mheshimiwa Spika*, Shirika litawezesha mafunzo kwa watumishi 1,213 ambapo mafunzo ya muda mrefu yatatolewa kwa watumishi 63 na mafunzo ya muda mfupi kwa watumishi 234. Aidha, watumishi 400 wa ajira mpya watapatiwa mafunzo ya ulinzi kwa ajili ya kuwaandaa kufanya kazi kwenye Hifadhi za Taifa. Vilevile, watumishi 516 watapatiwa mafunzo ya uongozi ili kuwaongezea ujuzi na kuboresha utendaji kazi.

6.3.1.5 Mamlaka ya Usimamizi wa Wanyamapori Tanzania – TAWA

289. *Mheshimiwa Spika*, Mamlaka ina jukumu la kusimamia rasilimali za wanyamapori nje ya maeneo ya Hifadhi za Taifa na Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro ili kudhibiti ujangili, uvamizi wa maeneo yaliyohifadhiwa na biashara haramu ya nyara sambamba na kusimamia na kuendeleza utalii kwa manufaa ya jamii zinazozunguka maeneo ya hifadhi na Taifa kwa ujumla.

290. *Mheshimiwa Spika*, katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Mamlaka itaendelea kudhibiti ujangili na biashara haramu ya nyara kwa kufanya doria 19,228. Aidha, Mamlaka itanunua boti tatu (3) kwa ajili ya kuimarisha doria katika maeneo yenye maziwa, mito na ardhievu. Vilevile, Mamlaka itaendelea kuimarisha mwitikio wa haraka katika kudhibiti wanyamapori wakali na waharibifu kwa kununua magari nane (8), kujenga vituo 14 vya askari katika wilaya

za Madaba (1), Liwale (1), Kilwa (1), Chunya (1), Bariadi (1), Chalinze (1), Chunya (1), Longido (1), Ngorongoro (1), Ulanga (1), Nachingwea (1), Kisarawe (1), Simanjiro (1), na Kongwa (1); kujenga vizimba 15 vya kudhibiti mamba katika Halmashauri za wilaya za Bunda (3), Buchosa (2), Sengerema (2), Kilosa (2), Busega (2), Ukerewe (1), Lindi Vijijini (1), Nkasi (1) na Nyasa (1); kuchimba mabwawa nane (8) katika Mapori ya Akiba Rungwa (2), Lwafi (1), Ugalla (1), Ikorongo (1), Liparamba (1), Msanjesi (1) na Swagaswaga (1); na kununua mahema 500 ya doria, ndege nyuki (drones) 10 na visukuma mawimbi (*GPS Satellite Collars*) 10; mabomu baridi 5,000 na virushio vya mabomu baridi (*launchers*) 22.

291. *Mheshimiwa Spika*, sambamba na hilo, Mamlaka itaendelea kuwatumia Askari Wanyamapori wa Vijiji (VGS) 187 kutoka Wilaya 37 katika doria za mwitikio wa haraka na kuwezesha mafunzo kwa VGS 100. Aidha, Mamlaka itajenga uzio wa umeme wenye urefu wa kilomita 84 katika mpaka wa Pori la Akiba Maswa kutoka Kijiji cha Ming'ong'wa hadi Mto Guya Kijiji cha Ihusi utakaosaidia kudhibiti wanyamapori wasitoke nje ya hifadhi hususan tembo katika vijiji vinavyopakana na Pori hilo. Halikadhalika, elimu ya uhifadhi na namna bora ya kuepuka madhara ya wanyamapori wakali na waharibifu itaendelea kutolewa kwa wananchi katika Wilaya 59 zinazopakana na maeneo ya hifadhi na maeneo mengine yenye changamoto hiyo.

292. *Mheshimiwa Spika*, katika kuboresha miundombinu ya uhifadhi na utalii, Mamlaka itajenga barabara zenye urefu wa kilomita 184.7 katika Pori la Akiba

Rukwa (km 17), Hifadhi ya Wanyamapori Makuyuni (km 22), Pori la Akiba Swagaswaga (km 90) na Pori la Akiba Wami-Mbiki (km 55.7). Sambamba na hilo, Mamlaka itajenga gati dogo kwa ajili ya utalii katika Kisiwa cha Lundo; na kujenga lango moja (1) la utalii, eneo la kupumzikia wageni, kujenga eneo la kutazama wanyamapori (animal observation hide-out) na kambi moja (1) ya utalii katika Hifadhi ya Wanyamapori Makuyuni. Vilevile, Mamlaka itajenga bwawa la kuogelea na miundombinu ya michezo mbalimbali ikiwemo uwanja mdogo wa mpira wa miguu, uwanja wa tenisi, mpira wa wavu, mpira wa kikapu na kujenga eneo la michezo ya watoto katika Pori la Akiba Pande; kujenga kambi moja (1) ya utalii na eneo la kupumzikia wageni na kukarabati eneo la kupumzika wageni katika Pori la Akiba Wami-Mbiki; kujenga uzio wa ukuta wenye urefu wa kilomita 1.5 na njia ya waenda kwa miguu yenye urefu wa kilomita 1.2 katika Bustani ya Wanyamapori Tabora; na kukarabati hosteli katika Pori la Akiba Swagaswaga.

293. *Mheshimiwa Spika*, maboresho ya miundombinu yanayofanyika yanalenga kuiwezesha Mamlaka kunufaika na fursa za matukio makubwa yatakayofanyika nchini ikiwemo Mashindano ya Kombe la Mataifa ya Afrika (AFCON), Mkutano wa 153 wa Umoja wa Mabunge Duniani - IPU, *World Travel Awards - WTA*, Shindano la Mlimbwende wa Dunia na Mkutano wa 24 wa Jukwaa la Uhifadhi wa Wanyamapori Barani Afrika. Aidha, Mamlaka imeainisha maeneo manne (4) ya kimkakati kwa ajili ya kuhamasisha wageni watakaoshiriki kwenye matukio makubwa kutembelea kwenye vivutio hivyo. Maeneo hayo ni Hifadhi ya Wanyamapori Makuyuni, Mapori ya Akiba Pande na Wami-

Mbiki pamoja na Magofu ya Kunduchi. Vilevile, Mamlaka itaandaa vifurushi mahsusi vya safari za utalii; kutangaza fursa za uwekezaji kwa Sekta Binafsi kwa ajili ya kuwekeza katika miundombinu ya malazi yenye takriban vitanda 400 katika Hifadhi za Makuyuni (300), Pande (50) na Wami-Mbiki (50); kuendelea kurajamu (branding); na kutangaza vivutio vya utalii katika miji ambapo matukio hayo yatafanyika sambamba na kuanzisha mazao mapya ikiwemo utalii wa michezo katika maeneo ya hifadhi.

294. *Mheshimiwa Spika*, Mamlaka itashiriki katika maonesho ya Kitaifa, Kimataifa na Kikanda kwa lengo la kutangaza fursa za uwekezaji pamoja na utalii wa picha, uwindaji na utalii wa meli - *cruise ship tourism*. Miongoni mwa maonesho hayo ni *Abu Dhabi International Hunting & Equestrian Exhibition (ADIHEX, 2026)*, *Dallas Safari Club*, *Safari Club International - USA*, *ITB Berlin*, *FITUR – Spain*, Maonesho ya Biashara ya Kimataifa ya Dar es Salaam (Sabasaba) na Maonesho ya Siku ya Wakulima (Nanenane). Aidha, Mamlaka itaendelea kuandaa na kuhamasisha wananchi kushiriki katika matukio ya utalii wa ndani ikiwemo Funga Mwaka Kijanja na TAWA, *Nyamapori Choma Festival*, *Nyerere Day*, Siku ya Utalii Duniani, Siku ya Wanawake Duniani, Siku ya Maporomoko Duniani na Siku ya Wanyamapori Duniani.

295. *Mheshimiwa Spika*, katika kuepusha migogoro ya mipaka kati ya wananchi na maeneo ya hifadhi, Mamlaka itaweka alama za mipaka (maboya 80) katika Pori la Akiba Uwanda na kutengeneza barabara ya mpaka (mkuza) yenye urefu wa kilomita 172 katika Pori la Akiba Inyonga. Aidha,

Mamlaka itaendelea kushirikisha jamii katika shughuli za uhifadhi kwa kutoa vibali vya uvuvi kwa wananchi 24,500 katika Mapori ya Akiba Kilombero, Uwanda, Ugalla, Rukwa, Igombe na Luganzo pamoja na kutoa vibali vya ufugaji nyuki kwa wananchi 500 katika Mapori ya Akiba Ugalla na Moyowosi. Vilevile, Mamlaka itaongeza maeneo mapya sita (6) kwa ajili ya uwindaji wa wenyeji ambayo ni Ipembampazi, Kisarawe, Kimbanda, Tunduru/Nalika, Kisungule na Namawe-Magingo hivyo kuwa na jumla ya maeneo nane (8) ya uwindaji wa wenyeji. Ongezeko hili litaongeza wigo wa upatikanaji wa kitoweo kwa wananchi kupitia mabucha ya nyamapori. Sambamba na hilo, Mamlaka inaendelea kufanya tathmini ya maeneo mengine saba (7) kwa lengo la kubaini kama kiikolojia yanaweza kutumika kwa uwindaji wa wenyeji. Halikadhalika, Mamlaka inatarajia kurejesha takriban shilingi Bilioni 17.91 kwa wanufaika wa shughuli za utalii ikiwemo Halmashauri za Wilaya, vijiji na WMAs ambazo shughuli za utalii zinafanyika.

296. *Mheshimiwa Spika,* Mamlaka itaendelea kuboresha mazingira ya utendaji kazi kwa watumishi kwa kujenga vituo vya burudani na michezo (*indoor games*) katika Mapori ya Akiba Piti na Kilombero. Aidha, Mamlaka itanunua magari mawili (2); kuanza ujenzi wa jengo la Makao Makuu Jijini Dodoma; kuchimba visima sita (6) vya maji; na ununuzi wa samani za ofisi kwa ajili ya Mapori ya Akiba Kilombero, Rukwa, Ugalla, Inyonga na Magofu ya Kunduchi. Vilevile, Mamlaka itawezesha mafunzo ya muda mfupi kwa watumishi 577 na muda mrefu kwa watumishi 126 pamoja na watumishi kushiriki katika mashindano ya SHIMMUTA.

6.3.1.6 Mamlaka ya Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro – NCAA

297. *Mheshimiwa Spika*, Mamlaka ya Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro ina jukumu la kuendeleza uhifadhi wa maliasili na malikale; kuendeleza utalii na kutoa huduma kwa jamii. Aidha, Mamlaka inasimamia na kuendeleza maeneo ya urithi wa kiutamaduni ya mapango ya Amboni, Kimondo cha Mbozi, mabaki ya Engaruka Monduli-Arusha, maeneo ya historia ya zama za mawe Eyasi (Mumba Rock-Shelter) yaliyopo Wilayani Karatu pamoja na Pori la Akiba Pololeti.

298. *Mheshimiwa Spika*, katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Mamlaka itaendelea kuimarisha ulinzi na uhifadhi wa wanyamapori kwa kufanya doria za kawaida 4,200 na doria za pamoja 12 kwa kushirikiana na vyombo vingine vya ulinzi na usalama. Aidha, Ujenzi wa kituo kimoja (1) cha askari katika Eneo la Kakesio; ujenzi wa jiko la kisasa kwenye Kituo cha Mafunzo ya Kijeshi Mlele-Katavi; ukarabati wa vituo (2) vya askari maeneo ya Loduare na Zahanati ya Ngorongoro; na ukarabati wa vituo vitatu (3) vya uangalizi katika ukingo wa kreta. Kwa upande mwingine, Mamlaka itanunua visukuma mawimbi 15 na kufunga kwenye faru 15 ili kuendelea kuimarisha mienendo yao ndani ya Hifadhi. Kwa upande mwingine, Mamlaka itatoa elimu ya uhifadhi kwa jamii ndani na nje ya hifadhi kwa kufanya mikutano 54, kuandaa vipindi 10 kwa njia ya redio. Hatua hizi zitaimarisha ulinzi na uhifadhi wa wanyamapori na maliasili nyingine ndani ya hifadhi.

299. *Mheshimiwa Spika,* katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Mamlaka itatekeleza Mkakati wa Kitaifa wa Migongano Baina ya Binadamu na Wanyamapori wa Mwaka 2025/2026 - 2034/2035 kwa kufanya doria 720 za mwitikio, kujenga uzio wa umeme kutoka lango la Loduare kuelekea Mbulumbulu kilomita 15, vituo vitatu (3) vya askari katika wilaya za Manyoni, Kilosa na Morogoro vijijini, ndege nyuki 10, mabomu baridi 5,000, virushio vya mabomu baridi 30, magari matatu (3), Kununua na kufunga visukuma mawimbi 10, kuchimba mabwawa mawili (2), kujenga vizimba (11) vya kuzuia mamba na kiboko, kutoa mafunzo kwa VGS 100, kutoa elimu kwa wananchi katika Halmashauri za Wilaya nne (4) zinazozunguka eneo la Hifadhi kuhusu uhifadhi na mbinu rafiki za kudhibiti wanyamapori wakali na waharibifu, kuwezesha mafunzo ya urubani wa ndege nyuki kwa watumishi 7. Aidha, mamlaka itasafisha mpaka wenye urefu wa kilomita 200 na kuweka vigingi 150 kwa lengo la kuepusha migororo ya mipaka na changamoto ya mioto holela. Hatua hizi zinalenga kupunguza migongano ya binadamu na wanyamapori wakali na waharibifu.

300. *Mheshimiwa Spika,* Mamlaka itaendelea kuboresha nyanda za malisho kwa kuondoa mimea vamizi katika eneo lenye ukubwa wa hekta 1,200. Vilevile, Mamlaka itachoma hekta 8,000 kupitia moto mpango ili kuboresha nyanda za malisho katika maeneo hayo. Katika hatua nyingine, Mamlaka itazalisha jumla ya miche ya miti 100,000 itakayopandwa kwenye eneo la mamlaka na kuigawa kwa wadau mbalimbali na jamii zinazopakana na hifadhi kwa lengo la kuimarisha uoto wa asili. Utekelezaji wa hatua hizi

unalenga kuboresha maeneo ya malisho ya wanyamapori pamoja na mazingira kwa ujumla.

301. *Mheshimiwa Spika,* katika kutekeleza mapendekezo ya tathmini ya mpango wa matumizi bora ya ardhi katika Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro, Mamlaka itashiriki katika utekelezaji wa Mpango wa Makazi Mbadala kwa jamii inayoishi ndani ya hifadhi; kutengeneza mfumo wa kieletroniki kwa ajili ya kusajili na kuhifadhi taarifa za wakazi, makazi na mifugo; kutoa elimu kwa jamii kuhusu mapendekezo ya tathmini ya mpango wa matumizi bora ya ardhi; na kushirikiana na wadau mbalimbali katika kukamilisha afua za kuweka uwiano wa shughuli za kiahifadhi na kibinadamu.

302. *Mheshimiwa Spika,* Mamlaka itaendelea na jukumu la kutoa ufadhili wa ada, fedha za kujikimu na nauli kwa wanafunzi wanaotoka katika jamii inayoishi ndani ya hifadhi. Katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Mamlaka imetenga jumla ya Shilingi 937,482,160 kwa ajili ufadhili wa wanafunzi 978 katika ngazi ya sekondari, vyuo vya kati na vyuo vikuu. Sambamba na hilo, Mamlaka itaendelea na ugawaji wa unga na sukari kwa ajili ya uji katika shule 26 za msingi zilizopo ndani ya Hifadhi. Aidha, Mamlaka itawezesha utekelezaji wa miradi ya kijamii katika shule za sekondari ndani ya Hifadhi na maeneo yanayozunguka Hifadhi. Pamoja na hayo, Mamlaka itaendelea na utoaji wa huduma za afya kwa wakazi ndani ya Hifadhi katika zahanati ya Mamlaka. Vilevile, Mamlaka itawezesha mafunzo ya ufugaji nyuki, uongezaji thamani mazao ya nyuki pamoja na masoko kwa vikundi nane (8) vilivyopo ndani ya hifadhi na

vinavyozunguka hifadhi. Hatua hizi zinalenga kuimarisha mahusiano na ustawi wa jamii inayoishi ndani ya hifadhi.

303. *Mheshimiwa Spika,* katika kuboresha miundombinu ya utalii, Mamlaka itaendelea na ujenzi wa kilomita 29.5 za barabara ya Loduare hadi Golini kwa kiwango cha tabaka gumu la zege. Aidha, Mamlaka itafanya upembuzi yakinifu kwa ajili ya ufunguaji wa barabara ya Engaruka kupitia Kapenjiro hadi Empakaai yenye urefu wa kilomita 33; na barabara ya Endamagha kupitia Endulen hadi Ndotu yenye urefu wa kilomita 32. Vilevile, Mamlaka itafanya ukarabati wa mtandao wa barabara wenye urefu wa kilomita 368.5 na ukarabati wa viwanja viwili (2) vya ndege vya Ngorongoro na Ndotu. Kwa upande mwingine, Mamlaka itakarabati chanzo cha maji cha Lerai pamoja na uchimbaji wa visima 10 katika maeneo ya Nasera Rock, Garlus, Malambo, Ndorobo, Kiroma, Matiti, Masamburai, Ereko, Sendui na Laetoli. Hatua hizi zitaboresha usafiri na urahisi wa kufikia vivutio vya utalii ndani ya hifadhi na kuongeza mvuto kwa watalii.

304. *Mheshimiwa Spika,* katika kuboresha shughuli za utalii, Mamlaka itaongeza mazao mapya ya utalii yakiwemo kutembea kwenye madaraja ya kamba juu ya miti (Canopy Walking), kuteleza kwenye waya (Zip line), harusi hifadhini na kupanda mlima (hiking). Aidha, Mamlaka itaboresha njia za watembea kwa miguu katika Eneo la Eyasi kupitia Empakai hadi Nasera. Vilevile, Mamlaka itaanzisha matumizi ya teknolojia ya kuona vivutio kwenye uhalisia kupitia mfumo wa *Virtual Reality* na kutangaza kupitia mfumo wa mubashara (live streaming). Katika hatua nyingine, Mamlaka

itaainisha maeneo mapya ya kupumzikia watalii (*Picnic site*), utalii wa machweo (*Sundowner*) na maeneo ya kusimama kwa muda kwa wageni (*stop-Over*). Pia, Mamlaka itaendelea na mchakato wa ufukuaji wa nyayo za Laetoli pamoja na kutangaza fursa za uwekezaji katika mapango ya Amboni-Tanga kwa lengo la kuboresha maeneo ya mapumziko na maegesho ya magari. Sambamba na hilo, Mamlaka itajenga fensi ya kuzunguka Makumbusho ya Jiopaki ya Ngorongoro - Lengai kwa ajili ya kuimarisha ulinzi. Hatua hizi kwa pamoja zinalenga kuongeza idadi ya watalii na idadi ya siku za watalii kukaa ndani ya hifadhi.

305. *Mheshimiwa Spika,* Mamlaka itaendelea kutangaza vivutio vya utalii kupitia maonesho 20 ya utalii na uhifadhi ya ndani ya nchi (10) na nje ya nchi (10). Aidha, Mamlaka itashiriki misafara mitatu (3) ya utalii, kampeni tano (5) za ndani za kuhamasisha utalii wa ndani na kuandaa matukio matano (5) ya utalii. Vilevile, Mamlaka itaweka mabango 10 ya kidijitali katika maeneo ya Kiwanja cha ndege Arusha, Dodoma, Njia panda ya Uwanja wa Ndege - KIA, Himo, Namanga, Makuyuni, Morogoro, Zanzibar, Karatu na Mwanza. Aidha, katika kutumia fursa za Mashindano ya Kombe la Mataifa ya Afrika (AFCON, 2027), Mkutano wa 153 wa Umoja wa Mabunge Duniani (IPU), *World Travel Awards* (WTA), Shindano la 74 la Ulimbende Duniani. Mamlaka kwa kushirikiana na wadau, itajenga kambi za muda 30 zitakazo ongeza idadi ya vitanda 900 ndani ya Hifadhi; kuandaa vifurushi maalum vya utalii; kutoa mafunzo maalum ya huduma kwa wateja na ukarimu kwa watumishi; na kuhamasisha wadau kujenga maeneo ya burudani katika eneo la Karatu ili kuwawezesha wageni

watakaolala nje ya Hifadhi ya Ngorongoro kuangalia mashindano hayo kabla na baada ya kuingia hifadhini.

306. *Mheshimiwa Spika*, katika kulifanya Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro kuwa kivutio kikuu cha watalii wengi zaidi nchini Tanzania na barani Afrika (*Premium Safari Destination-PSD*), Mamlaka itaendelea kuimarisha matumizi ya mifumo ya kidijitali katika kutangaza vivutio vinavyopatikana ndani ya Hifadhi, kuboresha mifumo ya TEHAMA ili kuwawezesha wageni kutumia muda mfupi wakati wa kupata huduma; uundwaji wa mifumo ya kukusanya na kuhifadhi takwimu mbalimbali. Vilevile, Mamlaka itaendelea kutumia mitandao ya kijamii ikiwemo *Instagram, YouTube, TikTok, WhatsApp, Thread, na Facebook* kutangaza vivutio katika Eneo la Hifadhi. Katika hatua nyingine, Mamlaka itaweka mfumo wa kidijitali katika lango la Loduare kwa ajili ya kukusanya mrejesho wa watalii baada ya kupata huduma ndani ya hifadhi. Jitihada hizi zinalenga kuboresha utoaji wa huduma na kuongeza hadhi ya hifadhi kimataifa.

307. *Mheshimiwa Spika*, katika kuboresha mazingira ya utendaji kazi, Mamlaka itawezesha watumishi 35 kuhudhuria mafunzo ya muda mrefu na watumishi 260 kuhudhuria mafunzo ya muda mfupi. Aidha, Mamlaka itaendelea kuwapa mafunzo ya ulinzi wa rasilimali za wanyamapori na utalii maafisa na askari kwa lengo la kuwajengea uwezo na kuimarisha utendaji kazi pamoja na nidhamu.

6.3.1.7 Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Tanzania – TAWIRI

308. *Mheshimiwa Spika*, Taasisi ina jukumu la kufanya, kuratibu na kusimamia tafiti za wanyamapori nchini kwa lengo la kuishauri Serikali na wadau namna bora ya kusimamia na kuendesha shughuli za uhifadhi na utalii endelevu.

309. *Mheshimiwa Spika*, katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Taasisi itaendelea kufanya tafiti zitakazojikita katika kutatua changamoto za uhifadhi na maendeleo ya utalii, zikiwemo tafiti za kutatua migongano baina ya binadamu na wanyamapori wakali na waharibifu; matumizi ya teknolojia mbalimbali katika uhifadhi; afya za wanyamapori na mifumo ikolojia; nyuki na mazao yake; mahusiano ya viumbe na ikolojia zao; uhifadhi wa bioanuwai; matumizi ya mimea vamizi kama nishati safi na urejeshwaji wa spishi za wanyamapori zilizotoweka katika mifumo ikolojia mbalimbali. Aidha, Taasisi itafanya sensa ya wanyamapori jamii ya Kanivora kwenye mifumo ikolojia nchini pamoja na kuendelea kufanya ufuatiliaji wa mienendo ya wanyamapori. Vilevile, Taasisi itaendelea kusimamia na kuratibu watafiti waliosajiliwa na wapya ikiwemo ufuatiliaji wa miradi iliyopitishwa pamoja na kupokea maombi mapya.

310. *Mheshimiwa Spika*, katika kuhakikisha tafiti zinazofanyika zinaleta tija katika uhifadhi na utalii nchini, Taasisi itafanya tathmini ya ufanisi wa mbinu na teknolojia mbalimbali zinazotumika zikiwemo; matumizi ya vizimba vya kudhibiti mamba na viboko; matumizi ya ndege nyuki;

matumizi ya mabomu baridi; na matumizi ya mabwawa ya maji na uzio wa umeme. Aidha, Taasisi itaendelea kubuni teknolojia mpya; kufanya tathmini ya maeneo ya kipaumbele kwa ajili ya uzio wa umeme; tathmini ya mahitaji na idadi ya mabwawa nchini na utambuzi wa visababishi na mbinu mahsusi za kukabiliana na wanyamapori wakali na waharibifu kikanda.

311. *Mheshimiwa Spika*, sambamba na tafiti katika kupunguza kadhia ya wanyamapori wakali na waharibifu, Taasisi itajenga vizimba 15 katika maeneo mbalimbali yenye changamoto za mamba na viboko; ununuzi na uvalishaji wa visukuma mawimbi (*GPS Satellite Collars*) 10 kwa ajili ya kufuatilia mienendo ya wanyamapori viongozi wa makundi pamoja na makundi ya tembo yaliyo nje ya maeneo ya hifadhi kwa muda mrefu; na kufanya tafiti mbili (2) za kimkakati za ubunifu wa mbinu mpya kwa ajili ya utatuzi wa migongano baina ya binadamu na wanyamapori wakali na waharibifu. Aidha, Taasisi itaendeleza na kufuatilia mienendo ya makundi ya wanyamapori waliovalishwa visukuma mawimbi nchini.

312. *Mheshimiwa Spika*, pamoja na kufanya tafiti, Taasisi ina jukumu la kusambaza matokeo ya utafiti kwa watumiaji. Katika kufanikisha hilo, Taasisi itasambaza matokeo ya tafiti kwa Mamlaka za Uhifadhi, wadau wa uhifadhi na utalii kwa njia mbalimbali ikiwemo majarida ya kisayansi, vipindi vya redio na televisheni, pamoja na kutoa elimu kwa wananchi kuhusu uhifadhi na mbinu za kukabiliana na wanyamapori wakali na waharibifu.

313. *Mheshimiwa Spika*, Taasisi itaendelea kuboresha mazingira ya utendaji kazi kwa watumishi na kutoa huduma bora kwa wadau kwa kuendelea na Mradi wa Ujenzi wa Jengo la Ofisi za Makao Makuu ambao unajumuisha ofisi za watafiti, maabara na kumbi za mikutano na jengo hilo litakuwa na uwezo wa kutumiwa na jumla ya watu 950 kwa wakati mmoja litakapokamilika. Aidha, Taasisi itakarabati majengo katika Kituo cha Utafiti Serengeti yakiwemo ofisi, maktaba, maabara, *hostel* ya wanafunzi na nyumba ya kulala watafiti (rest house). Vilevile, Taasisi itaendelea kuwapa watumishi stahiki zao, kuwajengea uwezo wa kutekeleza majukumu yao ikiwemo ununuzi wa gari moja (1), vifaa vya maabara na samani za ofisi kwa ajili ya watumishi wapya vituoni na Makao Makuu, kupandisha vyeo watumishi 28, kuwapatia mafunzo ya muda mrefu watumishi 20 na mafunzo ya muda mfupi kwa watumishi 45. Sambamba na hilo, Taasisi itaendelea kuimarisha matumizi ya TEHAMA katika utendaji kazi kwa lengo la kuongeza ufanisi.

6.3.1.8 Chuo cha Usimamizi wa Wanyamapori Mweka - CAWM

314. *Mheshimiwa Spika*, Chuo kina jukumu la kutoa mafunzo kuanzia Cheti cha Msingi, Cheti cha Ufundi, Stashahada, Shahada ya kwanza na Shahada ya Uzamili. Aidha, Chuo kina jukumu la kufanya tafiti na kutoa huduma za ushauri wa kitaalam na ugani katika nyanja za usimamizi wa wanyamapori na utalii.

315. *Mheshimiwa Spika*, katika kutekeleza jukumu la utoaji mafunzo, Chuo kitadahili wanafunzi wapatao 1,498 katika fani za Usimamizi wa Wanyamapori na Utalii; Usimamizi wa Mazingira na Udhhibiti wa Taka pamoja na Usimamizi wa Maliasili. Kozi hizo zitatolewa katika ngazi ya Cheti cha Msingi hadi Shahada ya Uzamili. Aidha, Chuo kitatoa mafunzo ya muda mfupi kwa wadau mbalimbali kutoka ndani na nje ya nchi katika Nyanja za Usimamizi wa Wanyamapori, Usimamizi wa Utalii, na Usimamizi wa Mazingira na Maliasili. Sambamba na hilo, Chuo kitatoa mafunzo ya udereva kwa wanafunzi wanaosoma kozi za muda mfupi na mrefu katika fani za utalii ili kuongeza sifa za kuajiriwa na kujajiri wanapohitimu masomo yao. Vilevile, Chuo kitaendesha mafunzo ya muda mfupi kwa wapagazi na waongoza utalii wa mlima ili kuwapa stadi stahiki za kuhudumia wageni hususan kwa wageni watakaoshiriki mashindano ya AFCON 2027.

316. *Mheshimiwa Spika*, katika kuboresha utoaji wa mafunzo na kuchangia utatuzi wa changamoto zinazokabili Sekta za Wanyamapori na Utalii nchini, Chuo kitaendelea kufanya tafiti tano (5) katika nyanja za bioanuwai, uhifadhi wa mazingira, uhifadhi wa wanyamapori, magonjwa ya wanyamapori, usimamizi wa utalii pamoja na migongano baina ya wanyamapori na binadamu. Aidha, Chuo kitaendelea kutekeleza jukumu la kutoa huduma za ushauri wa kitaalam na ugani kwa wadau mbalimbali.

317. *Mheshimiwa Spika*, katika kuboresha mazingira ya utendaji kazi na kujifunzia kwa watumishi na wanafunzi, Chuo kitajenga Maktaba yenye uwezo wa kuchukua

wanafunzi 1,000, kujenga chumba kimoja (1) cha mihadhara, kununua gari moja (1) kwa ajili ya mafunzo kwa vitendo pamoja na kujenga ghala moja (1) la silaha na uzio wa ukuta katika Kampasi ya Chuo. Aidha, Chuo kimepanga kuendeleza eneo la Kihesa Kilolo lililopo katika Manispaa ya Iringa kwa kujenga miundombinu ya mafunzo ili kuwezesha kuanza kutoa mafunzo ya muda mfupi katika nyanja ya Usimamizi wa Utalii, hatua itakayowezesha kutoa fursa ya ajira kwa vijana wa mikoa ya nyanda za juu kusini. Vilevile, Chuo kitakarabati mabweni matano (5), vyumba nane (8) vya madarasa, nyumba tano (5) za watumishi, ofisi nane (8) na kujenga njia za ndani zenye urefu wa kilomita 0.5 katika Kampasi ya Mweka. Pia, Chuo kitanunua na kufunga vifaa vya TEHAMA, mahema 100 kwa ajili ya mafunzo kwa vitendo kwa wanafunzi na seti 100 za vifaa vya maabara.

318. *Mheshimiwa Spika*, katika hatua nyingine, Chuo kitafanya mapitio ya programu zake za mafunzo katika nyanja za usimamizi wa wanyamapori na usimamizi wa utalii ili ziendane na mahitaji ya sasa ya soko la ajira na kuchangia kutatua changamoto za Sekta za Wanyamapori na Utalii nchini. Vilevile Chuo kitafanya mapitio ya muundo ili uendane na mahitaji ya sasa ya uendeshaji.

319. *Mheshimiwa Spika*, ili kuwajengea watumishi uwezo wa kufanya kazi kwa weledi na kuongeza tija, Chuo kitawawezesha watumishi 32 kuhudhuria mafunzo ya muda mrefu na 50 ya muda mfupi na kuajiri watumishi wapya 15 ili kukidhi mahitaji ya utendaji na kuendelea kutoa stahiki kwa watumishi wa Chuo kwa mujibu wa Sheria, Kanuni, Taratibu na miongozo iliyopo.

6.3.1.9 Kituo cha Mafunzo ya Uhifadhi wa Maliasili kwa Jamii - Likuyu Sekamaganga (CBCTC)

320. *Mheshimiwa Spika,* Kituo cha Mafunzo ya Uhifadhi wa Maliasili kwa Jamii – Likuyu Sekamaganga kina jukumu la kuijengea jamii uwezo kwa njia ya mafunzo ili iweze kushiriki kikamilifu katika uhifadhi na matumizi endelevu ya rasilimali za maliasili. Kituo kinatoa mafunzo ya muda mfupi ya kozi za Uaskari Wanyamapori wa Vijiji (VGS), Askari wa Misitu wa Vijiji (VFG), Vikosi vya Ulinzi wa Fukwe pamoja na Viongozi na Wajumbe wa Kamati za Maliasili za Vijiji. Aidha, kituo kinatoa mafunzo ya muda mrefu ya kozi ya Utalii na Uongozaji Watalii kwa ngazi ya Astashahada ya Awali, Astashahada na Stashahada.

321. *Mheshimiwa Spika,* katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Kituo kitatoa mafunzo kwa wanafunzi 624. Kati yao wanafunzi 100 watapatiwa mafunzo ya muda mrefu ya Utalii na Uongozaji Watalii na wanafunzi 524 watapatiwa mafunzo ya muda mfupi ambapo 500 watapatiwa mafunzo ya Uaskari Wanyamapori wa Vjijiji (VGS) na wanafunzi 24 ambao ni Viongozi na Wajumbe wa Kamati za Maliasili za Vijiji watapatiwa mafunzo ya usimamizi shirikishi wa maliasili. Aidha, Kituo kitaendelea kushiriki katika maonesho na matukio mbalimbali kwa ajili ya kutangaza shughuli za kituo na kutoa elimu.

322. *Mheshimiwa Spika,* Kituo kitaendelea kuboresha miundombinu ya mafunzo kwa kukamilisha ujenzi wa nyumba mbili (2) za watumishi, kuanza ujenzi wa bweni

moja (1) la ghorofa lenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 300, kukamilisha ukarabati wa majengo ikiwemo bweni moja (1), darasa moja (1), bwalo na jengo la utawala. Aidha, kituo kitanunua vifaa vya mafunzo na malazi ikiwemo basi moja (1) lenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 40, kompyuta 35 na meza zake, madawati 80, vitanda (double decker) 32, magodoro 64, meza 32 na viti 64. Vilevile, Kituo kitafanya mapitio ya mitaala mitatu (3) ya kozi ya Utalii na Uongozaji Watalii.

323. *Mheshimiwa Spika*, ili kuwajengea watumishi uwezo wa kufanya kazi kwa weledi na kuongeza tija, Kituo kitawawezesha watumishi 10 kuhudhuria mafunzo ya muda mfupi na watumishi wawili (2) ya muda mrefu na kuendelea kutoa stahiki kwa watumishi wa kituo kwa mujibu wa Sheria, Kanuni, Taratibu na miongozo iliyopo.

6.3.1.10 Taasisi ya Taaluma ya Wanyamapori Pasiansi - PWTI

324. *Mheshimiwa Spika*, Taasisi ya Taaluma ya Wanyamapori Pasiansi ina jukumu la kutoa mafunzo ya Askari Wahifadhi wa Wanyamapori na Waongoza Wataliii katika ngazi ya Astashahada ya Awali, Astashahada na Stashahada. Vilevile, taasisi hutoa mafunzo ya muda mfupi kwa Askari Wanyamapori wa Vijiji (VGS), Askari wa Mimitu ya vijiji (VFG) na Vikosi vya Ulinzi wa Fukwe.

325. *Mheshimiwa Spika*, katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Taasisi inatarajia kudahili wanafunzi 681 wa kozi za muda mrefu na 200 wa kozi za muda mfupi. Taasisi

itaifanya mapitio ya mitaala yake ya kozi za muda mrefu na muda mfupi. Aidha, Taasisi itakamilisha ujenzi wa bwani lenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 400, kujenga vyumba vinne (4) vya madarasa, mfumo wa maji na umeme katika mabweni manne (4) ya kituo cha mafunzo kwa vitendo Matongo wilayani Bariadi na kukarabati vyumba vinne (4) vya madarasa. Vilevile, ili kuimarisha matumizi ya teknolojia katika utoaji mafunzo, Taasisi itanunua Ndege Nyuki tatu (3), Kamera-mtego (Camera traps-5), Viona mbali (15), Redio za mawasiliano (10), GPS (30) na mahema (30). Sambamba na hilo, Taasisi itanunua gari moja (1) aina ya KAMAZ kwa ajili ya mafunzo kwa vitendo. Sambamba na hilo, Taasisi itaendelea kusimamia kampuni ya ulinzi ya *Pasiansi Wildlife Security Company Limited* - PASCO ili kuongeza mapato. Halikadhalika, Taasisi itaendelea kuboresha mazingira ya utendaji kazi kwa kuwezesha watumishi wawili (2) kuendelea na mafunzo ya muda mrefu na watatu (3) mafunzo ya muda mfupi.

6.3.2 Sekta ya Misitu na Nyuki

326. *Mheshimiwa Spika*, Sekta ya Misitu na Nyuki ina jukumu la kusimamia uhifadhi na matumizi endelevu ya rasilimali za misitu na nyuki. Utekelezaji wa shughuli za sekta unasimamiwa na Sheria ya Misitu, Sura ya 323; Sheria ya Ufugaji Nyuki, Sura ya 224; Sheria ya Taasisi ya Utafiti wa Misitu Tanzania, Sura ya 270 (TAFORI); pamoja na kanuni na miongozo mbalimbali.

6.3.2.1 Mpango wa Kuendeleza Sekta ya Ufugaji Nyuki kwa Tanzania Iliyo Bora (Achia Shoka, Tundika Mzinga)

327. *Mheshimiwa Spika,* katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Wizara kupitia Mpango wa Kuendeleza Sekta ya Ufugaji Nyuki kwa Tanzania Iliyo Bora itawezesha mafunzo ya mbinu bora za ufugaji nyuki na uongezaji thamani ya mazao ya nyuki kwa vikundi 145 vyenye wafugaji nyuki 2,175 na mizinga 10,375 pamoja na mavazi ya kinga 430. Aidha, mafunzo kwa mafundi seremala 100 kuhusu utengenezaji wa mizinga ya kisasa na washonaji 10 wa mavazi ya kinga yatatolewa. Vilevile, jumla ya pikipiki 15 zitanunuliwa kwa ajili ya ufuatiliaji na ugani katika vikundi vya wafugaji nyuki. Pia, Mpango utawezesha ununuzi wa vifaa vya utafiti wa nyuki kwa ajili ya kuboresha shughuli za utafiti. Katika hatua nyingine, Wizara itawezesha ujenzi wa viwanda vitatu (3) vya kuchakata na kufungasha mazao ya nyuki katika wilaya za Njombe, Urambo na Chato pamoja na kusimika mitambo ya kuchakata mazao ya nyuki katika viwanda hivyo. Sambamba na hilo, Wizara itatenga maeneo maalum ya utafiti na uzalishaji wa makundi ya nyuki kwa ajili ya kugawa kwa wafugaji nyuki walio jirani na maeneo ya hifadhi.

6.3.2.2 Idara ya Misitu na Nyuki

328. *Mheshimiwa Spika,* Wizara itaendelea na utekelezaji wa Sera, Kanuni na Miongozo ya misitu na nyuki ikiwa ni pamoja na kuendelea kukamilisha tathmini ya Mkakati wa Utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Misitu na kuanza

tathmini ya Mkakati wa Utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Ufugaji Nyuki. Aidha, Wizara itaandaa Mwongozo wa Uthibitishaji wa Misitu, Mwongozo wa Kitaifa wa Ufuatiliaji wa Mazao ya Nyuki, Mwongozo wa Uwekezaji katika Sekta ya Misitu na kuidhinisha Mipango ya Usimamizi wa Misitu 70. Vilevile, Wizara itasimamia utekelezaji wa Mpango Kabambe wa Utafiti wa Misitu, Mpango Kabambe wa Utafiti wa Ufugaji Nyuki, Mkakati wa Ufugaji Nyuki na Uhifadhi wa Misitu ya Ukanda wa Miombo, Mkakati wa Uzalishaji wa Mbegu Bora za Miti na Urejesheaji Miti ya Ukanda wa Miombo na Mpango Kazi wa Usimamizi wa Mazao yasiyo Timbao.

329. *Mheshimiwa Spika*, katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Wizara itatoa mafunzo kwa wadau mbalimbali kuhusu mbinu za uongezaji thamani na uvunaji endelevu wa mazao ya misitu na fursa za huduma za ikolojia ikiwa ni pamoja na biashara ya Kaboni. Wizara itafanya mikutano miwili (2) na wadau wa Sekta za Misitu na Ufugaji Nyuki kujadili fursa zilizopo katika Sekta ya Misitu na Nyuki. Vilevile, Wizara itawezesha uanzishwaji wa Misitu ya hifadhi yenye ukubwa wa hekta 500,000; hifadhi za nyuki 10; na kanda nne (4) za ufugaji nyuki ndani ya hifadhi za misitu.

330. *Mheshimiwa Spika*, Sambamba na hilo, Wizara itafanya vikao vinne (4) vya kisheria kwa kila Kamati za Misitu na Ufugaji Nyuki ambazo ni Kamati ya Kitaifa ya Ushauri ya Ufugaji Nyuki (NABAC); Kamati ya Kitaifa ya Ushauri ya Misitu (NAFAC); Kamati ya Uendeshaji ya Mazao ya Misitu yaliyohandisiwa (EWP) na Kamati ya Kitaifa ya Ushauri wa Kilimo Misitu (NAAC). Vilevile, Wizara itaratibu maadhimisho ya Siku ya Kitaifa ya Upandaji Miti, Siku ya

Misitu Duniani na Siku ya Nyuki Duniani. Pia, Wizara itashiriki mikutano na matukio mbalimbali ya Kitaifa, Kikanda na Kimataifa yakiwemo Kampeni ya 27 YA KIJANI, Siku ya Mazingira Duniani, EAC, SADC, AU, *Congo Basin, Nairobi Convention, Miombo Declaration*, APIMONDIA (2026 na 2027), UNEA na COFO. Aidha, Wizara itaendelea kushiriki katika utekelezaji wa mikataba ya kimataifa ikiwemo UNCBD, UNCCD, UNFCCC, CITES na *Ramsar Sites*.

6.3.2.3 Wakala wa Huduma za Misitu Tanzania – TFS

331. *Mheshimiwa Spika*, Wakala wa Huduma za Misitu Tanzania (TFS) ulianzishwa kwa lengo la kusimamia, kuhifadhi na kuendeleza rasilimali za misitu na nyuki zilizo chini ya Serikali Kuu. Wakala unatekeleza majukumu mbalimbali yakiwemo kusimamia hifadhi za misitu ya asili, hifadhi za mikoko, hifadhi za nyuki za Serikali Kuu, mashamba ya miti, mashamba ya nyuki na manzuki; na kusimamia rasilimali za misitu na nyuki katika ardhi ya jumla.

332. *Mheshimiwa Spika*, katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Wakala utaimarisha usimamizi na ulinzi wa rasilimali za misitu na nyuki kwa kuandaa mipango ya usimamizi wa misitu 99 ya hifadhi yenye ukubwa wa hekta 2,341,350.43. Aidha, utaimarisha mipaka ya hifadhi za misitu 128 kwa kusafisha kilomita 1,486 za mipaka, kuhakiki kilomita 895.93 za mipaka, kusimika vigingi 727, mabango 374 pamoja na kupanda miti 23,700 kwenye mipaka. Vilevile, Wakala utalinda mashamba ya miti 26 yenye hekta 692,270, hekta 13,841,900 za misitu ya asili na hekta

158,100 za mikoko kwa kufanya doria 2,439 katika kanda saba (7).

333. *Mheshimiwa Spika*, Wakala utaendelea kuzuia na kupambana na matukio ya moto kwa kufanya kampeni 295 za kuzuia moto katika vijiji 337 pamoja na kuunda vikundi 49 vyenye jumla ya watu 588 kwa ajili ya kuzuia na kudhibiti moto kwenye hifadhi za misitu. Aidha, Wakala utafungua kilomita 114 za njia mpya za kuzuia moto na kusafisha kilomita 4,376 za njia za kuzuia moto katika mashamba 26 ya miti. Vilevile, Wakala utendelea kusimamia minara 19 ya kuangalizia moto na kujenga minara mipya mitatu (3) katika Mashamba ya miti Silayo na Buhigwe pamoja na Msitu wa Hifadhi ya Mazingira Asilia Pugu/Kazimzumbwi. Pia, Wakala utaendelea kufanya ufuatiliaji wa moto nchi nzima kwa kutumia *satellite* ili kubaini matukio ya moto mapema na kuukabili kabla ya kuenea na kusababisha madhara zaidi.

334. *Mheshimiwa Spika*, Wakala utapanda miti katika eneo la hekta 7,321 na kurudishia miti katika hekta 2,001, kupalilia hekta 39,871, kupogolea hekta 12,126 na kupunguzia hekta 5,443. Aidha, Wakala utajenga kilomita 61.28 za barabara mpya, kukarabati kilomita 2,883 za barabara, kusimika mabomba ya maji 26 (culverts); na kukarabati madaraja 45 na njia za kuvuka mito. Vilevile, Wakala utaendeleza mashamba matatu (3) ya nyuki na manzuki 82; kuzalisha tani 60 za asali; tani tano (5) za nta; kusimamia viwanda vitatu (3) vya mazao ya nyuki vilivyopo Manyoni, Sao Hill na Nzega pamoja na kutoa elimu kwa wafugaji nyuki. Sambamba na hilo, Wakala utaendelea kusimamia na kuendeleza vyanzo 118 vya mbegu za miti

pamoja na kuanzisha vyanzo vipya 15. Pia, tani tisa (9) za mbegu za miti na miche milioni 37.4 ya miti ya aina mbalimbali itazalishwa.

335. *Mheshimiwa Spika*, Wakala utaendelea kuboresha shughuli za utalii pamoja na kushiriki maandalizi ya matukio makubwa ya Kimataifa yatakayofanyika nchini ikiwemo mashindano ya AFCON, Mkutano wa Mabunge Duniani (IPU) na Mashindano ya Walimbwende Duniani. Katika kutekeleza hili, Wakala utakamilisha ujenzi wa miundombinu ya kambi za watalii nane (8) katika misitu ya Rau (1), West Kilimanjaro (1), Meru (1), Mlima Hanang (1), North Kilimanjaro (1), Pugu/Kazimzumbwi (1), Vikindu (1) na Ziwa Ngosi (1). Aidha, Wakala utawezesha uwekezaji wa miundombinu ya malazi na burudani kupitia sekta binafsi katika misitu ya Ziwa Duluti, Magamba, Pugu/Kazimzumbwi, West Kilimanjaro na ujenzi wa Mabanda (Cottages) 26 yenye jumla ya vitanda 54 katika hifadhi ya mikoko iliyopo Sahare - Tanga, Ras Kilomoni - Dar es Salaam, Pugu/Kazimzumbwi na Vikindu - Pwani. Sambamba na hilo, Wakala utanunua Boti mbili za kitalii ambazo zitatumika kwa shughuli za kitalii katika misitu ya mikoko ya Sahare na Ras Kilomoni. Vilevile, Wakala utaimarisha shughuli za utalii katika vituo vya Malikale kwa kukamilisha ukarabati wa jengo la Kale la Ngome Kongwe mjini Bagamoyo, kuimarisha kambi za watalii kwa kununua mahema 30 kwa ajili ya vituo vya michoro ya miambani Kondo, magofu ya Tongoni na Kaole.

336. *Mheshimiwa Spika*, kwa upande mwingine, Wakala utazalisha nakala 17,032 za matangazo; kuandaa na kurusha video mjongo 16, programu 117 za vipindi vya

redio na 116 za televisheni, video fupi 120; kushiriki katika matukio 27 ya Kitaifa na Kimataifa ya utalii; na kuandaa matukio 24 ya michezo ya utalii ndani ya hifadhi za misitu. Vilevile, Wakala utaweka mabango ya kidigitali ya matangazo ya vivutio katika jengo la mpingo, Dar es Salaam na mzunguko wa barabara ya Impala jijini Arusha.

337. *Mheshimiwa Spika,* Wakala utaendelea kuimarisha utawala bora na maslahi ya watumishi kwa kuwajengea watumishi uwezo katika kutekeleza majukumu yao kwa kuwezesha mafunzo ya muda mrefu kwa watumishi 75 na muda mfupi kwa watumishi 564; kununua magari 12, ndege nyuki 8 na pikipiki 33; Ujenzi wa jengo la Makao Makuu katika eneo la Njedengwa, Jijini Dodoma na kukamilisha ujenzi wa majengo mawili (2) ya ofisi na ghala moja (1). Aidha, Wakala utajenga ofisi mbili (2), vituo 15 vya ulinzi, nyumba tano (5) za watumishi na jengo la bustani ya miche (nursery).

338. *Mheshimiwa Spika,* Wakala utaendelea kuwezesha miradi ya maendeleo kwa jamii zinazopakana na misitu kwa kutoa vifaa vya ujenzi ikiwemo mifuko ya saruji 1,100, mabati 700 na mbao 300 kwa ajili ya ujenzi wa madarasa na zahanati; kutoa madawati 400, meza 125 na viti 125 kwa shule za Msingi na Sekondari. Pia, Wakala utawezesha mizinga ya nyuki 330 na miche ya miti 13,324,464 kwa jamii.

6.3.2.4 Taasisi ya Utafiti wa Misitu Tanzania - TAFORI

339. *Mheshimiwa Spika,* katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, TAFORI itaendelea kutekeleza jukumu la kufanya, kusimamia na kuratibu tafiti za misitu na nyuki na kutoa ushauri wa kitaaluma kuhusu matumizi ya teknolojia bora na uendelezaji wa misitu na nyuki nchini. Katika kutekeleza jukumu hilo, TAFORI itafanya jumla ya tafiti 10 na kuratibu tafiti 24. Aidha, tafiti zitakazofanyika ni pamoja na: -

- i. Utafiti wa tathmini ya hali ya sasa ya matumizi ya nishati safi nchini pamoja na kupima ufanisi wa majiko banifu;
- ii. Utafiti wa kubaini fursa na changamoto kwenye biashara ya kaboni katika misitu ya vijiji;
- iii. Utafiti wa uzalishaji wa makundi bora ya nyuki yatakayokuwa na uwezo mkubwa wa kuzalisha mazao ya nyuki;
- iv. Utafiti wa ufanisi wa mizinga ya nyuki wasiodunga katika maeneo nane (8) ya majaribio (Rufiji, Mkinga, Siha, Kondoa, Manyoni, Mpanda, Biharamulo, Mbeya);
- v. Kuendelea na utafiti wa ukuaji na ubora wa mazao ya nyuki katika manzuki tano (05) za majaribio (TAFORI - Morogoro, Chamwino - Dodoma, Kongwa - Dodoma, Mufundi - Iringa na Rondo - Lindi); na
- vi. Kuendelea na utafiti wa kuchunguza athari za mizunguko ya ukuaji wa miti jamii za misindano

na mikaratusi kwenye uzalishaji na ubora wa mbao zinazozalishwa.

340. *Mheshimiwa Spika*, katika hatua nyingine, TAFORI itashirikiana na wadau kufanya tafiti mbalimbali zikiwemo: -

- i. Utafiti wa kuangalia jinsi wadudu wachavushao wanavyoathiriwa na mabadiliko ya hali ya hewa kwenye milima ya Uluguru na Udzungwa Mkoani Morogoro; na
- ii. Utafiti wa kubaini aina za miti na malighafi nyinginezo za biomasi zenye kiwango kikubwa cha nishati kwa ajili ya uzalishaji wa mkaa mbadala ili kuendeleza juhudi za Serikali za matumizi ya nishati safi ya kupikia.

341. *Mheshimiwa Spika*, TAFORI kwa kushirikiana na Ofisi ya Makamu wa Rais itaendelea kuimarisha ushirikiano katika Sekta ya Misitu na Kilimo kwa kutoa ushauri wa kitaalamu na kuwajengea uwezo watekelezaji wa mradi kuhusu kilimo misitu (*agroforestry*), upandaji miti (*afforestation*), na usimamizi shirikishi wa misitu ya jamii (CBFM) kupitia mradi wa Kujenga Ustahimilivu Dhidi ya Mabadiliko ya Tabia Nchi katika Mandhari ya Mkoa wa Kigoma. Aidha, TAFORI itashirikiana na Shirika la Kuhifadhi Mpingo na Maendeleo itatengeneza mfumo wa kidijitali wa ufuatiliaji na uthibitishaji wa mnyororo wa thamani wa mbao kwa ajili ya kuimarisha usimamizi endelevu wa misitu na biashara ya jamii za miti zilizoorodheshwa chini ya Mkataba wa CITES.

342. *Mheshimiwa Spika*, TAFORI itaendelea kuboresha mazingira ya kufanyia kazi kwa kuendelea na ukarabati wa jengo la Makao Makuu na ujenzi wa Kituo cha Utafiti wa

Misitu cha Tabora. Aidha, Taasisi itaendelea kuwapatia watumishi stahiki zao kwa kuwapandisha madaraja watumishi 27 wanaostahili, kuwezesha watumishi 15 kuhudhuria mafunzo ya muda mrefu, watumishi 12 kuhudhuria mafunzo ya muda mfupi na kuajiri watumishi wapya 51 wa kada mbalimbali. Sambamba na hilo, Taasisi itaendeleza shamba darasa la miti lenye ukubwa wa hekta 112 katika Halmashauri ya Madaba, Mkoa wa Ruvuma kwa kujenga nyumba ya mtumishi, ofisi, miundombinu ya bustani na kupanda miti kwenye eneo la hekta 15. Vilevile, Taasisi itaendelea kuimarisha uwezo wa kitalu cha miti kwa kuboresha teknolojia ya uzalishaji wa miche ya miti katika Kituo cha Utafiti wa Misitu cha Kibaha ili kuongeza upatikanaji wa vipando bora vya miti.

6.3.2.5 Mfuko wa Misitu Tanzania – TaFF

343. *Mheshimiwa Spika*, Mfuko utaendelea kutekeleza jukumu la kuwezesha na kugharamia shughuli na miradi ya kuboresha uhifadhi, usimamizi na uendelezaji rasilimali za misitu na nyuki. Katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Mfuko utatoa ruzuku kwa miradi 302 ambayo utekelezaji wake unaendelea na miradi mipya 90. Mfuko utawezesha upandaji miti katika mashamba ya miti matatu (3) yenye ukubwa wa hekta 697, kuwezesha uanzishwaji wa vitalu vya miti katika shule 25 na miradi minne (4) ya nishati mbadala ikiwemo matumizi ya *biogas*, majiko banifu pamoja na utengenezaji na matumizi ya briketi. Sambamba na hilo, Mfuko utawezesha fedha kwa ajili ya kutekeleza Mpango wa Kuendeleza Sekta ya Ufugaji Nyuki kwa Tanzania iliyo bora kwa kuwezesha miradi ya kimkakati ikiwemo ujenzi wa

viwanda viwili (2) katika Wilaya ya Njombe na Chato pamoja na ununuzi wa mitambo ya kuchakata asali katika Wilaya ya Urambo.

344. *Mheshimiwa Spika*, katika hatua nyingine, Mfuko utaendelea kujenga uwezo wa vyuo vya mafunzo vya kati vya misitu, viwanda vya misitu na ufugaji nyuki kwa kuwezesha ujenzi wa bweni la wasichana lenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 200 katika Chuo cha FITI; ujenzi wa bweni la wanafunzi katika Kituo cha FWITC lenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 208; na ujenzi wa bweni la wanafunzi katika chuo cha Misitu Olmotonyi lenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 500. Vilevile, Mfuko utawezesha ukarabati wa jengo la TAFORI Makao Makuu, ujenzi wa jengo la Ofisi ya Kituo cha Utafiti wa Misitu Tabora na ununuzi wa samani za jengo la mihadhara katika Chuo cha BTI. Pia, Mfuko utaendelea kugharamia masomo ya Shahada ya Uzamili na Uzamivu kwa fani ambazo zina watalaam wachache katika masuala ya misitu na nyuki hapa nchini. Aidha, Mfuko utaendelea kuhamasisha vijana kusomea fani za misitu na ufugaji nyuki kwa kutoa ufadhili wa masomo na tuzo kwa wanafunzi 27 watakaofanya vizuri zaidi katika ngazi ya Astashahada na Stashahada ya Misitu, Viwanda vya Misitu na Ufugaji Nyuki, pamoja na Stashahada ya Kwanza ya Misitu.

345. *Mheshimiwa Spika*, Mfuko utaimarisha mazingira ya utendaji kazi kwa kuanza ujenzi wa jengo la Ofisi za Mfuko katika eneo la Nzuguni 'C' Jijini Dodoma; kuendelea na utekelezaji wa muundo kwa kuongeza idadi ya watumishi ili kuwezesha Mfuko kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi;

na kuwezesha mafunzo ya muda mrefu kwa mtumishi mmoja (1) na muda mfupi kwa watumishi 10.

6.3.2.6 Chuo cha Mafunzo ya Ufugaji Nyuki, Tabora – BTI

346. *Mheshimiwa spika,* Chuo cha Mafunzo ya Ufugaji Nyuki, Tabora kina majukumu makuu matatu (3) ambayo ni; kutoa Mafunzo kwa wadau mbalimbali katika mnyororo mzima wa Ufugaji Nyuki nchini, kutoa ushauri wa kitaaluma na kufanya tafiti za nyuki na ufugaji nyuki na mazingira. Katika Mwaka wa Fedha 2026/2027 Chuo kitadahili wanafunzi 400 wa mafunzo ya muda mrefu kwa ngazi ya Stashahada na Astashahada. Aidha, Chuo kitatoa mafunzo ya muda mfupi ya ufugaji nyuki na uhifadhi wa mazingira kwa washiriki 540. Vilevile, Chuo kitatoa huduma za ugani kwa shule 12 za Msingi na Sekondari katika Manispaa ya Tabora, Wilaya ya Uyui na Sikonge. Aidha, Chuo kitafanya tafiti mbili za kuboresha uzalishaji na matumizi ya teknolojia za ufugaji nyuki nchini.

347. *Mheshimiwa spika,* katika kuimarisha mazingira ya mafunzo, Chuo kitaendelea na ujenzi wa awamu ya pili ya jengo la bweni la wasichana, ujenzi wa maabara, pamoja na uwekaji wa uzio kuzunguka eneo la Chuo. Aidha, Chuo kitaweka samani katika jengo la mihadhara, kufanya ukarabati wa bwalo la chakula na bweni la wavulana. Vilevile, Chuo kitatoa huduma za kutengeneza mizinga ya nyuki 500 pamoja na kutoa huduma za ugani kwa wafugaji nyuki 1500. Pia, Chuo kitawezesha mtumishi mmoja (1)

katika mafunzo ya muda mrefu na watumishi 12 katika mafunzo ya muda mfupi.

6.3.2.7 Chuo cha Viwanda vya Misititu - FITI

348. *Mheshimiwa Spika,* Chuo cha Viwanda vya Misitu Moshi kina jukumu la kutoa mafunzo, utafiti na ushauri wa kitaalamu katika matumizi endelevu ya rasilimali za misitu na teknolojia za viwanda vya misitu. Katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Chuo kitatoa mafunzo katika ngazi ya Astashahada na Stashahada ya teknolojia ya viwanda vya misitu kwa kudahili wanafunzi 500 na wanafunzi 100 katika ngazi ya ufundi stadi (I – III) wa uchakataji magogo (*wood processing*) na Useremala (*Carpentry and Joinery*). Vilevile, Chuo kitatoa mafunzo ya muda mfupi kwa watu 280, kufanya tafiti 2 na kutoa ushauri kwa wananchi 1,200 juu ya teknolojia za viwanda vya misitu, matumizi endelevu ya mazao ya misitu na biashara ya kaboni.

349. *Mheshimiwa Spika,* Chuo kitaendelea kufanya maboresho ya miundombinu ya kujifunzia na kufundishia ikiwa ni pamoja na kukamilisha awamu ya kwanza ya ujenzi wa hosteli ya wanafunzi wa kike yenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 200, ukarabati wa darasa na mabweni mawili (2) katika kituo cha mafunzo *West Kilimanjaro*, ukarabati wa karakana ya useremala, kununua vitendea kazi na kuimarisha mifumo ya TEHAMA.

350. *Mheshimiwa Spika,* katika kuimarisha utendaji kazi, Chuo kitawezesha watumishi sita (6) kupata mafunzo ya muda mrefu na kuwajengea uwezo watumishi 34 katika

maeneo mbalimbali. Aidha, Chuo kitaendelea kutangaza huduma zake kupitia maonesho mbalimbali ya ndani na nje ya nchi yakiwemo Sabasaba, Nanenane, Siku ya Nyuki, Siku ya Misitu, Tukacharu Rau na West Kili. Vilevile, kupitia mradi wa kukuza ujuzi unaofadhiliwa na Jumuiya ya Umoja wa Ulaya, Chuo kitapeleka wakufunzi wanne (4) nchini Estonia kwa mafunzo ya muda mfupi ya viwanda vya misitu. Katika hatua nyingine, Chuo kitaendeleza mashirikiano na wadau mbalimbali wa misitu na mazingira katika kukuza ujuzi na ubunifu kwa vijana ili kuongeza fursa na kipato katika mnyororo mzima wa mazao ya misitu.

6.3.2.8 Chuo cha Misitu, Olmotonyi – FTI

351. *Mheshimiwa Spika*, Chuo cha Misitu, Olmotonyi kina majukumu ya kutoa mafunzo ya ufundi sanifu ya uhifadhi wa misitu, mafunzo ya muda mfupi na ushauri wa kitaalam wa uhifadhi misitu na mazingira. Katika mwaka wa Fedha 2026/2027, Chuo kitadahili na kutoa mafunzo ya Astashahada na Stashahada ya Uhifadhi wa Misitu, Misitu ya Mjini na Jioinformatiki kwa wanafunzi 930. Sambamba na hilo, Chuo kitatoa mafunzo ya muda mfupi ya uhifadhi wa misitu na mazingira kwa washiriki 100 kutoka taasisi mbalimbali. Aidha, Chuo kitatoa elimu ya ugani ya uhifadhi misitu, utunzaji wa miti na kilimo ikolojia kwa wananchi 400 katika vijiji vya Olmotonyi, Ekenywa na Olkokola vinavyopakana na shamba la miti la Chuo. Pia, Chuo kitatoa ushauri wa kitaalam wa upandaji miti na uhifadhi wa misitu kwa wanafunzi wa shule za msingi na sekondari tano (5) katika wilaya za Arumeru na Arusha.

352. *Mheshimiwa Spika,* katika kuongeza kasi ya uhifadhi wa misitu na upandaji miti, Chuo kitazalisha miche ya miti 100,000 ya jamii mbalimbali ambapo itapandwa katika shamba la miti la Chuo na viunga vya Chuo kupitia kampeni za **27 YA KIJANI**, Wiki ya Upandaji Miti na Siku ya Misitu Duniani. Aidha, Chuo kitaendelea na uangalizi wa majaribio ya kuotesha miche ya miti ya mbegu bora aina ya misindano na mikaratusi iliyoboreshwa katika shamba la miti la Chuo kwa lengo la kupima ufanisi katika ukuaji, uimara, umbo na ustahimilivu wa magonjwa katika Ukanda wa Kaskazini.

353. *Mheshimiwa Spika,* katika kuboresha mazingira ya utendaji kazi kwa watumishi na wanafunzi, Chuo kitajenga miundombinu ya utalii ikolojia kwenye msitu wa asili wenye ukubwa wa hekta 19 katika eneo la chuo ili kuboresha mafunzo ya utalii ikolojia. Ujenzi utajumuisha; njia ya watembea kwa miguu yenye urefu wa kilometa 1, daraja la miti, kambi ya watalii, jengo la mapokezi ya wageni na mabanda (3). Vilevile, Chuo kitaanza ujenzi wa bweni la wanafunzi lenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 500. Aidha, Chuo kitakarabati bwalo la chakula la wanafunzi, chumba cha maabara, chumba cha kuhifadhi sampuli za mimea, nyumba sita (6) za watumishi, barabara za moto zenye urefu wa kilometa 8 na barabara za ndani ya chuo zenye urefu wa kilometa 1. Sambamba na hilo, Chuo kitanunua na kufunga vifaa vya TEHAMA na mahema 10 kwa ajili ya mafunzo kwa vitendo kwa wanafunzi.

354. *Mheshimiwa Spika,* katika kuhamasisha jamii inayozunguka Chuo kushiriki kikamilifu katika uhifadhi wa

misitu, Chuo kitaendelea kushirikiana na vijiji vya Olmotonyi, Ekenywa na Olkokola vinavyopakana na shamba la miti la Chuo katika kuhudumia msitu wa Chuo kupitia mfumo wa Taungya. Katika mwaka wa fedha 2027/2026, jumla ya wananchi 400 wataendelea kuwezesha kupanda mazao ya mahindi na maharage kwenye shamba la miti la chuo.

355. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha utendaji kazi, Chuo kitawajengea uwezo wakufunzi 23 katika eneo la uandaaji wa mitaala na ufundishaji kwa kushirikiana na Chuo cha Misitu cha Zambia, Chuo cha Misitu cha Estonia, Chuo cha Viwanda vya Misitu na Chuo Kikuu cha HAMK (UFINI). Aidha, Chuo kitawezesha watumishi wanne (4) kuhudhuria mafunzo ya muda mrefu ya misitu na kujenga uwezo watumishi 35 katika nyanja mbalimbali. Vilevile, Chuo kitashiriki katika matukio mbalimbali ikiwemo michezo na maonesho kwa lengo la kujifunza na kujitangaza.

6.3.2.9 Kituo cha Mafunzo ya Misitu na Viwanda vya Misitu – FWITC

356. *Mheshimiwa Spika*, Kituo Cha Mafunzo ya Misitu na Viwanda Vya Misitu kilianzishwa kwa lengo la kutoa mafunzo na kuwajengea uwezo wakulima wa miti, vikundi vya upandaji miti na wachakataji wa mazao ya misitu. Kwa mwaka wa Fedha 2026/2027, Kituo kitadahili wanafunzi 95 kwa fani ya U hudumu Misitu, Uchakataji wa mazao ya Misitu na Ufundi seremala ngazi ya I-III ya ufundi stadi. Aidha, Kituo kitaendelea kutoa mafunzo ya muda mfupi na ushauri wa kitaalam katika matumizi endelevu ya mazao ya misitu na nishati mbadala kwa wananchi 200. Vilevile, Kituo kitatoa

mafunzo ya usimamizi jumuishi ya moto wa msituni kwa wananchi 200, Maafisa Mimitu na Mazingira 150 kutoka mikoa ya Ruvuma, Njombe, Lindi na Iringa. Sambamba na hilo, Kituo kitaanzisha programu atamizi kwa wahitimu wa Mafunzo ya mimitu na wajasiriamali wadogo na wa kati wa mazao ya Mimitu katika kuanzisha na kuendeleza shughuli za ujasiriamali.

357. *Mheshimiwa Spika,* Kituo kitaendelea kufanya maboresho ya mazingira ya wanafunzi kujifunzia ikiwa ni pamoja na ujenzi wa bweni la wanafunzi lenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 208; upanuzi wa karakana ya uchakataji mazao ya mimitu, ununuzi wa mitambo na mashine za kisasa za mazao yaliohandisiwa (EWP), ukarabati wa majengo ya madarasa na ununuzi wa basi moja (1). Vilevile, Kituo kitaboresha kitalu cha uzalishaji miche na kuzalisha miche 500,000 itakayogawiwa kwa wananchi kwa ajili ya kupanda kwenye maeneo yao.

358. *Mheshimiwa Spika,* Kituo kitaendelea kuboresha mazingira ya utendaji kazi kwa kununua vifaa vya Tehama, kuwezesha watumishi 26 kupata mafunzo katika nyanja mbalimbali ikiwemo ufundishaji, ukusanyaji na utunzaji wa mbegu, uchakataji wa mazao ya mimitu na useremala. Vilevile, Chuo kitashiriki maonesho mbalimbali ya Kitaifa na Kimataifa kwa ajili ya kujitangaza na kuhabarisha umma kuhusu mafunzo ya ufundi stadi maonesho hayo ni kama Sabasaba, Nanenane, Siku ya kitaifa ya Upandaji Miti, Siku ya Mimitu Duniani, Mei Mosi na Siku ya Nyuki Duniani.

6.3.3 Sekta ya Utalii

359. *Mheshimiwa Spika*, utalii ni mojawapo ya sekta muhimu za kiuchumi nchini ambapo imekuwa ikichangia zaidi ya asilimia 17 ya Pato la Taifa, kuzalisha fursa za ajira milioni 2.7 pamoja na asilimia 25 ya mapato ya fedha za kigeni. Katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Wizara itafanya mapitio ya Sera, Sheria, Kanuni na nyenzo za kiseru zinazolenga kuimarisha na kukuza Sekta ya Utalii nchini hususan, katika udhibiti wa sekta na ukusanyaji maduhuli, uendelezaji wa vivutio na mazao ya utalii, utangazaji utalii, uboreshaji wa huduma na miundombinu ya utalii pamoja na utoaji wa mafunzo katika tasnia ya ukarimu. Aidha, utekelezaji huo utahusisha kutumia kikamilifu fursa zinazotokana na ukuaji wa sekta. Halikadhalika, uwepo wa matukio makubwa ya kimataifa ambayo Tanzania itakuwa nchi mwenyeji. Hatua hizo, zitachangia katika kuimarisha Sekta ya Utalii na kuongeza idadi ya watalii kufikia milioni nane (8) mwaka 2030.

360. *Mheshimiwa Spika*, katika kuendeleza kukuza Sekta Utalii, Wizara imeanzisha ufadhili wa mafunzo ya ukarimu na utalii utakaojulikana kama *Samia Tourism Scholarship* itakayokuwa inatolewa kila mwaka kuendeleza ujuzi na weledi kwenye huduma za ukarimu na utalii. Ufadhili huu utalenga maeneo ya uhitaji maalum na yanayohitajika kwenye mnyororo wa kuongeza thamani kwenye soko la utalii. Hatua hiyo inatarajiwa kuongeza tija katika kuboresha ubora wa huduma za utalii pamoja na kuchochea maendeleo ya uchumi jumuishi na endelevu.

6.3.3.1 Idara ya Utalii

361. *Mheshimiwa Spika,* Idara ya Utalii ina jukumu la kusimamia maendeleo na udhibiti wa Sekta ya Utalii nchini. Katika Mwaka wa Fedha 2026/2027 Wizara itafanya ufuatiliaji wa utekelezaji wa Sheria ya Utalii Sura ya 65 na Kanuni zake ili kuimarisha udhibiti wa biashara za utalii na ubora wa huduma nchini, kuandaa mikakati ya motisha za kuvutia uwekezaji wa biashara za utalii katika kanda nne (4) za utalii zikiwemo Kanda ya Kaskazini, Nyanda za Juu Kusini, Pwani na Kanda ya Ziwa pamoja na kufanya mapitio ya Mwongozo wa Biashara za Utalii. Aidha, Wizara itaratibu usajili wa Wataalamu wa utalii na ukarimu ili kuwa na kanzidata itakayoweza kufanya tathmini na kuweka mipango stahiki ya uendelezaji wa wataalamu katika kada za Sekta ya Utalii na ukarimu nchini.

362. *Mheshimiwa Spika,* Wizara itaandaa Mpango Kabambe wa Uendelezaji Utalii Nchini (Tourism Master Plan) unaotoa mwelekeo wa kukuza sekta kwa kuainisha ushiriki wa wadau wa utalii kutoka Sekta za Umma na Binafsi. Pia, kufuatilia utekelezaji wa mikakati endelevu ikijumuisha utalii wa kimataifa katika kanda nne (4) za utalii nchini. Katika hatua nyingine, Wizara itatekeleza jukumu la usimamizi na udhibiti wa Sekta ya Utalii kwa kufanya kaguzi za biashara za utalii nchini, kupanga huduma za malazi na chakula katika daraja za ubora, kuibua na kuendeleza vivutio na mazao mapya ya utalii. Vilevile, Wizara itaendelea kushirikiana na wadau mbalimbali kushiriki mikutano, maonesho na matukio ya kitaifa, kikanda na kimataifa yenye fursa za kukuza utalii. Wizara pia itafanya tafiti za utalii zitakazoweza

uendelezaji na kubaini masoko yenye tija na yanayoweza kunufaisha wadau na sekta kiujumla.

363. *Mheshimiwa Spika*, Wizara itaratibu vikao vinne (4) vya Kamati ya Kitaalamu ya Ushauri katika Masuala ya Utalii ikiwa pia ni utekelezaji wa matakwa ya kisheria na kisera ili kukuza utalii endelevu. Aidha, Wizara itaendelea kushirikiana na wadau mbalimbali wa Sekta ya Utalii, ikiwa ni pamoja na kuratibu vikao vinne (4) vya kujadili masuala yanayohusu uibuaji na uendelezaji wa mazao ya utalii ya kimkakati ya fukwe, meli, utalii na matukio yenye fursa za kukuza uchumi na uwekezaji katika soko la utalii. Hatua hiyo itahusisha pia utekelezaji wa Mkakati wa Maendeleo Endelevu ya Utalii katika Ukanda wa Pwani na Bahari (2026 - 2036).

6.3.3.2 Tozo ya Maendeleo ya Utalii - TDL

364. *Mheshimiwa Spika*, Wizara kupitia Tozo ya Maendeleo ya Utalii (Tourism Development Levy - TDL) kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027 itaendelea kuwezesha fedha kwa ajili ya uboreshaji wa miundombinu ya utalii, ambayo inajumuisha ukamilishaji wa ujenzi wa barabara ya kilometa 38 na geti la kimkakati la kuunganisha watalii wanaowasili kupitia treni ya SGR na Hifadhi ya Taifa Mikumi upande wa Kilosa, mkoani Morogoro. Pia, itawezesha ukamilishaji wa ujenzi wa awamu ya kwanza wa hoteli ya nyota tatu (3) iliyopo Chato Mkoani Geita. Aidha, TDL itawezesha fedha za ukarabati wa njia za kurukia ndege katika Hifadhi ya Taifa Mahale na uwanja cha ndege cha Ndutu katika Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro. Vilevile, itawezesha ujenzi wa njia ya

mbao (boardwalk) katika Hifadhi ya Kitulo, na ukarabati wa nyumba za watalii (bandas) na barabara ya kilomita 20 kwa kiwango cha changarawe katika Hifadhi ya Taifa Katavi.

365. *Mheshimiwa Spika*, katika kuelekea mashindano ya *AFCON 2027*, Wizara kupitia TDL itawezeza nguvu kubwa katika maeneo yatakayopokea wageni ikiwa ni pamoja na kuwezesha fedha za kukamilisha njia za mbao (boardwalks) na mabanda 26 ya malazi (cottages) katika Msitu wa Mikoko wa Sahare Tanga (10) na Ras Kilomoni, Kinondoni – Dar es Salaam (6), Pugu Kazimzumbwi (5) na Vikindu (5). Ukamilishaji huu utaenda sambamba na ununuzi wa boti mbili (2) ya utalii zenye sakafu ya kioo zitakayokuwa Sahare na Ras Kilomoni Mkoani Tanga na Dar es salaam.

366. *Mheshimiwa Spika*, katika kuhifadhi historia na utamaduni wetu, TDL itawezesha fedha za ukamilishaji wa ujenzi wa Kituo cha *Dinasoria* kilichopo Tendaguru, Lindi na ukarabati wa Makumbusho ya Majimaji, mkoani Ruvuma. Miradi hii inaenda sambamba na uboreshaji wa Kijiji cha Makumbusho mkoani Dar es Salaam ambapo mifumo ya kidijitali itawekwa ili kuwapa watalii uzoefu wa kipekee wa maisha ya asili ya Kitanzania.

367. *Mheshimiwa Spika*, katika kutangaza utalii wa Tanzania Duniani, TDL itawezesha fedha kwaajili ya kutangaza utalii kidijitali zaidi kwa kutumia majukwaa makubwa kama *Trip Advisor*, *Expedia* na *Google Ads*. Aidha, itawezesha kutumia fursa za kipekee kama Mashindano ya *Miss World 2027*, matukio ya *World Travel Awards* na pia kutangaza utalii wetu kupitia mashindano ya kimataifa ya

mbio za baiskeli ya *Tour De France*, yote haya yakiwa na lengo la kuongeza idadi ya watalii nchini.

368. *Mheshimiwa Spika*, uwekezaji rasilimali watu na vifaa ni kipaumbele cha Wizara, TDL itafadhili masomo ya utalii na ukarimu kwa wanafunzi 250 kupitia *Samia Tourism Scholarship*. Pia, TDL itawezesha mafunzo maalum kwa watoa huduma 2,500 wakiwemo mama na baba lishe na madereva taxi ili kuhakikisha wageni kabla, wakati na baada ya *AFCON 2027* wanapata huduma bora na za kitaalamu. Aidha, TDL itawezesha ununuzi wa mabasi mawili (2) ya mafunzo kwa vitendo katika Chuo cha Taifa cha Utalii kwenye Kampasi za Temeke na Mwanza na basi moja (1) kwa ajili ya Kituo cha Mafunzo ya Wanyamapori kwa Jamii – Likuyu Sekamaganga.

369. *Mheshimiwa Spika*, vilevile, TDL itawezesha kazi ya udhibiti wa ubora kwa kupanga huduma za malazi katika daraja za ubora wa nyota pamoja na kufanya ukaguzi wa wakala wa biashara za utalii katika mikoa sita (6) ya kimkakati ambayo ni Arusha, Dodoma, Mara, Pwani, Mwanza na Mbeya.

6.3.3.3 Bodi ya Utalii Tanzania - TTB

370. *Mheshimiwa Spika*, Bodi ya Utalii Tanzania ina majukumu makuu manne (4) ambayo ni: kutumia mbinu mbalimbali za utangazaji ili kuifanya Tanzania iwe kituo mojawapo mashuhuri cha utalii duniani; kuhamasisha uendelezaji wa miundombinu ya utalii; kufanya tafiti kwa ajili ya kuboresha Sekta ya Utalii nchini; na kutoa elimu kwa

umma kuhusu umuhimu wa utalii na manufaa yake kiuchumi. Katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Bodi itafanya tathmini ya chapa ya kutangaza utalii wa Tanzania yaani *Tanzania Unforgettable!* kwa kushirikiana na wadau ili kuendana na mwelekeo wa nchi wa ukuzaji wa Sekta ya Utalii kama ilivyoelekezwa katika Dira 2050. Chapa hii ina muda wa miaka sita (6) tangu ilipoanza kutumika mwaka 2019. Ni imani yetu kuwa sasa ni wakati muafaka wa kutengeneza utambulisho mpya wa Tanzania (Brand Campaign) kama nchi yenye vivutio vingi na vya kipekee duniani.

371. *Mheshimiwa Spika,* katika kukuza jitihada za utangazaji utalii kidijitali, Bodi itaendelea kuimarisha Kituo cha Utangazaji Utalii Kidijitali - DDMCC na mfumo wa *Travel Companion* wenye *Booking Platform* kwa kutengeneza maudhui na kuongeza lugha za kimataifa ikiwemo Kiarabu, Kirusi, Kichina (Mandarin), Kihindi, Kifaransa, Kispaniola na Kireno. Pia, kulipia nafasi katika *National Internet Data Centre – NIDC* na kuongeza uwezo wa uchakataji wa taarifa na kutoa mafunzo kwa wadau juu ya mfumo na namna bora ya kuutumia.

372. *Mheshimiwa Spika,* Bodi itaendelea na kutangaza utalii kupitia uandaaji na uratibu wa maonesho ya utalii ndani na nje ya nchi hususan kuandaa Onesho la Tisa (9) la *Swahili International Tourism Expo (SITE 2026)*. Onesho hili hufanyika mara moja kwa mwaka na kuvutia washiriki zaidi ya 2,000 kutoka ndani na nje ya nchi, ambapo huwakutanisha wafanyabiashara wa utalii kwa ajili ya mazungumzo ya kibiashara (B2B na B2C). Vilevile, *SITE*

huusisha Jukwaa la Uwekezaji (Tanzania Tourism Investment Forum - TTIF) ambapo wadau hupata taarifa mbalimbali kuhusu fursa za uwekezaji.

373. *Mheshimiwa Spika*, katika kuunga mkono juhudi za Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan alizozifanya kwa uzalendo na umahiri mkubwa kuitambulisha nchi na kutangaza utalii kupitia filamu ya *Tanzania - The Royal Tour* na *Amazing Tanzania*. Kwa muktadha huo, napenda kulifahamisha Bunge lako Tukufu kuwa, katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Serikali itaandaa filamu nyingine yenye viwango vya kimataifa kutangaza utalii wa Tanzania ili kuendelea kuvutia watalii wengi zaidi hususan, kufikia idadi ya watalii milioni nane (8) ifikapo mwaka 2030. Kupitia filamu hii, Bodi itaweza kuongeza wigo mpana wa kutangaza mazao mapya ya Utalii kijiografia kama utalii wa dini, utalii wa historia, utalii wa utamaduni, ikolojia, michezo, mikutano na matukio. Aidha, Bodi itaendelea kuandaa na kusambaza maudhui ya utalii wa Tanzania kupitia vyombo vya habari na mitandao ya kidijitali maarufu duniani ikiwemo *Expedia*, *National Geographic*, *Ctrip*, *Wechart* na *Xiachongsh*.

374. *Mheshimiwa Spika*, Bodi itaendelea kutangaza utalii kwa kushirikiana na watu mashuhuri na wenye ushawishi, wakala wa utalii, waandishi wa habari kutoka ndani na nje ya nchi hususan, katika masoko ya kimkakati duniani ili kuitangaza vyema Tanzania na vivutio vyake. Bodi itaandaa ziara za mafunzo kwa kuwapeleka wageni hawa katika vivutio mbalimbali na kukutana na viongozi wetu ili kupata taarifa za upekee wa Tanzania katika Sekta ya

Maliasili na Utalii. Katika kutekeleza jukumu hili, Bodi pia itashirikiana na wadau mbalimbali ikiwemo Ofisi za Ubalazi wa Tanzania katika nchi husika.

375. *Mheshimiwa Spika*, Bodi itatangaza utalii wa Tanzania kupitia matukio makubwa ya kimataifa yatakayofanyika hapa nchini ikijumuisha Matukio makubwa manne ambayo ni: -

- i. Bodi itaandaa Tukio la 33 la Tuzo za *World Travel Awards* ambalo litafanyika Tanzania mwezi Desemba, 2026. Tuzo hizi huwaleta viongozi na wakuu wa taasisi zilizo katika mnyororo wa thamani wa Sekta ya Utalii ikiwemo, watoa huduma za malazi, wakala wa Utalii, mashirika makubwa ya ndege, viwanja vya ndege, huduma za usafiri, wawekezaji na bodi za utalii, taasisi za uhifadhi, wawakilishi wa mataifa mbalimbali duniani kushiriki kupokea tuzo;
- ii. Katika kuhakikisha Tanzania inanufaika kikamilifu na Mkutano wa 153 wa Umoja wa Mabunge Duniani (Inter-Parliamentary Union Assembly - IPU) utakaohudhuriwa na washiriki zaidi ya 1,500 wakiwemo Maspika 183 kutoka nchi mbalimbali duniani. Bodi itaendelea kutekeleza mikakati ya kuwashawishi washiriki kutembelea maeneo ya utalii wa Tanzania kabla, wakati na baada ya Mkutano huo. Hatua hiyo ni pamoja na kuendelea kushirikiana na wadau wa utalii kuandaa vifurushi vya safari na kuvitangaza kwenye tovuti ya IPU. Aidha, Bodi itaweka mabanda ya taarifa za utalii katika eneo la Mkutano ili kuhamasisha

washiriki kutembelea vivutio vyetu kipindi na baada ya kushiriki mkutano;

- iii. Bodi itafanya utangazaji utalii kupitia Mashindano ya Ulimbende ya Dunia (Miss World 2027) yatakayofanyika nchini, ambayo uhusisha takriban watu 20,000 wakiwemo washindani 120 kutoka nchi mbalimbali Duniani. Katika kufanikisha hilo, Bodi itaandaa ziara ya mafunzo kwa kuwapa fursa walimbwende na waandishi wa habari kutembelea maeneo ya vivutio (FAM Trip) kabla na wakati wa shindano kwa lengo la kukuza uelewa wa vivutio vyetu na kurusha maudhui hayo kwenye mitandao yao ya kijamii pamoja na kuvitangaza katika vyombo vya habari mbalimbali duniani. Pia, itaweka mabanda ya kutangaza utalii na kutoa taarifa kwa watalii ndani ya maeneo yatakapo fanyika mashindano na kuendelea kutumia maudhui ya mashindano hayo, ikiwemo yatakayomhusu Mshindi wa Mashindano ya *Miss World* kujitangaza zaidi duniani. Aidha, washindi wa juu watano wa shindano hilo watateuliwa kuwa mabalozi wa hiari wa utangazaji utalii wa Tanzania; na
- iv. Bodi itatumia fursa za Mashindano ya Mpira wa Miguu kwa Nchi za Afrika (AFCON 2027) kutangaza utalii wa Tanzania. Mashindano hayo yanayohusisha timu 24 za Taifa kutoka Afrika, watazamaji wa viwanjani milioni 1.8, wafuatiliaji katika televisheni bilioni 1.9 kupitia vituo vya utangazaji zaidi ya 185. Katika kufanikisha hilo, Bodi itawatumia watu maarufu na wenye ushawishi mkubwa kama vile wanamichezo, wanahabari

na wanamuziki mashuhuri duniani kwa kuandaa ziara maalum ambapo maudhui mbalimbali yenye kulenga kuitangaza Tanzania yatarekodiwa na kurushwa kwenye tovuti mbalimbali sambamba na mitandao ya kijamii ya watu hao kama vile *Instagram, LinkedIn, Tiktok, Facebook na mtandao wa X*. Pia, Bodi itaweka matangazo yenye maudhui ya utalii wa Tanzania katika viwanja vitakavyotumika ili kuwahamasisha mashabiki kutembelea vivutio vya utalii hapa nchini. Hatua hiyo, itaenda sambamba na kutangaza vifurushi maalum vya safari za utalii, kuhamasisha mashabiki kupitia maeneo maalum ya ufuatiliaji mashindano mubashara (fan zones) katika maeneo ya kimkakati ikiwemo Dar es Salaam, Arusha, Kilimanjaro, Dodoma, Mwanza, Mbeya na Morogoro. Vilevile, kushirikiana na wadau kuandaa ziara za mafunzo kwa watu wenye ushawishi watakaokuwa nchini kuangalia mechi za mpira.

376. *Mheshimiwa Spika*, katika juhudi za kuimarisha uwezo wa watumishi ili kutekeleza majukumu yao ipasavyo, Bodi itapeleka watumishi 40 kwenye mafunzo ya muda mfupi na watumishi sita (6) katika mafunzo ya muda mrefu. Aidha, watumishi 25 wa kada mbalimbali wamekasimiwa kwa ajili ya kupandishwa vyeo. Vilevile, katika kuboresha utendaji kazi wa Taasisi unaolenga katika kuongeza tija na ufanisi, Bodi itaajiri watumishi wapya 23.

6.3.3.4 Wakala wa Chuo cha Taifa cha Utalii - NCT

377. *Mheshimiwa Spika*, Chuo cha Taifa cha Utalii (NCT) kina dhamana ya kutoa mafunzo, kufanya tafiti na kutoa huduma za ushauri wa kitaalam katika fani za Utalii na Ukarimu. Chuo kinatoa mafunzo katika ngazi ya Astashahada na Stashahada katika kozi za Ukarimu, Utalii na Uratibu wa Matukio.

378. *Mheshimiwa Spika*, katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Chuo kitaendelea kutekeleza majukumu yake ya kutoa mafunzo ya umahiri kwa kuongeza udahili kutoka wanafunzi 1,653 Mwaka wa Masomo 2025/2026 hadi wanafunzi 1,889 Mwaka wa Masomo 2026/2027. Aidha, Chuo kitaendelea kujitangaza kupitia mitandao ya kijamii, vituo vya televisheni, makala maalumu, kushiriki katika mikutano na maonesho mbalimbali ndani na nje ya nchi pamoja na kutumia baadhi ya wahitimu wa Chuo kuwa mabalozi wake wa hiari kutangaza huduma zake. Pia, Chuo kitatumia fursa za matukio makubwa yatayofanyika nchini, ikiwemo AFCON 2027 kwa kutangaza huduma zake na kutoa mafunzo ya huduma bora kwa mteja, uendelezaji na usimamizi wa biashara za utalii na ukarimu kwa wadau 2,000 katika mnyororo wa thamani wa utalii. Wadau hawa wanajumuisha mama lishe, waongozaji watalii, wasafirishaji, wahudumu wa migahawa, hoteli na sehemu za starehe katika mikoa ya Dar es salaam, Arusha na Kilimanjaro ili kuwezesha utoaji wa huduma bora kwa wageni. Vilevile, Chuo kitaendelea kuimarisha uwezo wa kufanya tafiti na

kutoa ushauri wa kitaalam kwa waendesha biashara za utalii na ukarimu nchini.

379. *Mheshimiwa Spika,* Chuo kitaendelea kuimarisha miundombinu na kununua vitendea kazi na vifaa muhimu katika utoaji wa mafunzo kwa vitendo ikijumuisha ununuzi wa mabasi mawili (2) pamoja na gari moja (1) kwa ajili ya usimamizi wa shughuli za mafunzo. Aidha, Chuo kitaendelea kukamilisha ujenzi wa jengo la taaluma lililopo katika Kampasi ya Arusha ikiwemo kuweka samani, mifumo ya TEHAMA na vifaa vya mafunzo. Vilevile, Chuo kitaanza ujenzi wa jengo kwa ajili ya huduma za malazi ya wanafunzi wakike 600 katika Kampasi ya Arusha pamoja na kufanya ukarabati wa miundombinu katika Kampasi za Bustani na Temeke.

380. *Mheshimiwa Spika,* katika juhudi za kuendelea kuimarisha uwezo wa watumishi kufanya kazi kwa weledi na kuongeza tija, Chuo kitawawezesha watumishi nane (8) kuhudhuria mafunzo ya muda mrefu na watumishi 60 ya muda mfupi. Vilevile, Chuo kitaajiri watumishi wapya 21 ili kukidhi mahitaji ya utendaji na kuendelea kutoa stahiki kwa watumishi wa Chuo kwa mujibu wa sheria, kanuni, taratibu na miongozo iliyopo.

6.3.4 Sekta ya Mambo ya Kale

6.3.4.1 Idara ya Mambo ya Kale

381. *Mheshimiwa Spika,* katika Mwaka wa Fedha 2026/2027 Wizara itatangaza maeneo 10 ya malikale kuwa Urithi wa Taifa, itaandaa kanuni za usimamizi na uendeshaji

wa makumbusho binafsi, miongozo ya uhifadhi wa majengo ya kihistoria; na itakamilisha Mwongozo wa Kutwaa na Kuhamisha Umiliki wa Rasilimalikale kutoka wadau ambao hawana uwezo wa kuziendeleza. Aidha, Wizara itafanya mapitio na kuhuisha Orodha ya Urithi wa Taifa katika mikoa ya Tanga, Arusha na Pwani; na tathmini ya uhifadhi na uendelezaji wa maeneo 10 ya malikale na makumbusho saba (7). Vilevile, Wizara itawezesha vikao vinne (4) vya kitalaam vya kujadili urejeshwaji wa malikale za Tanzania zilizopo nje ya nchi. Pia, Wizara itaratibu maandalizi ya mipango minne (4) ya usimamizi, uhifadhi na uendelezaji wa maeneo ya malikale.

382. *Mheshimiwa Spika*, katika kuhamasisha uhifadhi na matumizi endelevu ya malikale, Wizara itaanzisha Jukwaa la Wadau wa Malikale, itafanya vikao viwili (2) vya wadau kuhusu utekelezaji wa Sera ya Malikale ya Mwaka 2008 na tathmini ya makumbusho binafsi 10 nchini. Kazi nyingine zitakazotekelezwa ni kushiriki katika mikutano ya kikanda na kimataifa kwa lengo la kutekeleza matakwa ya mikataba inayohusiana na malikale na kushiriki katika maonesho na matamasha ya Kitaifa kwa ajili ya kuhamasisha matumizi endelevu ya malikale. Katika kutekeleza jukumu hilo, Wizara itashiriki Mkutano wa 48 wa Kamati ya Urithi wa Dunia kwa lengo la Utekelezaji wa Mwaka wa Urithi wa Dunia wa mwaka 1972. Aidha, Wizara itaandaa Andiko la kuomba kuorodhesha Njia ya Kati ya Biashara ya Utumwa na Vipusa katika Orodha ya Urithi wa Dunia.

6.3.4.2 Mfuko wa Taifa wa Mambo ya Kale – NFA

383. *Mheshimiwa Spika*, katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Mfuko wa Taifa wa Mambo ya Kale utawezesha uandaaji wa mipango minne (4) ya usimamizi na uendelezaji wa maeneo ya malikale; tathmini ya hali ya uhifadhi wa maeneo 30 ya Urithi wa Taifa na tafiti za kimkakati. Aidha, Mfuko utawezesha uratibu na usimamizi wa mikataba ya Kikanda na Kimataifa; na maandalizi ya Andiko la kuomba kuorodhesha michoro ya miambani iliyopo Kanda ya Ziwa Victoria katika Orodha ya Urithi wa Dunia na uwekaji wa nembo za utambulisho wa urithi wa Taifa katika maeneo 10 ya malikale.

384. *Mheshimiwa Spika*, Katika hatua nyingine, Mfuko utawezesha uhifadhi wa Nyayo za Zamadamu zilizopo Laetoli na Engaraseo mkoani Arusha; na utekelezaji wa Mpango wa Kitaifa wa Kuenzi na Kusherehekea Urithi wa Mwl. Nyerere.

6.3.4.3 Shirika la Makumbusho ya Taifa - NMT

385. *Mheshimiwa Spika*, Shirika la Makumbusho ya Taifa la Tanzania lina jukumu la kuhifadhi, kutafiti, kuendeleza na kuelimisha jamii kuhusu urithi wa utamaduni na wa asili wa Taifa. Vilevile, Shirika linasimamia na kuendeleza vituo saba (7) vya Makumbusho ya Taifa na maeneo 107 ya Malikale yaliyopo sehemu mbalimbali Tanzania Bara.

386. *Mheshimiwa Spika*, kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027, Shirika litaendelea kulinda na kuhifadhi urithi wa malikale na mikusanyo kwa kuandaa mpango wa uhifadhi na uendelezaji wa malikale katika vituo vya Mbuamaji na Pangani, pamoja na kuandaa miongozo miwili (2) ya uhifadhi wa mikusanyo katika vituo vya makumbusho. Shirika litafanya ukarabati wa majenzi ya kale na miundombinu ya uhifadhi katika vituo vinne (4), kukusanya na kuhifadhi mikusanyo 800 ya asili na kiutamaduni na kuisajili katika mfumo wa kidijitali wa usimamizi na uhifadhi wa kumbukumbu unaojulikana kama *Digital Records and Archives Management Preservation System* (DRAMPS).

387. *Mheshimiwa Spika*, sambamba na hilo, Shirika litafanya tafiti tano (5) za masuala ya urithi wa utamaduni wa asili katika maeneo ya malikale; baadhi ya tafiti hizo zinahusu chimbuko la Mwanadamu (Zamadamu), Mji wa kale wa karne ya kwanza (Rhapta) unaosadikika kuzama katika pwani ya bahari ya Hindi, na Madhara ya mabadiliko ya tabianchi katika pwani ya Afrika ya Mashariki na Laetoli. Tafiti hizi zitasaidia kupata matokeo mapya yatakayosaidia kuhifadhi na kuendeleza urithi wa Taifa. Pia, Shirika litaandaa muongozo wa huduma za ushauri na utafiti, mfumo wa kuhifadhi nyaraka za kitafiti, na mfumo wa kuchakata vibali vya utafiti.

388. *Mheshimiwa Spika*, katika hatua nyingine, Shirika litaendelea kuelimisha jamii kuhusu malikale kwa kutumia maonesho, programu za kielimu, na programu za kuhamasisha jamii. Shirika litaweka maonesho ya kudumu sita (6) katika vituo vya Makumbusho na Nyumba ya

Utamaduni Dar es Salaam (2), Tendaguru (1), Nandete (1), nyumba za asili kwa mfumo wa kaya katika Kijiji cha Makumbusho Dar es Salaam (2) na kukarabati nyumba za asili (7). Vilevile, Shirika litaweka maonesho 10 ya muda katika vituo vya makumbusho nchini, kuratibu kazi mradi 336 za wanafunzi wa sekondari, na kuendesha programu 240 za kuelimisha jamii kuhusu urithi wa malikale. Aidha, Shirika litaendelea kuhamasisha jamii kuhusu utalii wa malikale kwa kufanya matamasha matatu (3) yakiwemo; Tamasha la Siku ya Utamaduni wa Mtanzania-Kijiji cha Makumbusho na Matamasha ya Majimaji Nandete na Songea. Pamoja na kutekeleza Mpango wa Miaka 10 wa Kuenzi na Kuhifadhi Urithi wa Mwalimu Julius Kambarage Nyerere. Vilevile, matukio 11 yatafanyika yakiwemo Mbio za Mwalimu Nyerere, Azimio la Arusha, Siku ya Zinji, warsha na programu. Aidha, Shirika litafanya vipindi 113 vya redio na 62 vya televisheni, na kushirikisha wadau na Mamlaka za Serikali za Mitaa katika kuhifadhi na matumizi endelevu ya maeneo ya malikale.

389. *Mheshimiwa Spika*, katika kuelekea Mashindano ya AFCON 2027 na Ulimbende (Miss World 2027), Shirika limejipanga kuboresha miundombinu ya utalii katika vituo vya Makumbusho ya Taifa kwa kuweka Onesho la Historia ya Mpira wa Miguu katika Makumbusho na Nyumba ya Utamaduni, Onesho la Mila katika Kijiji cha Makumbusho, Onesho la lugha ya Kiswahili Azimio la Arusha na maonesho ya Ikolojia, Historia na chimbuko la mwanadamu Elimu Viumbe Arusha. Aidha, Shirika litazindua Makumbusho yanayotembea katika Jiji la Arusha na Dar es Salaam ili kuwafikia wageni katika maeneo mbalimbali yenye

mikusanyiko ya watu. Pia Shirika litaandaa matukio ya burudani kama Usiku wa AFCON, Kijiji Soko, *Museum Art Explosion* na Kona za Mashabiki (Fun Zones). Vilevile, Shirika litaendelea kuimarisha mifumo ya TEHAMA katika shughuli za uhifadhi na utalii na kukamilisha ujenzi wa mfumo jumuishi wa utoaji huduma. Pia Shirika litafanya maboresho katika mfumo wa usajili wa mikusanyo unaojulikana kama *Digital Records and Archives Management Preservation System* (DRAMPS) na kuweka mifumo ya kidijitali katika maonesho kama *QR Code, Augmented Reality na Virtual Reality*.

390. *Mheshimiwa Spika*, sambamba na hilo, Shirika litaendelea kutekeleza mradi wa ujenzi wa Makumbusho ya Marais, Dodoma kwa kutekeleza shughuli mbalimbali ikiwemo kufanya tafiti, kukusanya, na kuhifadhi taarifa na vifaa vinavyohusiana na viongozi wakuu wa nchi na tawala zao. Aidha, Shirika litasimamia kazi ya usanifu wa mpangilio wa maonesho katika Makumbusho ya Marais pamoja na kuanza taratibu za kumpata mshauri elekezi katika usimamizi wa ujenzi wa Makumbusho. Ujenzi wa makumbusho hiyo utatufanya tuandike historia kwa mitazamo ya Kitanzania na kuweka kumbukumbu sahihi za mifumo, falsafa na mchango wa viongozi kabla ya ukoloni, wakati wa ukoloni na baada ya ukoloni ili kukuza uelewa kuhusu utambulisho wa Taifa na kujenga uzalendo, msikamano na maadili mema. Katika hatua nyingine, Shirika litakamilisha ujenzi wa onesho la Dinosaria katika kituo cha Taarifa cha Palontolojia Tendaguru. Vilevile, Shirika litawezesha watumishi watano (5) kuhudhuria mafunzo ya muda mrefu, watumishi 20

mafunzo ya muda mfupi na kuajiri watumishi wapya 22 wa kada mbalimbali.

6.3.5 Masuala Mtambuka

391. *Mheshimiwa Spika*, Wizara itaendelea kushiriki katika mapambano dhidi ya VVU, UKIMWI na Magonjwa Sugu Yasiyoambukiza (MSY) kwa kuwahudumia watumishi waliojiweka wazi kwa kuwapa posho maalum kwa ajili ya lishe bora na kuwahudumia watumishi wenye ulemavu. Pia, Wizara itaendelea kutoa vifaa kinga kwa watumishi wa Wizara na kuwaelimisha kuhusu umuhimu wa kutunza afya zao kupitia vipeperushi na vikao rasmi vya Wizara. Wizara inatarajia kutoa elimu kwa watumishi 6528 kuhusu masuala afya ya akili, VVU na UKIMWI. Aidha, itawawezesha watumishi wenye mahitaji maalum kwa kuwapatia mahitaji yao na kuratibu ushiriki wao katika Siku ya Watu wenye Ulemavu.

392. *Mheshimiwa Spika*, katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Wizara itaendelea kutekeleza Mkakati wa Taifa Dhidi ya Rushwa kwa kufanya vikao vinne (4) vya Kamati ya Uadilifu. Aidha, Wizara itaratibu utoaji wa elimu kwa watumishi 5665 kuhusu uelewa wa masuala ya mapambano dhidi ya rushwa na maadili na kuwahimiza watumishi kutoa huduma kwa kuzingatia Sheria, Kanuni, taratibu, maadili ya Utumishi wa Umma, uwajibikaji pamoja na utekelezaji wa majukumu wakizingatia Mkataba wa Huduma kwa Mteja. Vilevile, Wizara itaratibu na kuandaa mpango kazi wa Wizara wa kupinga masuala ya rushwa ya ngono mahala pa kazi.

393. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha utendaji kazi wa watumishi na kuwajengea uwezo wa kumudu majukumu yao kwa ufanisi, Wizara itawawezesha jumla ya watumishi 5,283 kupata mafunzo ya muda mrefu (382); muda mfupi (2,954); na mafunzo ya Jeshi la Uhifadhi (1,947). Vilevile, Wizara itaendelea kuratibu upatikanaji wa stahili za watumishi kwa mujibu wa Sheria, Kanuni na Miongozo, kununua vitendea kazi kwa ajili ya kuweka mazingira wezeshi kwa watumishi katika kutekeleza majukumu yao. Sambamba na hilo, Wizara itaratibu na kuandaa Mpango wa urithishanaji madaraka; kuhuisha Mkataba wa Huduma kwa Mteja. Katika kutekeleza azma ya Serikali ya kuimarisha afya za watumishi, Wizara itaendelea kuhimiza na kuwawezesha watumishi kufanya mazoezi; kushiriki michezo ya SHIMIWI, SHIMMUTA, Mei Mosi na Mabonanza ya wafanyakazi; na kuratibu ushiriki wa watumishi wa Wizara katika sherehe za maadhimisho ya Kitaifa.

394. *Mheshimiwa Spika*, katika jitihada za kukabiliana na upungufu wa watumishi, Wizara itaendelea kuratibu upatikanaji wa watumishi kulingana na mahitaji, ambapo katika Mwaka wa Fedha 2026/2027 Wizara inatarajia kuajiri watumishi wa kada mbalimbali 1,180 na kupandisha vyeo watumishi 2,594. Aidha, itawezesha upatikanaji wa magari 35, pikipiki 33, vitendea kazi pamoja na samani za ofisi. Vilevile, itawezesha ujenzi wa nyumba nane (8) na ukarabati wa nyumba 195 za watumishi.

6.4 Miradi ya Maendeleo

395. Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Wizara inakadiria kutumia **Shilingi 62,301,445,000.00** kutekeleza Miradi ya Maendeleo. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 23,134,770,000.00** ni fedha za ndani na **Shilingi 39,166,675,000.00** ni fedha za nje. Fedha za maendeleo zinajumuisha **Shilingi 13,686,497,742.00** kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Idara na Vitengo vilivyo chini ya Wizara; na **Shilingi 48,614,947,258.00** za Miradi itakayotekelezwa na Taasisi (TANAPA, TAWA, TFS, NMT, NCT na TAWIRI).

396. Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, Wizara itatekeleza miradi ya maendeleo kama ifuatavyo:-

(i) Mradi wa Programu ya Maboresho ya Usimamizi wa Fedha za Umma (Public Finance Management and Reform Programme VI)

397. Mheshimiwa Spika, mradi huu ni wa ubia baina ya Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Benki ya Dunia. Katika Mwaka wa Fedha 2026/2027 mradi utatumia **Shilingi 57,476,764.00** fedha za ndani kwa ajili ya kuwezesha mafunzo kwa watumishi sita (6) kuhusu Usimamizi wa Fedha na Miradi ya maendeleo.

(ii) Mradi wa Kuendeleza Utalii Kusini mwa Tanzania

398. Mheshimiwa Spika, Katika Mwaka wa Fedha 2026/2027 mradi utatumia **Shilingi 9,341,280,593.00** fedha za ndani kuboresha miundombinu ya utalii. Aidha, Serikali itatekeleza miradi muhimu ikiwemo:-

- a. Ukamilishaji wa jengo la Kituo cha Utangazaji Utalii Kusini mwa Tanzania (Southern Tanzania Destination Marketing Center) katika eneo la Kihesa Kilolo – Iringa;
- b. Kuwezesha huduma za ushauri elekezi katika ujenzi wa Kituo cha Utangazaji Utalii Kusini mwa Tanzania katika eneo la Kihesa Kilolo-Iringa;
- c. Ukamilishaji wa ujenzi wa daraja la juu ya miti (*canopy walkway*) katika hifadhi ya Taifa ya Milima ya Udzungwa;
- d. Ujenzi wa banda (4 in one) katika Hifadhi ya Kitulo; na
- e. Ujenzi wa vibanda vitano (5) vya kioo (Spacedoms) katika Pori la Akiba la Mpanga Kipengere.

(iii) Mradi wa Kujenga Uwezo wa Maeneo ya Hifadhi, Mapori ya Akiba na Kikosi Dhidi ya Ujangili (Capacity Building in Game Reserves)

399. Mheshimiwa Spika, mradi huu unatekelezwa kwa fedha za ndani, kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027 mradi

utatumia **Shilingi 1,114,138,124.00** kutekeleza shughuli zifuatazo:-

- a. Kuwezesha hatua ya mchoro wa ghala la Taifa la kuhifadhi nyara za Serikali na ujenzi wa ukuta kuzunguka eneo la uwanja;
- b. Kununua vitendea kazi kwa ajili ya kuimarisha shughuli za uhifadhi;
- c. Kununua visukuma mawimbi 50 pamoja na mabomu baridi 20,000; na
- d. Kufanya ukarabati wa vyumba vinne (4) vya madarasa, ujenzi wa bwalo la chakula na kumaliza mfumo wa maji na umeme katika mabweni manne (4) kituo cha mafunzo kwa vitendo Matongo, wilayani Bariadi kupitia Taasisi ya Taaluma ya Wanyamapori Pasiansi.

(iv) Mradi wa Kujenga Uwezo wa Taasisi na Mafunzo ya Misituni na Ufugaji Nyuki (Capacity Building in Forestry and Beekeeping)

400. Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2026/2027 mradi huu utatumia **Shilingi 570,403,992.00** fedha za ndani kutekeleza shughuli zifuatazo:-

- a. Kuendelea na ujenzi wa maabara ya mafunzo kwenye Chuo cha Ufugaji Nyuki - Tabora (BTI);

- b. Kukarabati madarasa matatu (3), mabweni mawili (2) na karakana ya useremala FITI;
- c. Kukarabati Bwalo la chakula, jengo la sampuli za mimea, maabara na nyumba tano (5) za watumishi FTI; na
- d. Kukarabati maabara ya utafiti iliyopo Makao Makuu ya TAFORI Morogoro.

(v) Mradi wa Usimamizi wa Mifumo ya Chakula, Matumizi Bora ya Ardhi na Urejeshaji wa Uoto wa Asili Tanzania (Food Systems, Land Use and Restoration in Tanzania's Landscapes - FOLUR)

401. *Mheshimiwa Spika*, mradi huu unafadhiliwa na Mfuko wa Mazingira wa Dunia (Global Environmental Facility – GEF) na katika Mwaka wa Fedha 2026/2027 utatumia **Shilingi 1,694,218,836.00** fedha za nje kutekeleza shughuli zifuatazo: -

- a. Kuwezesha uongoaji wa hekta 10,000 za ardhi iliyoharibika katika misitu, maeneo oevu na ardhi ya uzalishaji kwa kuzingatia mipango ya Usimamizi Shirikishi wa Mandhari (ILM) kwa mandhari ya Kilombero na Zanzibar;
- b. Kuwezesha jamii katika maeneo ya kipaumbele ya uhifadhi kutekeleza mipango mahususi ya usimamizi na utendaji wa jukwaa la wadau mbalimbali wa Mandhari ya Kilombero na Unguja;

- c. Kuandaa mifumo ya kifedha itakayosaidia usimamizi endelevu wa mandhari na urejeshaji kwa wakulima wadogo wadogo na sekta binafsi;
- d. Kufanya warsha za mashauriano kati ya wadau kuhusu Mfumo wa Usimamizi Shirikishi wa Mandhari katika vijiji 10 vya Kilombero na Unguja kupitia majukwaa ya Wadau;
- e. Kuandaa mipango ya matumizi ya ardhi ya vijiji 15 kwa kuzingatia maeneo ya kipaumbele yaliyobainishwa na Kufanya mafunzo na kujenga uwezo kuhusu Usimamizi Shirikishi wa Mandhari (ILM) katika vijiji 15 vya Kilombero na Zanzibar;
- f. Kutoa mafunzo kuhusu mbinu za uzalishaji endelevu wa zao la mpunga kwa maafisa ugani na vikundi 17 vya wakulima;
- g. Kuwezesha utekelezaji wa mipango endelevu ya mnyororo wa thamani wa zao la mpunga katika vijiji vitano (5) katika sekta ya uzalishaji kwa Mandhari ya Kilombero na Zanzibar;
- h. Kuwezesha utekelezaji wa maandiko na mipango ya biashara katika mnyororo wa thamani wa uzalishaji endelevu wa mpunga kupitia wadau wa mradi;
- i. Kuwezesha utekelezaji wa mapendekezo ya maandiko ya sera kwa ajili ya kuboresha mifumo

ya umiliki wa ardhi na usimamizi wa rasilimali za maji; na

- j. Kufanya ufuatiliaji na tathmini ya utekelezaji wa mradi.

(vi) Mradi wa Kuimarisha Usimamizi wa Mashamba ya Miti ya Serikali (Enhancing Management of State Forest Plantations)

402. *Mheshimiwa Spika*, mradi huu unafadhiliwa na Shirika la Maendeleo la Ufaransa na katika Mwaka wa Fedha 2026/2027 utatumia **Shilingi 10,410,020,174.00** fedha za nje kwa ajili ya kutekeleza shughuli zifuatazo:-

- a. Kuendeleza mashamba matatu (3) ya miti ya Silayo, Mtibwa na Wino;
- b. Kuotesha miche ya miti 6,444,300 itakayopandwa katika eneo la hekta 4,500;
- c. Kujenga miundombinu ya barabara kilomita 125.1 na vifaa vya kuzuia moto; na
- d. Kujenga vituo vya ulinzi vinne (4), ununuzi wa magari nane (8) na ununuzi wa mitambo mitatu (3) kwa ajili ya mashamba hayo matatu (3).

(vii) Mradi wa Uendelezaji wa Utalii wa Mikutano na Matukio (MICE Tourism Development Project)

403. *Mheshimiwa Spika*, mradi huu unatekelezwa kwa fedha za ndani na kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027 utatumia **Shilingi 908,979,433.00** kwa ajili ya kutekeleza shughuli zifuatazo:-

- a. Kufanya maandalizi ya Michoro ya kina ya Ukumbi wa Mikutano na Matukio (Detailed Designs), tathmini ya athari za Kijamii (ESIA) na Kimazingira (EIA), pamoja na makadiro ya gharama (Bill of Quantities) za ujenzi kwa mradi wa MICE; na
- b. Kuimarisha DDMCC na mfumo wa *Destination Portal* kwa kutengeneza maudhui na kuongeza lugha za kimataifa zikiwemo lugha za (Kiarabu, Kirusi, Kichina (Mandarin), Kihindi, Kifaransa, Kihispania na Kireno), kulipia nafasi ya kutunza data katika NIDC na kuongeza uwezo wa GPU, kutoa mafunzo kwa wadau juu ya mfumo na namna bora ya kuutumia pamoja na kuendeleza Kituo cha Utangazaji Utalii Kidijitali kupitia mfumo wa "Travel Companion".

(viii) Mradi wa Kujenga Uwezo na Kuimarisha Chuo cha Taifa cha Utalii (The National College of Tourism Capacity Building and Institutional Strengthening)

404. Mheshimiwa Spika, kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027 mradi huu utatumia fedha za ndani kiasi cha **Shilingi 1,654,595,091.00** kwa ajili ya ukamilishaji wa shughuli za ujenzi wa jengo la taaluma Kampasi ya Arusha.

(ix) Mradi wa Ujenzi wa Makumbusho ya Marais, Dodoma

405. Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2026/2027, mradi huu utatumia jumla ya **Shilingi 1,000,000,000.00** kwa ajili ya kutekeleza shughuli zifuatazo:-

- a. Kuratibu na kufanya tafiti zinazohusiana na kukusanya, kusajili na kuhifadhi taarifa na vifaa vinavyohusiana na viongozi wakuu wa nchi na tawala zao; na
- b. Kufanya usanifu wa mpangilio wa maonesho katika Makumbusho ya Marais.

(x) Mradi wa Ujenzi wa Jengo la Makao Makuu ya TAWIRI

406. Mheshimiwa Spika, kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027, Taasisi ya Utafiti wa Wanyamapori Nchini

(TAWIRI) katika kuimarisha mazingira rafiki ya kufanyia kazi kwa watumishi, Taasisi imetengewa fedha za ndani **Shilingi 1,000,000,000.00** kwa ajili ya kuendelea na mradi wa ujenzi wa jengo la Makao Makuu. Aidha, jengo hili litakuwa na miundombinu ya ofisi za watumishi, maabara za wanyamapori na kumbi za mikutano.

(xi) Miradi ya TANAPA

407. Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2026/2027 Shirika la Hifadhi za Taifa Tanzania (TANAPA) litatumia kiasi cha **Shilingi 27,062,435,990.00** fedha za nje chini ya ufadhili wa Benki ya watu wa Ujerumani (KfW) ili kutekeleza miradi ya kimkakati inayolenga kuimarisha uhifadhi, kuboresha huduma za jamii na vitendea kazi. Miradi itakayotekelezwa ni pamoja na Mradi wa Dharura wa Urejeshaji wa Bioanuai Tanzania; Mradi wa Kuendeleza na Kuhifadhi Mfumo wa Ikolojia ya Serengeti awamu ya I na II; Mradi wa Kuhifadhi Ikolojia ya Hifadhi za Taifa Katavi, Mahale na Ushoroba Unganishi; pamoja na Mradi wa Kuboresha Mawasiliano katika Hifadhi ya Taifa Serengeti. Miradi hii inatekelezwa katika Hifadhi za Taifa za Serengeti, Nyerere, Katavi na Milima ya Mahale pamoja na Wilaya za Serengeti, Ngorongoro, Uvinza na Tanganyika, ikiwa imelenga kuimarisha ulinzi wa rasilimali za asili na kuongeza ufanisi wa usimamizi wa hifadhi.

408. Mheshimiwa Spika, katika kuboresha miundombinu ya uhifadhi na utalii kupitia Mradi wa Dharura wa Urejeshaji wa Bioanuai Tanzania, Shirika litajenga na kuimarisha vituo vya usimamizi na ulinzi ikiwemo *wildlife*

holding boma katika mradi wa faru Moru ndani ya Hifadhi ya Taifa Serengeti; ujenzi wa vituo vitatu (3) vya askari vya kuhamishika (Miradi ya faru Ndasiata – 2 na Nyamalumbwa - 1); ujenzi wa karakana ya ndege Hifadhi ya Taifa Nyerere; ujenzi wa nyumba ya walimu (2 in 1) katika kijiji cha Iharara (Serengeti); ujenzi wa matenki mawili (2) ya kuhifadhia maji Matambwe na kukamilisha uchimbaji wa visima vinne (4) vya maji katika vituo vya askari vya Bomaulanga, Likuyu Sekamaganga, Liwale na Kalulu katika Hifadhi ya Taifa Nyerere.

409. *Mheshimiwa Spika*, katika kuboresha huduma za jamii kupitia Mradi wa Kuendeleza na Kuhifadhi Mfumo wa Ikolojia ya Serengeti Awamu ya I na II Shirika litajenga zahanati katika kijiji cha Maalon; nyumba tatu (3) za madaktari (2 in 1) katika vijiji vya Njoroi, Naan na Yosamditu katika wilaya ya Ngorongoro; na ukuta wa shule ya sekondari Loliondo katika Wilaya ya Ngorongoro. Vilevile, Shirika litachimba mabwawa mawili (2) katika vijiji vya Nyamandicha Wilaya ya Serengeti na Piyaya Wilaya ya Ngorongoro pamoja na kuweka mifumo ya nishati ya jua katika zahanati saba (7) ili kuboresha huduma za afya katika kata ya Samunge, Soitsambu, Enguserosambu na Maalon katika Wilaya ya Ngorongoro. Sambamba na hilo, katika kuboresha makazi ya watumishi Shirika litajenga nyumba za askari na ofisi tano (5) eneo la Fort Ikoma katika Hifadhi ya Taifa Serengeti, kuboresha miundombinu ya upatikanaji wa maji hifadhini kwa kuchimba visima na kujenga mifumo ya kuvuna maji ya mvua katika lango la Ndabaka Hifadhi ya Taifa Serengeti. Sambamba na hilo, Shirika litajenga ofisi ya Mkuu wa Hifadhi eneo la Seronera, ofisi za watumishi katika

viwanja vya ndege vya Lobo na Kusini; pamoja na malango ya Naabi na Ndutu. Shirika litajenga daraja la Kogatende na barabara unganishi katika Hifadhi ya Taifa Serengeti ambalo ni muhimu kwa shughuli za utalii.

410. *Mheshimiwa Spika*, kupitia Mradi wa kuhifadhi ikolojia ya hifadhi za Taifa Katavi, Milima Mahale na ushoroba unganishi (KAMACO) unaotekelezwa katika hifadhi za Taifa Katavi na Milima Mahale, Shirika litajenga madaraja ya Mongwe na Kampirula pamoja na nyumba ya askari katika Hifadhi ya Taifa Katavi; kufungua barabara ya kilomita 77 kutoka Ikamba hadi Lufubu ili kuboresha miundombinu ya hifadhi na kuongeza ufanisi wa ulinzi wa rasilimali katika eneo la Mashariki mwa Hifadhi ya Taifa Milima Mahale. Vilevile, Shirika litajenga nyumba moja (1) ya watumishi na *rest house* kwa ajili ya wageni katika Hifadhi ya Taifa Milima Mahale.

411. *Mheshimiwa Spika*, kupitia Mradi wa kuboresha mawasiliano Hifadhi ya Taifa Serengeti (Digital Traffic Management System-DTMS), Shirika litajenga minara 10 ya mawasiliano na taarifa katika hifadhi za Taifa Serengeti (4), Ngorongoro (1), Ziwa Manyara (2), Tarangire (2) pamoja na Ofisi ya Makao Makuu ya Shirika (1). Vilevile, Shirika litanunua na kufunga mfumo wa kufuatilia magari ya wageni na kujenga vyumba vya mawasiliano (control rooms) ili kuboresha usimamizi na ufuatiliaji wa shughuli za utalii.

(xii) Miradi ya TAWA

412. Mheshimiwa Spika, kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027 Mamlaka ya Usimamizi wa Wanyamapori Tanzania itatumia kiasi cha **Shilingi 7,487,896,003.00** kwa ajili ya kutekeleza shughuli zifuatazo: -

- a. Ujenzi wa vituo vitano (5) vya askari katika Wilaya za Madaba (1), Liwale (1), Kilwa (1), Chunya (1) na Bariadi (1);
- b. Ujenzi wa vizimba 10 katika Wilaya za Bunda (2), Buchosa (2), Sengerema (2), Kilosa (2), Busega (1) na Nyasa (1);
- c. Uchimbaji wa mabwawa matatu (3) katika Mapori ya Akiba Lwafi (1), Ugalla (1) na Ikorongo (1);
- d. Ujenzi wa kilomita 17 za barabara katika Pori la Akiba Rukwa;
- e. Ujenzi wa gati dogo katika eneo la utalii Kisiwa cha Lundo;
- f. Kuanza ujenzi wa jengo la Makao Makuu Jijini Dodoma;
- g. Ujenzi wa vituo vya burudani na michezo mbalimbali kwa watumishi katika Mapori ya Akiba Piti na Kilombero; na

- h. Ununuzi wa vitendea kazi ikiwemo magari mawili (2), boti tatu (3), ndege nyuki (drones) 10, visukuma mawimbi-GPS Satellite Collars 10, mahema 500 ya doria, mabomu baridi 5,000, virushio vya mabomu baridi (*launchers*) 22 na samani za ofisi kwa ajili ya ofisi za Mapori ya Akiba Kilombero, Rukwa, Ugalla na Inyonga.

7.0 SHUKURANI

413. *Mheshimiwa Spika*, ninatumia nafasi hii kutoa pongezi na shukrani za dhati kwa Mheshimiwa Rais kwa uongozi wake thabiti, miongozo yenye tija na maelekezo muhimu anayoyatoa katika Sekta ya Maliasili na Utalii, ambayo yameiwezesha sekta hii kuendelea kuimarika, kupanuka na kutoa mchango mkubwa katika ustawi wa wananchi pamoja na maendeleo ya Taifa kwa ujumla. Aidha, napenda pia kutumia fursa hii kukushukuru wewe binafsi, Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na Wenyeviti wa Bunge na Kamati zake za Kudumu, kwa ushirikiano wenu muhimu katika kuliongoza kwa ufanisi Bunge letu Tukufu.

414. *Mheshimiwa Spika*, kabla ya kufunga hoja yangu, ninapenda kuchukua nafasi hii kumpongeza na kutoa shukrani zangu za dhati kwa Mheshimiwa Naibu Waziri wa Wizara ya Maliasili na Utalii kwa ushirikiano wake wa karibu anaonipatia katika kusimamia utekelezaji wa majukumu ya Wizara. Aidha, ninatoa shukrani za dhati kwa Katibu Mkuu pamoja na Naibu Katibu Mkuu kwa mchango wao, ushauri na uongozi imara katika kuendesha shughuli za Wizara na taasisi zake. Vilevile, nawapongeza na kuwashukuru

Wakurugenzi wa Idara, Wakuu wa Vitengo, Wenyeviti wa Bodi zilizo chini ya Wizara, Viongozi wa Taasisi pamoja na watendaji wote kwa ushirikiano na juhudi zao zisizo na kikomo katika kutekeleza majukumu ya kila siku ya Wizara.

415. *Mheshimiwa Spika*, ninapenda kutumia nafasi hii kutoa shukrani zangu za kipekee kwa wadau wote wa Wizara yetu, wakiwemo Washirika wa Maendeleo, kwa mchango wao mkubwa katika utekelezaji wa programu, miradi na mipango mbalimbali ya Wizara. Ushiriki wao umeendelea kuimarisha jitihada za Serikali katika kuhakikisha wananchi wanapata ustawi na maendeleo endelevu. Ninawathibitishia kuwa Wizara inaelewa na kuuthamini mchango wenu muhimu. Pia, Wizara itaendelea kufungua milango ya ushirikiano zaidi kwa lengo la kuleta maendeleo endelevu ya sekta yetu na Taifa zima.

416. *Mheshimiwa Spika*, ninapenda kutumia fursa hii kutoa shukrani zangu za dhati kwa Nchi rafiki, Jumuiya za Kikanda, Mashirika ya Kimataifa, Taasisi za Serikali pamoja na wadau wengine wakiwemo sekta binafsi kwa mchango wao wa kipekee katika kukuza na kuendeleza sekta ya Maliasili, Malikale na Utalii. Ushirikiano wao umeendelea kuwa nguzo muhimu katika kuharakisha maendeleo ya kijamii na kiuchumi ya taifa letu. Aidha, ninatoa shukrani maalum kwa Serikali za Canada, China, Umoja wa Falme za Kiarabu (UAE), Korea Kusini, Marekani, Morocco, Namibia, Norway, Ubelgiji, Ufaransa, Ufini, India, Ujerumani, Uswisi, Oman, Italia, Japan, Urusi, Iran, Jumuiya ya Afrika Mashariki pamoja na Jumuiya ya Umoja wa Nchi za Ulaya kwa kuendeleza ushirikiano wao nasi.

417. *Mheshimiwa Spika*, ninaomba kwa namna ya kipekee kuyashukuru na kuyatambua Mashirika na Taasisi za Kimataifa ambazo zimeendelea kushirikiana na Serikali katika kuimarisha Sekta ya Maliasili na Utalii. Mashirika na Taasisi hizo ni pamoja na: EU, AfDB, AWF, AWHF, ENABEL, FAO, FZS, GEF, GIZ, ICCROM, ICOM, ICOMOS, ILO, IMF, ITC, IUCN, KfW, NORAD, RTI, PAMS Foundation, Trade Aid, UNDP, UNESCO, UN-Tourism, IORA, USAID, UNEP, Honey Guide Foundation, CIFOR, ICRAF, INBAR, GATSBY, FOREST-FARM FACILITY, SIX RIVERS, WCS, WHC, WTTC, TNC, UNOPS, SADC-TFCA, TPW, OIKOS East Africa, Fredkin Conservation Fund, Grumet Fund, STEP, World Bank, Wild Aid, WMF, WWF, CIFOR, APIMONDIA, National Museum of China, Humboldt Forum - Berlin na CYARC-USA. Ushirikiano wao umeendelea kuwa nguzo muhimu katika kuhifadhi, kulinda na kuendeleza rasilimali zetu kwa maendeleo ya Taifa.

418. *Mheshimiwa Spika*, ninaomba pia nitumie fursa hii kuwashukuru wadau wote wa ndani wa Sekta ya Maliasili na Utalii wakiwemo: TCT, TATO, HAT, TAHOA, TLTO, TTGA, KGA, NTSGS, IGS, TGS, KTGA, NGTF, KPA, TPO, TACTO, TAOA, TAHA, TAWTO, TWEA, CWMAC, TABEDO, TAF, TTGAU, API-SUPPORT, HEAT, SHIVIMITA, TASOTA, FGCI, TPA, STTGS, ADEA, DARCH, Fahari Yetu, *Kilwa Division Development Association (KIDDA)*, Urithi Wetu, Makumbusho ya Kanyigo, Taasisi ya Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere, Chuo Kikuu cha Mtakatifu Agostino (SAUT), Chuo Kikuu cha Dar es Salaam (UDSM), Chuo Kikuu cha Dodoma (UDOM), Makumbusho ya Wasukuma na Kituo cha Taarifa Bujora, *Dr. Salim Ahmed Salim Foundation*,

Benki Kuu ya Tanzania, BASATA, TAFCA, *Beegreen*, Mimitu Jamii, *Nature Tanzania* na wadau wote wanaoshiriki kikamilifu katika shughuli za uhifadhi wa maliasili, malikale, uendelezaji na utangazaji utalii ikiwemo ofisi zetu za Ubalizi nje ya Nchi.

419. *Mheshimiwa Spika*, kwa heshima na moyo wa unyenyekevu, ninapenda kuthamini mchango wa Viongozi wetu wa Dini na Viongozi wa Kimila katika kuelimisha jamii, kuongoza na kushiriki kikamilifu katika juhudi za uhifadhi na matumizi endelevu ya rasilimali za nchi yetu, zikiwemo wanyamapori, misitu na malikale. Viongozi hawa wamekuwa mstari wa mbele katika kuelimisha, kuhamasisha jamii kulinda na kuhifadhi maliasili za taifa, kupambana na ujangili, kuzuia ukataji holela wa miti, kulinda malikale dhidi ya uharibifu, pamoja na kuhimiza utalii wa ndani unaozingatia mila, desturi na uhifadhi wa mazingira. Aidha, ninatambua kwa dhati mchango mkubwa wa taasisi za elimu ikiwemo vyo vikiu, vyo vya kati, shule za sekondari na msingi kwa juhudi zao katika kulinda rasilimali za misitu na nyuki kupitia uanzishaji wa vitalu vya miti na miradi ya ufugaji nyuki. Vilevile, napongeza mchango wa taasisi za utafiti kwa ushirikiano wao kwa Wizara katika kubuni na kutoa suluhisho la changamoto mbalimbali zinazoikabili Sekta ya Maliasili na Utalii. Sambamba na hilo, ninapenda kutoa shukrani zangu za dhati kwa vyombo vya ulinzi na usalama, taasisi za himasheria pamoja na vyombo vya habari kwa ushirikiano wao endelevu kwa Wizara ya Maliasili na Utalii katika kufanikisha utekelezaji wa majukumu yetu.

420. *Mheshimiwa Spika,* ninaomba nitumie fursa hii kuwashukuru tena Watanzania wote kwa kuendelea kuunga mkono jitihada za kuendeleza Sekta ya Maliasili na Utalii. Aidha, ninawapongeza kwa ushiriki wao katika shughuli za uhifadhi wa Maliasili, Malikale pamoja na kuendeleza Sekta ya Utalii. Nitumie fursa hii kuwaomba wadau wote kuendelea kutoa ushirikiano kwa Wizara ili iweze kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi. Ninawahakikishia kuwa Wizara inatambua na kuthamini mchango wenu na itaendelea kuimarisha na kufungua milango ya ushirikiano zaidi kwa maendeleo ya sekta yetu na Taifa kwa ujumla.

8.0 MAOMBI YA FEDHA KWA MWAKA 2026/2027

421. *Mheshimiwa Spika,* ili Wizara iweze kutekeleza malengo na vipaumbele iliyojiwekea, ninaomba Bunge lako Tukufu liidhinishhe jumla ya **Shilingi 334,345,870,000.00** kwa matumizi ya Fungu 69 kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 272,044,425,000.00** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na **Shilingi 62,301,445,000.00** ni za Miradi ya Maendeleo.

422. *Mheshimiwa Spika,* fedha za Matumizi ya Kawaida zinajumuisha **Shilingi 144,691,490,000.00** za Mishahara na **Shilingi 127,352,935,000.00** za Matumizi Mengineyo. Fedha za Miradi ya Maendeleo zinajumuisha **Shilingi 23,134,770,000.00** fedha za ndani na **Shilingi 39,166,675,000.00** fedha za nje.

9.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, ninapenda kuhitimisha kwa kutoa rai kwa Watanzania wote kuendelea kushiriki kikamilifu katika uhifadhi na uendelezaji endelevu wa Maliasili, Malikale na Utalii, ambazo ni nguzo muhimu za uchumi wa Taifa letu na urithi wa vizazi vijavyo. Uhifadhi wa rasilimali hizi si jukumu la Serikali pekee, bali ni wajibu wa kila Mtanzania katika kulinda na kuendeleza urithi wa Taifa letu. Aidha, ninaomba tena kutoa shukrani zangu za dhati kwako na kwa Waheshimiwa Wabunge kwa kunisikiliza.

423. *Mheshimiwa Spika*, Hotuba hii inapatikana pia katika tovuti ya Wizara ya Maliasili na Utalii: www.maliasili.go.tz

424. *Mheshimiwa Spika*, ninaomba kutoa hoja.

ORODHA YA VIAMBATISHO

Jedwali Na. 1: Maduhuli ya Wizara kwa mwaka 2024/2025 na Makusanyo kwa Mwaka 2025/2026

Wizara/ Taasisi	Makusanyo kwa mwaka 2024/2025	Makadirio kwa mwaka 2025/2026	Makusanyo hadi Aprili, 2026	%
(i)	(ii)	(iii)	(iv)	(v)
A: Maduhuli yaliyokusanywa kupitia Mfumo wa <i>MNRT Portal</i>				
Wizara	11,030,761,784.16	15,000,000,000	10,566,689,835.19	70.44
TAWA	87,319,357,165.92	100,536,198,276.65	74,662,384,946.22	74.26
Jumla Ndogo	98,350,118,950.08	115,536,198,276.65	85,229,074,781.41	73.77
Taasisi	210,238,208,552.79	209,941,819,094.16	178,822,277,293.76	85.18
B: Maduhuli ya Taasisi za Wizara (TANAPA, na NCAA) yaliyowasilishwa Mfuko Mkuu wa Serikali kupitia TRA				
TANAPA	499,075,308,953.63	600,106,097,959.74	468,442,479,688.87	78.06
NCAA	219,547,542,813.00	260,000,000,000.00	256,835,276,341.56	98.78
Jumla Ndogo	718,622,851,766.63	860,106,097,959.74	725,277,756,030.43	84.32
JUMLA KUU	1,027,211,179,269.50	1,185,584,115,330.55	989,329,108,105.60	83.45

* Hadi Aprili, 2026

Jedwali Na. 2: Makadirio ya Mapato kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027

Na.	Idara/ Taasisi	Fedha Zilizoidhinishwa kwa Mwaka 2025/2026	Makadirio kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027
I: Mfuko Mkuu wa Serikali			
1	Utawala	7,000,000	7,000,000.00
2	Utalii	12,943,000,000	15,000,000,000.00
3	Mambo ya Kale	50,000,000	50,000,000.00
4	TAWA	100,536,198,276.65	124,870,689,307.10
Jumla Ndogo		113,536,198,276.65	139,927,689,307.10
II: Taasisi Zinazokusanya na kutumia			
1	TAWIRI	3,650,000,000	3,650,000,000.00
2	CAWM	8,256,635,466.16	8,356,635,466.16
3	PWTI	2,990,167,719	3,000,000,000.00
4	CBCTC	1,115,199,000	1,140,763,140.00
5	TAFORI	1,037,500,000	1,561,648,000.00
6	FTI	1,800,000,000	2,106,710,000.00
7	BTI	753,090,000	1,126,980,000.00
8	FITI	1,148,325,000	1,309,000,000.00
9	TTB	2,000,000,000	2,000,000,000.00
10	NCTA	3,830,231,909	3,987,576,912.46
11	NMT	1,600,000,000	1,600,000,000.00
12	TFS	181,760,670,000	208,550,010,000.00
13	TANAPA	600,106,097,959.74	720,309,935,395.77
14	NCAA	260,000,000,000.00	387,383,669,086.00
15	FWITC	N/A	491,447,869.20
Jumla Ndogo		1,070,047,917,053.9	1,346,574,375,869.59
Jumla (I + II)		1,183,584,115,330.55	1,486,502,065,176.69

Jedwali Na. 3: Mwenendo wa Utalii Nchini kuanzia Mwaka 2021 hadi 2025

Mwaka	2021	2022	2023	2024	2025
Idadi ya watalii wa kimataifa	922,692	1,454,920	1,808,205	2,141,895	2,294,495
Watalii wa Hotelini	848,936	1,365,861	1,710,333	1,990,697	2,088,115
Mapato (Dola za Kimarekani - Milioni)	1,310.34	2,527.77	3,373.83	3,903.06	4,410.6
Wastani wa siku za Mtalii kuka Nchini	10	9	10	10	9
Wastani wa Safari za Vifurushi	364	377	419	416	479
matumizi ya fedha Safari zisizo za	141	166	178	172	203
kwa Mtalii kwa Siku Vifurushi					
(Dola za Kimarekani)					

Jedwali Na. 4: Idadi ya Watalii Waliotembelea Eneo la Hifadhi ya Ngorongoro na Mapato kuanzia Mwaka wa Fedha 2021/2022 hadi 2025/2026

Na.	Mwaka wa Fedha	Watalii wa Nje	Watalii wa Ndani	Jumla ya Watalii	Mapato (Shilingi)
1.	2021/2022	228,810	196,576	425,386	91,131,434,281
2.	2022/2023	458,351	293,881	752,232	171,322,125,734
3.	2023/2024	553,875	354,752	908,627	219,547,542,813
4.	2024/2025	642,454	303,988	946,442	262,836,512,526
5.	2025/2026*	617,275	154,052	771,327	251,892,351,821
	Jumla	2,500,765	1,303,249	3,804,014	996,729,967,175

*Hadi Aprili, 2026

Jedwali Na. 5: Mwenendo wa Uwindaji wa Kitalii na Mapato Kuanzia Mwaka wa Fedha 2021/2022 hadi 2025/2026

Na.	Mwaka	Idadi ya Watalii			Mapato (Shilingi)
		Wawindaji	Watazamaji (Observers)	Jumla	
1.	2020/2021	355	255	610	24,945,979,320.00
2.	2021/2022	531	313	844	49,535,183,266.00
3.	2022/2023	580	207	787	47,504,406,125.31
4.	2023/2024	649	646	1,295	54,605,249,171.43
5.	2024/2025	658	763	1,421	63,875,428,533.20
6.	2025/2026*	448	299	747	48,102,132,301.00
	Jumla	3,221	2,483	5,704	288,568,378,716.94

*Hadi Aprili, 2026

Jedwali Na. 6: Idadi ya Watalii Waliotembelea Mapori ya Akiba na Mapato kuanzia Mwaka wa Fedha 2020/2021 hadi 2025/2026

Na.	Mwaka	Watalii			Mapato (Shilingi)
		Nje	Ndani	Jumla	
1.	2020/2021	26,854	10,830	37,684	3,399,960,437.84
2.	2021/2022	109,674	48,434	158,108	9,940,367,816.68
3.	2022/2023	123,840	43,124	166,964	12,940,469,659.54
4.	2023/2024	124,218	70,262	194,480	21,356,483,179.75

5.	2024/2025	144,760	96,207	240,967	23,443,928,632.72
6.	2025/2026*	114,013	93,954	207,967	53,630,215,356.02
	Jumla	643,359	362,811	1,006,170	124,711,425,083

*Hadi Aprili, 2026

Jedwali Na. 7: Mwenendo wa Upandaji Miti katika Mashamba ya Miti Kuanzia Mwaka wa Fedha 2021/2022 hadi 2025/2026

Na.	Jina la Shamba	Ukubwa wa Shamba (Hekta)	2021/2022	2022/2023	2023/2024	2024/2025	2025/2026*	Jumla
			Eneo lililopandwa (Ha)					
1.	Buhigwe	1,383	126	57	186	135	140	644
2.	Buhindi	21,880	504	259	227	200	423	1613
3.	Iyondo Mswima	5,419	101	102	100	76	101	480
4.	Kawetire	4,080	78	71	27	39	187	402
5.	Kiwira	2,820	136	182	217	208	195	938
6.	Korogwe	10,886	-	98	89	94	23	304
7.	Longuza	8,678	223	218	182	312	132	1067
8.	Makere	65,178	334	611	544	372	337	2198
9.	Mbizi	23,467	123	130	80	108	102	543
10.	Meru Usa	8,170	258	286	310	511	360	1725
11.	Morogoro Fuel	10,880	220	185	189	100	80	774
12.	Mpepo	77,183	-	470	320	221	100	1111

Na.	Jina la Shamba	Ukubwa wa Shamba (Hekta)	2021/2022	2022/2023	2023/2024	2024/2025	2025/2026*	Jumla
			Eneo lililopandwa (Ha)					
13.	Mtibwa	16,109	167	211	141	202	318.02	1039.02
14.	North Kilimanjaro	8,069	201	250	236	224	277	1188
15.	North Ruvu	31,930	42	142	102	100	110	496
16.	Rondo	2,979	207	201	13	100	160	681
17.	Rubare	6,875	36	22	44	23	22	147
18.	Rubya	1,926	76	113	75	94	115	473
19.	Sao Hill	135,903	2,761	3,355	2,960	4,372	3,971	17419
20.	Shume	4,863	161	255	204	115	155	890
21.	Silayo	65,249	1,200	1,101	523	685	802	4311
22.	Ukaguru	3,127	210	63	26	-	-	299
23.	West Kilimanjaro	7,632	144	394	256	401	442	1637
24.	Wino	39,718	509	441	503	222	602	2277
25.	Geita	7,000	-	-	-	-	200	200
26.	Rwamgasa	28,160	-	-	-	-	204	204
Jumla Kuu		599,563	7,817	9,215	7,554	8,914	9,236	9,558

* Hadi Aprili, 2026

Jedwali Na. 8: Mauzo ya Asali na Nta Nje ya Nchi kuanzia Mwaka wa Fedha 2021/2022 hadi 2025/2026

Na.	Mwaka	Asali		Nta	
		Tani	Thamani (Shilingi)	Tani	Thamani (Shilingi)
1.	2021/2022	1,562.93	15,629,295,500	747.56	14,951,148,000
2.	2022/2023	1,199.00	14,397,780,000	479.00	7,185,000,000
3.	2023/2024	951.62	11,419,488,000	458.14	6,675,405,000
4.	2024/2025	1,747.61	20,971,344,000	403.56	6,053,385,000
5.	2025/2026*	1,139.98	13,679,712,000	351.51	5,272,635,000
	Jumla	6,601.14	76,097,619,500	2,439.77	40,137,573,000

* Hadi Aprili, 2026

Jedwali Na. 9: Idadi ya Watalii Waliotembelea Hifadhi za Mimitu ya Mazingira Asilia na Mapato kuanzia Mwaka wa Fedha 2021/2022 hadi 2025/2026

Na.	Mwaka	Watalii wa Nje	Watalii wa Ndani	Jumla ya Watalii	Mapato (Shilingi)
1.	2021/2022	17,141	134,861	152,002	609,794,840
2.	2022/2023	31,141	211,833	242,974	1,377,993,865
3.	2023/2024	33,713	223,849	257,542	1,689,095,459
4.	2024/2025	44,805	301,589	346,394	2,884,549,246
5.	2025/2026*	47,333	286,917	334,250	3,125,058,220
	Jumla	174,133	1,159,049	1,333,162	9,686,491,630

* Hadi Aprili, 2026

Jedwali Na. 10: Idadi ya Watalii Waliotembelea Hifadhi za Taifa na Mapato kuanzia Mwaka wa Fedha 2021/2022 hadi 2025/2026

Na.	Mwaka	Watalii			Mapato (Shilingi)
		Nje	Ndani	Jumla	
1.	2021/2022	412,480	594,029	1,006,509	174,715,158,494
2.	2022/2023	812,241	858,196	1,670,437	337,424,076,896.29
3.	2023/2024	958,559	904,549	1,863,108	410,903,648,082.30
4.	2024/2025	983,584	587,528	1,571,112	496,496,429,781.98
5.	2025/2026*	1,040,803	306,146	1,346,949	468,436,751,188.64
	Jumla	4,207,667	3,250,448	7,458,115	1,887,976,064,443

*Hadi Aprili, 2026

Jedwali Na. 11: Idadi ya Wageni Waliotembelea Vituo vya Malikale na Mapato kuanzia Mwaka wa Fedha 2022/2023 hadi 2025/2026

Kituo	2022/2023		2023/2024		2024/2025		2025/2026*	
	Wageni	Mapato	Wageni	Mapato	Wageni	Mapato	Wageni	Mapato
Bonde la Olduvai	12,391	799,696,715.00	21,803	1,576,084,868.60	26,230	2,258,334,268.00	26,135	1,605,922,980.00
Laetoli	74	3,984,789.20	92	6,241,834.20	154	3,913,642.80	50	2,420,931.00
Magofu ya Kaole	36,640	71,279,380	40,517	80,520,000.00	44,357	101,723,260.00	25,196	107,081,000.00
Zama za Mawe Isimila	7,266	22,841,393	5,835	23,088,780.00	6,968	27,416,820.00	7,764	34,484,000.00
Mji Mkongwe - Bagamoyo	18,229	52,688,030	17,633	52,805,000.00	20,206	68,501,610.00	11,463	81,099,000.00
Makumbusho ya Mkwawa –Kalenga	5,049	8,685,870	6,706	12,917,040.00	21,662	37,312,400.00	7,731	13,052,000.00
Magofu ya Kilwa Kisiwani na SongoMnara	6,370	66,024,402	6,983	91,102,950.00	5,387	120,816,490.00	4,749	113,051,920.00
Kimondo cha Mbozi	2,143	5,654,360	2,902	5,360,620.00	2,735	4,463,220.00	3,124	9,657,120.00
Mapango ya Amboni	14,042	30,373,200	17,694	35,243,060.00	17,728	37,337,620.00	11,399	25,772,380.00
Magofu ya Tongoni	174	239,000	458	850,000.00	1,175	1,813,500.00	1,162	3,169,100.00
Dkt. Livingstone Ujiji, Kigoma	32,486	66,815,780.00	4,974	18,365,680.00	4,626	15,544,140.00	3,902	11,726,000.00
Tembe la Kwihara	419	708,000	771	1,626,700.00	1,007	3,400,295.00	1004	2,454,000.00
Michoro ya Miambani Kondoa, Kolo	5,990	10,495,162	6,849	28,151,860.00	6,230	33,890,005.00	4,528	35,244,775.00
Makumbusho ya Caravan Serai, Bagamoyo	5,186	9,347,000	5,975	14,325,300.00	6,466	15,710,940.00	6,036	12,696,000.00

Kituo	2022/2023		2023/2024		2024/2025		2025/2026*	
	Wageni	Mapato	Wageni	Mapato	Wageni	Mapato	Wageni	Mapato
Nyumba Kumbukizi ya Mwl. Nyerere – Magomeni	1,226	2,160,580	1,211	2,630,220.00	905	2,256,160.00	932	1,678,000.00
Magofu ya Engaruka	177	434,180	77	879,100.00	82	725,700.00	84	882,640.00
Magofu ya Kunduchi	2,343	3,087,807	2,998	4,812,000.00	2,758	5,985,400.00	1,524	5,652,689.00
Makumbusho ya Jiolojia - Lengai Ngorongoro							2,069	10,276,013.00
Jumla	158,861	1,037,787,091	147,905	2,637,254,412	174,253	2,690,045,424	118,852	2,076,320,548

* Hadi Aprili, 2026

Jedwali Na. 12: Idadi ya Wageni Waliotembelea Makumbusho ya Taifa na Mapato Kuanzia Mwaka wa Fedha 2023/2024 hadi 2025/2026

Mwaka	2024/2025			2025/2026*				
	Wageni			Mapato	Wageni			Mapato
Kituo	Ndani	Nje	Jumla		Ndani	Nje	Jumla	
Makumbusho na Nyumba ya Utamaduni (MHOC)	105,651	11,106	116,757	444,354,862.58	92,127	9,662	101,789	350,995,098.00
Kijiji cha Makumbusho (VM)	123,053	6,196	129,249	412,400,382.00	39,280	5,466	44,746	205,633,926.00
Azimio la Arusha (ADM)	9,116	546	9,662	30,717,567.00	11,777	663	12,440	25,979,500.00
Elimu Viumbe	12,817	4,482	17,299	121,086,221.00	17,734	4,571	22,305	130,346,720.00

Mwaka	2024/2025				2025/2026*			
	Kituo	Wageni		Mapato	Wageni		Mapato	
Ndani		Nje	Jumla		Ndani	Nje		Jumla
(NHM)								
Makumbusho ya Majimaji (MMM)	9,758	115	9,873	15,336,879.00	19,161	181	19,342	22,041,704.00
J.K Nyerere	7,406	73	7,479	20,958,146.00	57,936	54	57,990	23,155,121.06
Mji Mkongwe Mikindani	1,206	4	1,210	1,856,544.00	3,191	17	3,208	4,897,610.00
R.Kawawa	190	-	190	335,000.00	326	-	326	465,500.00
Jumla	269,197	22,522	291,719	1,047,045,601.58	241,532	20,614	262,146	763,515,179.06

* Hadi Aprili, 2026

Jedwali Na. 13: Idadi ya Wanafunzi Waliodahiliwa katika Vyuo vilivyo chini ya Wizara kuanzia Mwaka wa Fedha 2021/2022 hadi 2025/2026.

Chuo	Wanyamapori			Utalii	Misitu na Nyuki			Jumla	
	CAWM-Mweka	PWTI - Pasiansi	Likuyu Seka - maganga	NCT - Utalii	FITI - Moshi	BTI - Tabora	FTI - Olmotonyi		
Mwaka									
2021/2022	834	410	204	1,082	286	378	892	-	4,086
2022/2023	854	418	333	1,045	310	372	869	29	4,201
2023/2024	1,074	646	593	1,229	358	394	840	56	5,134
2024/2025	1,216	621	329	1,398	388	287	934	68	5,173
2025/2026	1,348	681	266	1,653	388	268	895	85	5,533
Jumla Kuu	5,326	2776	1,725	6,407	1,730	1,699	4,430	85	24,127

Jedwali Na. 14: Muhtasari wa Bajeti ya Miradi ya Maendeleo ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027

Na.	Namba ya Mradi	Jina la Mradi	Fedha zinazoombwa kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027 (Sh.)			
			Fedha za Ndani	Fedha za Nje	Jumla	Mhisani
(i)	(ii)	(iii)	(iv)	(v)	(vi)	(vii)
Fedha na Uhasibu						
1	6251	Mradi wa Maboresho ya Usimamizi wa Fedha za Umma (PFMRP – VI) na ujenzi wa Tanzania <i>Online Safari Booking system</i>	57,476,764	0	57,476,764	GoT
		Jumla Ndogo	57,476,764	0	57,476,764	
Sera na Mipango						
2	5203	Mradi wa Kuendeleza Utalii Kusini mwa Tanzania	9,341,280,593	0	9,341,280,593	GoT
		Jumla Ndogo	9,341,280,593	0	9,341,280,593	
Wanyamapori						
3	4810	Mradi wa Kujenga Uwezo wa Maeneo ya Hifadhi, Mapori ya Akiba na Kikosi Dhidi ya Ujangili (Capacity Building in Game Reserves)	1,114,138,124		1,114,138,124	GoT

Na.	Namba ya Mradi	Jina la Mradi	Fedha zinazoombwa kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027 (Sh.)			
			Fedha za Ndani	Fedha za Nje	Jumla	Mhisani
(i)	(ii)	(iii)	(iv)	(v)	(vi)	(vii)
		Jumla Ndogo	1,114,138,124	0	1,114,138,124	
Misitu na Nyuki						
4	4648	Mradi wa Kujenga Uwezo wa Taasisi na Mafunzo ya Misitu na Ufugaji Nyuki (Capacity Building in Forestry and Beekeeping)	570,403,992	0	570,403,992	GoT
5	4630	Mradi wa Usimamizi wa Mifumo ya Chakula, Matumizi Bora ya Ardhi na Urejeshaji wa Uoto wa Asili Tanzania (Food Systems, Land Use and Restoration in Tanzania's Landscapes – FOLUR)	0	1,694,218,836	1,694,218,836	EU
		Jumla Ndogo	570,403,992	1,694,218,836	2,264,622,828	
Utalii						
6	4816	Uendelezaji wa Utalii wa Mikutano na Matukio (MICE- Tourism Development Project)	908,979,433	0	908,979,433	GoT
		Jumla Ndogo	908,979,433	0	908,979,433	
Taasisi za Wizara						

Na.	Namba ya Mradi	Jina la Mradi	Fedha zinazoombwa kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027 (Sh.)			
			Fedha za Ndani	Fedha za Nje	Jumla	Mhisani
(i)	(ii)	(iii)	(iv)	(v)	(vi)	(vii)
7	4817	Miradi ya TAWA	7,487,896,003	0	7,487,896,003	GoT
8	4813	Miradi ya TANAPA	0	27,062,435,990	27,062,435,990	KfW
9	4342	Kujenga Uwezo na Kuimarisha Chuo cha Taifa cha Utalii	1,654,595,091	0	1,654,595,091	GoT
10	6389	Mradi wa Ujenzi wa jengo la ofisi TAWIRI	1,000,000,000	0	1,000,000,000	GoT
11	5221	Mradi wa Ujenzi wa Makumbusho ya Marais, Dodoma	1,000,000,000	0	1,000,000,000	GoT
12	4634	Mradi wa Kuimarisha Usimamizi wa Mashamba ya Miti ya Serikali	0	10,410,020,174	10,410,020,174	Ufaransa
		Jumla Ndogo	11,142,491,094	37,472,456,164	48,614,947,258	
		JUMLA KUU	23,134,770,000	39,166,675,000	62,301,445,000	

Jedwali Na. 15: Muhtasari wa Bajeti ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2026/2027

Maelezo			Bajeti 2026/2027
1.	Matumizi ya Kawaida	Mishahara	144,691,490,000
		Matumizi Mengineyo	127,352,935,000
Jumla Ndogo			272,044,425,000
2.	Matumizi ya Maendeleo	Ndani	23,134,770,000
		Nje	39,166,675,000
Jumla Ndogo			62,301,445,000
Jumla Kuu			334,345,870,000

Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mhe. Dkt. Mwigulu Lameck Nchemba (Mb.), akipanda mti katika Ofisi ya Waziri Mkuu, Jijini Dodoma, ikiwa ni ishara ya kuadhimisha Kampeni ya 27 ya Kijani.

Waziri wa Maliasili na Utalii, Mhe. Dkt. Ashatu Kijaji (Mb.), akiwa na Mwenyekiti na Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Ardhi, Maliasili na Utalii, wakati wa ziara ya kukagua mradi wa ujenzi wa kumbi za mihadhara katika Chuo cha Usimamizi wa Wanyamapori Mweka, mkoani Kilimanjaro.

Waziri wa Maliasili na Utalii, Mhe. Dkt. Ashatu Kijaji (Mb.), akiwa na Naibu Waziri, Mhe. Hamad Chande (Mb.), na watendaji wa Wizara baada ya kukagua miradi ya maendeleo Hifadhi ya Taifa Ruaha.

Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi, Mhe. Dkt. Hussein Ali Mwinyi, akipokea tuzo ya Zanzibar kuwa Kivutio Bora cha Mikutano ya Kimkakati Barani Afrika (Africa's Best Corporate Retreat Destination 2025) iliyotolewa WTA kutoka kwa Naibu Waziri wa Maliasili na Utalii Mhe. Hamad H. Chande (Mb.) katika Ikulu ya Zanzibar.

Naibu Waziri wa Maliasili na Utalii Mhe. Hamad H. Chande (Mb.) akizindua huduma ya Azampesa kwa ushirikiano na Visa, inayolenga kurahisisha malipo ya kidijitali kwa watalii wa kimataifa.

Meli ya kitalii ya Silver Cloud kutoka nchini Italia, yenye uwezo wa kubeba zaidi ya watalii 200 ikiwa imetia nanga katika fukwe ya Kilwa Kisiwani.

Washindi wa tuzo za World Travel Awards Africa katika picha ya pamoja baada ya kutangazwa katika Ukumbi wa Johari Rotana, Jijini Dar es Salaam.

Makamu wa Rais, Mhe. Balozi Dkt. Emmanuel Nchimbi akiwa katika picha ya pamoja na Machifu wa kabila la Kingoni katika kilele cha Maadhimisho ya wiki ya Mashujaa wa vita vya Majimaji katika eneo la kumbukumbu ya Mashujaa wa Vita vya Majimaji Mjini Songea Mkoani Ruvuma.

